

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

ANTİK BITHYNIA COĞRAFYASI İÇİNDE
PRAINETOS/PREIETOS'TAN- KARAMÜRSEL'E

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet ÇELİKÖZ

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ANTİK BITHYNIA COĞRAFYASI İÇİNDE
PRAINETOS/PREIETOS'TAN- KARAMÜRSEL'E**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet ÇELİKÖZ

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ANTİK BITHYNIA COĞRAFYASI İÇİNDE
PRAINETOS/PREIETOS'TAN- KARAMÜRSEL'E**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Mehmet ÇELİKÖZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 12.05.2025-20

Jüri Başkanı:

Jüri Üyesi:

Jüri Üyesi:

KOCAELİ 2025

ÖNSÖZ

Anadolu'nun, tarih boyunca birçok medeniyetin izlerini taşıyan, zengin bir kültürel mirasa sahip bir coğrafyada yer almaktadır. Asya ile Avrupa arasında bir köprü işlevi gören Anadolu, farklı uygarlıkların bu topraklarda varlık göstermesine olanak tanımıştır. Bu medeniyetlerin izleri, özellikle Bithynia Bölgesi'nde ve Kocaeli-İzmit Körfezi'ndeki kıyı yerleşimlerinde kendini göstermektedir. Nikomedia, bu bölgenin başkenti olma özelliği taşımış ve coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca hem ticaret hem de askeri seferler açısından stratejik bir öneme sahip olmuştur.

Sanayileşme ve kentleşmenin her geçen gün yok ettiği bu bölgenin arkeolojik mirası, Kocaeli Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayşe Çalık ROSS'un 2005-2022 yılları arasında yürüttüğü araştırmalarla bölgenin arkeolojisine dair yeni veriler ele geçmiştir. Henüz nihai yayını yapılmamış çalışmalar, yayınlandığı takdirde bölgenin tarihine dair daha fazla soru sormamıza ve bazı bilinmeyenleri aydınlatmamıza olanak tanıyacaktı. Yüzey Araştırmalarının bir kısmında bizzat görev alarak çalışmalarda elde edilen sonuçlar hakkında fikir sahibi olunmuştur. Sayın Ayşe Çalık Ross'a çalışmalarına dâhil ettiği için teşekkür ederim. Müze tarafından Karamürsel'de yapılan kazılar sonucunda elde edilen buluntular, Prainetos/Preietos hakkında sınırlı olan tarihi bilgileri destekleyen önemli arkeolojik veriler sunmuştur.

Karamürsel, tarihi ve arkeolojik mirasıyla çok önemli bir yer olmasına rağmen, ne yazık ki yerel halk ve bilim dünyası tarafından yeterince tanınmamaktadır. Kentin geçmişine dair arkeolojik kalıntılar günümüzde hala hak ettiği şekilde değerlendirilememekte ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tezde, Karamürsel'in geçmişine dair elde edilen buluntuları derleyerek, arkeolojik verilerle geçmişini aydınlatmayı ve bu değerleri geleceğe taşımayı amaçladım.

Karamürsel ve çevresinden elde edilen buluntular, Kocaeli, Bursa, İstanbul ve İzmit müzelerinde bulunan eserlerle bir araya getirilmiştir. Bu süreçte, müzelerle işbirliği yapılmış ve bilimsel etik kurallarına uygun bir şekilde araştırmalar yapılmıştır. Fotoğraf çekimleri ve çizim çalışmalarında, müze uzmanlarının yardımlarıyla verimli bir çalışma ortamı sağlanmıştır. Bu bağlamda, Kocaeli, Bursa, İstanbul ve İzmit Müzesi Müdürlüklerine katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tezimin hazırlık aşamasında beni doğru yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN, yüksek lisans dönemi boyunca desteğini esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Ali ÖZCAN, Dr. Öğ. Üyesi Erdal ÜNAL'a hocalarım ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Sekreteri Sayın Yılmaz AYGÜN ile Diploması ve Şehir Tarihi alanlarında çalışmalar yapan genç akademisyen arkadaşımız Süleyman Arif ÖZKUT'a teşekkür ederim. Zor çalışma günlerinde bana her türlü desteği verem hayat arkadaşım Aynur Zeybek ÇELİKÖZ'e minnettetarım. Bu çalışma beni tatmin etmese de, ileriye dönük daha derinlemesine bilimsel çalışmalar yapma konusunda umutluyum.

Son olarak, her zaman yanımda olan aileme ve dostlarıma, sağladıkları tüm destek için içtenlikle teşekkür ederim. Bu tezdeki eksiklik ve hataların tamamen şahsıma ait olduğunu belirtmek isterim.

Altınova/Yalova, 25.04.2025

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
HARİTALAR LİSTESİ.....	V
RESİMLER LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BITHYNIA

1.1. BITHYNIA FİZİKİ COĞRAFYASI İLE JEOPOLİTİĞİ	5
1.1.1. Marmara Denizi ve Kocaeli (İzmit) Körfezinin Oluşumu	5
1.1.2. Bithynia Fiziki Coğrafyası.....	7
1.1.3. Bithynia Bölgesinin Jeopolitik Özellikleri.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. BITHYNIA VE ÇEVRESİNİN TARİH ÖNCESİ

2.1. PREHİSTORİKÇAĞLAR'DA BITHYNIA VE ÇEVRESİ	11
2.1.1 Paleolitik Dönem Bithynia ve Çevresi	11
2.1.2. Neolitik Dönem Bithynia ve Çevresi.....	12
2.1.3. Kalkolitik Dönem Bithynia ve Çevresi	13
2.1.4. Tunç ve Erken Demir Çağ Bithynia ve Çevresi.....	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.PRAINETOS/KARAMÜRSEL

3.1.BITHYNIA/ PRAINETOS/ KARAMÜRSEL	25
3.1.1.Pranaitos'un Kuruluşu	25
3.1.2. Helenistik, Bithynia Devleti Dönemin'de Prainetos Çevresi	27
3.1.3. Roma İmparatorluğu Dönemi Prainetos ve Çevresi	66
3.1.4.Bizans İmparatorluğu Dönemi Prainetos ve Çevresi.....	69
3.1.5.Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Prainetos ve Çevresi.....	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KÜLTÜR VARLIKLARI VE ARKEOLOJİK BULUNTULAR

4.1. PRAINETOS/KARAMÜRSEL ÇEVRESİ ARKEOLOJİK BULUNTU	93
4.1.1. Erken Dönemler	93
4.1.2. Helenistik Dönem	101
4.1.3. Roma Dönemi	103
4.1.4. Bizans Dönemi	118
4.1.5. Osmanlı Dönemi	128

SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA	137
HARİTALAR	144
KATALOG	148
RESİMLER	181

ANTİK BITHYNIA COĞRAFYASI İÇİNDE PREIETOS/ PRAINETOS/ PRONECTOS'TAN KARAMÜRSEL'E

Mehmet Çeliköz¹

ÖZET

Günümüzde arkeolojik araştırmalarda kaydedilen hızlı ilerlemeler, günümüz yerleşimlerinin binlerce yıl öncesine uzanan kökenlerinin ve bu alanlarda çeşitli medeniyetlerin yaşam sürdüğünün anlaşılmasını sağlamaktadır. Marmara Bölgesi'nde yer alan Karamürsel, stratejik konumu ve Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan geçiş güzergâhı olması nedeniyle tarih boyunca kesintisiz bir yerleşim merkezi olarak öne çıkmıştır.

Karamürsel'de, tarihöncesi devirlere uzanan insanlık izleri, bu coğrafyanın hiçbir dönemde boş kalmadığını göstermektedir. Marmara Denizi kıyısında kurulan en eski Fenike kolonilerinden biri olan Karamürsel'in antik kaynaklarda geçen en eski adları Prainetos, Preietos ve Pronectos'tur. Çalışmamızda, antik literatürde en yaygın biçimde kullanılan Prainetos adı tercih edilmiştir.

Antik Prainetos'a ait başlıca arkeolojik buluntular; ilçe merkezi ve çevresindeki köylerde tespit edilen mezar stelleri ile sahada ele geçen sikkelerden oluşmaktadır. Söz konusu materyaller, başta Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi olmak üzere İstanbul Arkeoloji ve Bursa Arkeoloji Müzelerinde sergilenmektedir. Ayrıca yüzey araştırmaları ve yurt dışına çıkarıldığı tespit edilen objeler üzerinden derlenen veriler, bölgedeki yerleşim dinamiklerinin bilimsel bir perspektifle ele alınmasına imkân tanımaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Karamürsel ve çevresinde tarih öncesinden günümüze dek yerleşim göstermiş uygarlıkları arkeolojik buluntular ve tarihî kaynaklar ışığında yeniden değerlendirmek; elde edilen yeni verileri sistematik bir biçimde derleyerek kültürel miras bilincinin gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Prainetos, Karamürsel, Arkeolojik Buluntular

¹Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, mehmetcelikoz@hotmail.com

FROM PRAINETOS/PREIRTOS TO KARAMÜRSEL IN THE GEOGRAPHY OF ANCIENT BITHYNIA

ABSTRACT

Archaeological discoveries have revealed that the contemporary settlements, characterised by their rapid development, have a long historical existence. These settlements have been inhabited by various civilisations over the course of many years. The town of Karamürsel, located in the Marmara Region, has been selected as a settlement throughout human history due to its geopolitical location and its position on the transit route between Asia and Europe.

The presence of traces of humanity dating back to the prehistoric era in Karamürsel indicates that this geographical area has always been inhabited. Karamürsel is recognised as one of the oldest Phoenician colonies to have been established on the shores of the Marmara Sea. The earliest names recorded in historical sources include Prainetos, Preietos and Pronectos. In the chapters of this thesis, the name Prainetos, which is most commonly used in ancient sources, has been preferred.

The artefacts unearthed in the ancient site of Prainetos consist primarily of grave steles and coins, which have been discovered in the vicinity of the district centre and its outlying villages. Presently, these artefacts are exhibited in the Kocaeli Archaeology and Ethnography Museum, the Istanbul Archaeology Museum and the Bursa Archaeology Museum. A comprehensive scientific examination of the data obtained regarding the settlement has been conducted, encompassing artefacts from museums, surface studies, and those that have been acquired from foreign collections.

The objective of this study is to evaluate the civilisations that have settled in and around Karamürsel from past to present with new data in the light of archaeological findings and historical sources, and to transfer this knowledge to future generations.

Keywords: Archaeology, Prainetos, Karamürsel, Archaeological Findings

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Bkz: Bakınız

Ca: Civarında, yaklaşık

Çev. : Çeviri

Cm: Santimetre

Har. : Harita

Fig. : Figür

Gen. :

Genişlik Kal.

: Kalınlık

Kat. No: Katalog No

KYA. : Kocaeli Yüzey Araştırmaları

K.T.V.K.K. : Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Lev. :Levha

Mt. : Metre

MÖ: Milattan

Önce MS:

Milattan Sonra

Res. : Resim

S. : Sayfa

No:Numara

Yük. : Yükseklik

Yy: Yüzyıl

U. : Uzunluk

LEVHA XVI

Resim 23: Aleksandros Kızı Hieronis Mezar Steli

Resim 24: Maximus Kızı Lollia ile Areios oğlu Maximus Mezar Steli

LEVHA XVII

Resim 25: İon Başlık

Resim 26: Korinth Başlık

LEVHA XVIII

Resim 27: Korinth Başlık

Resim 28: İon İmpost Başlık

LEVHA XIX

Resim 29: İon İmpost Başlık

Resim 30: Dil Motifli Başlık

LEVHA XX

Resim 31: İmpost Başlık

Resim 32: Havuç Tipli Amphora

LEVHA XXI

Resim 33: Amphora

Resim 34: Bronz Haç

GİRİŞ

Anadolu'nun geçmişi hakkında yapılan hemen her çalışma onun ne kadar zengin bir medeniyetler coğrafyasında olduğunun kanıtlamaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, topraklarının her zaman için Asya ile Avrupa arasında bir köprü, bir geçiş noktası olması özelliğini korumasından kaynaklıdır. Anadolu'nun söz konusu kendine has coğrafi konumunda bulunan Bithynia Bölgesi ve onun İzmit körfezindeki kıyı yerleşimleri ile kuruluşundan itibaren bu bölgenin başkenti olma özelliğini göstermiş olan Nikomedia (İzmit) kentidir. Güvenli iç denizi ve Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan karayolunun üzerinde yer alması nedeniyle ticari nakliyat ve özellikle askeri sevkiyat açısından tarih boyunca önemini korumuştur. Sanayileşme ve kentleşmenin her gün biraz daha yok ettiği, bir zamanların anakenti Nikomedia (İzmit) ile İlçelerinin arkeoloji dünyasına kazandırılması ve geleceğe aktarılması gerekmektedir. 2005 ile 2022 yılları arasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı nezdinde Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başkanlığında yürütülmüş olan Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmalarında azımsanmayacak sayıda çok değerli buluntu ortaya çıkarılmıştır. Ancak, çalışmanın yayınları tamamlanmadığından bu tezde pek çok veri kullanılamamıştır. Bir an önce araştırma sonuçlarının yayınlaması Karamürsel tarihine daha fazla katkı sunacaktır. Karamürsel'de yapılan yüzey araştırmalarında tespit edilen buluntular, alan tarihlendirmesi ve mimari plastikte tercih edilen bezeme programını göstermesi açısından arkeolojik veri olarak son derece önem kazanmakta geçmişimize ışık tutmaktadır.

Karamürsel tarihi, arkeolojisi günümüzde toplumun çoğu kesimi tarafından bilinmemekte, gereğince tanınmamakta ve hatta yok olmaktadır. Yerleşimin geçmişten günümüze ulaşabilen arkeolojik eserleri günümüz de henüz hak ettiği şekilde değerlendirilememiştir. Bu tez çalışmamda ki gayem öncelikle Karamürsel yerleşiminin tarihi ve arkeolojisi ile birlikte geçmişten günümüze yaşayan halklara bilimsel bir gözle bakmak ayrıca ulusal ve uluslararası alanda Karamürsel yerleşkesinin tarihi ve arkeolojisi hakkında bir bilinç oluşturarak geçmişten bize kalan değerleri gelecek nesillere taşıma ve aktarma araştırmasıdır.

İlçemizin bağılı olduğu coğrafi konumu itibari ile jeopolitik önemini geçmişten bu güne kadar korumuş olan Kocaeli (İzmit), antik ismi ile Nikomedia(İzmit) geçmiş tarihin de iki devlete başkentlik yapmıştır. Bu devletler Bithynia Krallığı ve Roma İmparatorluğudur.

Günümüzde Kocaeli ili, Batı ile Doğu'yu bir köprü gibi birbirine bağlayan yol güzergâhının üzerindedir. Avrupa ve Asya'yı bağlayan bütün kara yolları Çanakkale ve İzmit'ten geçmektedir. Marmara Denizi'nin doğu ucunda uzun bir iç deniz halinde olan İzmit Körfezi korunaklı ve geniş bir doğal liman olduğu için deniz yolu aktif kullanılmıştır. İzmit, aktif fay hattının üzerinde olmasına karşın İzmit körfezine kıyı oluşu, elverişli doğal limanının olması, Karadeniz kıyısına yakın konumu karayolları ve denizyollarının üzerinde olması yerleşim yönünden stratejik önemin de süreklilik sağlamaktadır. Anadolu toprakları bir yarım ada olarak Akdeniz havzasında, geçmişten günümüze, coğrafi ve kültürel olarak doğal köprü olmuştur. Tarih boyunca, bu köprüdeki en önemli geçit kapısı da Antik Bithynia bölgesi olmuştur.

Başkenti Nikomedia (İzmit) olan bu bölgeye Bithynia adı verilmiştir. Bithynia tarihi coğrafyası günümüzün Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya Yalova, Sakarya, illerimizin tamamını, Bilecik, Bursa, Zonguldak illerinin batı ve kuzey bölümleri ile İstanbul'un Anadolu yakasının tümünü kapsar. Geçmişten günümüze ulaşan birçok Bithynia antik kenti vardır. Bu kentlerden bazıları Agrileon-Belo Kome (Bilecik), Amykos (Beykoz), Dakibyza (Gebze), Nikomedia (İzmit), Kalkhedon (Kadıköy), Khrysopolis (Üsküdar), Klaudiopolis (Bolu), Libyssa (Dil İskelesi), Sandarake (Zonguldak), Prusa (Bursa), Nikaia (İznik) Prainetos (Karamürsel) yerleşimleridir. Tezimizde bu yerleşimlerden sıkça bahsedeceğiz (Çalık Ross, 2007a: s.16; Sevin, 2016: s. 39-48; Umar, 2004; Ulugün vd. 2004: s. 88-94, s. 165-242).

Geçmişten günümüze Karamürsel'de yapılan arkeolojik çalışmalar ile ve çeşitli yollar ile ortaya çıkan buluntular şehrin geçmişine aittir çok değerli materyallerdir. Bu materyaller İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, "*İstanbul'un Çevre Kültürleri; Bithynia*" bölümünde, büyük bir bölümü ise İzmit Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenmekte olmakla birlikte bir kısmı ise koleksiyoncuların elindedir.

Karamürsel’de günümüze kadar gelen tarihi, arkeolojik eserlerin bilim insanlarının çalışmalarıyla ortaya çıkarması ile birlikte ortaya çıkmakta lakin tarih bilincinden yoksun birçok kaçak kazı yapan vatandaşta bunu bilinçsizce yaparak eserlere zarar vermektedir. Bununla birlikte toprak altında ve üstünde bulunan arkeolojik eserlerin dikkatle korunması gerekli olan arkeolojik kültürel miras olmalarına rağmen sanayinin ve yoğun kentleşmenin sebep olduğu bir tahribatın tehdidi altındadırlar. Bizim gelecek nesillere bırakacağımız en büyük mirasımız kentin geçmişten günümüze ulaşan arkeolojik eserlerini korumak ve gelecek kuşaklara aktarabilmektir.

Tezimin başlangıç bölümü olan birinci bölümün muhteviyatı, Bithynia Antik coğrafyası incelenmiş olup yerleşimin, oluşumundan beri coğrafyası içinde bulunmuş olduğu Marmara Bölgesi ve İzmit Körfezinin Fiziki ve jeopolitik durumu anlatılmıştır.

İkinci bölümde Bithyniya ve Çevresinin Tarih öncesi dönemlerde insan yerleşimleri incelenmiş ve anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde Kentin Kuruluş hikâyesi bölgede yaşayan halklar ile kent üzerine yapılmış araştırmalar incelenmiş ve Antik kaynaklar ile seyyahların gözünden kent ve çevresi anlatılmıştır.

Tezin dördüncü ve son bölümünde, Taş Devri yani tarihin en eski devirlerinden başlanılarak, Cumhuriyet Dönemi’ne dek kentin geçirdiği dönemler; Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma, Bizans, Osmanlı Dönemine ait arkeolojik buluntular incelenmiştir. Taşınmaz kültür varlıkları tanıtılarak geçmişten günümüze kadar yerleşimin yaşamsal evreleri bilimsel bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

Tez çalışmamın yazımına başlanmadan evvel yerleşimi ve içinde bulunduğu bölgenin tarihi coğrafyası ve bulunan arkeolojik eserlerin tanıyabilmek için antik kaynakların İngilizce, Almanca ve Latineden Türkçeye çevrilmiş eserler incelenmiştir. Antik kaynakların çeşitli çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve yararlanılmıştır. Bölge hakkında yazılan makaleler yüksek lisans tezleri ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır. Kocaeli Müze Müdürümüz ve değerli çalışanları ile

Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN nezaretinde Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi bünyesinde de bulunan eserlerden yararlanılmıştır. Kocaeli İli Karamürsel İlçesi Yüzey Araştırmaları sonuçları neticesinde elde edilen bulgular tezime büyük katkı sağlamıştır. Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmalarında elde edilen bulgu görsellerinin yayın hakları Araştırma Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross’a aittir. Kendisine, sadece bu tez çalışmasında kullanılmak üzere paylaştığı veriler, bilgiler ve görseller için teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BITHYNIA

1.1. BITHYNIA FİZİKİ COĞRAFYASI İLE JEOPOLİTİĞİ

1.1.1. Marmara Denizi ve Kocaeli (İzmit) Körfezinin Oluşumu

Kıtasal bir kabuk üzerinde *Tektonik*² olaylar neticesinde oluşan Marmara denizi *Miyosen*³ denizinin *Sarmasiyen*⁴ döneminin bir kalıntısı olarak değerlendirilen bu deniz, küçük bir iç deniz niteliğindedir (Lev. I, Har.1, Har.2). Marmara bölgesi *Paleotektonik*⁵ dönemi (Kambriyen - Orta Eosen); *Neotetis okyanusunun*⁶ yitmesi ve Sakarya kıtası ile İstanbul-Zonguldak (Rodop-Pontid) kıtasının çarpışması sonucu Samanlı sıradağ silsilesinin oluşumu, bölgedeki ters fay düzlemlerinin büyük ölçekli kıta hareketlerini sağlaması ile açıklanır (Artüz, Levent vd 2007: s. 3-10).

Marmara denizi, dünyada bir ülke sınırları içindeki tek denizidir. Denizciliğe elverişli *oşinografik*⁷ ve klimatolojik yapısı, körfezleri, limanları, yerleşim alanları ile dünya coğrafyasının odağında ve *jeopolitik*⁸ ve *jeoekonomik*⁹ konumu ile Marmara Denizi, tarih boyunca devletlerin ve milletlerin ilgisini çekmiştir. Marmara Denizinin Kuzey Güney doğrultusunda en geniş yeri 80 km, Batı Doğu doğrultusunda en geniş

² Tektonik: Yerkabuğunu etkileyen gerilmelerin tesiriyle meydana gelen olaylardır.

³ Miyosen: Jeolojik zaman olarak SENOZOİK (3. Zaman) diliminde günümüzden 25 milyon öncesi.

⁴ Sarmasiyen: Geç Miyosen dönemi.

⁵ Paleotektonik: Miyosen öncesindeki tektonik faaliyete denir. Bu dönemde meydana gelen yapılara ise Paleotektonik oluşumlar adı verilir.

⁶ Neotetis okyanusu, Karbonifer sonlarında Avustralya'nın doğusundan başlayarak Permien'e kadar batıya ilerleyen bir riftleşme ile Gondwana'nın kuzey kenarından Kimmeriyen kıtasının ayrılmasıyla açılan bir okyanustur.

⁷ Okyanuslarda, suyun fiziki özelliklerini ve dalga hareketlerini, okyanus tabanlarının jeolojik şekilleriyle tortu tabakalarını, suları kimyasal yönden inceleyen ve denizlerdeki bitkilerle hayvanların hayatlarını araştıran bilim dalı. Oşinografi, jeofizik, jeokimya, jeoloji ve biyoloji ilimlerinin birleşmesinden meydana gelmiş olup bu ilimlerin bir branşıdır.

⁸ Jeopolitik Eski Yunanca bir kelime olup kök olarak Geo=yer, Policy=siyaset sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Her zaman olduğu gibi bu asırda daha da önem kazanan "Jeopolitik" bir ülkenin dünya üzerinde bulunduğu coğrafi konumundan kaynaklanan "milli siyaseti (ulusal politikası)" anlamındadır.

⁹ Jeoekonomi, jeopolitik amaçlara ulaşmak için ekonomik araçların kullanılmasıdır.

yeri 280 km olmakla birlikte yaklaşık yüzölçümü 11,350 km² toplam su hacmi 3.377 km³ ve kıyı şeridi 1.000 km üzerinde olup en derin yeri -1.390 metredir. Marmara denizi diğer deniz ve okyanuslarda genel olarak görülen dairesel tür akıntılar yerine Doğu Batı yönünde, Boğazlarda ise birbirine ters Akdeniz- Karadeniz çift yönlü akıntı sistemi görülür. MÖ 4000 yıllarında küresel deniz seviyesinin yükselerek bu günkü düzeyine ulaşmasıyla Marmara Denizi'nin kapladığı alan genişlemiş, daha önce akarsuların kıyı kesiminde oluşturduğu vadiler sular altında kalarak tektonik çukurların dolmasıyla körfezler oluşmuştur. Oşinografik yapısı, Akdeniz makro ikliması etkisinde farklı mikro klimalara sahiptir ve K (yıldız) ile KD (poyraz) yönlü rüzgârlar egemendir.

Marmara Denizi, adını Yunanca kökenli “marmaron” (*ζάρπαρον*) sözcüğünden almakla birlikte, tarihsel kaynaklarda “Marmaros,” “Marmora,” “Propontis” ve “Propontidos” olarak da geçmektedir. Marmara Denizi çevresindeki ilk yerleşim izleri, MÖ 6000 yıllarına kadar uzanmakta olup, bu döneme ait bulgular günümüzde Bursa yakınlarında tespit edilmiştir.

Daha sonraki dönemlerde bölge, Traklar ve Yunanlar tarafından ele geçirilmiş ve Karadeniz'e (Pontus) açılan bir geçit olması nedeniyle, “Pontus girişi” veya “Pontus önü” anlamına gelen “Propontis” olarak adlandırılmıştır. Propontis ismi, ilk olarak Yunan yazar Aiskhylos'un (MÖ 525-456) “Persai” adlı eserinde geçmektedir. Bunun yanı sıra, Pseudo-Skylax (MÖ 6. yy.) “Periplous” adlı eserinde Marmara Denizi kıyısındaki şehirlerin ve limanların tarihi, coğrafyası, kültürü ve yerel halkları hakkında çeşitli bilgiler sunmaktadır.

MÖ 5. yüzyıla kadar Yunan kolonilerinin egemenliğinde bulunan Marmara Denizi, Pers Kralı I. Xerxes'in (MÖ 519-465) Trakya'ya geçişiyle Pers hâkimiyetine girmiştir. Herodotos (MÖ 484-425), “Historia” adlı eserinde, Pers Kralı I. Darius'un İskit seferini anlatırken, Marmara Denizi'nin genişliğini 500 stadion, uzunluğunu ise 1400 stadion olarak belirtmiştir.

Daha sonraki süreçte, Makedonya Kralı III. Aleksandros (Büyük İskender, MÖ 356-323), büyük doğu seferi sırasında Marmara Denizi'ni kullanmış ve bu sayede

denizin Asya ile Avrupa arasındaki jeopolitik önemi giderek artmıştır. MÖ 2. yüzyılda ise bölge Romalıların egemenliği altına girmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla (MS 395) birlikte, Marmara Denizi Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun iç denizi konumuna gelmiştir.

Bu dönemde, Amasyalı Strabon (MÖ 64 - MS 24), “Geographika” adlı eserinde Marmara Denizi kıyılarındaki yerleşimleri, ticareti ve bölge halklarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Aynı zamanda Klaudios Ptolemaios (M..S 100-170), “Geographiki Hyphegesis” adlı eserinde Marmara Denizi'nin çevresindeki yerleşimlerin koordinatlarını detaylı bir biçimde sunmuştur. Yunan coğrafyacılar Agatimeros (MÖ 3. yy.), Polybios (MÖ 200-118) ve Romalı yazar Gaius Plinius Secundus, (Yaşlı Pliny, MS 23-79) da eserlerinde Marmara Denizi'nin oluşumu, kıyıları ve tarihine dair önemli bilgiler vermiştir (Koca, 2016: s. 155-156).

1.1.2. Bithynia Fiziki Coğrafyası

Bithynia Anadolu yarımadasının kuzeybatısında bulunan günümüzde Marmara Bölgesinin kuzeyi ile Batı Anadolu bölgesinin batısında yer alır. İstanbul Boğazının doğusunda ve Bursa şehrinin tümünü kapsamakla birlikte Sakarya nehrinin batısında olan alan, MÖ 5. yüzyıldan itibaren, Helence ve Latince yazılmış antik ebedi kaynaklarda Bithynia olarak geçmektedir (Lev. II, Har.3, Har.4) (Texier, 1997: s. 40; Şahin, 2000: s. 1).

Rhyndacus, Sangarios, Halys (Kızılırmak), Parthenius ile Billaeus (Filyos Çayı) bölgenin akarsularıdır. Apolloniatis (Apollont) gölü ile Ascanius İznik Gölü) Sangarios (Sakarya Nehri) nehrinin batısında bulunmaktadır. Bithynia'nın Doğusundan başlayıp Rhyndacus'a kadar uzanan Olympus (Uludağ) dağ silsilesi ve Rhyndakos/Atranos (Orhaneli) Çayı ise Bithynia'nın güney sınırını belirler (Sevin, 2016: s. 35-37).

Bithynia fiziki coğrafyası nehirlerin ve dağların doğal sınır olduğu bir coğrafyadır. Bu doğal sınırlar antik çağlarda koruma ve koruma için elverişli

olduğundan tercih edilirdi. Sınırlarını genişleten Devletler yeni sınırlarını doğal engellere göre belirlerlerdi.

1.1.3. Bithynia Bölgesinin Jeopolitik Özellikleri

Coğrafi konum, *flora*¹⁰, *fauna*¹¹, iklim jeolojik ve jeomorfolojik yapı yer altı ile yer üstü doğal kaynaklarının coğrafi unsurlar o yerin bölgenin jeopolitik önem değerini belirlemekte olup, Coğrafi unsurlar ne kadar zengin ve elverişli olursa o bölgenin ya da yerin jeopolitik yapısı güçlenir (Güney, 2012b: s. 1468-1469).

Anadolu Yarımadasının jeopolitik olarak yeri, Akdeniz kıyılarının büyük bölümünü kapsaması ile birlikte Afrika, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki yeri. Doğu ile batı istikametinde uzanan dağlar ve uzun ırmak, nehirlerin olduğu çeşitli iklimlerin yaşandığı bünyesinde Trakya ve Anadolu yarımadaalarının olan İstanbul ile Çanakkale Boğazlarının ayrılan insanlık tarihi boyunca yerleşim ile oluşan kültürel ekonomik lojistik ve benzeri nedenler yüzünden çok büyük bir önem arz eder. Bithynia bölgesi, Doğu ile Batı arasında köprü ve de Kuzey ile Güney arasında kanal niteliğinde bir coğrafyada bulunmasından dolayı jeopolitik açıdan “kilit” bir coğrafya olduğu düşünülebilir. Dünya coğrafyası içinde özel bir alan olan Anadolu Yarımadası ve bu coğrafyanın jeopolitik olarak en önemli konumlarından biri hiç kuşkusuz İzmit Körfezi ve çevresidir. Asya ile Avrupa arasında “geçiş noktası”, “bağlantı noktası”, “kavşak noktası”, “geçit kapısı”, “kilit noktası” şeklinde tanımlanabilen stratejik bir konumdur. Bir köprü kapısı ve kilit noktası özelliği taşıyan bu stratejik alanın merkezinde İzmit kenti ve çevre yerleşimler bulunmaktadır. Kentin kurulmuş olduğu mevki dar bir geçidin kilit noktası gibidir. Askeri açıdan bakıldığında bir “tıkama mevzi” (choke point) olarak görülebilir (Güney, 2012b: s. 1482).

Çağın en önemli su yollarından biri olan ve Karadeniz ile Akdeniz bağlayan İstanbul boğazı bölgenin jeopolitik açıdan çok önemli unsurudur. Boğaz bazı yerlerde o kadar dardır ki kolaylıkla kontrol edilebilir. Boğazın önemi ise Koloniler ve kent

¹⁰ Bir ülkede ya da bir bölgede yetişen bitkilerin tür olarak tümü

¹¹ Latince kökenli bir kelime olup "belirli bir bölgede yetişen her türlü hayvanın hepsi" anlamında gelir.

devletlerinin Karadeniz kıyısında bulunan koloniler ile kent devletlerle olan ticaretidir. Boğazı kontrol eden Karadeniz ticaretini kontrol altında tutar.

Günümüzde Bithynia Bölgesi, İstanbul şehrinin Anadolu'da kalan bölgesi, Zonguldak ilinin batısını Bursa şehrinin, Orhaneli Çayı ve Ulubat Gölü'nün batısı dâhil olmamakla birlikte diğer kısmını, Ankara'nın ilçelerinde Nallıhan, Çayırhan ve Beypazarı ilçelerinin tümünü. Bilecik ilinin, Bozüyük'ün güneyi hariç tümü ile Kocaeli, Sakarya, Bolu illerinin tümünü kapsamaktadır (Umar, 2004: s. 1-2).

Bithynia coğrafyasının İzmit Körfezi ve çevresi, coğrafi konumu ve stratejik özellikleri nedeniyle tarihsel süreçte her dönemde yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. Bölgenin özellikle İzmit Körfezinin güney kıyıları, ilk çağlardan günümüze kadar önemli bir yaşam alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu süre zarfında farklı uygarlıklar tarafından çeşitli dönemlerde yerleşim alanı olarak kullanılmıştır (Bosch, 1937: s. 28; Çalık Ross, 2007a: s. 9; Güney, 2012b: s. 1466-1467; Fıratlı, 1971: s. 10; Foss, 2002: s. 1; Özdoğan, 1995: s. 349; Zeyrek, 2005: s. 9).

İzmit'in coğrafi yapısı, körfez ve çevresindeki doğal özellikler, hem tarım hem de ticaret açısından önemli bir avantaj sağlamıştır. Özellikle İzmit Körfezi'nin doğal limanları, denizcilik faaliyetlerini ve deniz yoluyla yapılan ticareti desteklemiş, bu da bölgenin ekonomik olarak gelişmesine olanak tanımıştır. Ayrıca, coğrafi olarak stratejik bir konumda yer alması, bölgenin askeri ve savunma açısından da önemli olmasını sağlamıştır.

Bu coğrafi özelliklerin yanı sıra İzmit, tarihsel süreçte çeşitli kültürler ve medeniyetler tarafından benimsenmiş ve yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, İzmit'in coğrafi konumu ve doğal yapısı, tarihsel olarak bölgedeki kültürel ve ekonomik değişimleri şekillendirmiştir. Bu da İzmit Körfezi ve çevresini sadece yerleşim değil, aynı zamanda kültürel ve stratejik açıdan önemli bir merkez haline getirmiştir.

Bithynia coğrafyasının içerisinde olan Preietos yerleşimi zamanın iki büyük kenti Nikomedeia (İzmit) ve Nikaia (İznik) arasında deniz ve kara yolundan ulaşımın olması

nedeni ile yerleşim için tercih edilen bir yer olduğu görülmektedir (Öztürk, 2016: s. 61-64).

MÖ 7. yüzyıldan itibaren özellikle üçgen yelkene sahip gemilerin deniz ulaşımına katılmasıyla Akdeniz-Ege-Karadeniz hattında güçlü bir ticaret başlamıştır. Daha önceleri Karadeniz'den gelen ve debisi yedi km'ye varan güçlü akıntı yanında keskin girintili çıkıntılı dönemeçleri sebebiyle çok zor geçilen İstanbul Boğazı, üçgen yelkenli gemilerle aşılmıştır. Böylece Karadeniz ile Akdeniz ülkeleri arasında hem ciddi bir ticaret hem de kültürel bağlantı sağlanmıştır. Bu ticaret özellikle İstanbul'un Constantinopolis olarak Roma'nın başkenti yapılmasından sonra çok artarak devam etmiş ve MS 5. - 6. yüzyıllarda zirve yapmıştır. MS 7. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan doğa olayları ve siyasi olaylar Akdeniz Dünyasındaki çöküşü getirmiş, dolayısıyla Karadeniz'le gelişen ticari ilişkiler zayıflamıştır. Bu süreçte Marmara Denizi'nde iç hareketlenme başlamıştır. İstanbul Boğazı'nın doğusundaki İzmit Körfezi'ndeki limanlar ile iç ticaret gelişmiştir. İzmit Körfezi gerisindeki kara yolu ticaretiyle Anadolu ve Mezopotamya'ya kadar uzanan hattan gelen ürünler başkentin ihtiyaçlarını karşılamıştır. MS 9. - 11. yüzyıllar arasında Kuzey Avrupa'dan Tuna nehri yoluyla inen İskandinavlar (Viking ve Varangianlar) ve Karadeniz'in kuzey kıyılarından gelen ticaret ile yeniden yoğun bir deniz ticareti yaşanmıştır. MS 12. yüzyıldan sonra başkentin çevresindeki limanlar, Haçlı Seferleri ve Latinlerin Constantinopolis'i ele geçirmesiyle tamamen devre dışı kalmıştır. İzmit Körfezi'ndeki antik limanlar stratejik konumları nedeniyle tekrardan güçlenmiştir. İzmit Körfezi'nde bulunan limanlar hem askerî üs olarak hem de ticari olarak Marmara'daki aktiviteyi canlı kılmıştır (Aydıngün ve Öngen 2022: s. 163-180).

İzmit Körfezi, çevresi ve İzmit kenti, tarih boyunca stratejik konumu ve coğrafi özellikleri nedeniyle sürekli olarak yerleşim alanı olarak tercih edilmiştir. Hem doğal hem de ticari açıdan önemli olan bu bölge, tarih boyunca farklı uygarlıklar tarafından yerleşim yeri olarak seçilmiştir. Bu durum, bölgenin gelişimi ve sosyo-kültürel yapısını da etkileyerek, bölgenin tarihi bir öneme sahip olmasına yol açmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BITHYNIA VE ÇEVRESİNİN TARİH ÖNCESİ

2.1. PREHİSTORİKÇAĞLAR'DA BITHYNIA VE ÇEVRESİ

2.1.1 Paleolitik Dönem Bithynia ve Çevresi

Bithynia Bölgesinin içerisinde bulunan İzmit Körfezi kıyıları antik dönemlerden itibaren bir geçiş noktası olmuştur. Bu bölgenin coğrafi yapısı ve iklimi dolayısıyla bölgede paleolitik dönemde insanların yaşadığı kesin olarak buluntular ile kanıtlanmıştır. Bölge prehistorik¹² çağlardan bugüne değin insanlık için yerleşim ve yaşam yeri olarak seçilmiştir (Fıratlı, 1953: s. 15).

Asya ile Avrupa'nın arasında bulunan büyük bir yarım ada olan Anadolu'dan Avrupa'ya 2 (iki) adet temel geçiş yolu bulunur ki bunlardan, bir tanesi Gelibolu Yarımadasını takip ederek, Çanakkale Boğazı ve Biga Yarımadası üzerinden olan yol, bir diğeri de Kocaeli Yarımadası üzerinden İstanbul Boğazı güzergâhıdır. Günümüzde ana geçiş yolu olan bu iki güzergâh geçmişte de tercih edilmiş ve anayol olarak kullanılmıştır. Bölgenin coğrafyası ve iklimi insanların bu bölgede yaşamasına olanak sağladığı için bölge de Orta Pleistosen'den beri tüm Paleolitik¹³ Dönem boyunca insanların yaşadığı tespit edilmiştir (Özdoğan, 1995: s. 349).

Mehmet Özdoğan ile çalışma arkadaşlarının, 1984 yılı itibari ile başladıkları yüzey araştırmalarında; Kocaeli İli, Kandıra İlçesi, Kefken Kovan ağızı ile Cebeci yakınlarında Alt Paleolitik ve Orta Paleolitik; Kerpe Sarısu ağızında Orta Paleolitik buluntu alanları tespit edilmiştir. İzmit Körfezi'nin kuzey kıyılarında az olmakla

¹² Yazılı tarih öncesi olarak da bilinen prehistorya, yaklaşık 3,3 milyon sene önce insansı ara türlerin taş aletleri ilk kez kullanması ile yazılı dilin icadı arasındaki zaman dilimini ifade eder

¹³ Paleolitik Çağ insanları, avcılık ve besin toplayıcılığı ile geçinen göçebe topluluklardır. Bu topluluklar, sadece geçici konak yerlerinde ikamet etmişlerdir

beraber, özellikle Yalova İli, Göztepe, Çallica ve İbo'nun Rampası, Paleolitik Döneme özgü yoğun buluntular söz konusudur (Özdoğan, 1995: s. 350).

1950 yılından Nezih Fıratlı ile başlayan yüzey araştırmaları, 1984 yılında Mehmet Özdoğan ile devam etmiş, Bithynia coğrafyasında Paleolitik ve Epi Paleolitik dönemlerini de kapsayan arkeolojik buluntu yerleri ve konak alanları tespit edilmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 54).

Buluntu yoğunluklarına göre bölgenin paleolitik yerleşimleri Fikirtepe, Domaçlı -Alaçalı, Pendik, Göksu, İçerenköy, Kefken-Cebeci, Parganlı-Kerpe olarak görülmektedir (Boyana, 2017: s. 154).

2.1.2. Neolitik Dönem Bithynia ve Çevresi

Tarih öncesi Arkeolojisinin en çok tartışılan konuları arasında tarıma dayalı yerleşik yaşıntının Yakın Doğu ve Anadolu'dan göç kültür etkileşimi ile mi yoksa dünyanın değişik yerlerinde bağımsız gelişme sonunda mı ortaya çıktığı gelmektedir. Bununla birlikte Arkeolojik yüzey araştırmalarında Neolitik¹⁴ Dönem de yaşam ve ikamet edilen yerlerinin tespit edilmesi çok zordur. Detaylı olarak çok kapsamlı yapılan yüzey araştırmaları ile yüzey üzerinin taramasında bile Neolitik yerleşimler tespit edilememektedir. Yapılan çalışmalarda bu dönemden kalan yerleşimlerin tespit edilmesi, çoğu kez şans eseri olmaktadır (Özdoğan, 1995: s. 350).

Günümüzde Marmara Bölgesi olarak bilenen coğrafyada Neolitik yerleşimlerinin yerlerinin belirlenememesinin nedeni Marmara denizinin geçmişte bir göl olmasıdır. MÖ 10 Binyıllarında oluşan Çanakkale Boğazı üzerinden Akdeniz ile Ege Denizi'nden gelen nispeten daha tuzlu olan sular Marmara denizde tuzlanma ve deniz seviyesinin yükselmesinin sebebi olmuştur. MÖ 9'uncu ve 8'inci yaşam tarihlerinde, Marmara'da deniz suyu seviyesi günümüzde ki deniz suyu seviyesinin 45 metre altındadır. Egeden gelen deniz suyu ile birlikte MÖ7 Binyıllarda deniz seviyesi

¹⁴ Neolitik çağ, çanak çömleksiz Neolitik ve çanak çömlekli Neolitik olmak üzere ikiye ayrılır. Bu çağda tarımın keşfi, hayvan evcilleştirme, çanak çömlek yapımı, ekmek yapımı, duvarlara resim çizilmesi gözlemlenmiş, tekerleğin temelleri atılmıştır.

bu günkü seviyenin 27 metre altına yükselir. Bölgede yaşanan sismik olaylarla Marmara denizinin Neolitik Dönemdeki kıyı bölgeleri ile kıyı yerleşimleri günümüzde deniz seviyesi altında kalmıştır. Bunun en iyi göstergesi İstanbul Yenikapı kazılarında ortaya çıkan Neolitik yerleşmenin deniz seviyesinin metrelerce aşağıda olmasıdır (zdoğan, 2012: s. 58; 2013a: s. 269).

Marmara Bölgesinde ki çalışmalar ve yapılan araştırmalarda yer tespiti yapılan Neolitik Dönem yerleşimlerinin bazılarının da kurtarma kazıları olmuştur. Araştırmalarda tespit edilen ve Marmara Bölgesinin doğusuna konumlanmış olan ve üzerinde kazı ile araştırma inceleme yapılan Neolitik yerleşim yerleri: Pendik Kaynarca Höyüğü (İstanbul), Fikirtepe (Kadıköy-İstanbul), Aktopraklık Hyk (Akçalar-Bursa), Ilıpınar Höyüğü (Orhangazi-Bursa), Menteşe Hyk (Yenişehir-Bursa), Barçın Hyk (Yenişehir-Bursa). Kazı çalışmalı dışında yapılan yüzey araştırmalarında ise Tuzla, Kadıköy, Kalamış Yat Limanı (İstanbul), Domalı/Sahilköy (şile-İstanbul), İbo'nun Rampası (Yalova) ve ycek'de (İznik-Bursa) (zdoğan, 2013a: s. 271).

2.1.3. Kalkolitik Dönem Bithynia ve evresi

Günümüz Marmara Bölgesi içerisinde, Neolitik dönem içerisinde yaşanılan birçok yerleşmeye rastlanmış olmasına karşın Kocaeli (İzmit) Yarımadası zerinde, Neolitik döneme ait bir tek Sementler Höyüğü tespit edilmiş Hyğn Neolitik ve Kalkolitik¹⁵ ağlarda yaşam izleri bulunmaktadır. Bursa K.T.V.K.K. nun 18.03.1998 Tarih ve 452 Sayılı Kararı ile arkeolojik sit alanı ilan edilen höyükte bulunanlar birçok yeni bilgi sahibi olmamızı sağlayacak türde olmakla birlikte yapılacak bir planlı kazı ile tarihin yeniden yorumlanması mümkün olacaktır. İlk Kalkolitik ağ'ın sonlarında Marmara Bölgesi'nin, Balkanların basısından İç Anadolu Bölgesi'ne kadar uzanan geniş bir kültürel oluşumun içinde kaldığı görülmektedir. Balkanlarda genel olarak Vina Kültürü olarak tanımlanan mikro coğrafi birimlere göre yerel çeşitleme ve adları olan bu kültürün tüm özelliklerini Yarımburgaz, Ilıpınar, Hoca eşme ve Aşağı Pınar

¹⁵ Taş aletler yanında bakırın da kullanılmaya başlamasından dolayı Kalkolitik ağ olarak adlandırılan bu dönem, Geç Neolitik ağ'ın devamıdır.

kazıları ile izlemek olasıdır. Trakya’da yapılan yüzey araştırmaları göstermiştir ki bu dönemde yerleşme yerlerinin sayısının önemli ölçüde arttığını ve Aşağı Pınar örneğinde olduğu gibi alanların çok büyüdüğünü göstermiştir (Özdoğan, 2013a: s. 270-272).

Bithynia ve çevresinin Kalkolitik Dönemi ile ilgili arkeolojik bulgular sınırlı olmakla birlikte, Marmara Denizi çevresinde yapılan son kazılar, bu döneme dair önemli bilgiler sunmaktadır. Güney Marmara’daki Ilıpınar ve Aktopraklık kazıları ile Trakya’da gerçekleştirilen Toptepe ve Aşağı Pınar kazıları, Kalkolitik yerleşimlere dair en somut verileri ortaya koymaktadır. Karamürsel/Preneitos bölgesinde yer alan Semetler Höyüğü ’ne en yakın Kalkolitik merkezlerden biri olan Aktopraklık, Bursa kent merkezine yaklaşık 25 km mesafede, Uludağ’dan batıya, Ulubat Gölü’ne doğru alçalan teraslardan birinin üzerinde yer almaktadır. Bu coğrafi konum, Aktopraklık’ın henüz kazılmamış olan Semetler Höyüğü ile çağdaş olabileceği düşüncesini doğurmakta ve iki yerleşim arasında bilgi bütünlüğü olabileceğine işaret etmektedir. Aktopraklık Höyüğü, tarihöncesi dönemde meşe ormanlarıyla kaplı, göle doğru uzanan akarsularla bölünmüş bir coğrafyada konumlanmıştır. İlk yerleşim, Neolitik Çağ’ın sonlarında MÖ 6300 yıllarında kurulmuş olup, kesintisiz bir şekilde MÖ 5500 yıllarına kadar devam etmiştir. Yerleşimciler, avcı-toplayıcı yaşam biçimini sürdürmüş; yontma taş aletler kullanarak avlanmış ve aynı zamanda tahıl ekimi ile evcil hayvan besiciliği yapmışlardır. Bu dönemde genellikle dal-örgü kulübeler inşa edilmiş, kerpiç yapılara geçiş ise MÖ 6000 yıllarında gerçekleşmiştir. MÖ 6000’lerde yerleşim güneye kaymış ve mimari anlamda köklü değişimler gözlemlenmiştir. Dal-örgü yapıların yerini dörtgen planlı kerpiç yapılar almış ve yerleşim katı kurallara bağlı olarak planlanmıştır. Hendeklerle çevrili, birbirinin aynı olan konutların bulunduğu bu planlı düzen, birkaç yüzyıl boyunca devam etmiştir. MÖ 6. binyılın ortalarına gelindiğinde, yerleşimin küçüldüğü ve kısa bir süre sonra tamamen terk edildiği anlaşılmaktadır. Aktopraklık’ta gözlemlenen bu değişimlerin nedenleri tam olarak açıklanamasa da, her iki evrede de farklı bölgelerle güçlü etkileşimlerin olduğu bilinmektedir. Özellikle Orta Anadolu ile olan bağlantılar dikkat çekmektedir. Bu dönem boyunca bölgeler arası mal, bilgi ve insan hareketliliği, kültürel etkileşimlerin artmasına yol açmış ve Aktopraklık’ın mimari yapısına ve üretim teknolojilerine yansımıştır (Karul, 1917: s. 111).

Aktopraklık ve Ilıpınar kazılarında elde edilen bulgular, Karamürsel'in Kalkolitik Dönemi'ne dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu merkezlerin, Marmara Bölgesi'ndeki tarihöncesi yerleşimler arasındaki etkileşim ağlarını anlamak açısından büyük önemi bulunmaktadır. İlerleyen araştırmaların, bölgedeki Kalkolitik Döneme ışık tutacak daha fazla veri sağlayacağı öngörülmektedir.

Trakya Bölgesi'nde gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar, Marmara Bölgesi'nin Kalkolitik Çağ içindeki gelişmelerinin iki ana başlık altında incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Bunlardan ilki, Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Karanovo III ve IV dönemleri ile genel Balkan kazı araştırmalarında 'Vinça Dönemi' olarak tanımlanan süreçtir. İkinci başlık ise, Karanovo V ve VI dönemleriyle birlikte Meriç ve Gumelnitsa yaşam kültürlerini kapsamaktadır.

Marmara Bölgesi'nin Kalkolitik Çağ dönemine ilişkin bilgiler, yalnızca Trakya'daki kazı ve yüzey araştırmaları ile sınırlı değildir. Son yıllarda İzmit, Eskişehir ve Çanakkale bölgelerinde yürütülen arkeolojik çalışmalar da bu dönemin gelişimine ışık tutan yeni bulguları ortaya çıkarmıştır. Bölgenin Kalkolitik Çağ kültürlerine dair elde edilen ilk somut veriler, Yarımburgaz Mağarası'nda gerçekleştirilen kazılarda, 4. ve 2. tabakalarda bulunmuştur. Ancak, Yarımburgaz'daki yerleşimin sürekli olmadığı, özellikle mağaranın Neolitik Çağ'a tarihlenen 5. tabakası ile 4. ve 3. tabakalar arasında kesintiler bulunduğu anlaşılmıştır. Bu aralıklara rağmen, tabakaların düzenli sıralanışı, bölgedeki Kalkolitik kültür sürecini anlamada önemli bir başlangıç noktası teşkil etmiştir.

M. Özdoğan'a göre, kırmızı renkli astarlı ve açıkli seramikler, Hoca Çeşme IVTII çanak çömlekleri ile benzerlik göstermektedir. Bu evrede, daha çok küresel gövdeli ve boyunlu kapların yaygın olduğu, zengin ve girift bezemelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Kazıma, oyma ve baskı teknikleriyle oluşturulan bu bezemeler, iki farklı üslupta kendini gösterir: İlki, daha yaygın olan girift geometrik bezeme; diğeri ise kıvrık çizgi ve nokta baskılarla karakterize edilen stildir. Özellikle ikinci grup bezemeler, Orta Avrupa'nın en eski Neolitik kültürlerinden biri olan 'Linear Band Keramik' grubu ile benzerlik taşımaktadır.

Her ne kadar tarihleme sonuçları, tabakalar arasında 150-200 yıllık farklar ortaya koysa da, Yarımburgaz'ın 4. tabakası, Ilıpınar VIII ile benzeşmektedir. Diğer tabakalarda koyu renkli seramikler tespit edilmiş, ancak kap formları ve bezeme teknikleri bir önceki evreye göre tamamen değişiklik göstermiştir. Çanak çömlekler, özellikle omurgalı karın yapısı, uzun boyunlu formlar ve keskin dönüşlü kâselerle dikkat çekmektedir. Beyaz dolgulu çizi bezemelerde, daha sade ve düz çizgilerin tercih edildiği görülmektedir. Genel anlamda, bu çanak çömlekler, Balkanlar'da Erken Vinça ve Karanovo III dönemi ile benzerlik göstermekte olup, Yarımburgaz silsilesinde elde edilen en geç buluntular, Bulgaristan'daki Karanovo IV döneminin ilk safhalarına tarihlendirilmektedir (Özdoğan, 1998: s.72).

Marmara Bölgesi'nin Kalkolitik Çağ'daki gelişimi, Trakya'daki kazılar ve Balkan kültürleriyle olan etkileşimler göz önüne alındığında, geniş bir kültürel çeşitlilik göstermektedir. Bu süreçte Yarımburgaz Mağarası buluntuları, bölgenin erken yerleşim izlerini ortaya koyarken, Balkan kültürleriyle olan ilişkilerin de izlerini taşımaktadır.

Doğu Marmara'da sürdürülen Ilıpınar kazıları, Doğu ve Güney Marmara bölgelerinin en uzun ve güvenilir tabakalanma sürecini sunmaktadır. Ilıpınar'ın en eski evresi olan X. tabaka, Fikirtepe kültürünü yansıtırken, V. tabaka Yarımburgaz 2. tabakası gibi Vinça kültürünün erken dönemlerine işaret etmektedir. Bu durum, Ilıpınar kazılarının bölgede Fikirtepe, Pendik ve Yarımburgaz'da saptanan kültürlerin sıralamasını doğruladığını ve aradaki boşlukları tamamladığını göstermektedir.

Aşağı Pınar kazı alanı ise Trakya bölgesinin doğusunda, Istranca Dağları'nın güney yamaçlarında, Kırklareli il merkezine 500 metre uzaklıkta yer almaktadır. 1993 yılında başlayan ve halen devam eden kazılar, İstanbul Üniversitesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü ortak projesi olarak yürütülmektedir. Aşağı Pınar'ın 1. tabakasında tarih öncesi döneme tarihlenen en son yaşam kültürü, İlk Demir Çağ'da açılan çukurlar tarafından büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Bu nedenle, bu dönemin mimarisi hakkında sınırlı bilgi elde edilebilmiştir. Kazılarda ortaya çıkan çömlek ve çanaklar, Bulgaristan kazı kronolojisinde Karanovo IV evresinin son dönemine ve erken Meriç havzası yaşam kültürüne tarihlendirilmektedir. 2. tabaka ise kısmen Demir Çağ çukurları

tarafından zarar görmüş olsa da, yerleşim düzeni ve mimarisi belirlenebilmiştir. İki mekân tarzında inşa edilen yapılar, geniş alanlar bırakarak düz sıralar şeklinde dizilmiştir. 1997 yılında, yerleşimi sınırlayan bir çevre duvarının izlerine rastlanmıştır, ancak henüz tam olarak açığa çıkarılamamıştır. Yapılarda kullanılan ana malzemeler arasında ağaç ve dallar öne çıkarken, kolon sistemi olarak uzun ağaç gövdeleri tercih edilmiştir. Zeminler ahşapla kaplanmış, ocak ve fırın platformlarının çevresi sıvanmıştır. Mekânların içerisinde kil levhalardan yapılmış yuvarlak ve dörtgen biçimli depolama ambarları bulunmaktadır.

Bu tabakadan çıkarılan tüm çömlek ve çanaklar koyu renkli, beyaz dolgulu çizgiler ve sığ oluk bezemeleriyle süslenmiştir. Toptepe kültürüne ait öğeler burada gözlemlenmekle birlikte, Bulgaristan kronolojisinde Karanovo IV'ün orta ve son evresiyle benzerlik göstermektedir. 2. tabakada ayrıca, oldukça zengin insan figürünleri çeşitliliği saptanmıştır. Genellikle yassı gövdeli ve silindirik başlı olan figürünlerde, kulak ve burun abartılı şekilde betimlenmiş, ancak ağız gösterilmemiştir.

1997 kazı sezonunda, 2. tabakaya ait bir yapının içerisinde daha önce yayımlanmamış iki antropomorfik kap bulunmuştur. Bunlardan ilki, çift gövdeli, kısa boyunlu, kadın biçimli bir kaptır. Boyun kısmında üçgen yüz, göğüs ve kollar kabartma olarak işlenmiştir. Ayrıca, üst gövdede el ele tutuşmuş kadın ve erkek figürleri yer alır. Bu tip çift gövdeli kaplar yalnızca Anadolu'da Hacılar I'de bilinmektedir. İnsan kabartmalı kaplara ise Orta Anadolu'da Köşk Hüyük'ten, Balkanlar'da Orta Tuna havzasına kadar geniş bir coğrafyada rastlanmaktadır.

Bulunan ikinci kap ise daha küçük olmasına rağmen özenle işlenmiştir. Dört ayaklı, yüksek arkalıklı bir iskemlede oturan, ellerini göğsünde birleştirmiş, uzun etekli bir erkek figürü betimlemektedir. Giysisindeki detaylar ince çiziklerle bezenmiştir. Baş kısmı eksik olan bu figürün benzerleri, Toptepe kabında olduğu gibi yalnızca Orta Tuna bölgesinde Erken Tisza kültürlerinde görülmektedir. Toptepe kazısında olduğu gibi, Aşağı Pınar da Doğu Trakya'nın Kalkolitik Çağ ortalarında Orta Tuna havzası ile güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

3. tabakada gözlemlenen mimari ve yerleşim düzeni, 2. tabaka ile büyük ölçüde benzerlik gösterse de, yapılar daha seyrek bir şekilde dizilmiştir. Yerleşkenin tam sınırları henüz belirlenememiştir. Koyu renklerin hâkim olduğu çömlekler arasında omurgalı, uzun boyunlu çömlekler, geniş ve yayvan çanaklar, içe dönük ağızlı tabaklar ve küçük ayaklı kaplar yer alır. Bu tabakada Vinça kültürü etkisi bariz bir şekilde gözlemlenir. Ayrıca, çok sayıda üçgen biçimli ayaklı kaplar da dikkat çekmektedir. Bezemelerde ise sık çizikler, oluklar ve kabartmalar göze çarpmaktadır. (Özdoğan, 1978: s. 74).

Aşağı Pınar kazısı, Trakya bölgesinin erken dönem yerleşim kültürleri ve Orta Tuna havzasıyla olan etkileşimini aydınlatan önemli bulgular sunmaktadır. Bu buluntular, bölgedeki tarih öncesi yerleşimlerin daha geniş bir kültürel bağlamda değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, bölgenin Kalkolitik Çağ'dan Orta Tuna havzasına kadar uzanan ilişkileri, bu alanın tarihsel dinamiklerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Vinça kültürü, özellikle çömlek yapımı, taş işçiliği ve yerleşim düzeni açısından oldukça dikkat çekici öğelere sahip bir dönemi yansıtmaktadır. Aşağı Pınar'da ortaya çıkan çömlekler, bu kültürün izlerini taşıyan çok sayıda unsuru içeriyor. Özellikle çömleklerin iç yüzeylerinin açık, dış yüzeylerinin ise kaba bırakılması, bu döneme ait özgün bir estetik anlayışını gösteriyor. Ayrıca, bölgedeki çömleklerde kullanılan geometrik bezemeler ve şekiller, Trakya'dan diğer Avrupa bölgelerine geçişin önemli bir göstergesi olabilir.

Zamanla, Vinça kültüründeki değişimlerin aşamalı olarak gerçekleştiği görülüyor. Erken dönemde çömleklerin, taş aletlerin ve diğer malzemelerin daha sade ve işlevsel olması, sonraki dönemlerde ise daha süslü ve detaylı hale gelmesi, yerleşik hayata geçişle birlikte artan bir sosyo-kültürel gelişimi işaret eder. Bu geçiş süreci, hem mimaride hem de çömlek yapımında belirgin bir şekilde gözlemleniyor.

Dönemsel değişikliklerin buluntularda açıkça görülmesi, Trakya'da ve Balkanlar'da sosyo-kültürel dinamiklerin nasıl değiştiğini ve bu değişimlerin bölgesel farklılıklara nasıl yol açtığını gösteriyor. Örneğin, Aşağı Pınar'daki erken Vinça

örnekleriyle daha sonraki dönemlerdeki yapılar ve buluntular arasında belirgin farklar olduğu ve bu farkların zaman içinde nasıl geliştiği, yerleşim alanlarındaki yaşam tarzlarının da nasıl evrildiğini ortaya koyuyor.

Vinça kültürünün sonunda, özellikle Toptepe dönemiyle birlikte, Trakya ile Anadolu arasındaki geçişlerin azaldığı görülüyor, bu da yerleşik hayata geçişin ve belirli coğrafyalarda yoğunlaşan kültürlerin bölgesel kimliklere yol açtığını gösteriyor. (Özdoğan, 1998: s. 76).

Vinça kültürünün Aşağı Pınar örneği, çömlekçilik, taş işçiliği ve yerleşim düzenindeki değişimlerin zamanla nasıl evrildiğini gösteren önemli bir kaynaktır. Çömleklerin estetik ve işlevsel özellikleri, yerleşim düzenindeki değişiklikler ve yeni buluntular, toplumsal yapının ve kültürel evrimin izlerini sürmemizi sağlar. Bu buluntular, Vinça kültürünün gelişiminin, yerleşik hayata geçişle birlikte zamanla daha karmaşık bir sosyo-kültürel yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca, bölgesel farklılıkların arttığı ve Trakya ile Avrupa'nın doğusu ve Anadolu arasındaki geçişlerin azaldığı döneme işaret etmektedir. Bu durum, insanların yerleşik hayata geçtiklerinde bulundukları bölgeleri terk etmediklerini ve kültürel sürekliliğin sağlandığını ortaya koymaktadır. Karamürsel yerleşiminin hemen yanı başın da olan İznik bölgesinde döneme ait yerleşimler tespit edilmiştir. Gün yüzüne çıkmış olan buluntulardan görülen Trakya ve Anadolu kültürleri arasında yoğun bir ilişkinin olduğuudur. Bu durum Anadolu ile Trakya geçişlerinin yoğun bir bölümünün Kocaeli yarımadası üzerinden olduğunu gösterir.

MÖ 4. binyılda Anadolu'da kentleşme sürecinin başladığını ve özellikle Kuzeybatı Anadolu'da, Troya gibi bölgelerde küçük kent devletlerinin ya da merkezlerin ortaya çıkmaya başladığını anlatmaktadır. Trakya ve Balkanlar'da ise genellikle göçebe topluluklar hâkim olup, bazı pazar niteliğindeki merkezler dışında yerleşimlerin yaygın olmadığı belirtiliyor. Ancak, Kırklareli yakınlarındaki Kanlıgeçit Mevkii'nde yapılan kazılar, beklenmedik bir şekilde Anadolu kökenli bir koloni yerleşmesinin izlerini ortaya koymuş.

Kanlıgeçit yerleşmesinde yapılan kazılar, taş temelli yapıları, megaron planlarını ve Anadolu'ya özgü özellikleri ortaya çıkarmıştır. Bu buluntular, bölgenin Anadolu'daki gelişmeleri, özellikle İlk Tunç Çağı'na ait özellikleri taşıdığını göstermektedir. Akropol kısmında, taş temelli megaronlar, temenos duvarları ve sur yapıları dikkat çekiyor. Ayrıca, buluntular arasında çark yapımı ve matara gibi Anadolu'ya özgü bazı parçalar da bulunmuş.

Kanlıgeçit yerleşmesinin, Trakya'daki diğer yerleşimlerden farklı olarak, Anadolu'dan gelen bir koloni yerleşmesi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu da, Anadolu'daki kent devletlerinin ve ticaret ağlarının, Orta Tunç Çağı'na geçiş döneminde, Trakya'ya kadar yayıldığını, ancak bu sürecin uzun süre devam etmediğini gösteriyor. Bulgaristan'daki Galabovo gibi yerleşmelerde de benzer dönemlere ait Anadolu-Suriye ithal kapları bulunmuş, bu da Anadolu'dan Trakya'ya doğru bir kültürel etkileşim olduğunu doğrulamaktadır (Özdoğan, 1998: s. 78-79).

Kanlıgeçit yerleşmesi, Anadolu ve Trakya arasındaki kültürel etkileşimi ve kentleşme sürecinin sınırlarını gösteren önemli bir bulgu sunmaktadır. Bu buluntular, MÖ 3. binyılda Anadolu'daki gelişen kent devletlerinin Trakya'daki yerleşimlere olan etkisini ve bunun kısa süreli de olsa kültürel bir etkileşim yarattığını gözler önüne sermektedir.

2.1.4. Tunç ve Erken Demir Çağ Bithynia ve Çevresi

Marmara kıyılarındaki insan yerleşimleri, Tunç Çağı'ndan (MÖ 3000-2600) itibaren oldukça yoğun bir şekilde gelişmiştir. Gelibolu Yarımadası'nın uç noktasından başlayarak, İstanbul'un Tarihi Yarımada'sına kadar uzanan Marmara Denizi'nin kuzeybatı kıyılarında, Tunç ve Erken Demir Çağlarına ait küçük ve birbirine yakın yerleşim alanları yer almaktadır. İstanbul Boğazı kesimi, Kocaeli Körfezi kıyıları ve Yalova'dan Kapıdağ Yarımadası'na kadar olan bölgelerde yapılan yüzey araştırmalarında, bu çağlara dair herhangi bir yerleşim ya da yaşam alanı tespit edilememiştir. Ancak, Kapıdağ Yarımadası'ndan Çanakkale'ye kadar olan kıyı şeridinde, Tunç Çağı'na ait yerleşimler bulunmuştur. Doğu Marmara kıyı hattındaki, özellikle İzmit Körfezi'nin güney ve kuzey kıyılarındaki bu boşluk, çözüm bekleyen

bir sorudur. MÖ 5000-800 yılları arasında İzmit Körfezi kıyılarında herhangi bir yerleşim ya da kültür izine rastlanmamış olmasının nedeni, bölgedeki kıyı şeridinin yakın geçmişte yaşanan depremler gibi doğal afetlerle değişmiş olabileceği ihtimaliyle açıklanabilir (Özdoğan, 1995: s. 351).

Marmara Bölgesi, tarih öncesi dönemlerden itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, stratejik konumu nedeniyle kültürel ve ticari etkileşimlerin merkezinde yer almıştır. Özellikle Kocaeli Yarımadası ve Trakya'da yapılan arkeolojik çalışmalar, bölgenin tarihsel kronolojisi hakkında önemli veriler sunmakta; yerleşim alanlarının dağılımı, ticaret ağları ve kültürel dönüşümler konusunda aydınlatıcı bilgiler sağlamaktadır. Bu çalışmalar, bölgenin antik medeniyetlerle olan ilişkilerini ortaya koyarken, tarihsel olayların anlaşılmasına da katkıda bulunmaktadır. MÖ 1200 civarında Doğu Akdeniz'de büyük uygarlıkların çöküşüne yol açan "Deniz Kavimleri Hareketi" ve beraberinde "Kara Kavimleri" olarak adlandırılan toplulukların Anadolu'ya girişleri, Marmara Bölgesi'nin tarihsel süreçlerini derinden etkilemiştir. Bu dönemde Avrupa ve Balkanlar'dan Anadolu'ya yönelen göç hareketleri, bölgedeki yerleşim yapılarının şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bölgedeki arkeolojik kazılar, bu kavimlerin yerleşim alanlarına dair somut bulgular ortaya koymakta ve tarihsel kronolojiyi yeniden değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Kocaeli Yarımadası ve Trakya'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan yerleşim yerleri, savunma yapıları, ticaret yolları ve mezarlık alanları, bölgenin antik çağlardaki önemini gözler önüne sermektedir. Elde edilen buluntular, sadece yerel halkların değil, aynı zamanda farklı kavimlerin de bu topraklarda iz bıraktığını kanıtlamaktadır. Özellikle seramikler, metal işçiliği ürünleri ve mimari kalıntılar, dönemsel etkileşimlerin boyutunu anlamamızı sağlamaktadır. Deniz ve kara kavimlerinin göç hareketleri, Marmara Bölgesi'nde kültürel bir zenginlik yaratmıştır. Bölgedeki ticaret yollarının çeşitliliği, farklı medeniyetlerin kültürel öğelerinin bir araya gelmesine imkân tanımıştır. Elde edilen bulgular, Trakya ve Anadolu arasında karşılıklı kültürel alışverişlerin varlığını kanıtlamaktadır (Aydınğün ve Aydınğün, 2013: s. 65-78).

Toria kazılarında keşfedilen ve ilk defa tanımlanan iki seramik türü olan Barbar Seramik (Coarse Ware) ve Yumrucuklu Seramik (Buckel) hakkında bilgi

verilmektedir. Bu türler, Balkan kökenli halkların Anadolu'ya göçlerini destekleyen önemli arkeolojik buluntular olarak kabul edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kocaeli Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen yüzey araştırmalarında, bu tür seramiklere Dil Ovası'nda da rastlanmıştır. Bu buluntular, Erken Demir Çağı'na tarihlenmekte olup, Thrak/Frig kavimlerinin Anadolu'ya geçiş yolları hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Bu geçişlerin Hellespont ve Marmara Adaları'nın yanı sıra, Bosporos ve Kocaeli Yarımadası üzerinden de gerçekleşmiş olması ihtimali değerlendirilmektedir (Aydınğün ve Aydınğün, 2013: s. 65-71; Aydınğün vd 2014: s. 21-34).

İzmit Körfezi ve çevresindeki yerleşimlerin tarihî gelişimi oldukça ilginç ve zengin bir geçmişe sahiptir. Bithynia'nın, özellikle MÖ 1200-700 yılları arasındaki Thrakia kökenli halklar tarafından iskân edilmesi, bölgenin erken dönem tarihine ışık tutmaktadır. Argo gemisi destanındaki Berykos'lar, bu halkların izlerini taşıyan önemli bir kültürel bağa işaret eder. Ancak Homeros'un İlyada destanında Bithynia'dan hiç bahsedilmemesi, bölgenin antik Yunan eserlerinde daha az dikkat çektiğini gösteriyor.

Pers İmparatorluğu dönemindeki olaylar da bölgenin tarihî anlamını pekiştirmiştir. Pers Kralı Dareios'un bölgeyi Paphlagonia, Phrygia ve diğer yerlerle birlikte üçüncü satraplık¹⁶ bölgesine dâhil etmesi, Bithynia'nın büyüyen imparatorluk yapısı içinde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Herodotos'un Bithynia'lılar hakkında yaptığı anlatımlar, bölgenin ve halklarının tarihi açıdan ne kadar derin bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Peloponnesos Savaşları sırasında Atinalı komutan Lamakhos'un yaşadığı talihsizlik ve Bithynia üzerinden yaya olarak yapılan geçiş, bölgenin coğrafyasının askeri stratejilerde nasıl etkili olduğunu gösteriyor. Ayrıca Alkibiades'in Byzantion ve Khalkedon'u kuşatması ve Bithynia'lılarla yaptığı barış anlaşması, bu dönemdeki diplomatik ilişkilerin bölge için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

¹⁶ Satraplık, Perslerin geniş imparatorluklarını yönetmek için kullandıkları bir sistemdir. Bu sistemde, imparatorluk toprakları çeşitli satraplıklara bölünmüş ve her satraplık bir satrap tarafından yönetilmiştir.

Bithynia'nın Pers İmparatorluğu ile olan bağlantıları ve özellikle Genç Kyros'un isyanı sırasında yaşananlar, bölgenin stratejik konumunun ve askeri öneminin bir başka örneğidir. Xenophon'un ordusunun Batı Anadolu'ya doğru ilerlerken karşılaştığı zorluklar ve sonunda Khrysopolis'e (Üsküdar) varması, bu bölgenin tarihî yollarının, kültürel ve askeri geçiş noktaları olarak önemini gösteriyor.

Tüm bu tarihî olaylar, İzmit Körfezi ve çevresindeki yerleşimlerin sadece antik dönemde değil, sonraki yüzyıllarda da önemli bir yer tutmasına yol açmıştır. Bu bölge, hem askeri hem de kültürel açıdan Anadolu'nun önemli kesişim noktalarından biri olmuştur (Güçlü, 2007: s. 7-8).

Pers Satrapı Tissaphernes, Anadolu'daki İyon¹⁷ kentlerinden kendisine tabi olmalarını isteyince, bu kentler Yunanlıların lideri olarak kabul ettikleri Sparta'ya elçiler göndererek, Asya'daki Yunanlılar ile ilgilenmeleri gerektiğini belirterek yardım istemişlerdir. Sparta, önce Thibron adındaki bir generalini Anadolu'ya göndermiş, ancak onun başarısız olması üzerine MÖ 399'da Derkylidas'ı komutan olarak Asya'ya göndermiştir. Derkylidas, Troad kentleri üzerine yürüyerek sekiz günde dokuz kenti almış ve ardından Pers Satrapı Pharnabazos'a elçiler gönderip, savaş mı istediklerini yoksa barış mı teklif ettiklerini sormuştur. Pharnabazos, ateşkes yapmayı uygun bulmuş ve sekiz aylık bir ateşkes ilan edilmiştir. Ateşkesin ardından, MÖ 399–398 kışında Spartalı komutan Derkylidas ordusuyla Bithynia-Thrakia bölgesinde kışlamış ve bu süre zarfında yağma akınları yapmıştır. Bu durum, Pers Satrapı Pharnabazos'un hoşuna gitmiştir, çünkü Bithynia'lılar daha önce ona sürekli sorun çıkarmış ve bağlı oldukları satraplık olan Helespont Frigyası'nda sürekli karışıklıklara neden olmuşlardır. Bu durum, Pharnabazos için bir fırsat yaratmıştır. Büyük Asya Seferi'ne çıkan ve Pers İmparatorluğu'nu işgal eden Aleksandros, Bithynia için bir fırsat oluşturmuş ve etrafındaki Yunan kolonilerini ele geçirmek amacıyla çeşitli akınlar gerçekleştirmiştir. Aleksandros MÖ 323'te Babil'de ölünce, büyük imparatorluk

¹⁷ İyonya Uygarlığı Yunanlar tarafından M.Ö 1200'de Batı Anadolu'da kurulan bir medeniyettir. Batı Anadolu'da kabaca Gediz Nehrinden, Küçük Menderes Nehir'ine kadarki kıyı bölgesine kurmuş ve İyonya adını vermişlerdir. Şehir devletleri halinde yaşamışlardır. 12 şehir devletinden oluşan bir birlik oluşturmuşlardır. Bu şehirler sırasıyla Miletos, Myos, Priene, Efes, Kolophon, Lebedos, Teos, Erithrai, Klazomenai, Phokaia, Samos ve Khios'dur. Smyra aslında Aiol birliğinde iken daha sonradan iyonlaşmıştır. Halikarnos ise Dor birliğinden atılınca, İyonya birliğine girmiştir

generalleri arasında imparatorluk sekiz parçaya bölünmüştür. Bithynia, Seleukos Krallığı'na katılmıştır (Ulugün vd. 2004: s. 114).

Marmara Bölgesi'nde yürütülen arkeolojik çalışmalar, tarihsel sürecin daha net anlaşılmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Gelecekte yapılacak kazılar ve araştırmalar, bilinen tarihsel çizginin yeniden değerlendirilmesine yol açabilir ve bölgenin antik çağlardaki stratejik önemini daha derinlemesine ortaya koyabilir. Bu bağlamda, Marmara Bölgesi'nde elde edilen arkeolojik veriler, yalnızca yerel tarih açısından değil, aynı zamanda geniş bir coğrafyada yaşanan toplumsal, kültürel ve politik değişimlerin anlaşılmasında da kritik bir öneme sahiptir.

Karamürsel ve çevresinde Bursa K.T.V.K.K. 18.03.1998 Tarih ve 452 Sayılı Kararı ile arkeolojik sit alanı ilan edilen Semetler höyük harici bölgede başka bir yerleşim yerine günümüze kadar rastlanmamıştır. Helenistik döneme kadar bölgede yaşam olduğuna dair bir buluntu mevcut değildir. Karamürsel yerleşiminin Fenikeliler tarafından kurulduğunu kanıtlayacak bir bulguda henüz ele geçmemiştir. Bölgede yerleşim olarak Frig ve Pers Krallıkları zamanına işaret edecek bir buluntu elimizde mevcut değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.PRAINETOS/KARAMÜRSEL

3.1.BITHYNIA/ PRAINETOS/ KARAMÜRSEL

3.1.1.Pranaitos'un Kuruluşu

Bir kaynakta yerleşimin adının eski Helen dilinde “önde yüzen” anlamına geldiği belirtilmekte lakin adının kökeninin bilinmemektedir denilmiştir (Ulugün vd. 2004: 227).Yerleşim için Bithynia takviminin 9. ayı (preieteios) ile onurlandırılan Bithynia savaş tanrısı adını alması muhtemeldir denilmektedir (Ulugün vd.2007:205). MÖ 298 yılını yani *Zipoites*’in¹⁸ Kral ünvanlını aldığı tarihi başlangıç kabul eden Bithynia halkının kullandığı takvimi kral *Nikomedes I*¹⁹uygulamaya koymuştur. Daha önce kullanılan yedi aydan oluşan takvim ortadan kaldırılmış ve on iki (12) ay üç yüz altmış beş (365) günden oluşan tanrısal bir takvim kullanılmaya başlanmıştır. Bu takvimin 24 Mayıs İle 22 Haziran arası dokuzuncu ayının ismi Priapos olarak geçmektedir. Mayıs ayını karşılayan bu Praipos bereket getiren, kötülükleri durduran ve eğlenceye düşkün bir tanrıdır. Anadolulu bir tanrı olan Praipos verimli topraklar, asma bağları ve bahçelerinde tapınılmıştır, Çoğalmanın ve bereketin tanrısı olan Praipos keçi koyun ve arı yetiştiriciliğinin, limanların ve balıkçılığın tanrısıdır. Bu güne kadar bulunan hiçbir sikkede rastlanmayan bu tanrıya özellikle sunu yazıtlarında sıkça rastlanmaktadır (Boyana, 2017: s.157-158).

Yerleşimin kuruluşu ile ilgili iki farklı görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre kent *Fenikeliler*²⁰ tarafından kurulmuş bir Fenike kolonisidir *Byzantionlu Stephanos*²¹,

¹⁸ I. Zipoites (Hükümdarlık dönemi: MÖ 326 – MÖ 278) Bitinya krallığının ikinci bağımsız kralıdır.

¹⁹ Nikomedes I (MÖ 278– 255) üçüncü Bitinya hükümdardır.

²⁰ MÖ.12.yüzyıldan itibaren daha belirgin bir biçimde tarih sahnesine çıkmışlardır. Fenikelilerin kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte, önce Filistin bölgesindeki yerli halk (Kenaniler) ile buraya göçen ilk Sami grupların ve MÖ 1200’den sonra da Ege Göçleriyle gelenlerden bazılarının kaynaşması ile oluşan bir ırk oldukları tahmin edilmektedir (Özçelik, 2004, s.105).

²¹ Bizanslı Stephanos,(Ethnica adlı önemli bir coğrafya sözlüğünün yazarıdır. Bu sözlükten günümüze çok az şey kalmıştır ama Hermolaus adlı bir yazarın onun hakkında hazırladığı bir özet mevcuttur.

Ethnika (Etnikler/Halklar) adlı eserinde, bir Bithynia kenti (polis) ve Drepana'nın komşusu olarak belirttiği kentin adını “*Pronektos*” olarak yazar ve ilk olarak Fenikeliler tarafından kurulup imar edildiğini belirtir. Lakin günümüzde kentin denizci bir millet olarak bilinen Fenikeliler tarafından kolinize edilmiş bir kent olduğunu gösteren ya da Fenikelilerin buraya gelip imar veya ticaret yaptığına ilişkin elimizde bir buluntu ulaşmamıştır. Yerleşimin Fenike Kolonisi olduğu dair bilgi Stephanos'un verdiği bilgiyle sınırlı kalmaktadır. İkinci görüş ise, yerleşimin Bithynia'da yaşayanların Tanrısı Preietos'un bölgedeki varlığı, antik kaynaklarda görüleceğe üzere ve pek çok modern kaynak ile yapılan kazılarda çıkan buluntular tarafından da doğrulandığı şekilde Trakya'dan göçerek bu bölgeye yerleşen halkın, Prainetos'un MÖ 1200/1100'lerden itibaren yerleşimini oluşturduğu şeklindedir. Prainetos/Preietos kentine ismini verdiği düşünülen pagan mitolojik Tanrı Preietos'un ve bu kulte hizmet eden din adamlarının Nikomedeia kenti ve çevresinde varlığını ispat eden Roma Dönemi'ne ait adak yazıtları mevcuttur. Roma dönemi yazarlarından olan Yaşlı Plinius tarafından kaleme alınan *Naturalis Historia* (Doğa Tarihi) adlı eserinde yerleşimin adı “*Brietium*” olarak geçmekte ve bu yerleşimin adını savaşçı bir tanrıdan aldığını ve yerleşimde bir tapınağının olduğunu yazar. Prainetos yerleşiminin, bu tanrıya adanmış kutsal bir yapı ile kutsal alanını barındırdığını düşünmekle birlikte bu zaman kadar bu tapınakla ilgili bir buluntuya rastlanmamıştır (Öztürk, 2016: s. 61-62).

Prainetos kentinde içinde olduğu Astakos Körfezi'nin güneyinde kalan kıyı coğrafyasını tarihi bilgiler ışığında, geçmişten geleceğe sıraladığımız zaman Lydia, Helen, Pers, Büyük İskender, Bithynia, Roma, Doğu Roma ve Bizans, Osmanlı egemenliği ve kültürü altına girdiği görülmektedir. Bununla birlikte yerleşim de planlı bir kazı çalışması olmadığı için elimizde arkeolojik olarak çok fazla buluntu ve veri yoktur. Tarih boyunca birçok medeniyetin egemenliğinde olan Preietos yerleşimi bölgenin tarihi olarak önemli ve büyük kentleri Nikomedia ile Nikaia dan çok önce kurulduğu Antik ve edebi kaynaklarda görülmektedir. Bunun en büyük nedeni olarak yerleşimin deniz kıyısında olmasıdır. Yerleşimin çevresinin verimli araziler ile ormanlardan oluşmasında etken olmakla birlikte ulaşımının denizden kolay olması tercih sebebi olmuştur (Lev. III. Har. 5, Har. 6).

3.1.2. Helenistik, Bithynia Devleti Dönemin’de Prainetos Çevresi

Helenistik Dönem, Antik Çağ’ın en etkileyici ve kültürel olarak dönüştürücü dönemlerinden biridir. Büyük İskender’in ölümüyle başlayan bu süreç, sadece coğrafi olarak değil, kültürel açıdan da büyük bir dönüşüm sürecine yol açmıştır. Yunan kültürünün, diliyle, sanatıyla, felsefesiyle ve bilimle ilgili birikimleri, İskender’in fetihleriyle birlikte geniş bir coğrafyaya yayılmış ve pek çok yerel kültürle harmanlanarak Helenistik Kültür’ü oluşturmuştur. Bu kültür, Batı'dan Doğu'ya, köklü medeniyetlerin etkisiyle birlikte gelişmiş ve evrimleşmiştir.

Helenistik Krallıklar, özellikle bu dönemde kurulan ve Yunan kültürünü benimseyen ama aynı zamanda yerel gelenekleri de içine alan yönetimlerdi. İskender’in ölümünden sonra MÖ 323’de, ortaya çıkan bu krallıklar, Yunan dünyasını ve doğuyu birleştiren bir kültürel etkileşim alanı yaratmıştır. Yunan denizcilerinin Anadolu’nun kuzey kıyılarına yerleşmeleri, bu bölgedeki yerleşimlerin de Helenistik kültürle tanışmasını sağlamıştır. Ege Denizi’nden, Atina ve Milet gibi şehirlerden gelen denizciler, Marmara ve Karadeniz’in kıyılarında yeni şehirler kurmuş ve burada da Yunan kültürü izlerini bırakmıştır. Bu yerleşimler, bölgenin kültürel gelişimine büyük katkı sağlamış ve bu kültür, sadece batı medeniyetinin izlerini değil, doğu medeniyetlerinin de etkilerini içermiştir.

Helenistik Dönem, hem Yunan hem de yerel kültürlerin kaynaştığı ve yeni bir kültürel sentez oluşturduğu önemli bir çağdır. Bu dönemin bilim, sanat ve düşünce açısından mirası, günümüz medeniyetlerinin temel taşlarını oluşturmuş, birçok alanın evrimini etkilemiştir. (Doğancı, 2001: s. 36).

İlk Çağ yazarlarının belirttiği biçimde Trakların İstanbul Boğazı üzerinden Kocaeli yarımadasına geçtiği son yıllarda arkeolojik olarak kanıtlanmıştır (Aydıngün Aydıngün 2013; s. 65-71; Ökse, Çalık Ross ve Konak 2019: s. 17-40).

Bölgeyi Bithynia olarak tarif eden, çok değerli antik edebi kaynaklar mevcuttur. Bölgenin sınırları ile ilgili ilk bilgilere MÖ V. yüzyılda yaşamış coğrafyacı ve amiral

olan Kariandalı Skylaks²² tarafından yazılan *Periplous*²³ bilgilerinden ulaşıyoruz. Buradaki tanımından Bithynlerin MÖ 5. yüzyılda Sangarius (Sakarya) ırmağından, Olbia (İzmit) körfezine kadar olan bölgede yerleştikleri görülmektedir. Skylaks Bithynia'nın sınırlarını şöyle verir:

“Mariandynia’lılardan sonra, Trakya Bitin yahlıları halkı vardır. Ardından Sangarios Irmağı ile diğer bir ırmak olan Artanes, (üzerinde Herakleia’lıların yaşadığı) Tynias Adası ve Rhebas Irmağı gelir. Ardından direkt olarak bu şekilde ilerlenince ve daha önce sözünü etmiş olduğumuz Karadeniz’in ağzındaki tapınak yer alır. Bu tapınaktan sonra, Trakya dışındaki Khalkedon kenti ve ondan sonra, Olbia Körfezi’ne gelinir. Mariandynia’lıların topraklarından Olbia Körfezi’nin sonuna kadarki sahil yolculuğu (çünkü Bitinyalıların Trakya’sı bu derece büyüktür) üç gün alır. Karadeniz’in ağzından Maiotis Gölü’nün ağzına kadarki, deniz seyahati ve de Avrupa’dan Asya’ya uzanan seyahat hemen hemen eşit mesafededir.” (Skylaks, 92: Arslan, 2012: s. 250).

Strabon²⁴, *Geographika*’da Bithynia coğrafyasından şöyle bahsetmektedir:

“Bithynia, doğuda Paphlagonia’lılar ve Mariandynler ve bir kısmı Epiketon’lar; kuzeyde, Sangarios Irmağı’nın döküldüğü yerlerden Byzantion ve Khalkedon Denizi’nin ağzına kadar Pontos Denizi tarafından; batıda, Propontis; güneye doğru, Mysia ve Hellespontos Phrygia’sı da denen Phrygia Epiktetos’la sınırlanmıştır.” (Boyana, 2017: s. 153; Strabon, XII.4.1).

Skylaks ve Strabon’un anlatımlarımdan görüleceği üzere erken dönemde Bithynia Bölgesi sınırlarının geniş olmadığını görüyoruz. MÖ 430 ile 355 yılları arasında yaşamış olan *Ksenophon*²⁵ bölge sınırının doğuya doğru Heraklea Pontika’ya

²² Caryanda'nın Scylax'ı, ünlü bir Yunan kâşif ve yazar 6. ve 5. yüzyıl başlarının yazarıydı.

²³ Bir periplus veya periplous, bir gemi kaptanının bir kıyı boyunca bulmayı bekleyebilecekleri ve yaklaşık araya girme mesafeleri ile limanları ve kıyı işaretlerini listeleyen el yazması belgesidir. Bu anlamda, periplus bir tür kütüklük gibiydi.

²⁴ Strabon, (MÖ 64 – MS 24), Yunan tarihçi, coğrafyacı ve filozof. Yaşadığı dönemde bilinen yerlere yapılan göçlere ve hangi milletlerin yerleşmeler yaptığı üzerine gerçekleştirdiği çalışmalar ile ün kazanmıştır. Roma aristokratlarıyla kan bağı olduğu düşünülmektedir.[kaynak belirtilmeli] Bugünkü Amasya ili sınırlarının içinde varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Dünyanın ilk coğrafyacısıdır.

²⁵ Ksenofon, Sokrates'in öğrencisi Yunan filozof, yazar, tarihçi ve asker. Ksenofon, uzun yıllar Anadolu'yu işgal eden Pers ordularında bulunmuş çoğunlukla İranlıların askeri eğitim ve öğretim düzenleriyle ilgili görüşlerini yazmıştır. Bunlarla birlikte Pers ordularının tüm sefer kayıtlarını tutmuştur.

(Karadeniz Ereğlisi) kadar uzandığını belirtmiş ve Byzantion ile Herakleia Pontika arasındaki tüm alanın tamamen Bithynialılar tarafından iskân edildiğini aktarmaktadır. MÖ 1nci yüzyılda yaşamış olan tarihçi *Plinius*²⁶ Filyos çayının deniz ile buluştuğu yerin Paphlagonia ile sınır oluşturduğunu söylemektedir (Boyana, 2017: s. 154).

Kuzeyde *Pontus Euxenius* (Karadeniz), batıda *Rhyndacus* (Kocaçay), güneyde ise *Sangarios* (Sakarya) ırmağının orta ağzı tarafından sınırlanmıştır. Bithynia'nın batı kesimi, *Bosphoros*'tan *Rhyndakos* (Orhaneli Çayı) nehrine kadar olan *Propontis* kıyılarını içermektedir. Rhyndakos nehri Roma döneminde Bithynia eyaletini, Asia Eyaleti'nden ayıran sınır çizgisiydi. *Olympus* (Uludağ) dağının kuzey yamaçları ve *Prusa* (Bursa) kenti Bithynia'nın güney sınırlarını işaret etmektedir. Sonrasında bu sınır Sangarius (Sakarya) ırmağına kadar uzanır. Sangarius ırmağı Asia Minor'un başlıca nehirlerinden bir tanesidir. Bithynia'nın içinden akarak Pontos Euxenios'a dökülür. İlk zamanlarda Bithynia'nın doğu sınırlarından bir tanesi olmuştur. Burada Bithynia'yı, Paphlagonia'nın dağlık bölgesinden ayıran otlakların göze çarptığı Asia Minor'un merkez platosu vardı. Daha kesin bir şekilde *Pontos Euxenios* boyunca en doğudaki *Şehir Tieium* (Hisarönü), iç kesimde en doğudaki *Şehir Krateia* (Gerede) idi diyebiliriz. *Pontos Euxenios*, doğuda *Sangarius* ve *Tieium*'un çıkış noktalarından, batıda *Byzantion* (İstanbul) ve *Kalkhedon*'un (Kadıköy) dar boğazlarına kadar olan bölgeyi kaplayan Bithynia'nın kuzey sınırını oluşturmaktaydı. *Yaşlı Plinius Hieros* (Seben) nehri Bithynia ve Galatia arasındaki sınırı oluşturmakta olduğunu söylemektedir (Bengisun, 2010: s. 5-6).

Bithynia Bölgesinin en önemli akarsuları olarak, *Rhyndacus*, *Halys* (Kızılırmak), *Sangarios*, *Billaeus* (Filyos Çayı) ve *Parthenius*'dur (Bartın Çayı). Sangarius ırmağının batısında *Ascanius* (İznik Gölü) ve *Apolloniatis* (Apollont) gölleri bulunmaktadır. Doğudan başlayıp *Rhyndacus*'a kadar uzanan *Olympus* (Uludağ) dağ silsilesi ve *Rhyndakos/Atranos* (Orhaneli) Çayı ise Bithynia'nın güney sınırını belirler (Sevin, 2016: s. 35-37).

²⁶ Gaius Plinius Secundus Maior. Yazar ve filozof. Plinius, bilim tarihindeki yerini, dönemine ait bilgileri derlemek amacıyla kaleme aldığı, insanlık tarihinin ilk ansiklopedisi sayılan dev yapıtına borçludur.

Ege denizi üzerinden gelip Hellespontos'u (Çanakkale Boğazı) geçerek Marmara denizine ulaşan Ege halkları, Marmara Denizi kıyılarına yerleşerek koloniler kurmuşlardır (Doğancı, 2001: s. 36).

Miletoslular, Phrygler'in ticaret üssü olan Askania/Kios'a (Gemlik), Megaralılar ise Thynler ve Bithynler'in ülkesindeki Paraneitos'un hemen 10 km doğusundaki Astakos ve İstanbul'un Anadolu yakasındaki günümüz Kadıköy'ünde Kalkhedon adlı koloni kentler kurmuş ve yerleşmişlerdir. Bithynia Thrakları ise deniz yolunu kullanarak gemilerle bölgeye gelen Ege bölgesinin milletleri ile aynı alanı yaşam yeri olarak paylaşmışlardır. Yaşam yerlerini paylaştıkları egeden gelen Kolonistlerle zaman zaman savaşmışlardır. Bu da bize gösteriyor ki bölgede hem Trak kökenli hem de Yunanistan'dan gelen Megaralılar yakın bölgelerde ama kaynaşmadan yaşamışlar. Aralarında çok kaynaşma olmasa da yine de aralarında ticari alışveriş gerçekleşmiştir.

Bithynia Coğrafyasının önemli yerleşim yerlerinden olan Herakleia Pontikal'da yaşayan Memnon adlı çağın yazarının "Herakleia Tarihi" (Peri Herakleias) ismini verdiği eserinde; Astakos kentinin on yedinci Olimpiyatı'n başlarında MÖ 712/711 yılında Megaralı Kolonistlerin tarafından kurulduğunu yazar. Yazar Kolonistler tarafından inşa edilen kent için muhtelif zamanlarda saldırılar yaşadığını ve bu yaşadığı çarpışmalarda yıpranarak zayıfladığını belirtir. Bithynia devletinin yöneticisi olan Dydalsos'un (Doidalsos) döneminde, Atinalıların, Astakos kentine destek olmak için, Megaralı Kolonistlere destek için Atina'dan Kolonistleri gemiler ile gönderdiklerini belirtir (Memnon XIII-XIV: XX).

Miletos, Atina ve Megara kolonilerinin hâkimiyetinde olan Karadeniz ticaretinin bir ayağını oluşturan Astakos şehri, kısa zamanda büyür zenginleşir ve kent adına sikke basmaya başlar. Astokos kentinin basmış olduğu ve günümüze ulaşan sikkeler, Kocaeli ili sınırları içerisinde bulunmuş olan en erken tarihli sikkeleridir. Kentin basılmış olan ilk sikkelerinin üzerinde tasvir olarak su perisi Olbia olarak tanımlanan bir kadın ve deniz Istakozu betimlemesi resim edilmiştir. Atakos Kentinin kuruluşu hakkında, Helen efsane geleneğine göre bir kuruluş efsanesi mevcut olup kuruluş efsanesinde kente adını veren Astakos için yerleşime ilk gelen kolonistlerin liderinin adıdır denilmektedir (Bosch, 1937: s. 9-10).

Kurulan bu yerleşime Astakos isminin verilmesi topograf Avni Öztüre'nin "Nicomedia (İzmit) Tarihi" adlı eserinde şu biçimde geçmektedir:

"...yurt edinirler, kurdukları şehre de ilk avladıkları hayvanın adını (şükür adağı olarak) verirler." (Öztüre, 1969: s. 1-3).

Gün yüzüne çıkarılmış olup uzmanlar tarafından MÖ 712 yılına tarihlenen Astakos kenti basımı sikkede, bir yüzünde kenti koruduğuna inanılan tanrıça Olbia'nın arka yüzünde ise kentin adını aldığı ve sembolü olan Istakoz resmi var. Astakos yerleşimi ismini kıyısında kurulduğu körfezin, Astakos / Astakenos Körfezi'nin sularında o çağlarda bol miktarda yaşayan bir deniz ürünü olan ıstakozdan aldığı söylenmektedir (Öztüre, 1969: s. 1-3).

Farklı bir bakış açısından bakan Clemens Emin Bosch, Astakos isminin Yunanca bir kelime kökünden değil de daha eski olduğunu, "Astlar ırkının" köyü ya da yerleşimi anlamını taşıdığını belirtir. Bosch'un bakış açısına göre, sikke üzerinde betimlenen Olbia adındaki peri gerçekte Anadolu coğrafyasının ve de Phrygler'in ana tanrıçası Kybele'nin bir suretidir. Tanrı şehrin koruyucu tanrıçası olarak halktan tapınım görmektedir. Yerleşime Megaralı Kolonistlerin gelmesiyle birlikte, bu tapınım Yunan geleneğine uydurulmuş ve Astakos için, Olbia'nın Poseidon'dan olma oğludur efsanesi oluşturulmuştur. Böylece yerleşim ve çevresinde hem yerli gelenek, hem de Megara'dan gelen Yunan geleneği birlikte yaşamaya başladığını belirtir.

Anadolu'nun kadim coğrafyasında, asırlardır süregelen yerel gelenekler, ana tanrıça ve onun oğlu etrafında şekillenmiş güçlü bir inanç sistemini barındırır. Bu eski inanişta, tanrıçanın yanında daima kendi oğlu bulunur ve bu ikili, "ana-oğul" biçiminde bir çift ilah olarak tapınılırdı. Ana tanrıça, doğurganlık, bereket ve hayatın kaynağı olarak kutsanırken; oğlu, onun gücünün yeryüzündeki yansıması, devamı ve koruyucusu olarak kabul edilirdi.

Ancak bu dengeli ve yerel kültüre kök salmış inanç yapısı, Yunan Kolonistlerin Anadolu'ya ayak basmasıyla birlikte köklü bir değişime uğradı. Yunan mitolojisinin denizler tanrısı Poseidon, yerel kült figürlerinin üzerine "koca baba" figürü olarak

eklendi. Bu dönüşüm, yerel geleneğin kadim tanrıçasını yüceltilen bir ilah olmaktan çıkararak, sıradan bir su perisi olan "Olbia" seviyesine indirdi. Ana tanrıçanın oğlu ise, ilahi bir figürden ölümlü bir insan olan "Astakos" konumuna düşürüldü (Bosch, 1937: s. 9-11).

Bosch, Yunan Kolonistlerin Astakos'a yerleşmesini ele alırken, bu topraklara gelenlerin aslında ilk yerleşimciler olmadığını belirtir. Ona göre, kolonistler bölgeye geldiklerinde burada hali hazırda bir yerleşim mevcuttu ve onlar sadece bu eski yerleşimi yeniden imar ettiler. Bu durum, Anadolu'nun yerel kültürlerinin Yunan etkisiyle nasıl dönüştüğünü ve eski inanışların yeni mitolojilerle nasıl harmanlandığını açıkça gözler önüne serer. Dünden bugüne uzanan bu hikâye, Anadolu'nun kadim geleneklerinin zaman içinde nasıl değiştiğini ve yeniden şekillendiğini anlamamız için bir kapı aralıyor.

Konstantin Porfirogenetos (Constantin Porphyrogenete) devrinde de Astacus şehri ve Preietos hala var olanlar arasında belirtilmiştir;

"Olbianus diye adlandırılan diğer limanın ucunda bir Neptün (Neptune) tapınağı ve içinde Megaralılar (Megariens) tarafından kurulmuş Astacus vardır."

Charles Texier kentin yeri konusunda farklı bir görüş olarak şöyle der:

"Denize doğru uzanan ve günümüzde "Buz Burun" olarak bilinen Posidium Burnu, ismini çevresine kıyasla daha soğuk olmasından değil, o dönemde İstanbul'un kar ihtiyacının Uludağ'dan (Olimpus) toplanarak gemilerle buradan sevk edilmesinden almıştır. Bu nedenle, günümüzde yeri tam olarak tespit edilemeyen eski Astacus yerleşiminin, bu burun çevresinde aranması gerektiği düşünülmektedir. Bölgenin kıyı şeridinde yerleşim yeri kurmaya en elverişli nokta ise Kara Mürsel olarak öne çıkmaktadır." (Texier, 2002: s. 99).

Metinde "Buz Burun" olarak anılan Posidium Burnu'nun adlandırılmasının, çevresel sıcaklık farklılıklarından değil, Bizans döneminde İstanbul'un buz ihtiyacının Uludağ (Olympos) çevresinden temin edilerek bu burun üzerinden taşınmasıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bilgi, bölgenin Bizans lojistik ağında önemli bir liman ya da yükleme boşaltma noktası olarak işlev gördüğüne işaret etmektedir. Ayrıca, antik

kaynaklar ve toponimik veriler ışığında, konumu kesin olarak saptanamayan Astacus yerleşiminin, Posidium Burnu çevresinde aranması gerektiği yönündeki görüşler dikkat çekmektedir. Özellikle bölgenin kıyı morfolojisi ve doğal liman oluşumları değerlendirildiğinde, Karamürsel çevresi yerleşim için uygun bir topografyaya sahip olması nedeniyle öne çıkan bir adaydır. Bununla birlikte, bu tespitlerin kesinlik kazanabilmesi için arkeolojik yüzey araştırmaları ve jeo-arkeolojik çalışmaların bölge ölçeğinde yoğunlaştırılması gerekmektedir.

Scylax, Astacus şehrinden hiç söz etmez ve yalnızca Olbia şehri ile Olbianus Körfezi'ni belirtir. Bu iki şehirle, özellikle Astacus'la ilgili elde kalan bazı belgelerden, Megaralılar tarafından kurulmuş olan bu yerleşimlerin, İzmit'e doğru yerleşmeye giderken Bitinyalılar arasına karışan Atinalılar sayesinde nüfuslarının önemli ölçüde arttığı sonucuna varılır. Ammianus Marcellinus, Astacus ile İzmit'i tek bir şehir olarak kabul eden tarihçiler arasındadır. Ptolemaios ise Astacus ile Olbia'yı birbirinden ayırır. Romalı tarihçilerin karşıt iddialarına rağmen, sonuç olarak Astancene Körfezi'nde üç şehir bulunduğu anlaşılır. Bu şehirlerin her biri, farklı zamanlarda ün kazanmış, ancak zamanla halkları, adını tüm körfeze veren ve körfezin sonunda yer alan İzmit'e gelip yerleşmişlerdir (Texier, 2002: s. 100).

MÖ VII. yüzyılda, batıdan gelen son bir baskı sonucu Bithynler, onlarla akraba olan Thynler ve bazı diğer kavimler, Anadolu'nun kuzeybatı köşesine yerleşerek buraya "Bithynia" adını vermişlerdir. Aynı dönemde, İskitlerin büyük bir dalga halinde kuzeyden Tuna bölgelerine indiği göz önünde bulundurulursa, Bithynlerin göçlerinin bu İskit akınıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bithynler, Trakya kökenli birçok kabilenin "geride kalan göçmenleri" olarak nitelendirilirler. Aslen Orta Sirmon (Vardar) bölgesinde yaşayan bu kabileler arasında, Bithynler, Thynler ve Matiobithynler gibi akraba topluluklar bulunmaktaydı. İlginç bir şekilde, Homeros'un destanlarında ne Bithynler ne de bu kabileler hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Bazı araştırmacılar, Bithynlerin Anadolu'ya MÖ 700'lü yıllarda veya biraz daha geç geldiklerini belirtmektedirler. Bu sebeple, Homeros'un eserlerinde Bithynler ve ülkelerinden söz edilmemiştir (Yıldırım, 2008: s. 14).

Bithynia'lılar, bölgelerini MÖ VIII. yüzyılda başlayan Helen Kolonizasyon Hareketi sonucu yeni yerleşimcilerle paylaşmak durumunda kalır. Helen Kolonizasyonu MÖ IX. yüzyılın başlarında başlar. Tsetskhladze tarafından hazırlanan liste Karadeniz'e yönelik Helen ilgisinin MÖ VIII. yüzyılın ikinci yarısında başladığını ortaya koymaktadır. Bithynia bölgesinin Miletos ve Megara tarafından kolonize edildiği görülmektedir. Astakos, Kallipolis, Kios, Myrleia (Brylleion) ve Thynias Helen Kolonizasyonu boyunca MÖ VIII. ve VII. yüzyıllarda, Bithynialılar'ın genel olarak yetiştiği bölgede, Miletos ve Megara tarafından kurulduğu bilinen kolonilerdir.

Yunanistan coğrafyasında yaşayan Helenler, nüfus artışı, yiyecek sıkıntısı, toprak azlığı ve hammadde arayışı gibi nedenlerle yeni koloniler kurma gereksinimi duymuşlardır. Bu doğrultuda, Bithynia coğrafyasında kurulan kolonilere ilişkin en değerli bilgiler, Ksenophon'un MÖ 400 yıllarında Kalpe'de yaptığı gözlemlerden edinilmektedir. Ksenophon, Kalpe ve çevresinin, yaklaşık bin kişinin yerleşip yaşayabileceği genişlikte bir alana sahip olduğunu eserinde belirtmiştir.

Ksenophon'a göre, Kalpe'nin bin kişilik bir nüfusu barındırabilmesinin temel sebepleri; bol su kaynaklarının varlığı, her türlü tahıl ve baklagillerin yanı sıra, incir ve tatlı şarap yapımında kullanılan üzümlerin yetişebilmesidir. Ayrıca, gemi yapımı için elverişli çeşitli ağaç türlerinin bulunması, bölgenin stratejik önemini artıran unsurlar arasında sayılmaktadır.

Helenler, Marmara Denizi'nin (Antik Propontis) zengin balık kaynaklarına sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Özellikle ton balığı açısından oldukça verimli olan bu bölgede, İzmit Körfezi'nin doğusunda yer alan sığ kesimlerde bol miktarda ıstakoz bulunduğu bilinmektedir. Bu durumu destekler nitelikte, Astakos kentinde basılan sikkelerde ıstakoz betimlemelerine rastlanması, deniz ürünlerinin bölge ekonomisindeki önemini göstermektedir.

Bithynia coğrafyasında kurulan Helen kolonilerinde, kolonizasyon öncesine ait yerel bir halka veya Bithynler'e dair arkeolojik bulgular genellikle bulunmamıştır. Ancak, Astakos ve Myrleia bölgeleri bu durumun istisnalarıdır. MS II. yüzyıl yazarı Polyainos, Astakos'un egemenlik alanındaki (khora) bataklık bir bölgede

Thrakialılar'ın (Thrakes) yaşadığını ifade etmektedir. İlginç bir şekilde, bu bilgi kaynağın İngilizce çevirisinde yer almamış, ancak orijinal Eski Yunanca metinde "Khora'daki Thrakialılar" (Thrakes ek tes khoras) ifadesi açıkça belirtilmiştir. H. Berve, bu dönemde Astakos'un Bithynialılar'ın kontrolünde olduğunu savunurken, G. Busolt ve H. Swoboda, "khora" ifadesinin kırsal bir alanı tanımladığını ve burada bahsi geçen topluluğun muhtemelen Bithynialı köleler olabileceğini öne sürmektedir (Güney 2014: s. 416).

Kocaeli Müzesi başkanlığında 2010 ve 2011 yıllarında Astakos'ta gerçekleştirilen sondaj kazılarında, Demir Çağı'ndan Helenistik Dönemin sonuna kadar uzanan geniş bir zaman dilimine tarihlenen buluntular ortaya çıkarılmıştır. Özellikle höyükte ele geçen, Demir Çağı'na tarihlenen el yapımı siyah hamurlu bir kap parçası dikkat çekicidir. Bu buluntu, Astakos'un Helen Kolonizasyonu öncesinde de yerleşime sahne olduğunu göstermektedir. Sondaj kazılarında, MÖ 6. yüzyıla ait Atina üretimi Siyah Figür Tekniği ile yapılmış kap parçaları, Klasik Dönem (MÖ 5.-4. yüzyıllar) ait çok sayıda Siyah Firnisli Grup'a ilişkin seramikler ve Kırmızı Figür Tekniği'nde üretilmiş parçalar ele geçirilmiştir. Siyah Firnisli kaplar arasında kantharos, skyphos, balık tabakları ve kandiller ağırlıklı olarak bulunmaktadır.

Daha önce Astakos'ta ele geçen Arkaik ve Klasik Dönem seramikleri, günümüzde Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu seramikler arasında lekythoi, aryballos, kylix, kandiller ve pişmiş toprak figürünler yer almakta olup, müze envanterine göre MÖ 6.-5. yüzyıllara tarihlenmektedir. Ancak bu malzemenin çalışıldığı herhangi bir yayının bulunmaması, tarihlendirilmesini ve değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ne şekilde bulunduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, bu eserler Helen seramiğinin Marmara ve Karadeniz kıyılarına ihraç edildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Koçel Erdem, 2012: s. 23-25).

Elde somut bir arkeolojik veri bulunmamasına rağmen, Bithynialılar'ın başlangıçta Marmara Denizi'nin sahil şeridinde uygun yerleşim alanları buldukları, ancak Helenler 'in bölgeye yerleşmeye başlamasıyla birlikte Bithynialılar'ın direniş gösterdiği; bu süreçte Helenler tarafından ya öldürüldükleri ya da köleleştirildikleri

öne sürülmektedir. Helen kolonilerinin, Bithynialılar'ı sahil şeridinden iç kesimlere çekilmeye zorladığı düşünülmektedir.

Bithynia bölgesinin yerleşim açısından elverişliliği göz önüne alındığında, Helen kolonilerinin kurulduğu yerlerde daha öncesinde yerel yerleşimlerin bulunmadığı olasılığı oldukça düşüktür. Kolonileri kuranlar ile coğrafyada yaşayanlar arasındaki ilişkiler, yerlilerin kolonilerden etkilenmesi veya kolonilerin yerel adetleri benimseyip uygulaması şeklinde, iki yönlü bir süreç olarak gelişmiştir.

Helen kolonilerinin kurulmasında genellikle gemilerle bölgeye gelen erkekler rol almaktaydı. Bu sebeple kolonileşme süreçlerinde yerel kadınlarla evlenmek durumunda kalmışlardır. Kurulan koloniler ile bölgenin yerli halkı arasındaki ekonomik ilişkiler ise genellikle hediyeleşme veya takas şeklinde gerçekleşmekteydi. Koloniler, çoğunlukla yerli halkın yaşam alanlarına yakın bölgelerde kurulurdu. Ancak, Bithynia coğrafyasında kurulan Helen kolonileri ile Bithynialılar arasında hediyeleşme veya takasa dair somut bir veri bulunmamaktadır. Aynı şekilde, iki halk arasında gerçekleştirilen evlilikler ya da egemenlik alanlarının belirlenmesine yönelik bir anlaşma metni de günümüze kadar ulaşmamıştır (Güney, 2014: s. 417).

Ksenophon, Pseudo-Skylaks, Memnon, Arrianos ve Diodoros gibi dönemin yazarları, koloniler ile Bithynialılar arasındaki ilişkilere dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ancak, bu kaynaklar genelde Helen kolonileri ile Bithynialılar arasındaki MÖ V. yüzyıl ve sonrasına ait ilişkileri ele alır. Buna karşın, MÖ VIII. yüzyılda başlayan erken dönem etkileşimler hakkında yeterli bilgi vermezler. Bu doğrultuda, Bithynialılar ile Helen kolonileri arasındaki ilişkileri iki ana döneme ayırmak mümkündür: İlk dönem, kolonilerle Bithynialılar'ın ilk defa karşılaştığı erken dönemdir. İkinci dönem ise kaynakların daha fazla bilgi sunduğu MÖ V. yüzyıl ve sonrasını kapsar.

Bithynia coğrafyasında yer alan Herakleia, Megara kolonisi olarak kurulmuş ve bu süreçte bölgede yaşayan yerel halkın yarısı öldürülmüş ya da köleleştirilmiştir. Strabon, kolonicilerin gelmesinden önce bu bölgede Mariandynler, Bebrykler, Mygdonlar ve Bithynialılar gibi Thrak kökenli kabilelerin yaşadığını ifade etmektedir.

Athenaios'un Poseidonios'tan aktardığı bilgilere göre, yerel halktan olan Mariandynler'in kendi kendilerini yönetecek kapasitede olmadıkları belirtilir. Poseidonios'a göre, Mariandynler, akılca daha üstün ve yönetim organizasyonu bakımından daha tecrübeli olan Herakleia Pontike ile bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma uyarınca, yerel halk Herakleia'ya boyun eğmeyi ve onların ihtiyaçlarını tedarik etmeyi kabul etmiştir. Buna karşılık, Herakleia Pontike egemenliği altında oldukları sürece, Mariandynler'in başka bir yere köle olarak satılmayacağı ve kendi topraklarında yaşamaya devam edecekleri garanti altına alınmıştır.

Helen kolonileri, bilim, teknoloji ve silahlanma açısından yerel halktan daha ileri bir seviyedeydi. Bu üstünlük, yerel halk üzerinde kolayca hâkimiyet kurmalarını sağlamıştır. Mariandynler örneğinde de görüldüğü üzere, Helenler coğrafyada yaşayan Bithynialılar'ı köleleştirerek hem bölgedeki insan gücünü hem de yerel kaynakları kullanmışlardır.

Helen kolonilerinin bölgede sürdürülebilir bir varlık gösterebilmesi, yerel kabile liderlerinin onayını ve desteğini almalarıyla mümkün olmuştur. Antik kaynaklar, Bithynialılar'ı Thrak kökenli ve kabile sistemine sahip bir topluluk olarak tanımlar. Her ne kadar arkeolojik buluntularla desteklenmese de, MÖ V. yüzyılın ortalarından itibaren Bithynia coğrafyasında adları görülen kabile liderleri (Dydalses, Bas gibi) ile Helen kolonileri arasında, yeraltı ve yerüstü kaynakların kullanımı konusunda iletişim kurulmuş olabileceği düşünülmektedir. Koloni merkezlerinde inşa edilen dinsel ve kamusal yapıların ihtiyaç duyduğu ahşap ve taş gibi materyaller, genellikle yerel halkın yaşadığı alanlardan temin edilmiştir.

Ksenophon'un aktardığına göre, Bithynialılar kırsal yerleşim birimlerinde yaşamaktaydı. Bu yerleşim biçimi, taş ve ahşap gibi yapı malzemelerine duyulan gereksinimi, Helen toplumlarına kıyasla daha sınırlı hâle getirmiş olabilir. Buna karşılık, Helen kolonilerinin söz konusu ham maddelere yönelik artan talepleri, iki topluluk arasında ticaret ya da takasa dayalı bir ekonomik ilişkinin gelişmesine zemin hazırlamış olabilir. Bu bağlamda, yerel halkın, kesme taş ve ahşap gibi kaynakları, Helen seramikleri ya da gündelik kullanım eşyalarıyla takas ettiği veya bu ürünleri hediyeleşme gibi çeşitli yollarla edindiği düşünülebilir (Güney, 2014: s. 417).

Helen kolonileri ile Bithynia coğrafyasında yaşayan yerli halklar arasındaki ilişkiler, MÖ V. yüzyıldan itibaren yazılı antik kaynakların artmasıyla birlikte daha net biçimde izlenebilmektedir. Ksenophon ve Pseudo-Skylaks gibi dönemin yazarlarının yanı sıra, daha sonraki dönemlerde yaşamış olan Memnon, Diodoros ve Arrianos gibi antik yazarların aktarımları, söz konusu yüzyılda Kuzeybatı Anadolu’da özellikle Marmara kıyıları, İzmit Körfezi, Karadeniz sahilleri ve İstanbul Boğazı çevresinde kurulmuş olan Helen kolonilerinin egemenliklerini sürdürmekte zorlandıklarını ortaya koymaktadır.

Bu dönemde Bithynialı toplulukların bölgedeki Helen kolonilerine karşı saldırgan bir tutum benimsedikleri görülmektedir. Bithynialı kabile liderleri, yerel siyasi yapı üzerinde etkinlik kurmak amacıyla genişleme politikaları izlemiş ve bu doğrultuda bölgesel bir birlik oluşturma girişimlerinde bulunmuşlardır. Antik kaynaklar, bu tür saldırıların kolonilerin varlıklarını devam ettirmelerini önemli ölçüde zorlaştırdığını belirtmektedir. Özellikle Astakos kolonisi, MÖ V. yüzyılda artan akınlar ve kuşatmalar neticesinde ciddi sıkıntılar yaşamış; ancak MÖ 435–434 yıllarında Atina’dan gelen ek yerleşimciler sayesinde varlığını sürdürebilmiştir.

Memnon, Megaralılar’dan sonra Atinalıların Astakos’u ele geçirdiğini ve bu gelişmeye karşılık olarak, Bithynia’da yerli halkın başına geçen Dydalses’in direnişiyle birlikte Atinalıların bölgedeki etkisinin sona erdiğini aktarmaktadır. Bu bağlamda, antik kaynaklarda ilk kez bir Bithynialı liderin adına yer verildiği görülmektedir. Astakos’taki Atina kolonizasyonunun MÖ 435–434 yıllarında gerçekleşmiş olması, Dydalses’in Bithynia’da etkinlik gösterdiği dönemin de bu tarihlerle örtüştüğünü göstermektedir (Güney, 2017: s. 420).

Helen kolonileri arasında Kalkhedon, diğer kolonilere nazaran daha güçlü bir konumdaydı. MÖ 416 yıllarında, Byzantion ve Kalkhedon kent kolonileri ile Bithynia halkı arasında çatışmalar yaşanmıştır. Uzlaşma sağlanamayınca, Byzantion ve Kalkhedon birleşerek büyük bir orduyla Bithynia topraklarını işgal etmişlerdir. Bu işgal sırasında birleşik ordu, birçok Bithynialı’yı katletmiş ve pek çok yerleşim yerini

tahrip etmiştir. Bu olay, Megara kolonilerinin ortak bir düşman karşısında birlikte hareket edebildiğinin açık bir göstergesidir.²⁷

MS III. yüzyılda yaşamış olan Athenaios'un aktardığına göre, MÖ III. yüzyılda Byzantion, Bithynialılar'ı köleleştirmiştir. Bu durum, Kariyalılar ile Lelegler arasındaki efendi-köle ilişkisine benzetilir. MÖ 415'te Alkibiades komutasındaki Atina donanmasının Sicilya Seferi'nin ardından Byzantion ve Kalkhedon, Atina, Sparta ve Persler arasındaki iktidar mücadelesinin merkezinde kalmıştır. MÖ 409'da Sparta'nın Kalkhedon'u Atina'dan ayırarak müttefik yapması, Alkibiades'in Atina donanmasıyla bölgeye saldırmasına yol açmıştır. Kalkhedonlular, mallarını Bithynialılar'a emanet etmiş; ancak Alkibiades, Bithynialılar'dan bu malları talep etmiş ve bir anlaşma sağlanmıştır.

Byzantion, Bithynia topraklarına yaptığı seferden sonra Thrak saldırılarından kurtulamamış ve MÖ 403'te Sparta'dan yardım istemek zorunda kalmıştır. Sparta, Klearkhos'u Byzantion'a göndermiştir. Ardından, Kyros'un başarısız seferi sonrası geri dönmeye çalışan Onbinler, Bithynia topraklarından geçerken Bithynialılar ile çatışmalara girmiştir. Ksenophon, MÖ 400'de Kalpe Limanı'na geldiğinde, Bithynialı Thraklar'ın Helen gemilerine saldırdığını kaydetmiştir. Bu durum, MÖ V. yüzyıl sonlarında Bithynialılar ile Helenler arasındaki ilişkilerin düşmanca olduğunu göstermektedir. Yerli halk olarak bilinen Thraklar Helenler ile çatışmalar uzun yıllar boyu sürmüştür.

Bithynialılar, Onbinler'in geçişini engellemek amacıyla Daskyleion²⁸ Satrapı Pharnabazos'tan yardım istemiş; MÖ 401'de Pers komutanları Spithridates ve Rhathines, Pharnabazos'un ordusuna katılmıştır. Ancak, Ksenophon'un liderliğindeki Onbinler, bu orduyu mağlup etmiş ve Bithynia topraklarını yağmalayarak ilerlemiştir.

²⁷ Adrian Robu, Karadeniz'de ve Marmara Denizi'nde kurulan Megara kolonilerini incelediği makalesinde, Megara kolonileri arasında sadece benimsedikleri kültür ve kurumlar konusunda ortak bir kültür bulunmadığını, aralarında siyasi açıdan önemli bir iletî im ağı ve dayanımının da bulunduğunu ortaya koyar. Adrian Robu, "Les établissements megariens de la Propontide et du PontEuxin: Reseaux, solidarités et liens institutionnels", Pallas 89 (2012), s. 181195.

²⁸ Daskyleion Satraplığı, Pers İmparatorluğu'nun batı bölgelerinde, günümüz Türkiye'sinde yer alan bir satraplıktı. Bu satraplığın sınırları, batıda Ege Denizi ve kıyıları, kuzeyde Marmara Denizi ve civarı, doğuda ise Anadolu'nun iç kesimlerine kadar uzanırdı. Özellikle Balıkesir'in Bandırma ilçesi ve civarı, satraplığın merkezini oluştururdu.

Onbinler, Kalkhedon'a vardıklarında elde ettikleri ganimetleri Khrysopolis'te (Üsküdar) satmışlardır (Güney, 2014: s. 421-426).

Helen kolonileri ile Bithynialılar arasındaki erken dönem ilişkileri hakkında sınırlı bilgiye sahip olsak da, MÖ V. yüzyıldan itibaren Bithynialılar'ın güçlenmeye başlamasıyla bu ilişkinin genellikle çatışmalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde, Bithynialılar'ın kabile liderleri etrafında örgütlenmeye başladığı ve bu yapının daha sonra kurulacak olan Bithynia Krallığı'nın temelini oluşturduğu görülmektedir. MÖ 435 yılı civarında kabile lideri Dydsalos öncülüğünde, Bithynialılar'ın Helen kolonilerine yönelik saldırılar düzenleyecek kadar organize oldukları ve Pers satraplarıyla stratejik anlaşmalar yaparak bölgede siyasi bir güç haline geldikleri anlaşılmaktadır. Alkibiades'in seferi sırasında Kalkhedon ile Bithynialılar arasındaki iş birliği, ortak çıkarlar doğrultusunda hareket edebildiklerini göstermektedir. Helen kolonilerinin yerel Bithynialılar ile sosyo-kültürel, ekonomik ve politik ilişkileri hakkında mevcut veriler yetersiz olsa da, gelecekte gerçekleştirilecek kazılar, bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu tür çalışmalar, Bithynia'daki Helen kolonizasyonunun yanı sıra, koloniler ile yerel unsurlar arasındaki etkileşimleri de gün yüzüne çıkarma fırsatı sunacaktır.

MÖ 453 yılında doğmuş olan Dedalses'in oğlu Botyras 76 yıl yaşamıştır. Babasının ölümünden sonra Bitinya'nın hâkimi oldu. Botyras yaşamı boyunca ülkesini savundu. Ereğli'nin hâkimi olan Dionysos, büyük bir ordu ile Astacus kentini kuşatmıştır. Botyras burasını savunmuştur. Ülkesini birlik halinde tutabilmiş ve savunmuştur (Boyana, 2017: s. 155; Ulugün vd 2004: s.116; Texier, 2002: s. 83).

Dydalses'sin ölümünden itibaren Bithynialılar'ın başına geçtiği bilinen Bas'ın ismi ile İskender'in Doğu Seferi'nde karşılaşırız. Arrianos'un aktarımından İskender doğuya doğru ilerlerken, komutanı olan Kalas'ı Hellespontik Phrygia'yı hâkimiyet altına almak üzere görevlendirdiğini görmekteyiz. Kalas askerleri ile MÖ 327 yılında Bithynia coğrafyasına ulaştığında Bithynialılar'ın lideri olan Bas ile karşı karşıya gelir karşısında iyi bir savunma savaşı vererek ülkesini istila etmek isteyen bu donanını

orduyu yenmiştir. İskender'in ölümü Bias ve Bithynia'yı bu tehlikeli düşmandan kurtarmıştır (Ulugün vd 2004: s. 117).

Kral Bias'ın halefi ve oğlu olan Ziboetes (Zipoetes/Zipoites) MÖ 327 yılında tahta çıkmış ve MÖ 279 yılına kadar hüküm sürmüştür. Zipoites zamanı Bithynia Krallığı için mücadele ve savaşlarla geçmiştir. Zipoites Krallığının ilk yıllarında İskender'in ölümünden geride kalan satrap ve generallerini Bithynia coğrafyasına yaklaşmalarına izin vermemiştir. Ayrıca yeni Bithynia coğrafyasının kıyı kesimlerinde koloniler kuran Megaralılar, Atinalılar ve Spartalılar'ın özgür olarak yönetilen limanları ve iskeleleri üzerinden ticaret yapan koloni kentlerini ele geçirmek için harekete geçmiştir. MÖ 315'te, Bu koloni kentlerden olan Astakos ile Kalkhedon şehirlerini kuşatma altına almıştır (Güçlü, 2007: s. 8).

Kent devletleri Bithynia Krallığına karşı birleşmişler ve Anadolu'ya hâkim olan Antigonos'dan destek istemişlerdir. Antigonos generali ve aynı zamanda yeğeni olan Ptolemaios tarafından durdurulana kadar devam etti (Ulugün vd 2004: s. 117).

Kent devletlerinin, bölgedeki Bitinya güçlerinin artan siyasi ve askeri nüfuzundan duydukları rahatsızlık, bölgesel dengelerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Bu durum, kent devletlerini mevcut tehditlere karşı koyabilmek amacıyla çeşitli ittifaklar kurmaya ve dış kaynaklardan destek arayışına yönlendirmiştir. Böylece, bölgedeki güç dengesi dinamik bir hal almış; kent devletlerinin dış ilişkilerinde iş birliği ve stratejik dayanışma ön plana çıkmıştır.

Kral Zipoites Antigonos ile anlaşır ve ittifak kurar. Anlaşma sonucunda bölgedeki diğer şehirler ile birlikte Kalkhedon ve Astakos da Antigonos'un hâkimiyetine tekrar girerler. Zipoites savaş sırasında esir aldığı tutsakları geri verir ve bu ittifak Antigonos'un öldüğü yıl olan MÖ 301 yılına kadar sürer (Çalık Ross, 2007a: s. 59-60).

Yalnız başlarına kalan Kentler Bitinya Krallığının gücü ile karşı karşıya kaldılar. Savaşa kendi başına devam etmek isteyen Chalcedoine kuşatılır. Kent düşmek ve yağma edilmek üzere olduğunu zaman devamlı olarak gizlice Yunanlılara meyilli olan

Byzantion, Bitinya ile Kalkhedon arasına arabulucu olarak girdi. Kuşatma anlaşma ile kaldırıldı. Zipoetes'in yönetim dönemi genelde galip olduğu savaşlarla devam etti (Ulugün vd 2004: s.118).

Bithynia Bölgesi, Büyük İskender'in ölümünden sonra generallerinden Lysimakhos'un payına düşmüştü. Bithynia coğrafyasında yaşayan halkların biat ettiği ve kral olarak gördüğü Kral Zipoites ile bölgenin Makedon Kralı ile yapılan savaşlar esnasında Lysimakhos'un generallerinden birini öldürür ve bir başka generali de yenilgiye uğratarak Bithynia coğrafyasından çıkarır. Bunun üzerine bizzat Lysimakhos kendi Bithynia topraklarına girer ve Astakos'u kuşatarak kenti alır. Yağmalanan kentte fazla kalamaz lakin gitmeden kenti tamamen yıkar (Güçlü, 2007: s. 8).

Bithynia Krallığı, adını bölgeye yerleşen ve Thrak (Trak) kökenli bir kavim olan Bithynler'den almıştır. Antik yazılı kaynaklar, özellikle Herodotos ve Strabon, Bithynler'in Trakya'dan Anadolu'nun kuzeybatısına göç ettiklerini ve burada yerli halklarla kaynaşarak güçlü bir siyasi varlık oluşturduklarını belirtmektedir. Bu göç hareketinin MÖ 8.-7. yüzyıllara tarihlendiği düşünülmektedir. Bithynler, bölgenin coğrafi konumu sayesinde hem Marmara Denizi hem de Karadeniz kıyılarında stratejik bir hâkimiyet kurmuş, bu da onları Helenistik dönemde önemli bir aktör haline getirmiştir. Arkeolojik buluntular ve toponimik veriler de, Bithynler'in bölge kimliğinin oluşumundaki etkisini desteklemektedir (Sevin, 2016: s. 33).

MÖ 2. Bin yılın ortalarında sonra Thrakia'da yaşadıkları bölgeleri terk ederek yola çıkan Thrak Kabileleri, batıdan yani Thrakia'dan Anadolu'yu hedef alarak akın akın göç etmeye başlamıştır. Bu göçebe halklar Anadolu coğrafyasının kuzeybatı mevkiindeki verimli topraklara yerleşmişlerdir. Bilge Umar tanımlama yaparken, kelimenin “Bi” ögesinin ön-ek işlevinde ve “halkı” anlamında kullanıldığını ifade etmiştir. Bunun için ki, Bithynia adı için “Thyn Halkının Ülkesi” anlamına geldiği belirtilmiştir (Umar, 2004: s. 29).

Tarih boyunca barbar ve savaşçı halk olarak bilinen Bithynia halkı, Daskyleion'da bulunan Akhaemenid Dönemi Anadolu'sunda bir kuzey batı Anadolu

topraklarını da içine alan satraplık yönetimi ile yönetilen coğrafya içine yerleşince Pers Satrapı ve bölgeye daha önceden gelip kıyılara kentler kuran Helen kolonileri için daimi bir sorun olmuşlardır. Bithyniler bölgede yaşadıkları büyük mücadeleler sonucunda devletleşerek bağımsız krallık kurdular (Jones, 1971: s. 48).

Bithynia krallığının tarihte ki ilk üç kralı Karal Doedalses, Karal Botiras ile Kral Bas'tır. MÖ 712 yılında Megaralıları Kolonistler tarafından kurulan Astakos kolonisi Bithynia karallığı zamanında Kral Doedalses'in iktidarında büyüyerek zengin bir kent olmuştur. Kral Zipatones Yunan kent devletlerinin bir biri ile yaptıkları Peloponnesos Savaşının vukuu bulduğu dönemde (MÖ 5. yüzyıl) yaşamıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra onun ardından kalan büyük ülkenin paylaşımı ile kendi payına düşen toprakları yöneten Lysimachos ile MÖ 301 yılı itibari ile yaşadığı bir dizi savaş ve çatışmalardan galip çıkmış ve yönetimde kaldığı 48 yıl süre zarfında Lysimachus ile Antiochus Theus askerlerine karşı başarı ile mücadele etmiştir. Kral Zipoetes, MÖ 315 yılında Astacus kenti ve Khalkedon kentini kuşatmış ve savaşmıştır. Kral Zipoetes ve ardından tahta çıkan üç Bithynia kralı Mısır coğrafyasında hüküm süren Ptolemaios devletiyle ittifak yapmışlar. Bu suretiyle Seleukoslar'dan krallıklarını fazla zarar görmeden savunmuşlardır. Kral Zipoetes 76 yaşında ölmüş ve geride dört oğul bırakmıştır (Clinton, 1851: s. 379).

Bu dönemde bölge coğrafyasının kaderini değiştiren en önemli gelişmelerden biri, Avrupa'dan Anadolu'ya doğru gerçekleşen Galat göçleridir. Helenler tarafından "Kelt", Romalılar tarafından ise "Galler" olarak adlandırılan Galatlar, Kuzey Avrupa'nın bilinen ilk yerli halkları arasında yer almaktadır. Hint-Avrupa kökenli olan ve Keltçe konuşan Galatlar hakkında bilinen ilk bilgiler, antik yazar Hekataios'un Periegesis (Yeryüzünün Tasviri) adlı eserinde, Narba isimli bir Galat ticaret merkezinden bahsetmesiyle ortaya çıkmıştır. Galatların anayurdu, Ren Nehri boyunca yerleştikleri alanlardır. Herodotos, Galatların Cebelitarık Boğazı'nın Avrupa kıyısında ikamet ettiklerini ve Kynet'e komşu olduklarını belirtmiştir.

Genellikle dağlık bölgelerde yaşayan Galatlar, aşırı iklim farklılıklarına uyum sağlayabilmişlerdir. Bu sebeple, fiziksel olarak iri yapılı ve dayanıklı bir görünüme sahiptirler. Antik yazar Diodoros, Galatları uzun boylu, beyaz tenli, sarışın, iri yapılı,

biraz vahşi ve korkutucu görünümüne sahip insanlar olarak tanımlamaktadır. Dayanıklı ve güçlü vücut yapıları sayesinde Galatlar, MÖ 4. yüzyılda cesur ve savaşçı askerler olarak ün kazanmış; dönem dönem paralı askerlik yaparak farklı ordularda görev almışlardır. Platon da Galatları savaşçı ve barbar bir topluluk olarak tanımlamıştır.

Kuzeyden gelen Germen kabilelerinin baskıları neticesinde, Galatlar yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmış; bu durum, yol üzerindeki diğer Galat kabilelerini de harekete geçirerek kitlesel bir göç dalgasını tetiklemiştir. Titus Livius ve Marcus Lunianus Lustinus'a göre Galatları göçe zorlayan başlıca etkenler; toprak yetersizliği, ganimet arayışı, aşırı nüfus artışı ve savaşçı karakterleridir.

Büyük İskender ve komutanları hayattayken yaklaşık yarım yüzyıl boyunca Tuna Nehri boyunca kalan Galatlar, MÖ 280 yılında İskender'in komutanlarından I. Seleukos'un ölümünün ardından harekete geçmişlerdir. Tuna Nehri'nin güneyine, Balkan topraklarına üç farklı koldan giriş yapmışlardır. Birinci kol Paionia (Kosova) yönüne ilerlerken, ikinci kol Trakya'ya yönelmiştir. En kalabalık olan üçüncü kol ise Büyük İskender'in ülkesi Makedonya'ya saldırmıştır. Bu göç grubunun başında Bolgios isimli komutan yer almaktadır. Galat göçüne katılanların sayısının; erkek, kadın, çocuk, yaşlı ve hastalar dâhil olmak üzere yaklaşık 300 bin kişi olduğu belirtilmektedir.

Makedonya'yı istila eden Galatlar, bu bölgeye yerleşmeyip daha güneydeki zengin coğrafya olan Hellas'a yönelmişlerdir. Hedefleri, Helenistik dünyanın en zengin tapınaklarından biri olan Delphoi'yi (Delfoi-Delfi) yağmalamaktı. Ancak Delphoi'de ağır bir yenilgiye uğrayan Galatlar, istedikleri ganimeti elde edememişlerdir. Bu yenilginin ardından bir grup, anayurtları olan Ren Bölgesi'ne geri dönerken, bir diğer grup ise Anadolu'ya yönelmiştir.

Galatların Anadolu'ya göçleri ve Bithynia ile kurdukları ilişkiler incelendiğinde, Leonnarios ve Luturios komutasındaki yaklaşık yirmi bin Galatın, İstanbul Boğazı'nın Avrupa yakasında bulunan Byzantion şehrine kadar geldikleri görülmektedir. Ancak kuşatma tekniklerine dair yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, güçlü savunma sistemlerine sahip Byzantion'u ele geçirememişlerdir. Buna karşın, Byzantion'un kent

sınırları dışında kalan bölgeler, Galatların yağma ve istilasına açık hale gelmiştir. Bu tehdidi bertaraf etmek isteyen Byzantion, Galatlarla bir anlaşmaya vararak onların yayılmasını önlemek amacıyla düzenli olarak haraç ödemeyi kabul etmiştir. Anlaşma gereğince Byzantion, Galatlara yıllık 80 talanton vergi ödemiştir.

Karasal bir topluluk olan Galatların gemileri bulunmamaktaydı. Bu nedenle, Byzantion'un desteği olmaksızın İstanbul Boğazı'nı geçip Anadolu'ya ulaşmaları mümkün değildi. Bu durumda Leonnarios ve Luturios komutasındaki Galatlar, Gelibolu Yarımadası'na gidip Çanakkale Boğazı üzerinden Anadolu'ya geçmeyi planlamışlardır. Ancak, iki komutan arasındaki anlaşmazlık nedeniyle Leonnarios, Galatların büyük bir kısmını yanına alarak Byzantion'a geri dönmüştür (Tomlins, 1844: s. 611).

Nikomedes, taht için mücadele eden dört oğuldan tahtı ele geçirendir. Erkek kardeşlerinden ikisini öldürmüş lakin adı Zipoetes olduğu bildirilen en küçük erkek kardeş, zamanında kaçarak kendini kurtarmıştır. Byzantion önünde kamp kuran Galatlar Bithynia hükümdarı I. Nikomedes ile anlaşıp onun yardımıyla İstanbul Boğaz'ını geçme fırsatını yakaladı. Bu anlaşmanın ardında yatan neden ise I. Nikomedes'in kardeşi Zipoites'e karşı Galatlardan yardım talebiydi. Byzantion (İstanbul), Khalkedon (Kadıköy), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi), Kios (Gemlik), Tiesios ve Pontos hükümdarı I. Mithridates'in Seleukoslar'a karşı kurduğu Kuzey Birliği'ne üye olan Bithynia hükümdarı I. Nikomedes, Seleukos hükümdarı I. Antiokhos'un desteğini alıp kendisine başkaldıran ve tahtını ele geçirmek isteyen kardeşi Zipoites'e karşı Galatları paralı asker olarak kullanmak amacıdır. Lakin I. Nikomedes ve müttefiklerini kaygılandıran başka konular vardı. Zipoites savaş ile saf dışı bırakılıp, Galat'lar Anadolu'ya geçtikten sonra tutum ve faaliyetleri nasıl olacaktı. Bunu düşünerek galatları Kardeşi Zipoitesi destekleyen Suriye hükümdarına karşı kullanabilmek için Galatlarla bir anlaşma yapmaya karar verdiler. Memnon'un günümüze kadar ulaşan aktarımlarına göre Galatların liderleri ve on yedi temsilcisi Byzantion'da bir araya geldi. Anadolu'ya geçişleri görüşülüp, bir sözleşme metni düzenlendi. Bu sözleşme metni şöyle oluşmuştu ; “ Galatlar, açıkça başta Nikomedes olmak üzere ittifakın üyelerine paralı askerlik yapacaklardı. Barbarlar savaşçı (Galatlar), Nikomedes ve çocuklarını daima destekleyecekler, kendileriyle ittifak

yapmak isteyen devletlerin isteğini, Nikomedes'in izni olmadan kabul etmeyeceklerdi. Nikomedes'in dostunun dostu, düşmanının düşmanı olacaklar ve gerekirse Khalkedon, Kios, Tieton, Heraklia Pontika halkının ve hükümdarlarının müttefiki olarak hizmet edeceklerdi. Yapacakları hizmetlerin karşılığında kendilerine para ödenecek, elde edilen ganimetten ortak pay verilecek ve Anadolu'ya geçtikten sonra yerleşecekleri bir alan tesis edilecekti. Bu koşullar doğrultusunda Anadolu'ya geçtiler. Sözleşmenin içeriğine bakıldığında sözleşmenin ittifak anlaşması olmayıp, ittifak üyelerine herhangi bir siyasi sorumluluk yüklediği, sadece paralı askerlik sözleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. Memnon'a göre barbar Galat'lardan beklenti sadece Nikomedes'e değil, aynı zamanda Byzantion, Kalkhedon, Herakleia, Tieuim ve Kierus şehirlerine yani "Kuzey Birliği"nin ortak düşmanı I.Antiokhos'a karşı hizmet etmeleridir. Her şart altında Anadolu'ya geçmek ve coğrafyanın zenginliğinden faydalanmak arzusunda olan Galatlar hiç tereddütsüz bu anlaşmayı kabul etmişlerdir. MÖ 278 yılında Luturios ve Leonnorios önderliğindeki kabileler Bithynia hükümdarı I. Nikomedes'in hizmetinde yeniden bir araya gelmişlerdi. Bu arada Zipoetes abisinin karşısına marmara kıyısını iradesi altına alarak çıkmıştır. Bu kıyının o zamanki adları Thracia Thyniacia ve Thracia Asiatica'dır. Zipoetes burada kardeşi Nikomedes ile savaşa tutuşmuştur. Galatlar Zipoites'i yendikten sonra kendilerine verilen topraklara hemen yerleşmediler ve Batı Anadolu'da terör estirmeye başladılar (Bora, 2017: s. 132).

Galatlar, MÖ 281 yılından itibaren Seleukos Devleti'ne ait Batı Anadolu topraklarına yağma ve istila saldırılarında bulunmuşlardır. Seleukos Kralı Antiokhos, Mısır Krallığı ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Galat istilalarını engelleyememiş, yalnızca Batı Anadolu'daki komutanlarına halkın güvenliğini sağlamaları için mektuplar gönderebilmiştir. Bithynia hükümdarı I. Nikomedes de Galatları kontrol edememiştir; ancak Galatların Antiokhos'un bölgelerini yağmalaması, Seleukos Devleti'nin Bithynia'ya saldırmasını engellemiştir. Bu durum, Galatların Anadolu'ya gelişiyle Bithynia lehine bir denge oluştuğunu göstermektedir.

Batı Anadolu'ya yönelen Galatlar, Ilion (Hisarlık), Kyzikos (Erdek), Erythrai (Ildırı), Miletos (Milet), Priene (Güllübahçe), Ephesos (Efes), Thyateira (Akhisar), Laodikeia (Goncalı), Themisanion (Karahöyük), Kelainai-Apameia (Dinar), Limyra (Turunçova) ve Tlos (Yakaköy) gibi zengin şehirleri yağlamışlardır. Ayrıca, Kuzey

İttifakı ile yapılan anlaşmaya aykırı olarak Herakleia Pontika ve Amisos (Samsun) şehirlerine de saldırmışlardır. Bu saldırıların sebebi, I. Nikomedes'in ölümünden sonra meydana gelen taht kavgalarında Galatların maddi kayıplarını telafi etme çabasıdır.

Galatların Anadolu'daki saldırıları, MÖ 270-268 yılları arasında gerçekleşen Filler Savaşı'ndan sonra hafıflemiş ve bu tarihten itibaren Galatya olarak anılan bölgeye yerleşmişlerdir. Galatların Anadolu'ya yerleşmeleriyle ilgili en erken bilgiler, MS 2.-3. yüzyılda Iustinus'un "*Historiarum Philippicarum et Totius Mundi Originum*" adlı eseri ve MS 6. yüzyılda Stephanos Byzantinos'un "*Ethnikon*" adlı eserinde yer almaktadır. Iustinus, Galatların Bithynia hükümdarı I. Nikomedes'in zaferinin ödülü olarak Kuzey Phrygia'ya yerleştiklerini ve buranın "*Gallograikia*" olarak anıldığını belirtir.

I. Nikomedes'in Galatlara yerleşim alanı olarak verdiği Kuzey Phrygia, MÖ 281'deki Kyropedion Savaşı'ndan sonra Seleukos kontrolünde olmasına rağmen, Doğu Phrygia hiçbir zaman Suriye Devleti tarafından ele geçirilememiştir. Galatlar, bölgeye yerleştikten sonra Trokmi, Tektosag ve Tolistobog olmak üzere üç ana kabile şeklinde organize olmuşlardır. Tektosaglar Ankara ve Orta Anadolu'ya, Trokmi kabilesi Kızılırmak ötesine, Tolistoboglar ise Bithynia sınırları ile Yukarı Phrygia topraklarına yerleşmişlerdir (Gürgen, 2019: s. 236).

Kral I. Nikomedes tarafından kurulan Nikomedia, Bitinya Krallığı'nın en önemli yerleşim merkezlerinden biri olarak arkeolojik açıdan büyük önem taşımaktadır. Şehir, günümüzde Türkiye'nin kuzeybatısında, İzmit Körfezi çevresinde konumlanmış olup, antik dönemde hem politik hem de ekonomik işlevlere sahipti. Nikomedia'nın kuruluşu, kentsel planlama ve iskân politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Arkeolojik kazılar ve literatür verileri, Nikomedia'nın Roma döneminde özellikle imparatorluk sınırlarının doğu kesiminde stratejik bir merkez olarak geliştiğini göstermektedir. Şehrin yapılaşması, Roma mimarisi ve şehircilik anlayışını yansıtan özellikler taşımakta olup, planlı bir kent dokusuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Nikomedes'in bu kentsel oluşumu, sadece siyasi otoritesini pekiştirme amacını değil, aynı zamanda bölgesel nüfusun yerleşimi ve ekonomik faaliyetlerin organize edilmesini hedefleyen bir iskân politikası olarak da yorumlanabilir. Bu bağlamda Nikomedia, antik kentlerin sosyo-politik ve ekonomik yapılarının anlaşılması açısından önemli bir arkeolojik yerleşim alanıdır (Corsten, 2010: s. 10).

Kral I. Nikomedes hüküm sürdüğü coğrafyada içinde geniş imar ve bayındırlık faaliyetinde bulunmuştur. Helen kültürünü Kral I. Nikomedes devrinde Bithynia coğrafyasına hâkim olmuştur. Kral I. Nikomedes krallığın topraklarını hüküm sürdüğü süre boyunca büyütmüş doğu sınırını Heraclea'nın ilerisine Karadeniz kıyılarına, güneybatıda sınırını Prusa civarına taşımıştır. Kral I. Nicomedes iyi bir yönetici aynı zamanda diplomaside başarılı idi. Başarılı bir diplomasi ile Kuzey Birliği'ni inşa etmiş yerine geçen oğlu ve varisi olan Ziaelas'a Grek müttefiklerinden başka Ptolemaios ve Makedonyalı Antigonos'un koruyuculuğunu miras olarak bırakmıştır. Devlet olmanın gereği ve simgesi sayılan sikke bastırma geleneğini başlatmış, ardından tahta çıkan her Bithynia kralı üzerinde resmi ve adı yazılı olduğu halde kendi adına sikke basmıştır.²⁹ Çalık Ross'a göre; "Nikomedia'da şu ana kadar bulunan ve tarihlenen en erken sikke, MÖ 264 - MÖ 260 yılları arasında Kral I. Nikomedes tarafından bastırılmıştır" Bithynia Kralı I. Nikomedes MÖ 280/79 ve MÖ 255 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır (Çalık Ross, 2007: s. 62).

Veraset uygulamasını da başlatan ilk hükümdarlardan kabul edilir. Ardından tahta çıkacak olanın da belirlenmesi yine Nikomedia şehrinin kurucusu olan I. Nikomedes tarafından olmuştur. Babadan oğula geçen bir idare yapısının yanında yazılı kurallarıyla ortaya konmuş olmasa da Avrupa diplomasisindeki Pragmatic Sanction³⁰ gibidir.

²⁹ İlgili döneme ait paralara dair bilgi ve görsellerin fazlası için Bk. H.A. Seaby, "Greek Coins And Their Values", B.A. Seaby, LTD, 61-65 GREAT PORTLAND STREET, LONDON, W.1., 2nd Edition, 1966, s.118-121.

³⁰ Pragmatic Sanction ya da Ayrılmaz ve Bölünmez bir başka ifadeyle Faydacı Müeyyide Avusturya merkezli Habsburg mülkünü İmparatorluk çatısında birbirine bölünmez ve ayrılmaz şekilde bir kamu hukukuyla bağlıyordu. Buna göre tahta Karl'ın soyundan birinin gelmesini garanti altına alıyor, yan soylara ve evlilik yoluyla elde edilen verasetlere hak tanımıyordu. İmparator 6.Karl'ın erkek varis bırakmadan 1740'daki ölümünün ardından parçalanmanın olmaması bu sözleşmeyle tahtını garanti altına alan Maria Theresa ile mümkün olmuş, meşruiyeti Avrupa içerisinde veraset savaşlarını beraberinde getirse de bir meşruiyet dayanağı ve direği oluşturmuş, yeni ve uzun soluklu bir veraset

Nikomedes I Bithynia Kralları arasında adı Helen kökenli olan ilk kraldır. Nikomedes'in Helen kökenli bir isim taşıması, Bithynia'nın ilk hükümdarları arasında istisnai bir durumdur. Ayrıca diğer Helen Kralları gibi Atina'daki Olympia'ya kendi fildişi heykelini göndermiştir (Ulugün vd 2004: s. 124).

Kral Nikomedes'in neden Yunanca bir isim taşıdığı MÖ 246-242 yıllarına tarihlenen bir yazıttan anlaşılmıştır. Kral Nikomedes oğlu Ziaelas, Koslulara gönderdiği mektupta şöyle der:

“Bithynia kralı Ziaelas Kos danışma ve halk meclislerini selamlar. Sizin tarafınızdan gönderilen Diogitos, Aristolokhos ve Theudotos; Asklepios'a inşa edilen tapınak için size dokunulmazlık verilmesini ve (dahası) bundan başka babamız Nikomedes'in halkınıza dostça yaptığı gibi kentinize dostluk gösterilmesini talep ettiler. Biz önüne karşı az olmayacak şekilde bu, bize gelen Helenlerin tümüne ihtimam gösteriyoruz. Sizin vatanınızla başlayan tanışıklığımız vesilesiyle, halkınıza karşı dost ve müttefikimiz olan Kral Ptolemaios aracılığıyla, size karşı olan meselelerin dostça düzenlenmesi için; sizin tarafınızdan gönderilen kişiler de bize karşı taşıdığınız iyi niyeti büyük bir onur ve sevgiyle tam olarak ifade ettiklerinden, babamızın birçok dostu için pek çok şeyi çok özen göstererek özellikle yerine getiriyoruz. Bundan sonraki zamanda bizden talep ettiğiniz üzere mümkün mertebe elimizden geldiği kadar tek tek her bir kimseye ve müşterek olarak herkese dostluk göstermeye ve sizlerden egemenliğimiz altındaki bölgelerin denizine, denizcilerden her kim gelecek olursa onlara güvenlik sağlanması için özen göstermeye uğraşacağız. Ayrıca bunların yanı sıra bizim denize girmek üzere çıktıkları yolculuk esnasında bir kaza meydana geldiği zaman onlara bir şey olursa hiçbir kimse tarafından zarar görmesinler diye her şeyin hemen yapılması için uğraşacağız. Tapınağınıza da olmasını istediğiniz şekilde dokunulmazlık statüsünü tanıyoruz ve Diogitos, Aristolokhos ve Theudotos'a bunlar ve diğer şeyler hakkında size bilgi vermesi için emirler verdik. Esen kalın.”

anlayışıyla adeta imparatorluğun ömrünü uzatmıştı. Bk. Süleyman Arif Özkut, “Nemçe Ahkâm Defteri (1740-1755) İnceleme- Metin”,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2024.

Bu metin, antik çağda diplomatik yazışmaların nasıl işlendiğine dair önemli bir örnek sunuyor. Bithynia Kralı Ziaelas'ın, Kos halkıyla olan ilişkilerini düzenlerken kullandığı dil, o dönemdeki politikalara ve kralın diplomatik yaklaşımına ışık tutuyor.

Ziaelas, Kos şehrinin yönetici organlarına hitap ederek, dostane bir dil kullanır. Bu tür bir selamlaşma, antik diplomatik yazışmalarda yaygın bir özelliktir. Kral, Kos'un halk meclisini ve danışmanlarını selamlayarak yazışmasına başlar, bu da Kos'un özerkliğine saygı gösterdiğini ve resmi statülerine uygun davrandığını gösterir.

Ziaelas, Ptolemaios (muhtemelen Ptolemaios Krallığı'nın hükümdarı) aracılığıyla, Bithynia'nın Kos halkına olan dostane tavrını belirtir. Burada Bithynia'nın, hem Helen Halklarına (Yunanlılar) hem de Ptolemaios'a karşı olumlu ve dostane bir tavır sergilediği vurgulanır. Bu, hem diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi hem de karşılıklı güvenin sağlanması amacıyla yapılır. Kos'a, "bize gelen Helenlerin tümüne ihtimam gösteriyoruz" ifadesi, Ziaelas'ın Helenistik dünyada yaygın olan bir gelenekle, Yunan şehir devletlerinin karşılıklı dostluk ve yardımlaşma ilişkilerine verdiği önemi gösterir.

Ziaelas, Kos'ta yer alan Asklepios Tapınağı'na dokunulmazlık verilmesini kabul eder. Bu, tapınağın kutsal ve saygın bir yer olduğu anlamına gelir ve dini yapıları koruma altına alma isteğini yansıtır. Antik çağda, tapınaklar genellikle siyasi birer sembol olurdu. Ayrıca onları korumak, dini inançlarla harmanlanmış bir şekilde, devletin gücünü ve ahlaki otoritesini göstermek için önemli bir adımdı.

Ziaelas, Kos halkına denizde güvenlik sağlayacağını da taahhüt eder. O dönemde denizcilik, ekonomik ve askeri açıdan büyük önem taşıyor ve bu tür taahhütler, bölgesel güvenlik sağlama ve deniz yolu üzerinde ticaretin güvenliğini temin etme amacını güder. Ayrıca, deniz kazalarına karşı zarar görmemek için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtir. Bu, sadece Kos halkına duyulan güveni değil, aynı zamanda Bithynia Krallığı'nın denizcilik alanındaki desteğini de gösterir.

Ziaelas, Kos halkına yönelik iyi niyetini pekiştirerek, dostlarına ve müttefiklerine her konuda yardımcı olacağını belirtir. Bu yazı, karşılıklı güvenin

sağlanması ve krallıklar arasındaki diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi adına önemli bir adımdır. Bithynia Krallığı'nın, kendi egemenliğindeki deniz yollarında güvenliği sağlamak adına yapacağı katkılar, Kos'a olan saygıyı ve ilişkiyi daha da derinleştirir.

Ziaelas, Kos'a gönderilen temsilcilere (Diogitos, Aristolokhos ve Theudotos) verdikleri mesajları iletme görevini de vermektedir. Bu tür yazışmalar, diplomatik süreçlerin şeffaflıkla yürütülmesi adına önemlidir. Ziaelas, Kos'a gönderilen kişilerin bu taahhütler ve diğer meselelerle ilgili bilgi vereceklerini belirterek, yazışmanın devamlılığını sağlar.

Metinde, Bithynia'nın halkına ve Kos halkına duyduğu saygı ve onları koruma sorumluluğu sürekli vurgulanır. Bu, o dönemde bir hükümdarın halkına duyduğu sorumluluğun ve başka halklarla olan ilişkilerdeki dikkatinin göstergesidir. Bithynia Krallığı, Kos halkının refahını gözeterek, hem deniz güvenliğini sağlama hem de dini yapıları koruma sözü verir.

Mektuptan da anlaşılacağı üzere Zipoites ile Koslu Nikomedes arasında kurulan şükran ve dostluk ilişkisinin, Zipoites'in torunu Kral Ziaelas zamanında da devam ettirildiği görülmektedir (Güçlü, 2007: s. 28).

Bu metin, hem Antik Dönemdeki diplomatik ilişkilere dair önemli ipuçları sunar. Hem de Bithynia Krallığı'nın Kos halkına duyduğu dostane tavrı ve ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik taahhütleri gösterir. Ziaelas'ın Kos'a yönelik yaklaşımı, antik dünyanın karmaşık diplomatik ilişkilerini, dini saygıyı ve denizcilik güvenliğini nasıl yönettiğini anlamamız açısından değerli bir kaynaktır.

Nikomedes'in vefatının ardından, ikinci eşi Etazeta, küçük oğulları adına ülkeyi yönetmeye devam etmiştir. Babasının sağlığında üvey annesiyle anlaşmazlık yaşayan ve bu nedenle Ermenistan'a sığınan Karl I Nikomedes'in ilk eşinden olan oğlu Ziaelas, babasının ölümünü öğrenir öğrenmez, bir grup taraftarının başına geçerek, krallığın kendisine ait olduğunu ileri sürmüş ve bu doğrultuda harekete geçmiştir. Krallığı elde etmek amacıyla yola çıktığında, Galatlar tarafından beklenmedik bir destek almıştır. Bithynia sınırına ulaşmadan önce önemli bir ordu toplamayı başarmıştır. Bu süreçte,

ona destek veren Galatların cesur Tolistobogoi kabilesi önemli bir rol oynamıştır. Bithynia kentlerinin bir kısmı ve Herakleialılar ile Tium, Etazeta ve çocuklarını desteklemişlerdir. Çocuklara vâsi olan Etazeta ve müttefikleri, orduları ile Ziaelas'a karşı direniş göstermiştir. Ancak, büyük bir mücadele sonrasında Ziaelas, MÖ 254 yılında Bithynia kralı olmuştur. Yenilen üvey annesi Etazeta, iki oğlu ile birlikte, Antigonos'un Makedonya'daki sarayına sığınmıştır (Ulugün vd 2004: s. 125; Kaya, 2014: s. 266).

Kral olan Zielas kendisine tahta geçmesi konusunda destek veren Galatlara üvey annesi ile birlikte hareket etmiş olan şehirlerin üzerine saldırttı. Galatlar Herakleia arzazilerini ve yerleşimlerini yağmaladılar (Ulugün vd 2004: s. 125).

Kral Zielas, tahta çıktığında liderliğini sağlamlaştırmak amacıyla bölgedeki güç dengelerini kontrol etmek için Galatları stratejik bir araç olarak kullanmıştır. Galatlar, savaşçı kimlikleri ve bölgedeki etkileri sayesinde Zielas'ın otoritesini pekiştirmesinde önemli bir destek sağlamışlardır. Bu politika, iç ve dış tehditlere karşı iktidarın güçlendirilmesi ve siyasi istikrarın korunması yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Pergamon krallığını kendisine rakip olarak gören Ziaelas bu sebeple Attalos I'e karşı mücadele eden aynı zamanda da damadı olan Antiokhos Hieraks'a destek vermiş lakin damadının yenilmesine mani olamamıştır. Yenilen damat kayınpederi olan Kral Ziaelas'ın yanına gitmiştir. Kral Ziaelas hakkında diğer Bithynia kralları kadar bilgi bulunmamakla birlikte onun döneminde Bithynia sınırlarının doğuya doğru genişlediği ve Grek şehirleri ile iyi ilişkileri kurduğu ile görülmektedir (Çalık Ross, 2007: s. 63).

Kral Ziaelas 'ı MÖ 228 yılında davetli olduğu bir şölede beraber olduğu Galatlar öldürmüştür (Clinton, 1851: s. 380).

Bizanslı Etienne'in aktardığına göre, Pontus bölgesindeki Zile (Zela) şehri, Zielas adlı bir yerin adını alarak bu ismi almıştır. Ancak, şehrin adını, sürgün döneminde yerleştiği bölgelere verdiği de kabul edilebilir. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar Zile'yi, Pontus'a ait bir şehir olarak kabul etmeyip, bazen Armeniya

veya Kapadokya sınırları içerisinde değerlendirmiştir. Zira bu bölgelerin sınırları zamanla değişmiş ve Zile de sıklıkla bir bölgeden diğerine dâhil edilmiştir. Texier, o dönemde Bithynia Krallığı'nın belirli bir süre için bölündüğünü, Nikomedes'in oğlu Prusias'ın batı bölgesini yönetirken, Ziaelas'ın da ülkenin doğusunda hüküm sürdüğünü ileri sürmüştür (Texier, 2002: s. 86-87).

Kral Ziaelas, MÖ 250 ve MÖ 228 yılları arasında hüküm sürmüştür. Ölümünden sonra Kral Ziaelas'ın oğlu olan I. Prusias tahta çıkmıştır. Kral I Prusias MÖ 228 ile MÖ 182 yılları arasında hüküm sürmüştür. (Çalık Ross, 2007: s. 63).

Kral I. Prusias, MÖ 227 yılında tahta çıktığı Bithynia Krallığı'nda, Rhodos Adası'nda meydana gelen büyük deprem sonrası adaya yardım ederek, ada devletiyle güçlü diplomatik ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkilerin bir sonucu olarak, Rhodos ile Byzantion arasında boğazlardan geçen ticari gemilerden alınan vergiler nedeniyle çıkan bir savaşta, Pergamon Kralı I. Attalus ile ittifak yapan Byzantion karşısında Rhodos'un yanında yer almış ve Byzantion'u kuşatmış, ancak başarılı olamamıştır.

MÖ 211 yılında Roma tarafından kayınbiraderi olan Makedonya Kralı Philippos V üzerine başlatılan seferde, Kral I. Prusias, Makedonya Kralı ile Roma'ya karşı ittifak yapmıştır. Makedonya Krallığı birlikleri, Roma'nın Anadolu'daki müttefiki olan Pergamon Krallığı topraklarına girerek Cius ve Apamea kentlerini ele geçirmiştir. Bu kentler, Philippos V tarafından müttefiki ve akrabası olan Prusias I egemenliği altına verilmiştir. Roma ve Makedonya arasında MÖ 197 yılında imzalanan barış anlaşmasına rağmen, Prusias I, anlaşma şartlarını ihlal ederek bu iki kenti Bithynia Krallığı'nın egemenliğinde tutmuştur.

Prusias I, aynı zamanda Herakleia'nın egemenliği altındaki Cierus ve Tieium şehirlerini fethederek, bu şehirleri yeniden inşa etmiş ve yeni isimler vermiştir. Cius, Prusias ad Mare (Gemlik) adıyla, Cierus ise Prusias ad Hypium olarak yeniden şekillendirilmiştir. Ayrıca, Prusa ad Olypum adlı yeni bir şehir de kurulmuştur. Kral I. Prusias'ın hükümetindeki en önemli gelişmelerden biri, Bithynia Krallığı sınırlarının en geniş alanına ulaşmasıdır. Bu dönemde Pergamon Krallığı'ndan bazı topraklar Bithynia Krallığı'na katılmıştır.

MÖ 201’de Khios (Sakız) Adası’ndaki deniz savaşında, Makedonya Kralı Philippos’un kenti tamamen tahrip etmesine rağmen, Bithynia Krallığı bu savaşa müdahil olmuş ve Philippos’a destek vermiştir. Aynı dönemde Hannibal da Philippos’a sığınmıştır. Roma, Pergamon Krallığı ve Seleukoslar arasında MÖ 190 yılında yaşanan Magnesia Savaşı’nda, Seleukos Kralı Antiochus, Roma ve müttefiklerine karşı mağlup olmuştur.

Kral I. Prusias’ın tahtta kalma süresi, MÖ 183 yılına kadar devam etmiştir. Bu süre zarfında gerçekleştirdiği askeri ve diplomatik stratejiler, Bithynia Krallığı’nın bölgesel güç olarak yükselmesine katkı sağlamıştır (Clinton, 1851: s. 380).

Mysia’nın doğu bölümünde I. Prusias’ın gözü vardı. Bu nedenle Bithynia Krallığı Pergamon’a savaş açtı (MÖ 186). Kara savaşında Galatlardan da yardım alan Bithynia, yine de Lopadion’un (Uluabat) doğusunda yenildi. III. Antiokhos’tan kaçarak I. Prousius’a sığınan Hannibal idaresindeki Bithynia donanması Çanakkale Boğazı’nı kapatarak Pergamon donanmasını bozguna uğrattı (Orhun, 2018: s. 290).

Denizde olan savaşı Hannibal’in kazanması Bithynia Krallığı’nın Propontis ve Boğazların hâkimi olabileceğini gün yüzüne çıkarmıştır. Ticaretlerini etkileyeceğini düşünen ve bu durumdan oldukça rahatsız olan Rodos ve Pergemon Roma’ya başvurarak destek istemesi üzerine, Roma İmparatorluğu Bityen Krallığı’ndan Hannibal’in onlara verilmesini talep etmiştir. II. Eumenes’e kara savaşında yenilen Prusias, Roma’nın talebini kabul etmiştir. Apameia Antlaşması’na da uymak zorunda kalan Prusias, Phrygia Epiktetos’u ve Mysia’ı Pergamon’a vermiştir (Doğancı, 2001: s. 51-55).

MÖ 211 yılında Roma İmparatorluğu, Makedonia Krallığına savaş ilan etti. I.Prusias Makedon müttefiklerine bazı gemiler göndererek yardım etti. Aynı zamanda Roma komutanı Scipio ile de diplomatik ilişki kurmuştur. Bu ilişki sayesinde krallığını savaşın dışında tuttu. Bithynia sınırlarında olan ve bağımsız olarak duran Herakleia Pontika kentini kuşattığı sırada yaralandı ve bunun üzerine kuşatmadan vazgeçti.

I.Prusias zamanında Bithynia en geniş topraklarına ulaşırken, politik güç ve refaha da ulaşmıştır (Bengisun, 2010: s.14).

Titus Livius tarafından aktarılanlara göre I. Prusias'ın Krallığının son döneminde Romalı General Flamininus, Bithynia'da yaşayan Hannibal'i I.Prusias'tan teslim etmesini istemiştir. I. Prusias, Flamininus'la yaptığı anlaşma neticesinde tüm misafirperverliği ile konuk ettiği Hannibal'in kaldığı eve muhafızlarını göndermiştir. Krallık muhafızları Kartacalı ünlü komutanın evinin etrafını kuşatmıştır. Hannibal muhafızları gördükten sonra, evinde ki gizli tünel ile kaçmak istemiştir. Tehlike durumunda kaçmak için yapılmış evin gizli geçitlerinin bile önünün de muhafızlar olduğunu gören Hannibal, "Haydi, Romalıları uzun zamandır yaşadıkları korkudan kurtaralım" dedikten sonra zehir içip intihar etmiştir (Livius, 1905).

I. Prusias, Bithynia Krallığı'nın sınırlarını genişletmek amacıyla 48 yıl süresince çeşitli ittifaklar kurmuş ve askeri stratejiler geliştirmiştir. Küçük çaplı çatışmalarda ve büyük ölçekli savaşlarda aktif bir şekilde yer almış, özellikle Byzantionlularla girdiği mücadelelerde başarılı olmuştur. Byzantion'a karşı uyguladığı strateji, batıda düşmanı oyalayarak, doğudaki topraklarda üstünlük kurma biçiminde şekillenmiştir. Bu durum, I. Prusias'ın hem dolaylı hem de doğrudan müdahale yöntemlerini ustaca kullanabildiğini ve askeri sevk ve idarede başarılı bir komutan olduğunu ortaya koymaktadır.

Hırslı ve azimli bir lider olarak I. Prusias, Bithynia Krallığı'nın sınırlarını genişletme çabasında başarılı olmuştur. Krallık, onun yönetiminde kuruluşundan itibaren en geniş topraklara ulaşmış, bu da I. Prusias'ın etkili bir yayılmacı politika izlediğini göstermektedir. Ayrıca, fethettiği kentlerde gerçekleştirdiği imar faaliyetleri ve iskân politikaları, sadece toprak kazancı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu toprakların sosyal ve kültürel yapısını da güçlendirmiştir. Kendisine ait kentler kurarak, adını bu kentlere vermiş ve kapsamlı dini festivaller düzenleyerek halkın manevi bağlarını pekiştirmiştir.

Bunun yanında, MÖ 216'da Attalos I' in paralı asker olarak kullandığı Galat-Keltler'e karşı verdiği savaş, I. Prusias'ın liderliğindeki askeri gücün ve kararlılığın

bir başka örneğidir. Galat-Kelt kabileleriyle yapılan savaşın ardından, yalnızca erkek savaşçılar değil, aynı zamanda kadınlar ve çocuklar da hedef alınarak, I. Prusias'ın güçlü bir askeri ve psikolojik üstünlük kurma amacını pekiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu sert tutum, onun Avrupa'dan Asya'ya geçmeye çalışan kabilelere karşı güçlü bir güç gösterisi yapma arzusunu yansıtmaktadır (Bora, 2017: s.133).

I. Prusias'ın yönetimi, yalnızca askeri başarılarla değil, aynı zamanda kurumsal ve kültürel yeniden yapılandırmalarla da dikkat çekmektedir. Krallığının sınırlarını genişletme stratejisi ve bunun yanında uyguladığı imar ve iskân politikaları, onun tarihsel anlamda önemli bir figür olmasını sağlamıştır.

Bithynia Krallığı'nın ilk dört hükümdarı olan Zipoites, I. Nikomedes, Ziaelas ve Prusias Kholos, uzun bir süre boyunca, stratejik ve cesur politikalar izleyerek, krallıklarının bağımsızlıklarını başarıyla muhafaza etmişlerdir. Büyük İskender'in ölümünün ardından, Helenistik dönemde kurulan büyük krallıkların iç savaşa girmeleri ve birbirleriyle rekabet etmeleri, Bithynia'nın bağımsızlık mücadelesi için önemli bir fırsat yaratmıştır. (Harris ve North Ryde, 1980: s. 862).

Zipoites, MÖ 3. yüzyılda Bithynia Krallığı'nı kurarak, bölgedeki Pers egemenliğine son vermiş ve krallığının temellerini atmıştır. I. Nikomedes, MÖ 2. yüzyılda Roma Cumhuriyeti ile kurduğu ittifaklar aracılığıyla, Bithynia'nın dış tehditlere karşı direncini artırmış ve Roma'nın desteğini alarak iç ve dış istikrarsızlık dönemlerinde krallığının bağımsızlığını pekiştirmiştir.

Ziaelas, krallığın topraklarını genişletmiş ve özellikle Yunan şehir devletleri ile ilişkileri güçlendirmiştir. Aynı şekilde Prusias Kholos, Bithynia'nın Roma İmparatorluğu ile olan ilişkilerini sürdürmüş ve bölgesel güçler arasındaki dengeyi sağlamak için diplomatik bir strateji izlemiştir.

Bu hükümdarların izlediği politikalar, Bithynia Krallığı'nın Helenistik dönemin büyük güçleriyle olan ilişkilerinde bağımsızlıklarını koruyabilmelerine olanak tanımıştır. Hem askeri hem de diplomatik stratejilerle, bölgesel egemenliklerini sürdürmüş ve Bithynia'nın tarihsel sürecindeki önemli bir rol oynamışlardır.

Bithynia Krallığı'nın da Prusias Kholos hüküm sürerken Nikomedia'da gümüş ve bronz sikkeler düzenli olarak darp olamaya başlanmıştır (Ulugün vd. 2004: s. 131).

Prusias Kholos ölümü ile birlikte Bithynia Krallığı için yeni bir dönem başlamıştır. Zamanın süper ve yayılmacı gücü Roma İmparatorluğu ile ilk temaslar başlamıştır.

II. Prusias, MÖ 183–179 yılları arasında Bithynia tahtına geçmiştir. Tahta çıkışının ardından, Makedonya Kralı Perseus'un kız kardeşi ve V. Philip'in kızıyla evlenerek, Makedon yanlısı bir dış politika izlemeyi sürdürmüştür. Bu dönemde Anadolu, siyasi ve askeri açıdan oldukça karışık bir yapıya sahiptir. Pontus Kralı I. Pharnakes'in, Pontus, Kappadokia, Galatia ve Paphlagonia bölgelerine yönelik fetihleri, Pergamon Kralı II. Eumenes ile çatışmalara yol açmıştır. Her iki taraf da sorunun çözülmesi amacıyla Roma Senatosu'na başvurmuş ve senato, bölgeye bir araştırma heyeti göndermiştir.

I. Pharnakes, Pergamon ile geçici bir ateşkes sağladıktan sonra, Bithynia'ya saldırmış ve buna karşılık II. Prusias, Bithynia'nın geleneksel rakibi Pergamon Krallığı ile bir ittifak kurmuştur. Bu ittifaka, Kappadokia Kralı IV. Ariarathes, Morzios ve Kyzikos da katılmıştır. Pharnakes ise, Küçük Armenia satrapı I. Mithradates ve Galat şefleri Gaizatoriks ile Kassignatos ile bir ittifak oluşturmuştur. MÖ 179 yılında cereyan eden savaş, Bithynia ve müttefiklerinin zaferiyle sonuçlanmıştır. Barış antlaşmasında, II. Prusias, IV. Ariarathes ve II. Eumenes antlaşmanın tarafları olarak anılmakta olup, anlaşma gereği Tieion Kenti Pergamon'a bırakılmıştır. Ancak II. Eumenes, II. Prusias'ın savaştaki başarısını onurlandırmak amacıyla kenti ona devretmiştir.

Pharnakes tehdidinin ortadan kalkmasının ardından, II. Prusias ile Pergamon Kralı II. Eumenes arasındaki ilişkiler bozulmuş ve açık bir çatışmaya dönüşmüştür. II. Prusias, Pergamon topraklarına saldırırken, Galatlar ile anlaşarak onların Pergamon'a ait bölgeleri yağmalamasını sağlamıştır. Roma, Pergamon Kralı II. Attalos'un talebi üzerine üç kez barış elçisi göndermiş ancak tüm çabalar sonuçsuz kalmıştır. Son

olarak, Attalos'un kardeşi Athenaios'un donanması, Bithynia kıyılarına saldırmış; Bithynia donanması bir fırtınada büyük zarar görmüş ve II. Prusias geri çekilmek zorunda kalmıştır (Bengisun, 2010: s.14).

II. Prusias, Bithynia Kralı olarak MÖ 180-149 yılları arasında hüküm sürmüştür. Saltanatı boyunca diplomatik manevralar ve askeri mücadelelerle Bithynia Krallığı'nın çıkarlarını koruma amacı gütmüştür. Roma ile dostane ilişkilerini devam ettirmeye çalışırken, Pergamon Krallığı ile olan rekabeti bölgesel güç dengelerini etkilemiştir.

Üçüncü Makedonya Savaşı (MÖ 171-168) sırasında II. Prusias, Roma'ya yakın durarak tarafsızlığını ilan etmiştir. Akrabalık bağı olmasına rağmen Perseus'a destek vermeyerek Roma'nın takdirini kazanmayı hedeflemiştir. MÖ 169'da arabuluculuk girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca, Roma'nın galip geleceğini öngörerek beş gemiden oluşan Bithynia filosunu Roma'ya destek için göndermiştir. Bu destek, Roma ile olan ilişkilerini kuvvetlendirmiştir.

Pydna Muharebesi'nden (MÖ 168) Roma'nın galip ayrılması, Doğu Akdeniz'deki güç dengesini değiştirmiştir. II. Prusias, bu durumu fırsat bilerek Küçük Asya'daki bazı Galat kabilelerini ayartmış ve Pergamon Krallığı'na karşı saldırıya geçmiştir. Pergamon'un zayıf anını kollayan II. Prusias, Galat güçleriyle Synnada (Şuhut) Kenti'ne kadar ilerlemiştir. Roma Senatosu, bu çatışmaları sonlandırmak amacıyla elçiler göndermiş, ancak girişimler sonuçsuz kalmıştır.

II. Prusias, MÖ 164'te Pergamon Kralı II. Eumenes'i Roma Senatosu'na şikâyet etmek amacıyla elçi heyeti göndermiştir. Eumenes'in Bithynia topraklarına müdahale ettiğini ve Galatia'nın iç işlerine karıştığını iddia etmiştir. Bu şikâyetler sonucunda Senatus, Galatların özgürlüğünün korunacağını açıklamıştır.

II. Prusias, tahta geçmesini istediği çocukları için oğlu II. Nikomedes'i Roma'ya göndermiştir. Nikomedes, Roma'da güç kazandıkça babası ondan şüphelenmiş ve öldürülmesini emretmiştir. Nikomedes, Pergamon Kralı II. Attalos'un desteğiyle babasına karşı isyan etmiş ve Roma'nın desteğini almayı başarmıştır. MÖ 155'te

Roma'ya sunulan raporlarda II. Prusias'ın Senatus emirlerine uymadığı ve kanunsuz davranışlarda bulunduğu belirtilmiştir.

II. Prusias, Attalos ve Nikomedes'in ortak saldırısıyla başkent Nikomedia'da kuşatılmıştır. Kent, Prusias'a ihanet etmiş ve kapılarını isyancılara açmıştır. II. Nikomedes, Pergamon'un desteğiyle babasını Zeus Tapınağı'nda öldürterek Bithynia tahtını ele geçirmiştir (Çalık Ross, 2007a: s. 65).

II. Prusias'ın krallık dönemi, Roma ile kurduğu diplomatik ilişkiler ve Pergamon Krallığı ile yaşadığı çatışmalar ekseninde şekillenmiştir. İzlediği saldırgan politika, nihayetinde tahtından indirilmesine ve ölümüne yol açmış, bu gelişme Bithynia Krallığı'nın siyasi istikrarını derinden sarsmış, aynı zamanda Roma'nın bölgedeki nüfuzunu pekiştirmiştir.

II. Nikomedes, Bithynia Krallığı'nın tahtına oturduğunda, Senatus tarafından bu yönetim değişikliği onaylanmıştır. Bu taht değişikliği, hem Roma hem de Pergamon Krallığı açısından stratejik bir avantaj sağlamıştır. MÖ 149-127 yılları arasında hüküm süren Nikomedes II, önceki Bithynia hükümdarlarından farklı olarak Roma ve Pergamon Krallığı ile daha yakın ilişkiler kurmuş, bu da onun saltanatını diğer Bithynia krallarından ayıran bir unsur olmuştur. II. Nikomedes, MÖ 131'de Roma Devleti'ne karşı isyan eden Aristonicus'un taraftarlarına karşı Roma Ordusu ile işbirliği yaparak savaşmış ve bu süreçte Roma'nın bölgedeki egemenliğinin pekişmesine katkı sağlamıştır. Nikomedes'in Roma ve Pergamon ile olan yakın işbirliği, Bithynia'nın iç politikalarında ve dış ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açmış ve Roma'nın bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmiştir (Strabon, 14.1.38).

II. Nikomedes'in dönemi, Roma'nın Anadolu'daki etkisinin artmaya başlaması açısından oldukça önemli bir döneme işaret eder. III. Attalos'un MÖ 133'te Roma'ya miras bırakmasından sonra, Roma, Pergamon Krallığı'nın topraklarını alarak Asia Eyaleti'ni kurmuştur. Bu gelişme, Nikomedia ile Pergamon arasındaki uzun süredir devam eden gerilimleri sona erdirmiştir. Nikomedes II, bu durumu fırsat bilerek kendi topraklarını güçlendirmeyi ve Roma ile iyi ilişkiler kurmayı amaçlamıştır. *Epiphanes* unvanı, hükümdarın tanrısal bir figür olarak halkı tarafından takdir edilmesinin bir

göstergesidir. Bu unvanın, onun dönemdeki gücünü ve saygınlığını pekiştirdiğini gösterir. Nikomedes'in, özellikle Roma'ya karşı izlediği politikalar ve Ionia Koinon'u ile olan ilişkileri de bu dönemde önemli rol oynamıştır. Roma'nın Pergamon'u almasıyla birlikte, bölgedeki güç dengesi değişmiş ve bu, Nikomedes'in yönetiminde de önemli etkiler yaratmıştır (Çalık Ross, 2007a: s. 65).

Attalos III' ün vasiyeti ile Pergamon Krallığı'nın Roma İmparatorluğu'na devri, Asya Eyaleti'nin kuruluşu açısından kritik bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu gelişme, Roma'nın Asya'daki egemenliğinin pekiştirilmesi sürecine zemin hazırlamış ve Asya'nın idarî yapısındaki köklü değişikliklere öncülük etmiştir. Özellikle Rhyndakos Nehri (Günümüzde Orhaneli Çayı olarak bilinir.) bu bağlamda önemli bir coğrafi referans noktası oluşturarak, Pergamon Krallığı ile Bithynia arasındaki sınırları belirlemiş, dolayısıyla bölgedeki idari ve askeri düzenlemeler üzerinde belirleyici bir etki yaratmıştır.

Bithynia Krallığı'nın genişleme sürecinde, Nikomedes II' nin MÖ 129' da bastırılan yerel ayaklanmalara verdiği destek, bölgesel hegemonyasını pekiştirmiştir. Bu destek aracılığıyla, Phrygia Epiktetos'un belirli toprak parçalarının Bithynia'ya katılması söz konusu olmuştur. Ayrıca, Epiphaneia adlı kentin Bithynia'da kurulmuş olması, krallığın coğrafi ve kültürel sınırlarının genişlemesine işaret etmektedir. Ancak, Epiphaneia'nın tam konumuna dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durum, bölgeye ilişkin tarihsel araştırmaların belirsizlik taşıyan bir yönünü ortaya koymaktadır (Bora, 2017: s. 133).

Pergamon Krallığı'nın Roma'ya devri ve Bithynia'nın toprak kazançları, Roma İmparatorluğu'nun Asya'daki siyasi ve askeri yapısının şekillenmesinde belirleyici rol oynamış, aynı zamanda bölgenin tarihî dokusunun yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

II. Nikomedes, MÖ 128 yılında vefat etmiş onun yerine tahta oğlu III. Nikomedes geçmiştir (MÖ 127-94) (Çalık-Ross, 2007: s. 66).

Nikomedes III Euergetes'in hükümdarlık dönemi, coğrafi genişleme ve diplomatik ilişkiler bakımından oldukça hareketli bir süreci ifade etmektedir. III. Nikomedes, Pontos Kralı VI. Mithridates ile iş birliği yaparak, Paphlagonia Bölgesi'ni aralarında paylaşmış ve böylece Bithynia Krallığı'nın sınırlarını doğuya doğru genişletmiştir. Bu süreçte Nikomedes III, Bithynia'nın doğusunda yer alan Timonitis Bölgesi'ni de topraklarına katmıştır. Yaptığı bu stratejik hamlelerin Roma tarafından engellenmesini önlemek amacıyla Nikomedes III, bir oğlunun ismini Pylamenes olarak değiştirerek, onu Paphlagonia tahtına oturtmuştur. Ancak, bu durumun Roma Senatosu tarafından fark edilmesi üzerine, MÖ 96 yılında Bithynia'nın eski sınırlarına geri dönmesi talep edilmiştir.

Diodorus Siculus'un aktardığına göre, MÖ 104 yılında Gallia Transalpina'da Cimbri ve Teutonlar ile gerçekleşen savaş sırasında, Roma Konsülü Gaius Marius'un asker talebini Nikomedes III geri çevirmiştir. Bu talebi reddederken, Bithynia halkının büyük bir kısmının vergi tahsildarları tarafından köle olarak alınıp eyaletlere dağıtıldığını ifade etmiştir. Bu bilginin Roma Senatosu'na ulaşmasının ardından, "Roma müttefiklerinden hiçbirine mensup özgür insanların, hiçbir eyalette köle olarak tutulmaması" kararı alınmış ve tüm praetorların bu durumdan emin olmaları hususunda titizlik göstermeleri istenmiştir.

MÖ 103 yılında gerçekleşen Sicilya'daki köle ayaklanmasına karşı Roma'ya destek amacıyla Bithynia'dan 800 kişilik özel bir birlik gönderilmiştir. Bunun yanı sıra, Delos, Argos, Epidauros ve Delphi gibi önemli merkezlere yaptığı yardımlar, çeşitli yazıtlarla belgelenmiştir. Bu yardımlar, Nikomedes III'ün sadece askeri değil, aynı zamanda diplomatik ve ekonomik bağlamda da etkin bir hükümdar olduğunu göstermektedir.

Nikomedes III Euergetes'in birden fazla kraliçesi veya siyasi ilişki anlamında eşi bulunduğu bilinmektedir. Antik kaynaklar, bu eşlerin kimlikleri konusunda farklı ve çelişkili bilgiler sunmaktadır. Aristonika, Laodike, Nysa, Kyzikoslu Hagne ve ismi bilinmeyen bir dansçıdan bahsedilmektedir (Licin. XXXV. 85; Memnon XXX. 3; Sall. Hist. IV. 69.9; Iust. XXXVIII. 1).

Özellikle, Kappadokia ve Pontos sarayları ile olan bağlantılar dikkate alındığında, bu evliliklerin iki hanedanlık arasındaki politik ilişkilerde kilit rol oynadığı görülmektedir. Tartışmalı olmakla birlikte, Nikomedes III' ün ilk eşi Aristonika değilse, büyük olasılıkla Nysa üzerinden Kappadokia Krallığı ile doğrudan, Pontos Krallığı ile ise dolaylı bir bağ kurduğu öne sürülmektedir. (Memnon XXX. 3; Arslan 2007: s. 106; Magie, 1950: 1200 dpn. 47; Reinach, 1895: s. 106; Gabelko, 2009: s. 49).

Kraliçe Nysa'nın, Kappadokia Kralı Ariarathes VI ile bir Pontos Prensesi ve Mithridates VI Eupator'un ablası olan Laodike'nin kızı olması bunun en güzel kanıtını oluşturmaktadır (Karttunen vd 2005: s. 232; Gabelko, 2009: 55dpn. 26; Simonetta 1961: s. 16).

III. Nikomedes MÖ 94'te ölünce, oğlu IV. Nikomedes (MÖ 94-74) tahta çıkmıştır (Çalık Ross, 2007: s. 66-67). Nikomedes III Euergetes'in MÖ 94 yılındaki ölümünden sonra ülkede taht mücadelesi başlamıştır. Taht için en güçlü aday kralın en büyük oğlu Nikomedes IV Philopator olmuştur. Rakip olarak üvey kardeşi olan Kyzikoslu Hagne'den doğma Sokrates Khrestos'u çıkmıştır. Taht yarışında Roma ve Pontus Pontos farklı adayı desteklemiş ve ülkenin iç işlerine müdahalelerde bulunmuşlardır (Harris, 1980: s. 865-866; Erciyas, 2006: s. 22-23; McGing, 1984: s. 12-13; Gabelko, 2017: s. 326; Madsen, 2009: s. 196).

Romanın desteği ile Bithynia tahtını oturan tarihte ki son Bithyn kralı, Mithridates Eupator'un suikast girişimi ya da girişimlerini atlatmasına rağmen üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde tahtını üvey kardeşi Sokrates Khrestos'a kaptırmıştır (McGing, 1986a: s. 79; Schottky, 2006: s. 736).

MÖ 91 yılına kadar meydana gelen bu gelişmeler içerisinde Nikomedes Philopator'un, Mithridates'in yeğeni Nysa'yla olasılıkla hala evli olduğu ve kısa süre önce ikinci kocasını da kaybetmiş olan ablası Laodike'nin Nikomedia'daki tahtında potansiyel hâkimiyeti dikkate alınmalıdır (Bunbury, 1867c: s. 719; Von Geisau-Volkmann, 1969: s. 482; Karttunen, 2005: s. 232).

IV. Nikomedes Philopator, MÖ 91 yılında tahtını alan üvey kardeşinden Roma Devleti Senatusu ve Manius Aquillius'un verdiği destekle birlikte MÖ 90 yılında almıştır (Sherwin-White, 1977: s. 72; Sullivan, 1990: s. 34).

Tahtını Romalılara borçlu olan kral Romalıların istekleri doğrultusunda MÖ 89 yılında ülkesinin doğusuna sefere çıkmış ve Paphlagonia ve Pontos üzerine saldırmıştır (Hind 1992; s. 143; Luce 1970: s. 186-187). Bu seferin amacı Mithridates Eupator'u savaşa çekmeye yöneliktir. Bithynia Krallığı bu dönemde ekonomik buhran yaşıyorlardı. Senatus'tan cesaret alan Manius Aquilius aracılığıyla Amastris'i (Amasra) ve daha doğuda Amnias Vadisini yağma ve talan ederek bu ekonomik buhrandan kurtulma girişimi olduğu iletilmektedir (Arslan, 2007: s. 109-111; Madsen, 2009: s. 197-199).

Bithynia'nın kuzey doğusunda ki en son kenti olan Tios/Tieion (Filyos-Hisaönü) ve doğal sınırlarını oluşturan Billaios (Filyos) Çayı'nın ötesine Amastris (Amasra) kenti ve Amnias (Gök ırmak) Vadisine genişleme faaliyeti, Roma tarafından da desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. Roma'nın bir valisi gibi hareket eden IV. Nikomedes Philopator'un doğu coğrafyasında egemenliği altına aldığı her toprak parçasının, ileride yeni bir eyalet olacak Bithynia'ya eklenmesinin (Provincia Bithynia) aslında Roma'nın menfaatlerine nitelikli bir hizmet olduğu söylenebilir (Thonemann, 2013: s. 1-5).

Nikomedes Philopator, ikinci doğu seferinde daha derinlere Olgassys (İlgaz) Dağı'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki Blaene ve Domanitis Bölgelerine kadar ilerlemiş ama Pontos Ordusunun şiddetli direnişi sonucunda yenilerek geri çekilmiştir. (Arslan, 2007: s. 130-136).

Doğu seferinden yenilgi ile dönen kral başkenti Nikomedia'yı ve tahtını kardeşi Mithridates Eupator'a bir kez daha kaptırmıştır. Roma'ya sığınan Philopator, MÖ 89 yılında başlayan Roma ile Postus arasındaki 1. Mithridates Savaşının sonunda MÖ 85 yılında Dardonos Anlaşması ile Roma desteği ile tekrar kral unvanına tekrar kavuşmuştur (Strobel, 2003: s. 679; Arslan, 2007: s. 245-248; Harris, 1980: s. 865).

MÖ 80 yılı civarında, genç Julius Caesar'ın elçi olarak Nikomedes IV' ün sarayına bulunmuş olduğu kaydedilmektedir. Bu dönemde, Caesar ile Nikomedes arasında bir ilişki olduğu yönündeki söylentiler ortaya çıkmış ve bu durum, Caesar'ın ilerleyen yıllarda politik rakipleri tarafından onun aleyhine bir argüman olarak kullanılmıştır. Özellikle, Caesar'a "Bitinya Kraliçesi" gibi bir lakap takılmış ve bu lakap halk arasında onun saygınlığını zedelemiştir.

MÖ 74 yılında Nikomedes IV' ün ölümünün ardından Bitinya Krallığı'nın Roma İmparatorluğu'na devri, bölgenin siyasi yapısında köklü bir dönüşüme yol açmıştır. Nikomedes IV, ölümünden önce kaleme aldığı vasiyetname ile krallığın idaresini Roma Devleti'ne bırakmış; bu karar, Zipoites tarafından temelleri atılan krallığın sona ermesini beraberinde getirmiştir. Söz konusu vasiyet, Roma Senatosu tarafından kabul edilmiş ve bölgenin Roma hâkimiyetine geçiş süreci resmen başlatılmıştır. Bu bağlamda, Roma Senatosu, yeni bir eyalet teşkilatının kurulması amacıyla M. Luncus'u görevlendirmiştir. Bitinya'nın Roma'ya ilhakı, İmparatorluğun Anadolu üzerindeki siyasi ve coğrafi nüfuzunu pekiştiren stratejik bir genişleme hamlesi olarak değerlendirilmektedir. Bu süreç, Roma hukukunun ve idari yapılanmasının bölgeye entegrasyonunu hızlandırmış, aynı zamanda yerel sosyo-ekonomik yapının yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır (Çalık Ross, 2007: s. 68; Braund, 1984: s. 135).

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki yayılma stratejisi, MÖ 2. yüzyıldan itibaren belirginleşmiş ve diplomatik manevralar, askeri müdahaleler ve stratejik evlilikler yoluyla bölge üzerindeki hâkimiyetini artırmıştır. Bu genişleme politikasının en kritik aşamalarından biri, Bitinya Krallığı'nın Roma'ya devredilmesiyle yaşanmıştır. MÖ 74 yılında Nikomedes IV' ün ölümüyle birlikte vasiyetnamesinde krallığın idaresini Roma'ya bırakması, bölgenin siyasi yapısını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu çalışma, Roma'nın Anadolu'daki yayılma politikasını, Bitinya'nın Roma'ya entegrasyon sürecini ve bu sürecin bölge üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini akademik bir perspektifle ele almayı amaçlamaktadır.

Roma İmparatorluğu, Anadolu topraklarındaki etkisini artırmak için stratejik ittifaklar ve diplomatik müdahalelerle bölgeye nüfuz etmiştir. MÖ 2. yüzyılda Pergamon Krallığı'nın Roma'ya miras bırakılması, bu genişlemenin önemli bir

örneğidir. Benzer bir şekilde, Bitinya Krallığı'nın devri de Roma'nın Anadolu'daki genişleme politikasının devamı niteliğindedir. Roma, bölgede etkisini sürdürebilmek adına yerel krallıklarla ittifaklar kurmuş, gerektiğinde askeri güç kullanarak otoritesini sağlamlaştırmıştır. Bu dönemde özellikle Pontus Krallığı ile yaşanan gerilimler, Roma'nın Anadolu üzerindeki kontrolünü artırmasına zemin hazırlamıştır. Mithridatik Savaşlar, Roma'nın Bitinya ve çevresindeki hâkimiyetini perçinleyen askeri çatışmalar olarak dikkat çekmektedir.

Nikomedes IV, ölümünden önceki vasiyetinde krallığının Roma İmparatorluğu'na devredilmesini istemiştir. Bu vasiyet, Roma Senatosu tarafından hızla kabul edilmiş ve bölgeye M. Luncus gönderilerek idari yapılanma başlatılmıştır. Bitinya'nın Roma eyaleti haline gelmesi, yerel yönetim yapısının Roma hukuk sistemine uygun şekilde yeniden düzenlenmesine yol açmıştır. Roma'nın Bitinya'yı doğrudan idare etmeye başlaması, yerel aristokrasi ile Roma idarecileri arasında yeni bir güç dengesi oluşturmuştur. Bölgenin vergi sistemleri, Roma eyalet yapısına entegre edilmiş, tarımsal üretimden elde edilen gelirler, Roma ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır.

Roma, Bitinya'yı idari ve ekonomik olarak yeniden yapılandırırken, yerel yöneticilerin görev tanımları, vergi sistemleri ve askeri düzenlemeler de yeniden oluşturulmuştur. Bölge, stratejik konumu nedeniyle Karadeniz ticaret yollarının kontrolünde de önemli bir rol üstlenmiştir. Roma'nın etkisiyle birlikte Bitinya şehirlerinde kamu yapıları, yollar ve limanlar inşa edilmiş; şehir planlaması Roma mimarisiyle uyumlu hale getirilmiştir. Özellikle Nicomedia ve Nicaea şehirleri, Roma'nın Anadolu'daki en önemli idari merkezlerinden biri olmuştur.

Roma hâkimiyeti altında Bitinya, ekonomik anlamda yeniden şekillenmiştir. Tarım ve ticaret faaliyetleri hız kazanmış, Roma'nın geniş pazar ağına entegre olmuştur. Aynı zamanda kültürel etkileşim de artmış, Roma mimarisi ve yönetim modeli Bitinya şehirlerinde gözle görülür bir etki yaratmıştır. Bölgeye yapılan yatırımlar sayesinde ticaret hacmi artmış, yollar ve limanlar Roma standartlarına uygun şekilde genişletilmiştir. Kültürel alanda ise, Latin kültürünün yerel geleneklerle

kaynaştığı bir süreç yaşanmış, Roma vatandaşlık haklarının yayılmasıyla birlikte yerel halkın imparatorlukla entegrasyonu hızlanmıştır.

Bitinya'nın Roma'ya devri, sadece bölgedeki bir krallığın sona ermesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki siyasi ve askeri hâkimiyetini pekiştiren stratejik bir genişleme hamlesi olarak tarih sahnesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu devrin ardından, Bitinya'nın ekonomik yapısı Roma'nın ticaret politikaları ve altyapı yatırımları doğrultusunda yeniden şekillenmiş; bölge, imparatorluğun ticaret yolları ve liman ağları içinde kritik bir konuma yükselmiştir. İdari alanda ise, Roma'nın merkeziyetçi yönetim anlayışı ve hukuki düzenlemeleri benimsenmiş, yerel aristokrasi ile iş birliği içinde yeni yönetim modelleri uygulanmıştır. Kültürel açıdan ise, Roma etkisiyle Helenistik kültür unsurlarıyla birleşen bir sentez ortaya çıkmış, bu durum bölgedeki sosyal yaşam ve sanat üzerinde kalıcı izler bırakmıştır.

Roma'nın bu yayılma stratejisi çerçevesinde Bitinya'nın entegrasyonu, yalnızca bölgesel bir dönüşüm değil, aynı zamanda Anadolu'daki diğer bağımsız krallıklar için de bir model teşkil etmiş; Roma'nın doğrudan ya da dolaylı egemenlik kurma yöntemlerini sistemleştirmesinde önemli bir adım olmuştur. Böylece, Bitinya'nın Roma'ya katılmasıyla Doğu Akdeniz bölgesindeki siyasi dengeler değişmiş ve Roma'nın bu coğrafyadaki nüfuzu kalıcı ve belirleyici bir boyut kazanmıştır.

3.1.3. Roma İmparatorluğu Dönemi Prainetos ve Çevresi

Tabula Peutingeriana³¹, Roma İmparatorluğu döneminde hazırlanmış olan ve dönemin coğrafi, etnografik ve politik yapısını yansıtan önemli bir haritadır. Bu haritada, "Pronetios" adıyla belirtilen yerleşim, Nikaia'ya (İznik) 28 mil uzaklıkta, körfez kıyısında konumlanmış bir yerleşim yeri olarak gösterilmektedir. Söz konusu haritadan anlaşıldığı üzere, Pronetios yerleşimi kıyıdan Nikaia'ya uzanan yolun

³¹ Tabula Peutingeriana (Latince'de '*Peutinger Haritası*' anlamına gelir.), ayrıca *Peutinger Tabulası*, [1] Peutinger haritaları [2] veya Peutinger Tablosu olarak da anılır. *Tabula Peutingeriana*, Geç Roma dönemi Antik Roma yollarını (viae publicae veya cursus publicus) Britanya Adaları'ndan başlayarak, Akdeniz Havzası ve Yakın Doğu üzerinden Hindistan ve Orta Asya'ya değin gösteren resimli bir itinerarium, bir antik Roma yol haritasıdır. Adını 16.yy. Alman antikacı Konrad Peutinger'den (1465–1547) alan harita UNESCO-Dünya Belleği listesinde olmakla birlikte günümüzde Viyana Avusturya Milli Kütüphanesi'nde korunmaktadır.

başlangıç noktası olup, deniz yolu ile Konstantinopolis'ten (İstanbul) Nikaia'ya seyahat edenlerin uğrak noktalarından biri konumundadır (Lev. III, Har. 7, Har. 8).

Harita incelendiğinde, bu yerleşimin Drepana-Helenopolis ile birlikte, dönemin siyasi ve ekonomik anlamda güçlü kentleri olan Byzantion/Konstantinopolis, Nikaia ve Nikomedeia'nın (İzmit) tam ortasında yer aldığı görülmektedir. Stratejik konumu itibarıyla, Pronetios, hem kara hem de deniz ulaşım güzergâhları üzerinde bulunmakta ve bu nedenle ticaret, askerî hareketlilik ve sivil ulaşım açısından büyük önem taşımaktadır.

Konstantinopolis (İstanbul), Khalkedon (Kadıköy) ve Khrysopolis'ten (Üsküdar) Nikaia'ya ulaşım sağlamak için karayolundan ziyade, deniz yolu tercih edilmiştir. Bu rota, öncelikle Drepana-Helenopolis veya Pronetios'a deniz yoluyla ulaşmayı, ardından kara yolunu kullanarak Nikaia'ya varmayı içermektedir. Bu güzergâhın tercih edilmesinin temel sebebi, kara yoluna kıyasla daha güvenli ve hızlı olmasıdır.

Prainetos (Pronetios) iskelesi, dönemin çok yönlü kullanım alanlarına sahip bir liman olarak öne çıkmaktadır. Ticari faaliyetlerde tüccarlar, sivil yolcu taşımacılığında seyyahlar ve askerî lojistik destek sağlamak amacıyla ordular tarafından sıkça kullanılmaktaydı. Bu durum, Pronetios'un yalnızca bir yerleşim merkezi olmanın ötesinde, bölgesel ticaretin ve askerî stratejilerin önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir (Yösel, 1972: s. 167; Gürdal, 2016: s. 543).

MS 2. ve 3. yüzyıllarda İmparatorluk içerisinde Hristiyan sayısı artmaya başlamış ve MS 325 yılında I. Nikaia Konsili'nden sonra İmparatorluk hızla Hristiyanlaşma sürecine girmişti. İmparator I Konstantinus³² bu konsülde aldığı karar ile Hristiyanlığı devlet kontrole almıştır Konstantinus dan sonra çalkantılı bir dönemden sora MS 4 yüzyılın sonlarına doğru İmparator I. Theodosius³³ döneminde

³² 57. Roma İmparatoru I. Konstantin veya Büyük Konstantin (Latince: Gaius Flavius Valerius Aurelius Constantinus; 22 Şubat 272 - 22 Mayıs 337), Hristiyanlığı kabul eden ilk Roma imparatoru, Konstantinopolis kentinin ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun "Büyük" lakabıyla anılan kurucusu.

³³ 67. Roma İmparatoru Flavius Theodosius (11 Ocak 347 – 17 Ocak 395) I. Theodosius ve Büyük Theodosius olarak da bilinir. MS 379'dan 395'e kadar Roma İmparatorluğu yapmıştır. İmparatorluğun doğu ve batı kısımlarını birleştiren Theodosius, Doğu ve Batı Roma'nın ikisini birden yönetmiş son

Hristiyanlık İmparatorluğun resmi dini olmuş ve İmparatorluk sınırları içerisinde Hristiyan sayısı hızla artmaya başlamıştır. Hristiyan nüfusun hızla artması dinin ortaya çıktığı ve dinin kutsal olarak gördüğü kutsal topraklara olan ilgi ve alakayı da arttırmıştır. Avrupa'daki yaşayan Hristiyan nüfus kutsal toprakları ziyaret etmek ve hacı olmak için iki güzergâhtan kutsal topraklara yola çıkmaktadır. Bu güzergâhlardan ilki deniz yolu olmuştur. Deniz yolculuğu için devrin gemileri ile yapılacak yolculuk sıkıntılı ve Akdeniz'de bulunan korsanlar ise büyük engel oluşturmakta idi. Bu yüzden kara yolu kullanılmış ve bazı hacı adaylarının tuttuğu notlar o devrin yerleşimi ve coğrafyası hakkında önemli bilgiler içermektedir. Hac güzergahı ve geçtiği yerleşimleri belirten ilkyazı belge MS 4. yüzyılda kimliği bilinmeyen bir hacı adayının yazdığı "*Itinerarium Burdigalense*"³⁴ adlı seyahat notlarında geçilen yerleşimler ve mola yerleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu belgelerde Prainetos ve çevresindeki mola yerlerinden bahsedilmektedir (Doğancı, 2016: s. 208).

Prainetos yerleşiminin Roma Dönemi yaşantısını anlatan bilgi ile belgeler mevcuttur. Günümüzde Gölcük İlçesi ve Karamürsel İlçesinin yerleşim yerlerinin etrafında bulunan, MS I.- III. yüzyıllara ait olan bir lahit mezar, yola için dikilmiş bir mil taşı, burada yaşam sürmüş olanların öldükten sonra kendileri için hazırlanan mezar taşları ve bunların üzerlerindeki Helence yazıtlarıdır. Çok miktarda olmasa da, günümüze ulaşmayı başaran bu buluntulardır. Prainetos yerleşiminin içerisinde Roma Dönemi'nde yaşam sürmüş insanların aile yapıları, isimleri, mezar kültürleri, tapınma tapınakları din kültürleri, meslekleri ve günlük yaşamlarında kullandıkları objeler doğrudan veya dolaylı yoldan üzerinde fikir yürütmemizi sağlayacak bilgi kaynaklarımızdır.

Roma döneminin yol haritalarına bakıldığında Prainetos yerleşiminin yol güzergâhında olduğu görülmektedir. Günümüzde Ulaşlı olarak adlandırılan yerleşimin yakınında bulunan Konca mevkiine yakın olan yerden antik bir yol geçtiğinin ispatı niteliğinde, Roma Dönemi'ne tarihlenen fakat hangi İmparator'un dönemine ait

imparatorudur. Ölümünden sonra imparatorluk ebediyen ikiye ayrılmıştır. Aynı zamanda Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini yapmış olmasıyla da bilinir.

³⁴ *Itinerarium Burdigalense* "*Bordeaux Itinerary*" - *Itinerarium Hierosolymitanum* ("*Jerusalem Itinerary*") olarak da bilinir - bilinen en eski Hristiyan güzergâhıdır. Burdigala'dan (bugünkü Bordeaux, Fransa) isimli bir hacı olan "Bordo Hacı" tarafından yazılmıştır. [1] Yazarın 333 ve 334 yıllarında Kutsal Topraklara olan yolculuğunu anlatıyor.

olduğu anlaşılamayan bir mil taşının kayıtlı görülmektedir. Günümüzde ki Gölcük İlçesinden Batıya doğru Karamürsel’e deniz kıyısını takip ederek gidilirken, Günümüz Halıdere ile Ulaşlı mahallleri arasında kalan Konca/Gonca deneni mevkiide 1967 yılının Kasım ayı içerisinde İzmit ile Yalova arası yol yapım çalışmaları esnasında ortaya çıkan, arkeoloji literatürüne buluntu yerinden dolayı “Konca/Gonca Lahdi” olarak geçen, MS II. yüzyılın başlarına tarihli ve ayrıca Helence mezar yazıtına sahip bir mermer lahittir.

Çağının iki büyük antik kenti arasında kalan yerleşim hakkında roma dönemine ait belge ve bilgiler incelenmiş olup eldeki bilgiler dışında bölgede planlı kazı çalışmasının olmaması yerleşimin roma dönemi hakkındaki bilgi edinmemiz zorlaştırmış olmakla birlikte yerleşimde yapılan kaçak kazılar ile inşaat çalışmaları esnasında bulunan buluntular üzerindendir.

3.1.4.Bizans İmparatorluğu Dönemi Prainetos ve Çevresi

MS V. Yüzyılda yaşamış kilise tarihçisi Socrates *Scholasticus*³⁵ (Sokrates) *Historia Ecclesiastica* (Kilise Tarihi) adlı eserinde “*Prenetos*” adıyla bahsettiği yerleşim yeri için, Nikomedeia kentinin karşısında konumlanmış bir emperion (ticari koloni) olduğunu ve yerleşimde zamanın değerli kilise papazlarından Konstantinopolis Kentinin eski Başpiskoposu Ioannes Chrysostomos’un (MS ca. 347-407) sürgün olarak yaşadığından bahseder. Antik biyografik eserlerden edindiğimiz bilgiler Prainetos’un Bizans Dönemi’ndeki yerleşimi hakkında olup ve burada, Konstantinopolis’teki (İstanbul) Studios Manastırı’na³⁶ bağlı kiliseler ile manastırlar ve şapeller³⁷ olduğu yönündedir (Öztürk, 2016: s. 62).

³⁵ Scholasticus/Konstantinopolisli Socrates, tahminen 380-440 yılları arasında yaşamış ünlü bir tarihçi, hukukçu ve bilginidir. Yaklaşık olarak 380 yılında Konstantinopolis’te doğmuştur. Ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak 440 yılında ölmüş olabileceği varsayılmaktadır. En önemli eseri *Historia Ecclesiastica* “*Kilise Tarihi*” isimli kitaptır.

³⁶ İmrakor Camii, Doğu Roma döneminde yapılmış İstanbul’da ayakta kalan en eski dinî yapıdır. Doğu Konsülü Studios tarafından bugünkü Yedikule’de 454 yılında kurulan Studios Manastırı’nın bir parçası olan Aya İoannes Prodromos kilisesidir. Latin istilasından harap olan manastır ve kilise 1293’te tamir edilmiştir.

³⁷ Şapel, Hristiyanların tapınak veya kutsal alanı, bazen küçüktür ve büyük bir kuruma bağlıdır. Büyük kiliselerin içinde bir azizin adına ayrılmış küçük ibadet yerleri de olup, özellikle kırsal alanlarda ve küçük yerlerde veya yol kenarlarında dinsel ihtiyaçları karşılamak için yapılmış dua etme ve mum yakma yerleridir.

MS 700'lerde yaşadığı ve Revennalı olması dışında ismi hakkında bile bilgi olmayan bir rahibin o zamanın haritalarını kullanarak ortaya çıkardığı “*Ravennatis Anonymi Cosmographia*” adlı yer isimleri listesinde, yerleşimin adı “*Pronesion*” olarak geçmektedir. Lakin adı geçen bu eseri MS 1119'da yeniden derleyerek “*Geographica*” adıyla tekrardan yayımlayan coğrafya yazarı *Pisalı Guido'nun* yerleşimin adını listesinde “*Prenetos*” olarak yazmaktadır (Öztürk, 2016: s. 63).

Bizanslı tarihçi Ioannes Zonaras³⁸, Botaniates'in³⁹ III. Mikhail'e⁴⁰ karşı yaptığı ihtilali ve akabinde tahta geçmesini anlattığı yazısında Prainetos şöyle geçmektedir:

“Süleyman Şah Botaniates'in yanına, desteklemeleri için, Türk atlılarını verdi. Böylelikle Botaniates Nikeia'yı (İznik) ele geçirmek için harekete geçti. Buradaki koruyucular teslim oldu. Botaniates, böylece gücünü artırdı. Yaşanan olaylar ve gelişen hadiseler lehinde idi. Adamlarından Borilas'ı Konstantinopolis'teki (İstanbul) sarayı işgale gönderdi. Kendisi de Praienetos'a ulaştı. Buradan kendisini almaya gelenlerle, denize açıldı. Ahali, hükümdara ait gemiyi de böylece yakından görmüş oldu. Yelken açan gemi İstanbul'a hareket etti”.

Yine bir başka Bizanslı yazar Mikhael Attaliates⁴¹ Botaniates ile verdiği bilgilerde Ioannes Zonaras ile benzer bilgileri nakletmiş ve onunda naklettiği yazısında Prainetos geçmekte;

“Bütün deniz kıyısı kentleri, keza Pyles (Kapılar/Yalova) keza Prainetos, Botaniates'in yayalarını sevinçle karşıladı. Botaniates, Nikeia'dan Prainetos'a gitti. O, bir süre burada dinlendi. İkindiden geç vakte kadar Prainetos sakinleri ile sohbet etti. Hükümdara ait gemiye bindi. Böylece başkente ulaştı” demektedir (Konukçu, 2016: s. 201-202).

³⁸ İoannis Zonaras, Konstantinopolis'te yaşamış Bizanslı Vakanüvis ve din adamı. İmparator I. Aleksios idaresinde, baş yargıçlık ve imparatorun özel sekreterliğini yapmıştır. Aleksios'un ölümünden sonra, emekli olmuş ve ölünceye kadar kitaplarını yazacağı St. Glykeria Manastırı'na kapanmıştır.

³⁹ III. Nikiforos Botaneiates, 1078 ile 1081 arasında Bizans İmparatoru. Tanınmış bir general olarak tahtı bir darbe ile eline geçirmiş ve üç yıllık bir saltanattan sonra, bir başka darbe ile imparatorluktan indirilmiştir.

⁴⁰ III. Mihail 867 842- 867 döneminde Amorian hanedanının üçüncü ve son üyesi olarak Bizans imparatoru olmuştur. Sonradan gelen ve saltanatı gasp eden Makedon Hanedanı taraflısı ve daha önceki hanedanı kötüleme amacındaki tarihçiler tarafından “*Sarhoş*” lakabı verilmiştir.

⁴¹ Mihail Attaleiates ya da Attaliates Konstantinopolis'te ve imparatorluğun eyaletlerinde on birinci yüzyılın ikinci yarısında aktif olan bir Bizans devlet memuru ve tarihçisidir.

MS VII. yüzyıldan itibaren Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun topraklarının, "*Thema*" adı verilen idarî bölgelere ayrıldığı görülmektedir. Prainetos, başlangıçta kuzeyde Hellespontos'tan Sinope'ye, güneyde ise Dorylaion ve Ankyra'ya kadar uzanan Opsikion Theması'nın toprakları içerisinde yer almaktaydı. Ancak, İmparator V. Constantinus (MS 741–775) tarafından siyasi gerekçelerle MS 750 dolaylarında Opsikion Theması'ndan ayrılmış ve Optimaton Theması'na dâhil edilmiştir.

Bizanslı Stephanos ve Hierokles'in eserlerini temel alan X. yüzyıl yazarı Constantinus Porphyrogennetos (MS 905–959), "*De Thematibus*" (Themalar Hakkında) adlı eserinde, Optimaton Theması'nın başkentini Nikomedeia olarak belirtmiş ve bu thema içerisindeki üçüncü kent olarak "*Prainetos*" ismine yer vermiştir.

Isaurialı III. Leo Dönemi'nin (MS 717–741) sonlarına doğru, MS 26 Ekim 740 tarihinde meydana gelen bir deprem neticesinde Prainetos'un, Nikaia ve Nikomedeia ile birlikte büyük zarar gördüğü, İtirafçı Theophanes (MS y. 758/760 – 817/818) tarafından kayıt altına alınmıştır.

Bir epigramda, Prainetos'ta Nikaialı Rahip Aleksandros tarafından restore ettirilen metruk bir hamamın parlak güzelliği övgüyle dile getirilmiştir. Bu rahip, MS 925–945 yılları arasında görev yapmış olan Nikaia Başpiskoposu Aleksandros ile özdeşleştirilmektedir.

Yerleşime dair bir diğer önemli tarihsel kayıt, Doğu Roma/Bizans İmparatoru VII. Constantinus Porphyrogennetos'un (MS 913–959) ölümünden kısa bir süre önce, MS 959 yılında, hastalığına çare aramak amacıyla Olympos'a yaptığı deniz yolculuğu sırasında Prainetos'a uğramış olmasıdır (Öztürk, 2016: s. 68).

Anna Komnenos⁴² tarafından yazılan *Aleksiad* eserinde Prainetos şöyle geçmektedir:

“Ebu’l-Kasım ile Tatikios Prenetos (Karamürsel) sınırında karşı karşıya geldi. Türklerin aniden Saldırıya geçti. Azgın bir çatışmaya başlattı. Bizanslı kumandan, Selçuklular gibi iyi savaşıyordu. Uzun mızraklarla saldırıyı sürdürdüler. Tatikios Kelt süvarilerini göndererek Safları yardılar. Türkler (Selçuklular) bozularak çekildiler, Tatikios, Bithynia içinden, başkente doğru yoluna devam etti” demektedir (Öztürk, 2016: s. 69).

Prainetos, Bizans Dönemi’nde hem siyasi hem de dini açıdan önemli bir merkez olarak öne çıkmaktadır. Bu önemin en somut göstergeleri, konsil listelerinde adları geçen Prainetoslu piskoposlar ile günümüze ulaşan kurşun mühürlerde kendini göstermektedir. Özellikle Washington D.C.’deki Dumbarton Oaks Koleksiyonu’nda yer alan iki piskoposa ait mühürler bu durumu doğrulamaktadır. Söz konusu mühürlerden biri, MS IX.-X. yüzyıllar arasına tarihlenen ve Prainetoslu Ioannes’e ait olan mühürdür. Mührün ön yüzünde Bakire Meryem betimi yer almakta olup, *“Ey Kutsal Bakire (Meryem), Prainetos’un piskoposu, kölen Ioannes’e yardım et!”* ifadesi bulunmaktadır. Diğer mühür ise MS XI. yüzyıla tarihlenmekte ve Prainetoslu Piskopos Leon’a aittir; üzerinde *“Ey Efendi, Prainetos’un episkoposu Leon’a yardım et!”* ifadesi yer almaktadır.

MS XII. yüzyıla ait ve N. P. Likhaçev Koleksiyonu’nda bulunduğu bilinen başka bir mühürde, Prainetoslu yönetici (eksarkhos) Theodoros’un ismine rastlanmaktadır. Bu mühürün ön yüzünde Bakire Meryem, kucağında Hz. İsa betimi ile birlikte *“Meter Theou”* (Tanrı’nın Anası) ifadesi yer alırken, arka yüzünde *“Eksarkhos Prainetoslu Theodoros’un Mührü”* yazısı bulunmaktadır.

Konsil listeleri de Prainetos’un dini önemini teyit etmektedir. MS 553 yılında gerçekleştirilen Constantinopolis Konsili’ne Prainetoslu Sisinnios’un katıldığı kaydedilmiştir. Benzer şekilde, MS 681’deki Constantinopolis Konsili’nde

⁴² Anna Komnini, genellikle Latin alfabesi ile Anna Comnena olarak yazılır, Bizanslı prenses, âlim, hekim, hastane yöneticisi ve tarihçi. Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos ile karısı İrini Dukena’nın kızıdır.

Theodoros, MS 692'deki Constantinopolis Konsili'nde ise Kosmas, Prainetos adına bu toplantılarda yer almıştır. Ayrıca, MS 787 Nikaia Konsili'ne Prainetos'tan, Hagios Georgios Manastırı'nın hegoumenos'u (manastır başrahibi) olan David katılmıştır. Aynı konsilde Prainetoslu bir diğer piskopos olan Ioannes'in de varlığı kayıtlara geçmiştir.

Antik biyografik kaynaklar, Prainetos'un Bizans Dönemi'ndeki statüsüne ilişkin ek bilgiler sunmaktadır. Bu kaynaklara göre, Prainetos, Constantinopolis'teki Studios Manastırı'na bağlı bir yerleşim merkezi olarak kaydedilmektedir. Studios Manastırı'nı üç yıl boyunca yöneten Nikolaos'un, MS 849'da görevini Sophronios'a devrederek Trakya'daki Phirmoupolis'e çekildiği bilinmektedir. Sophronios'un dört yıl sonra ölümü üzerine, Nikolaos'a yeniden hegoumenos olarak Studios Manastırı'na dönmesi teklif edilmiştir (MS 853).

Patrik Ignatios'un Caesar Bardas tarafından görevden alınmasının ardından, MS 858'de Nikolaos'un kardeşi Titos ile birlikte Studios Manastırı'ndan ayrılarak Prainetos'ta manastıra ait özel mülklerden birine çekildiği kaydedilmektedir. Bu bilgi, Prainetos'ta Studios Manastırı'na ait bir özel mülkün varlığını doğrulamaktadır. Ayrıca, imparator ve caesar'ın Nikolaos'un yeniden manastıra dönmesi amacıyla özel bir ziyaret gerçekleştirdiği, ancak Nikolaos'un bu teklifi kabul etmediği ve nihayetinde manastırın tüm mülklerinden kovulduğu belirtilmektedir (Öztürk, 2016: s. 70).

Arap ve Türk akınlarının devam ettiği MS 7. - 11. yüzyıllar arasında Constantiopolis ve Boğaz yakınlarındaki limanların tam tersine, İzmit Körfezi'ndeki antik limanlar stratejik konumları nedeniyle daha güçlenmiştir. Limanlar askerî üs olarak da kullanılmıştır. Haçlı Seferleri sırasında ticâreti duran İstanbul limanlarına rağmen körfez limanları Doğu'yla bağlantıda daha güvenli konuma gelmiştir. Lâtinler'in İstanbul'u ele geçirmesinden sonra limanlardaki uluslararası ticaret bitmiş ve limanlar terk edilmiştir. Böylece Marmara'da deniz ticâreti iyice doğuya kaymıştır. Batıdan gelen tekneler Güney Marmara kıyılarını takip edilerek en doğudaki İzmit Körfezi ve çevresindeki limanlara ulaşmışlardır. Yine bu dönemde kara yolları ticareti ön plana çıkmıştır. Batıda Fransa Bordeaux'dan başlayarak doğuda Kudüs'e varan

kara yolunda İzmit Körfezi deniz ile karanın buluştuğu bir köşe konumunda önemli bir görev üstlenmiştir (Nemlioğlu Koca, 2015: s. 835).

3.1.5.Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Prainetos ve Çevresi

Orhan Bey (1326-1362) İzmit'in ardından fütuhatına devam ederek Yalova, İznik, Mudanya ve Bursa'yı işgal etmişti. Ancak İzmit Körfezi ve Güney Marmara Kıyılarına egemen olunamaması yapılan fetihlerin kalıcılığını tehdit ediyordu. Bunun için Karesi Beyliği'nden denizcilik yönünden yardım talep edildi. Beyliğin başında bulunan Karesi Bey (1303-1328) Mürsel Alp komutasında 24 gemiden oluşan bir filoyu İzmit Körfezi'ne gönderdi. Mürsel Alp veya Kara Mürsel Bey, sonradan kendi adını verdiği Pronektus'a yerleşerek burada Osmanlı Deniz Gücü'nü oluşturdu. Osmanlı Beyliği'nin ilk Emir-i Sevahili (Deniz Kuvvetleri Komutanı) Kara Mürsel Beydir (1326-1328). İkinci Sevahil Beyi ise Emir Ali Bey'dir (Hergüner, 2016: s. 240).

Karamürsel kendi inşa ettirdiği tersanede Venedik tipi kadırgaların modellerinden yararlanarak yine kendi adını taşıyan, çektirme tipi gemiler yaptırarak hızlı bir ince donenama meydana getirmiştir. Bu tersanede yapılan ilk beş gemi Osmanlı Denizciliğinin başlangıcı olmuş ve bu ilk filo yardımı ile Yalova fethedilmiştir. Marmara ve Ege kıyılarında yerleşik bulunan denizcilik konusunda Osmanlı Beyliğinden daha fazla deneyimli Karasi Devleti'nden ustalar ve denizciler getirterek yapımı başlatılan Karamürsel Tipi gemilerin yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu tarafından denizlerde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti ilk kez bu dönemde Bizans İmparatorluğu ile denizden temas etti ve küçük çaplı deniz savaşları ile İzmit Körfezinden Marmara adalarına kadar olan bölgede bir deniz hâkimiyeti sağladı. Karamürsel Tersanesi Gelibolu Tersanesi'nin kuruluşuna kadar Osmanlı İmparatorluğuna Hizmet etmiştir.1327 yılından 1354 yılına kadar önemini koruyan tersane bu yıldan sonra İzmit tersanesin kurulması ile iyice önemini kaybetmiştir. Kurulan tersane ve yapılan gemiler ile ilgili bir buluntu olmadığı gibi tersanenin yeri tespit edilmemiştir (Ulugün, 2009: s. 20-21).

Karamürsel gemisi, Osmanlı Devleti'nin ilk gemisi olarak kabul edilen ve ismini tasarımcısı Kara Mürsel Alp Bey'den alan bir çektiri sınıfı yelkenli gemidir. İlk

yapımından itibaren 19. yüzyıla kadar askeri ve ticari amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir. Gemi, yapıldığı dönemden itibaren zamanla ihtiyaçlara göre yapısal ve donanımsal değişiklikler geçirmiştir. Bu nedenle tarihsel kaynaklarda farklı tanımlamalar ve tasvirler yer almaktadır.

16 yüzyılın sonlarında Gelibolulu Mustafa Âlî, eserinde Karamürsel Gemileri'ni yük taşımacılığında kullanılan küçük gemiler olarak tanımlamış ve bu gemilerin kaptanlarının alaybeyi seviyesinde olduğunu belirtmiştir. 18. yüzyılın sonunda Osmanlı topraklarında araştırmalar yapan Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, Karamürsel gemilerinin kıyı karakolu ve yardımcı savaş gemisi olarak kullanıldığını ifade etmektedir. 17. yüzyılda İspanyol yazar Arturo Pérez-Reverte ise Karamürsel'i siyah renkli, uzun gövdeli, yüksek kışlı ve iki direkli bir Türk tüccar gemisi olarak tasvir etmiştir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Karamürsel gemilerini İstanbul ve Marmara Denizi'nde kullanılan hem kürekli hem yelkenli tekneler olarak tanımlarken; İdris Bostan, Karamürsel'i yarım güverteli, bir uzun ve bir kısa direkli, sivri üçgen yelkenli küçük tekneler olarak ifade etmiştir. Ayrıca Bostan, bu gemilerin silah donanımına sahip olmadığını, fakat tahıl ve kereste taşımacılığında Mısır'a kadar seferler gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Yossi Dotan ise Karamürsel gemilerini kalyona benzeyen, dört yelkenli ve 900 ton kapasiteli tüccar gemileri olarak tanımlamıştır. Ancak bu boyutlar, diğer tarihsel kaynaklardaki bilgilerle çelişmektedir. Yavuz Senemoğlu'nun çevirisini yaptığı Kitâb-ı Bahriye ise Karamürsel gemilerinin küçük çektiri sınıfında yer aldığını ve Marmara Denizi kıyılarında sahil koruma ve muhabere gemisi olarak kullanıldığını aktarmaktadır.

Karamürsel gemisi üzerine en kapsamlı araştırmayı Şemsettin Arkan gerçekleştirmiştir. Arkan'ın çalışmaları, geminin yarım güverteli, 1,5 direkli, sivri üçgen yelkenli bir tasarıma sahip olduğunu ve Venedik savaş gemilerinden esinlenildiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak sahil koruma ve iç deniz taşımacılığı amacıyla kullanılan Karamürsel'in, 13 metre uzunluğunda, 15-18 ton boş ağırlığa ve

22-25 ton dolu ağırlığa sahip olduğu belirtilmiştir. Mürettebatı, 26 kürekçi, 4 yedek kürekçi, 4 yelkenci ve çeşitli görevlerdeki personelden oluşmaktadır. Donanımında iki latin yelken, 26 adet çam ağacından yapılmış kürek, savaşçıların silahları, yedek yelken bezi, su ve temel ihtiyaç malzemeleri bulunmaktaydı.

Karamürsel gemisi, Osmanlı denizcilik tarihinde hem askeri hem de ticari alanlarda önemli bir rol oynamış, Marmara Denizi başta olmak üzere kıyı koruma ve ticari taşımacılık faaliyetlerinde kullanılmıştır (Nemlioğlu Koca, 2017: s. 284-285).

Karamürsel ile İzmit arasında olan ve eski ipek yolu ile bağlantısı bulunan Valideköprü XVII yüzyılda kimin tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte Kösem Sultan, Turan Sultan ya da Valide Sultanlardan biri tarafından yapıldığı rivayet olunur. Köprü üç Gözlü Sivri Kemerlidir. Kesme Taştan Yapılan Köprü 64 metre boyunda 4,5 metre enindedir (Özdemir, 2012: s. 110).

2014 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ile Karayolları tarafından restorasyon uygulaması yapılmıştır. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü tarafından konulan bilgi panosunda köprünün Valide Kösem Sultan tarafından 1540-1560 yılları arasında yaptırıldığı yazmaktadır.

Kara Balibey İbn-i Ahmet Tarafından yaptırılan 1 Camii, 1 Kervansaray, 1 Hamam 1 mektep 1 çeşmeden meydana gelen külliye kurdurarak vâkıf etmiştir (Hicri 938 Miladi 1527) Yaptırılmış olanlardan günümüze Camii ve Hamam ulaşmıştır (Özdemir, 2012: s. 113).

Etrafı evler ile çevrilmiş olan Camii ile Hamamın etrafında ki evler kamulaştırılarak yıkılmıştır. Çevresinin düzenlenmesi yapılan camii ve hamam aslına uygun şekilde restorasyon yapılmıştır. Yapılan restorasyon Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından üslenilmiş uzmanlar eşliğinde bitirilmiştir.

Karamürsel, Yunan işgali sırasında büyük yıkıma uğramış; iki kez yakılmış ve denizden bombardımana maruz kalmıştır. Karamürsel, İzmit Körfezi kıyısında,

Marmara Denizi'ne yakın bir konumda olup zengin doğal güzelliklere sahiptir. Fındık, zeytin ve zeytin bağı ile ünlüdür. Karamürsel'in ekonomisi tarım (fındık, zeytin, sebze, yumurta, bal) ve sanayiye dayanır. Özellikle yünlü kumaş üretimi (şayak) öne çıkmaktadır. Geçmişte fes üretimi yapılırken, daha sonra şayak üretimine geçilmiştir. Kasabada kurulan "Karamürsel Şayak Fabrikası", yerel ekonominin önemli bir parçasıdır. Bu fabrika, zamanla Karamürsel Mensucat Anonim Şirketi çatısı altında işletilmeye başlanmıştır. İşgalin yarattığı tahribat sonrasında Karamürsel'in yeniden inşa sürecinde olduğu belirtilmiştir, bu da halkın toparlanma ve yeniden yapılanma çabalarını göstermektedir. Karamürsel, savaşın yıkıcı etkilerine rağmen tarım, sanayi ve doğal güzellikleriyle ekonomik ve toplumsal anlamda yeniden ayağa kalkmayı başarmış bir yerleşim yeridir.

Yerleşim tarih boyunca çeşitli seyyahların geçiş güzergâhında bulunmuş ve bu seyyahlar aldıkları notlar ile yerleşim hakkında bilgiler vermişlerdir. Osmanlı döneminde bu seyyahların gözünden Prainetos veya günümüzde ki adı ile Karamürsel yerleşimi hakkında verdikleri bilgiler en az bölgede bulunan buluntular kadar değerlidir.

Seyyah-i meşhur Evliya Çelebi de Kara Mürsel'den haberdardır ve onu atası, akrabası Yakup Ece Bey ile birlikte bulunduğundan söz etmektedir. Evliya Çelebi, Karamürsel ve civarı için yazdıkları da şöyledir:

“Yalakâbâd: Kırk geçid nâm derbend-i calender içre Kırk kere Yalak Deresi'ni geçüb, cân-ı âzizden bi-zâr olarak.. Ev sâf-ı Kal'a-ı Yalakâbâd, Orhan fethidir. Maa Kara Mürsel Beğ ve ecdadımız Yakub Ece Beğ.. Bir vâsi dere içinde canib-i erbaası havaleli, çâr-kûşe Şeddadî-senginbünyad kal'a Şeddadi binadır. İçinde ahâli-i vilâyet koyunları kışlar. Çoban yatağı ve harami durağı ve tüccar duzağı yerdir. Etraf taifesi bu kal'aya Yalak Deresi derler. Anı ubur idüb, yine dere ve depeler içre, beş saatde Menzil-i Karye-i Derbend'e ...” (Konukçu, 2016: s. 205).

“Kırk Geçid” nâmıyla meşhur olan ve derbend-i kalender (zorlu geçit) olarak nitelenen bu bölge, seyahat edenlerin kırk kez Yalak Deresi'ni aşmak zorunda kaldıkları, sarp ve meşakkatli bir coğrafyaya sahiptir. Bu zorlu yolculuk sırasında yolcuların “cân-ı azîzden bîzâr oldukları” (hayatlarından bezdikleri) belirtilmektedir.

Söz konusu bölgenin en mühim yapısı olan Kal‘a-i Yalakâbâd, Orhan Gazi döneminde fethedilmiş olup, bu fethin Kara Mürsel Beğ ve Yakub Ece Beğ’in de iştirakiyle gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Kale, geniş bir dere vadisinin ortasında, dört tarafı çevrili ve kare planlı bir yapıya sahiptir (“çâr-kûşe”). Sağlam taş temeller üzerine inşa edilmiş olan bu yapı, kaynakta “Şeddâdî sengin-bünyad” olarak tanımlanmakta, yani Şeddadî tarzında taş bir bina olduğu belirtilmektedir. Kalenin içi, bölge halkının kış aylarında koyunlarını barındırdığı bir mekân olarak kullanılmaktadır. Ancak aynı zamanda “çoban yatağı, harâmî durağı ve tüccar duzağı” olarak da zikredilmiştir. Bu ifadeler, kalenin çobanların konakladığı, eşkıyaların barındığı ve tüccarların tuzağa düşürüldüğü bir yer olduğunu göstermektedir. Bölge halkı bu kaleye “Yalak Deresi” adını vermektedir. Kaleyi geçtikten sonra, dere ve tepeler arasındaki yolu takip ederek yaklaşık beş saatlik bir mesafede “Menzil-i Karye-i Derbend”e ulaşılmaktadır. Evliya Çelebi yerleşim ve çevresinden böyle bahsetmektedir.

Seyyah Loubenau’nun notlarında Karamürsel ve çevresi şöyle geçmektedir:

“Karadan oldukça uzaklaştığımızda birden şiddetli bir fırtına koptu. Ve tekнемizle birlikte batacağımızdan korkmaya başladık. İzmit körfezinin karşı kıyısına geçmek zorundaydık. Böylece iki saat boyunca büyük tehlikeler atlatarak nihayet Carmesal [Karamürsel] adıyla bilinen köye ulaştık. Karamürsel köyü İzmit körfezi ile bir dağ silsilesi arasında uzunlamasına yayılmış çok hoş bir yerleşim. Her tarafta güzel meyve bahçeleri var. Ayrıca çevredeki diğer meyve bahçelerinden de kara yoluyla buraya çok miktarda meyve getiriliyor ve gemilere yüklenip başka yerlere gönderiliyor. Karamürsel’e vardığımızda burada armut, şeftali, erik ve daha çeşit çeşit meyve yüklenmiş olan ve gerek Konstantinopolis’e gerekse diğer yerlere mal götüren birçok gemi vardı ”demektedir (Ulugün, 2008: s. 33).

Seyyah zorlu bir deniz yolculuğunun ardından ulaşılan Karamürsel’in İzmit Körfezi ile bir dağ silsilesi arasında uzunlamasına uzandığını, çevresinin güzel meyve bahçeleriyle dolu olduğunu söylüyor. Ayrıca Karamürsel’de çevredeki bahçelerden kara yoluyla çok miktarda meyve getirildiğini, bu meyvelerin (armut, şeftali, erik ve daha pek çok çeşit) gemilere yüklenip Konstantinopolis ve diğer yerlere gönderildiğini anlatıyor. Limanda bu meyvelerle dolu birçok gemi olduğunu da ekliyor. Bu durumda

seyyah hem yaşadığı yolculuk tehlikesini, hem Karamürsel'in tabiat güzelliğini, hem de ticari canlılığını anlatıyor.

Bir başka seyyah Dernschwam gezisinden şöyle bahseder:

“Caldeon (Kadıköy), Chartoplion (Kartal), Geuse (Gebze), Karamusal(Karamürsel), bu köylerde kervansaraylarda kaldığını, yollar boyunca mermerden yapılı çeşmeler gördüğünü, dereleler üzerinde taş ve tahtadan yapılı körüler olduğunu, o günlerde harap vaziyette olan birçok köy, cami ve bina gördüğünü” anlatır (Ulugün, 2008: s. 52).

Seyahat sırasında gözlemlenen Caldeon (Kadıköy), Chartoplion (Kartal), Geuse (Gebze) ve Karamusal (Karamürsel) köylerindeki kervansaraylar, bölgenin tarihî ticaret yolları üzerindeki stratejik önemini göstermektedir. Mermerden yapılmış çeşmeler ve taş-tahta köprüler, dönemin altyapı ve mimari teknikleri hakkında bilgi sunmakla birlikte, su temini ve ulaşımda sağlanan kolaylıkları ortaya koymaktadır. Öte yandan, birçok köy, cami ve bina yapısının harap olması, bölgenin ekonomik ve sosyo-politik açıdan yaşadığı zorlukları ve muhtemelen savaş, doğal afet veya ihmal nedeniyle ortaya çıkan tahribatı işaret etmektedir. Bu durum, bölgenin o dönemde yaşadığı geçiş dönemlerine ve sosyo-ekonomik dönüşümleri seyyah anlatıyor.

2008 yılında F.Yavuz ULUGÜN tarafından *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi* adı ile yayınlanan eserde Karamürsel şöyle geçmektedir:

1433 yılının ilk günlerinde Bertrandon de la Broquiere Kudüs dönüşü İspanyol ve Cnevizli üç tüccar ile İzmit kentine 4 (Dört) fersah uzaklıkta ormanların dibinde bir kıyı köyünde dinlendiği belirtir. Bu köy olarak bahsedilen yerleşim Karamürsel'dir (Ulugün, 2008: s. 21).

1522-1549 yılları arasında Matrakçı Nasuh Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte çıktığı Irak Seferinde ordunun geçtiği ve konakladıkları güzergâhlar üzerindeki yerleşimlerden bahsederken Karamürsel yerleşkesinden de bahseder (Ulugün, 2008: s. 23).

Polonyalı Simeon'un⁴³ Seyahatnamesinde fazla ayrıntı vermeden Karamürsel'den şöyle bahseder:

“Gelibolu'dan üç günde Tekirdağ'a geldiklerini söyleyen seyyah, şehirde iki ay kaldıklarını, iki yüz haneden fazla Ermeni'nin olduğunu, ahalinin bir papaz, iki keşiş eşliğinde dini görevlerini ifa ettiklerini kaydeder. Tekirdağ'dan Karamürsel İskelesi'ne geçtiklerini, burada da az sayıda Ermeni'ye ve ihtiyar bir papaza rastladıklarını anlatır. Dört gün Karamürsel'de kaldıklarını ve buradan İznik'e geçerek, on beş hane Ermeni ve iki papazın bulunduğu bu şehirde on iki gün kaldık.” şeklinde ifade etmektedir (Ulugün,2008: s. 37).

Seyyahın seyahat notları, Osmanlı döneminde Trakya ve Marmara bölgesindeki bazı şehirlerdeki Ermeni nüfusun demografik yapısı ile dini örgütlenmesine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Gelibolu'dan başlayarak Tekirdağ, Karamürsel İskelesi ve İznik şehirlerine gerçekleştirdiği seyahatlerde, her bir yerleşim yerinde kalış sürelerini detaylı biçimde belirtmiştir. Tekirdağ'da yaklaşık iki ay, Karamürsel'de dört gün, İznik'te ise on iki gün konakladığı kaydedilmektedir.

Seyyah, Tekirdağ'da iki yüz haneden fazla Ermeni'nin yaşadığını ifade etmekte, burada Ermeni toplumunun dini görevlerini bir papaz ve iki keşiş nezaretinde yerine getirdiğini belirtmektedir. Karamürsel'de ise az sayıdaki Ermeni nüfusuna ve yaşlı bir papazın varlığına dikkat çekmektedir. İznik'te ise on beş Ermeni hanesi ve iki papazın bulunduğu ve burada on iki gün kalındığı aktarılmaktadır.

Bu gözlemler, Osmanlı döneminde bölgedeki Ermeni cemaatlerinin yerleşim yoğunluğu ile dini yapılanmalarına ışık tutmakta, özellikle dini liderlerin cemaat

⁴³ Aslen Kefeli Ermeni bir ailenin çocuğu olan Polonyalı Simeon, takriben 1584 senesinde Polonya'nın Zamotsa (Zamosc) şehrinde doğmuştur. İlk derecede bir tahsil görmüş olan Simeon, kilise ve ruhanî şahsiyetlerle olan sıkı münasebeti sayesinde, kendini geliştirerek aranılan bir müstensih (çoğaltma işi yapan kimse) olmuştur. Yazılarından anlaşıldığı kadarıyla dindar bir genç olan Simeon, ruhban sınıfına girmeye heveslenmişse de ancak Tıbir (kilise kâtibi) mertebesine kadar yükselmiştir. 15 Şubat 1608 tarihinde Simeon, 24 yaşındayken hacca gitmek gayesiyle Lemberg'den yola çıkarak, İstanbul'a gelmiş, önüne çıkan her fırsattan istifade ederek, Venedik ve Roma gibi şehirleri, Anadolu'nun en uzak bölgelerini ve o zaman Osmanlı ülkesi içerisinde kalan Mısır, Suriye ve Filistin'i de görmüştür. Ermeni seyyah kendisinden sonra hacca gidecekler için faydalı olabileceği düşüncesiyle, mukaddes mahallere ziyaretini gerçekleştirirken çektiği sıkıntıları ve yolculuğu esnasında karşılaştığı zorlukları notlar halinde yazmıştır. Müellif, Polonya'ya döndükten sonra 1619 yılında Lemberg'de notlarını tasnif ve tedvin ederek, eserini Ermenice olarak kaleme almıştır.

üzerindeki rolünün önemine vurgu yapmaktadır. Seyyahın aktarımları, Osmanlı azınlık tarihi ve dini sosyoloji alanlarında birincil kaynak niteliği taşıyan değerli bilgiler sağlamaktadır.

1705 yılında seyyah Paul Lucas gezi notlarında Karamürsel'den şöyle bahseder:

“Ayn 19 günü saat öğleden sonra üç buçuk vakitlerin de İzmit limandan bir kayık tutarak beni Karamürsel'e götürmesi için bindim. Bu küçük körfezi kayık ile geçerken Grogorio (Neocorio=Yeniköy) adlı büyük bir kasaba gördüm. Buradan sekiz mil sonra Türklerin Arakli (Tepeköy) adını verdikleri hatırı sayılır büyüklükte bir köy ile karşılaştım. Hayran olunacak bir 12 mil sonunda Karamürsel'e ulaştık. Gece olduğu için geceyi kayıkta geçirdik. Ayn 20 sinde karaya ayak bastık. Yerleştiğim evde pazarlar ve antik paralar alabileceğim yerlerin bilgisini edindim. Bir kaç saatlik sonuçsuz çabadan sonra İzmit kentine gitmeye karar verdim. İzmit kentinden buraya her gün meyve getiren birkaç yük devesi geliyor. Ve Karamürsel'den İzmit kentine sıradan arabalar gidiyor. Tepelere doğru yola çıktığımda burada yalnız Ermenilerin yaşadığı Feniki adında bir köye vardık. Vadileri dağları aşınca bu sefer yalnız Rumların yaşadığı Fugaglı adlı bir köye vardık.” (Ulugün, 2008: s. 61).

Seyyahın İzmit ve çevresine dair gözlemleri, bölgenin etnik ve sosyo-kültürel yapısına ışık tutmaktadır. Kayık yolculuğu sırasında Neocorio (günümüz Yeniköy) gibi büyük yerleşimlerin varlığı, bölgenin yoğun iskân edildiğine ve önemli bir ekonomik faaliyet alanı olduğuna işaret etmektedir. Seyyahın bahsettiği Arakli (Tepeköy) köyü ise, bölgenin sadece kıyı şeridinde değil, iç kesimlerinde de önemli yerleşimlerin bulunduğunu göstermektedir.

Seyyahın Karamürsel'de konaklaması ve burada antik paralar ile pazar yerleri hakkında bilgi edinme çabası, bölgenin tarihsel ve arkeolojik potansiyelini kavradığını göstermektedir. Bu yaklaşım, bölgenin hem ticari hem de kültürel olarak tarih boyunca önemli bir merkez olduğunu düşündürmektedir.

Yolculuk sırasında karşılaşılan Feniki ve Fugaglı köyleri, bölgenin çok etnili yapısının canlı bir örneğini sunmaktadır. Feniki köyünde sadece Ermenilerin, Fugaglı köyünde ise Rumların yaşaması, bölgedeki etnik dağılımın ve yerleşim modellerinin

belirginliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Osmanlı döneminde Anadolu'nun bazı bölgelerinde etnik grupların nispeten homojen köylerde yaşadığını göstermektedir.

Genel olarak, seyyahın anekdotları bölgenin demografik yapısı, ekonomik hareketliliği ve kültürel çeşitliliğine dair önemli birincil veri sunmaktadır. Bu gözlemler, tarihsel ve arkeolojik araştırmalara ışık tutabilecek niteliktedir ve bölgenin çok katmanlı tarihini anlamada temel teşkil etmektedir.

1745 yılında İzmir Fransız konsolosu Charles de Peyssonel :

“ *İstanbul'dan kara yolu ile gelenler Dilin karşı kıyısına düşen Hereclea (Ereğli) veya Karamoussalı (Karamürsel) iskelesinde teknelerinden inerler* ”der.

Kara yolu ile İzmit'e geçenler yine kara yolu ile İznik ve Yalova'ya gidecekler için körfezi güney yakasından şöyle bahseder:

“İzmit'ten iki saat uzaklıkta, Değirmendere adında bir köy bulunmaktadır. Bu köyde, hala Moralı Rumlar tarafından işletilen değirmenler yer almaktadır. Türklerin yaşadığı köy ise, Değirmendere'den bir saat içeride, iç bölgede konumlanmıştır. Papaz Panayoti'ye göre, bu civarlarda Türklerin "*Frenk Camisi*" olarak adlandırdığı bir yer bulunmaktaymış. Rivayete göre, Aziz George'un (Aya Yorgi) başı burada kesilmiş. İncelenebilecek iki güzel sütundan başka bir kalıntı bulunmamaktadır. Papaz Theodoros ise bana bu konuda bir şey söylemedi; fakat Değirmendere'den yarım fersah (yaklaşık 2-3 km) uzaklıkta, bir dağın yamacında Türk ailelerinden oluşan Palandra (Halıdere) köyü yer almakta. Buradan yarım fersah daha ileride, yaklaşık 100 Rum ailesinin yaşadığı Koncessi (Konca) köyü bulunmaktadır. Koncessi'den bir saat uzaklıkta, Heraklea (Ereğli) adında iki köy bulunur; bunlardan deniz kenarında olanı Türkler, yukarı kısımda yer alan Tepeköy ise Rumlar tarafından meskûndur. Ereğli'den yarım saat ileride Karamoussalı (Karamürsel) yer alır. İznik'e geçiş için buradan devam edilebilir; çünkü burada bir iskele bulunmaktadır.” demektedir (Ulugün, 2008: s. 83-84).

Seyyah tarafından incelenen bölge, tarihî ve etnik açıdan karmaşık bir yapıya sahip olup, Rum ve Türk nüfuslarının yakın coğrafyada iç içe yaşadığını göstermektedir. Değirmendere ve çevresindeki köyler, bu çok kültürlü yapının somut

örnekleri olarak dikkat çekmektedir. Morali Rumların değirmen işletmeleri, bölgenin ekonomik hayatındaki etnik çeşitliliği yansıtırken, Türklerin iç bölgelerdeki yerleşimleri kültürel ve mekânsal farklılaşmayı ortaya koymaktadır. Ayrıca, “Frenk Camisi” olarak adlandırılan yapı ve Aziz George efsanesi, bölgedeki dini ve toplumsal hafızanın karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bölgedeki etnik ve dinsel kimliklerin tarih boyunca birbirine paralel ve bazen örtüşen bir şekilde geliştiğini göstermektedir. Bölgedeki yerleşimlerin dağılımı ve iskele gibi altyapı unsurları, tarihî ticaret ve iletişim yollarının önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla, bölgenin tarihî coğrafyası ve etnik yapısının daha derinlemesine incelenmesi, Doğu Marmara’nın sosyo-kültürel dinamiklerinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

1797 ve 1802 yılları arasında Afrika ile Avrupa arasında seyyahlık yapan William George Brown notlarında yerleşimden az da olsa bahseder ve şöyle der:

“İzmit’ten Bursa’ya gitmek için nakliyeciler ile anlaşamayınca bir tekne tutarak Karamürsel’e geçtim. Körfezin güney kıyısında makul ölçülerde iki camii bulunan tepelerin yamaçlarında hoş bir şekilde konumlanmış küçük bir kasabadır. Yoğun meyve bahçeleri mevcut olmakla birlikte Bu meyve bahçelerinden alınan mahsuller İstanbul Pazarına gitmektedir” şeklinde bahsetmektedir (Ulugün, 2008: s. 89).

Seyyah, İzmit ile Bursa arasındaki ulaşımın karayolu nakliyecileriyle anlaşmanın güçlüğü nedeniyle alternatif bir deniz yolunu tercih etmiştir. Bu durum, bölgedeki ulaşım altyapısının ve ticari nakliye olanaklarının sınırlı veya mevsimsel olarak değişken olduğunu göstermektedir. Karamürsel kasabasının coğrafi konumu, körfezin güney kıyısındaki tepelerin yamaçlarına kurulmuş olması, yerleşim yerinin doğal topografya ile uyumlu ve estetik bir düzen içinde geliştiğini ortaya koymaktadır. Bölgedeki iki caminin varlığı, kasabanın sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verirken, meyve bahçelerinin yoğunluğu ve ürünlerin İstanbul pazarına gönderilmesi ekonomik faaliyetin tarıma dayandığını ve bölgenin İstanbul ile olan ticari bağlantılarını vurgulamaktadır. Bu da bölgenin hem tarımsal üretim hem de ticaret açısından önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar, yerel ulaşım altyapısının geliştirilmesinin bölgenin ekonomik potansiyelini artırabileceği ve Karamürsel'in doğal ve kültürel özelliklerinin bölgesel kimlik ve ekonomi üzerinde etkili olduğu değerlendirmelerini desteklemektedir.

1800 yılında Fransızların Mısır'ı işgal etmek üzere saldırması neticesinde Mısır'ı savunmak için bir ordu ve donanma gönderme kararı alan Osmanlı İmparatorluğu bu orduya komuta etmesi için padişah tarafından görevlendirilen Emekli İngiliz General Koehler Albay William Martin Leake ve eski bir Papaz ile birlikte İstanbul'dan Mısır'a yaptıkları yolcuğu şöyle anlatır:

“Üsküdar İskeleyi'nden bindiğimiz gemi ile Hersek köyü iskelesine indik. Oradan nehir boyu yürüyerek Kızderbent Köyü'ne ulaşıyoruz. Her yer yeşil ve çok güzel burada ipek böcekçiliği yapılıyor.” şeklinde ifade etmektedir (Ulugün, 2008: s. 92).

Seyyah bu kısa anlatımda hem bölgenin coğrafi özelliklerini hem de yerel ekonomik üretimi gözlemleyip, doğal çevre ile ekonomik etkinlik arasındaki ilişkiyi aktarmaktadır.

1807 yılında yine bir seyyah olan Adrien Dupre gezi notlarında şöyle der:

“İzmit ile Bolu arasındaki yol asiler tarafından sık kesildiği için denizden İzmit Körfezini geçmek zorunda kaldık. Ayın dokuzu akşam saat altı gibi serin bir rüzgâr eşliğinde Körfezin karşı kıyısına geçmek için hareket ettik. Ayın onunda saat sabah dörtte Kara Mursalda (Karamürsel) karaya çıktık. Nüfusu Türk Ermeni ve Rumlardan oluşuyor. İznik'te oturan Hacı Osman adında bir derebeyi müsellim tarafından yönetiliyor. Birkaç yiyecek dükkânı dışında köylülerin gerek simlerini satan dükkân gözüktüyor. Buradaki iskeleden İstanbul'a her gün odun kömürü ve meyve götüren gemiler kalkıyor.” diye bahsetmektedir (Ulugün, 2008: s. 110).

19. yüzyılda Osmanlı taşrasında güvenlik, idari yapı ve ekonomik faaliyetler bakımından dikkate değer bir tablo sunmaktadır. İzmit-Bolu arasındaki kara yolunun “asiler” nedeniyle güvensiz oluşu, dönemin Anadolu'sunda devlet otoritesinin özellikle taşra bölgelerinde zayıfladığını göstermektedir. Bu durum, merkezi otoritenin yol güvenliğini sağlama konusunda karşılaştığı güçlükleri ortaya

koymaktadır. Seyyahın deniz yolunu tercih etmesi, aynı zamanda Osmanlı coğrafyasında deniz ulaşımının kara yollarına göre daha emniyetli ve etkin bir alternatif olduğunu göstermektedir.

Karamürsel’e dair verilen bilgiler, bölgenin etnik çeşitliliğine işaret eder; Türk, Ermeni ve Rum nüfusun bir arada yaşaması, Osmanlı taşrasında çokkültürlü bir sosyal yapının varlığını teyit eder niteliktedir. İdari bakımdan, yerleşimin İznik’te mukim bir derebeyine bağlı müsellim tarafından yönetilmesi, Tanzimat öncesi dönemde ayan ve derebeylik sisteminin Anadolu’daki etkisini yansıtır. Ekonomik faaliyetler bağlamında, Karamürsel’den İstanbul’a odun kömürü ve meyve taşınması, bölgenin hem tarımsal üretim hem de ormancılık açısından önemli bir hinterland işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

1818 yılında Aristokrat Macar bir ailenin oğlu olan Kont Istvan Szechenyi Anadolu’ya yaptığı gezilerde tuttuğu notlarda Karamürsel’den şöyle bahsediyor:

“Türk kayıkçı ile Nikomedia (İzmit) Körfezi’nin güney sahili üzerinde ki 30 Türk mili⁴⁴ uzaklıkta hoş bir çevrede olan Karamursal’a (Karamürsel) kadar anlaştık. Sabah saat yedi gibi yola çıktık körfez kıyısındaki dağlar tablo gibi. Seyahatimiz iyi lakin yavaş gitti hiç rüzgâr yoktu. Ve tayfalar çok tembeldi. Bu seyahati ancak 5 (beş) saatte yapabildik. Karamürsel gelir gelmez elimde tavsiye mektubu ile Ağaya gittik. Lakin ağa bizimle hiç ilgilenmedi. Sıradan biri gibi davrandı. Ağayı görmeye evin önüne gittim. Kayığı da evin önüne getirttim. Lakin yine görüşemedik. Ağa camiye gitti.” şeklinde yerleşime dair bilgiler vermektedir. Seyyah burada kişisel ilişkiler dışında Karamürsel’den bahsetmemiştir. (Ulugün, 2008: s. 129).

Seyyahın İzmit Körfezi’nin güney kıyısında yer alan Karamürsel’e yaptığı yolculukta, bölgenin coğrafi özellikleri, ulaşım koşulları ve sosyal yapısı hakkında önemli gözlemler bulunmaktadır. Körfez kıyısındaki dağların “tablo gibi” betimlenmesi, dönemin seyyahlarının doğa algısını ve estetik bakış açısını yansıtırken; rüzgârın olmayışı ve tayfaların isteksizliği, o dönemde deniz ulaşımının büyük ölçüde hava koşullarına ve insan faktörüne bağlı olduğunu göstermektedir.

⁴⁴ 1 Türk Mili 1853 km dir.

Karamürsel'e varıldığında yerel yönetici konumundaki Ağa ile iletişim kurulmaya çalışılması ve Ağanın misafirlerle ilgilenmemesi, Osmanlı taşrasındaki protokol ilişkilerine ve yerel yöneticilerin tutumlarına dair ipuçları sunmaktadır. Bu durum, yabancı seyyahların Osmanlı taşrasında karşılaştıkları farklı idari ve sosyal davranış biçimlerini anlamak açısından önemlidir. Metin, bir yandan Osmanlı taşrasının sosyo-kültürel dokusuna dair gözlem niteliği taşıırken, diğer yandan deniz yolculuklarının zorluklarını ve günlük hayattaki aksaklıkları da yansıtmaktadır.

1819 yılında Seyyah Marcellus Körfezin güney kıyısındaki yerleşimler için şöyle der:

“Aslında gün başlangıcından beri Körfezin sonundan doğru düzenli esen sabah yeli, yardımı ile tekemizle güzel Nicori'yi (Değirmendere) geçerek Heraclea'ya (Ereğli) gitmiştik. Bu Ereğli köyü bahçeler ve ağaçlar ile bölünmüş iki mahalle halinde. Deniz kıyısında yalnız Türkler otururken tepeye konuşlanmış Tepeköy adındaki yerde yalnız Rumlar oturuyor. Kıyılardan başlayarak tepelere doğru uzanan zeytin ağaçları ve meyve bahçeleri yeşilliği ile genellikle sakin olan körfezin mavisini birbirini tamamlıyor. Öğlenden sonra kayığımızı bırakacağımız Türk Köyü Karamürsal'a vardık ve oradan temin ettiğimiz atlar ile İznik'e doğru yola çıktık.” (Ulugün, 2008: s.140-141).

Seyyah sabah saatlerinde Körfez'in düzenli esintilerinden yararlanarak Nicori (Değirmendere) ve Heraclea (Ereğli) üzerinden ilerlenmiş; Ereğli'nin kıyı kesiminde Türklerin, tepe kısmında ise Rumların yaşadığı tespit edilmiştir. Zeytinlikler ve meyve bahçelerinin körfezin mavi suları ile oluşturduğu peyzaj, bölgenin doğal ve kültürel dokusunu ortaya koymaktadır. Öğle saatlerinde ulaşılan Karamürsal (Karamürsel)'den at temin edilerek İznik'e (Nicaea) karadan seyahate geçilmiştir. Bu güzergâh, dönemin yerleşim dağılımı ve kırsal peyzajı hakkında önemli veriler sunmaktadır. Seyyah Karamürsel'den köy olarak bahsetmektedir.

1828 yılında Çarlık Rusyası ordusunda görevli olup Albay rütbesi ile hizmet veren Kont Serristori 'nin 1828 ve 1829 yılları arasında yazdığı notlarda, İstanbul'dan yola çıkarak gezdiği ve gördüğü yerleri anlatır. Seyyah bu gezisi esnasında Karamürsel'den şöyle bahseder:

“İzmit’in güneyinde körfez kıyısında 800 hanelik bir kent, İzmit ile Karamürsel arası toprak zengin ve oldukça ekili, yine de birkaç bataklık çayır mevcut. İzmit Körfezi 36 verste⁴⁵ uzunluğunda 6 verste genişliğinde olup 105 verste’dir.” Yerleşimden 800 haneli kent diye bahsetmesi bazı seyyahların köy tanımlamışından farklıdır (Ulugün, 2008: s. 151).

Osmanlı Padişahı II. Mahmud döneminde uzun yıllar İstanbul’da ikamet eden ve bu yılların 5 (beş) yılını ABD Maslahatgüzarlığı⁴⁶ olarak geçiren Amerikalı gezgin Sir James Porter 1 Haziran 1832 yılında tuttuğu gezi notlarında Karamürsel’den şöyle bahseder:

“İzmit’ten sonra geniş ve verimli bir araziye girdik. Üst kısımlar ekili, körfez kıyıları ise tuzlarla kaplıydı. Ortada ise büyük hayvan sürüleri ve mandalar vardı. Bu yörenin mandaları gerçekten ürktücü; hepsi siyah, kılları ya çok seyrek ya da hiç yok.

Ovayı geçtikten sonra bir süre sahil boyunca yürüdük, bazen de yuvarlak burunları aştık. Akşam saat sekizde, Türk köyü olan Karemsal’a (Karamürsel) ulaştık. Atlarımızı hana bıraktık ve geceyi geçirmek üzere bir kahvehaneye oturduk.

Bugünkü uzun ve yorucu yürüyüşümüz, deniz kıyılarındaki dik kayalıklarda kalan kalıntıları görmekle geçti. Şu an dalgaların yıkadığı bu kalıntıların bir kısmı hala sağlam ve güçlüydü. Kıyı boyunca her yerde tuğla ve kiremit parçaları vardı; bu, burada bir zamanlar yoğun bir yerleşimin olduğunu gösteriyordu. Kalıntılar, çoğunlukla yakındaki dağın yamaçlarından gelen fırtınalarla taşınan dolgu toprakların yaklaşık 10-15 adım altında birikmişti.” diye notlarında belirtmektedir. Bu nottan da anlaşılacağı üzere yerleşimim tarihi daha eskilere dayanıyor (Ulugün, 2008: s. 159-160).

Seyyah bölgeyi şöyle anlatmakta, İzmit’ten Karamürsel istikametine ilerlerken geniş ve verimli bir ova arazisine girilmiştir. Bölgenin üst kesimleri tarıma elverişli olup ekili arazilerle kaplıdır; buna karşılık körfez kıyıları, tuzluluk oranı yüksek toprak yapısı nedeniyle yer yer tuz tabakalarıyla örtülüdür. Ova, dikkate değer büyüklükte

⁴⁵ Rus uzunluk birimi 1 verste 1066.80 metreye eşittir.

⁴⁶ Maslahatgüzar genellikle çeşitli sebeplerden büyükelçi atanmayan veya atanamayan bir ülkeyle diplomatik ilişkileri yürütmek üzere görevlendirilen veya misyon şefinin yokluğunda ona vekâlet eden diplomattır. Bu son durumda, genellikle, misyondaki misyon şefinden sonra en yüksek rütbeli ikinci kişidir

büyükbaş hayvan sürülerine ve özellikle siyah renkli mandalara ev sahipliği yapmaktadır. Bu mandaların kıllarının seyrek ya da tamamen yok denecek kadar az oluşu, yerel hayvan popülasyonunun morfolojik özelliklerine dair önemli bir gözlemdir.

Ovayı geçtikten sonra bir süre sahil hattı takip edilmiştir. Bu güzergâh üzerinde, denize doğru uzanan yuvarlak burunların aşıldığı kaydedilmektedir. Akşam saatlerinde (yaklaşık 20.00) günümüzde Karamürsel olarak bilinen ve Osmanlı döneminde Türk yerleşmesi olarak anılan Karemsal'a ulaşılmıştır. Seyyah burada geceyi geçirmek üzere yerel bir kahvehanede konaklamıştır.

Gün boyunca yapılan incelemelerde, deniz kıyısındaki dik kayalıkların üzerinde çeşitli arkeolojik kalıntılar tespit edilmiştir. Bu kalıntıların bir kısmı günümüzde dalgaların etkisiyle tahrip olmuş olmakla birlikte, halen sağlamlığını koruyan yapısal unsurlar da mevcuttur. Kıyı boyunca tuğla ve kiremit parçalarına sıkça rastlanmıştır. Bölgede bir zamanlar yoğun bir yerleşim dokusunun varlığına işaret etmektedir. Ayrıca kalıntıların önemli bir bölümü, çevredeki dağlık araziden taşınan dolgu toprakların yaklaşık 10–15 adım (yaklaşık 7–10 m) altında birikmiştir. Bu durum, yerleşim tabakalarının kısmen doğal süreçlerle örtüldüğünü ve stratigrafik olarak daha derin katmanlarda korunmuş olabileceğini göstermektedir.

1834 ile 1837 yılları arasında yakın doğuya seyahat eden Remy Aucher Eloy 2 (iki) Mart 1834 yılında İzmit'ten Karamürsal'a (Karamürsel) hareket ediyor ve yol güzergâhını şöyle tarif ediyor:

“Tuzlalar ve Körfez kıyısında korkunç kötü bir yol, güzel çiftlikler, Rum köyleri ve güzel meyve bahçelerinin bulunduğu bir ovayı geçiyoruz. 3 (üç) Mart'ta Karamürsel'den Nikea (İzmit) kentine hareket ediyoruz. Dağların arasında 10 saat yolculuk yolun ortasında Yeni Köy isimli bir Ermeni köyünde yemek yiyoruz. Etraftaki tüm dağlar bağlar ile ekili” seyyah İzmit Karamürsel arası kara yolunun kötü olduğundan bahsetmiş lakin Karamürsel yerleşkesi hakkında ayrıntılı bir bilgi görülmemektedir (Ulugün, 2008: s. 162).

1832 yılında Fransız Hükümeti tarafından Anadolu ve İran’da araştırmalar yapmak üzere görevlendirilen ünlü mimar *Charles Texier* bu tarihten sonra ünlü bir *şarkiyatçı*⁴⁷ olarak bilinmeye başlanmıştır. Seyyah gezdiği ve gördüğü yerleri aktarırken Karamürsel’den şöyle bahsetmektedir:

“Hersek Köyü’nün tarihi ve coğrafi konumu gerçekten dikkat çekici. Sadrazam Hersek Ahmet Paşa tarafından 1457 yılında yaptırılan cami ve kervansaray, bu köyün tarihini derinden etkilemiş. Köyün, İzmit Körfezi’nin daralan kısmında bulunması, stratejik önemini artırmış. Ayrıca, Sultan Osman’ın zaferini simgeleyen Karamürsel köyü de bölgedeki tarihi olaylarla bağlantılı.

Ereğli ve Gâvur Ereğli köyleri ise Bizans döneminden kalma izler taşıyor. Eribolon veya Eribaea olarak adlandırılan bu yerlerin, özellikle antik dönemdeki yerleşim izleriyle tarihi zenginlik taşıdığı anlaşıyor.

Görünen o ki, bu köyler ve çevreleri, hem Bizans dönemine ait hem de Osmanlı izleriyle dolu bir bölgeyi oluşturuyor. Bu tür yerlerin, tarihsel bağlamda farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olması, bölgeye büyük bir kültürel derinlik katıyor.” diye bahsetmektedir (Texier, 2002: s. 116, Ulugün, 2008: s. 179).

Seyyah, Hersek Köyü ve çevresinin tarihî ve coğrafi özelliklerine dair gözlemlerini aktarmaktadır. Köyün, Osmanlı sadrazamı Hersekzade Ahmet Paşa tarafından 1457 yılında yaptırılan cami ve kervansaray gibi yapılarla somutlaşan Osmanlı dönemine ait önemli izler taşıdığı belirtilmektedir. Bu yapılar, hem mimari hem de kültürel açıdan bölgenin Osmanlı egemenliği altındaki stratejik ve sosyo-politik önemini yansıtmaktadır.

Coğrafi açıdan, Hersek Köyü’nün İzmit Körfezi’nin daralan kısmında yer alması, tarih boyunca ulaşım ve savunma açısından stratejik bir konumda olduğunu göstermektedir. Bu durum, bölgenin tarihsel süreçteki askeri ve ticari işlevlerini vurgulamaktadır.

⁴⁷ Şarkiyatçılık ya da diğer adı ile Oryantalizm, Şarkiyatçılık, Şarkiyat; Yakın ve Uzak Doğu toplum ve kültürleri, dilleri ve halklarının incelendiği batı kökenli ve batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen ortak addır.

Seyyah ayrıca, bölgedeki Karamürsel Köyü'nün, Osmanlı padişahı Sultan Osman'ın zaferiyle ilişkilendirilen tarihî bir anlam taşıdığını ve bu bağlamda bölgenin Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi arasındaki sürekliliğine işaret ettiğini belirtmektedir.

Bunun yanı sıra Ereğli ve Gâvur Ereğli köylerinin Bizans dönemine ait arkeolojik ve tarihî izler taşıdığını ifade edilmektedir. Bu yerleşimlerin antik dönemde Eribolon veya Eribaea olarak anıldığı belirtilerek, bölgenin çok katmanlı tarihî yapısına dikkat çekilmektedir.

Sonuç olarak, seyahatin anlatısı, bölgenin hem Bizans hem Osmanlı dönemlerine ait tarihî katmanları bünyesinde barındıran, kültürel ve stratejik açıdan zengin bir coğrafya olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bölgenin tarihsel sürekliliği ve çok medeniyetli yapısını vurgulamakta, arkeolojik ve tarihî araştırmalar için önemli bir alan olduğunu göstermektedir.

Bir başka seyyah olan ve 5 (beş) Mayıs 1847 tarihinde Fransız hükümeti tarafından görevlen dilen zamanının ünlü coğrafyacısı, jeolog ve mühendis Hommaire de Hell İstanbul'dan İzmit'e yaptığı yolculukta Karamürsel'den şöyle bahsetmektedir:

“Tekne İzmit'e gidecekleri indirmek üzere küçük bir koyun kıyısındaki Karamursal'ın karşısında duruyor. Tepelerde meyve bahçeleri ve gül ağaçları ile teraslar halinde ki bahçeler göze çarpıyor. Selvi yapraklarının gölgesi arasında küçük bir camiye ait minare sıyrılıyor. Beyler yaraşır bir yerleşim kıyı boyunca hanımelleri ve vahşi asmalar ile örtülü kapalı balkonlu köşkler dizili çiçeklendirilmiş çitlerle birbirinden ayrılmış. Her ev sanki size mutluluğu başka yerde aramayın. İşte burada diyorlar.” (Ulugün, 2002: s. 182).

Seyyah yerleşimin düzeni ve güzelliği haricinde bahsettiği başka bir konu aktarmamıştır.

1848 yılında İngiliz tarihçi ve gezgin olan Charles Mac Farlane İstanbul'dan İzmit'e yaptığı gezisinde aldığı notlarda Karamürsel'den şöyle bahsetmektedir:

“Öğleden sonra saat 1 (bir) sağ kıyıda oldukça ağaçlıklı büyük sarp bir yamacın dibinde deki Kara Mursal (Karamürsel) kasabasında durduk. Karamürsel’den İzmit yönüne doğru 1(bir) mil kadar yukarıda büyük bir Rum Köyü olan Tepe Köy bulunuyor. Ağaçlık bir ile çıkılan sevimli bir köy. Tepelerde orada burada Osmanlı mezarlıklarını işaret orman halinde veya küçük Selvi ağaçlarını gördük. Saat 2 (iki) gibi kıyıda yalnız Rumların yaşadığı konca köyünü gördük.” (Ulugün, 2008: s.186).

Seyyahın yaptığı gözlemler, bölgenin coğrafi, demografik ve kültürel yapısına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Karamürsel kasabasının, İzmit Körfezi’nin sağ kıyısında, ağaçlık ve sarp bir yamacın eteğinde konumlandığı belirtilmektedir. Bu doğal yapı, bölgenin yerleşim şekli ve sosyo-kültürel dokusu üzerinde etkili olmuştur.

Bölgedeki nüfus yapısı, Osmanlı ve Rum toplumlarının birlikte yaşadığını göstermektedir. Tepe Köy’ün büyük bir Rum köyü olduğu ve Konca Köyü’nde yalnızca Rumların yaşadığı kaydedilmiştir. Bu durum, bölgedeki etnik çeşitliliği ve toplumsal yapıyı ortaya koymaktadır. Ayrıca, Osmanlı mezarlıklarının ormanlık alanlarda ve selvi ağaçlarıyla işaretlenmiş olması, dönemin mezar gelenekleri ve kültürel izleri hakkında bilgi vermektedir.

Bu gözlemler, bölgenin tarih boyunca çok etnili bir yapıya sahip olduğunu ve doğal coğrafyanın yerleşimlerin dağılımında belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Osmanlı ve Rum toplumlarının birbirine yakın yaşam alanlarında varlıklarını sürdürmesi, bölgedeki sosyal ve kültürel etkileşimlerin zenginliğine işaret etmektedir.

1893 yılında Osmanlı İmparatorluğunda Fransız Konsolosu olarak bulunan Vital Cuinet İzmit ve çevresinin idari coğrafyasını istatistiksel olarak incelemiş ve Karamürsel yerleşiminden şöyle bahsetmiştir:

“İzmit Mutasarrıflığının⁴⁸ toplam yüz ölçümü 12.050 km karedir. Bu yüz ölçümün kazalara dağılımı şu şekildedir:

⁴⁸ Mutasarrıf, Osmanlı idari sisteminde sancak veya liva mülki amiridir. 15. ve 16. yüzyıllarda tımar temelli klasik Osmanlı toprak teşkilatı bozulmaya başlamış ve 17. yüzyıldan itibaren mutasarrıflık adı verilen idari makam oluşturulmuştur.

*İzmit Merkez Livası*⁴⁹ 1500 km kare

*Karamürsel Kazası*⁵⁰ 2125 km kare

Adapazar Kazası 1925 km kare

Kandıra Kazası 3500 km kare

Geyve Kazası 3000 km kare

*Karamürsel kazasının nüfusu 24.026 kişidir. Bu nüfusun 9.400 vatandaşı yerleşik Türk Nüfus 600 vatandaşı göçebe Türk 10.151 vatandaşı Ortodoks*⁵¹ *3.875 vatandaşı ise Gregoryen*⁵² *Ermeni olarak kayıt edilmiştir.*

*Kara-Mursal Kazası, İzmit mutasarrıflığının güney batısında bulunmakta olup tüm kuzeyde tüm kıyısı boyunca Marmara Denizi, doğuda Merkez liva*⁵³ *İzmit ve Geyve Kazası yanı sıra güneyde ve batıda Bursa vilayeti ile çevrilidir. Yalova adında bir nahiyesi olup merkez kazaya bağlı bölgelerde 60, Yalova nahiyesine ise bölgelerde ise 27 kasaba, köy ve küçük yerleşim bulunmaktadır. Karamürsel bir kaymakam ile yönetilmekte olup emrindedir. Yalova nahiye müdürü vardır. Kara-Mursal İzmit Limanının 15 deniz mili güneybatısında ve İzmit körfezi kıyısında bir limandır. Merkezin nüfusu 2000 kişi olup bu nüfusun 900 kişisi yerleşik Müslüman Türk 600 kişisi Ortodoks Rum ve Geriye kalan 500 Kişisi ise Gregoryen Ermeni'den oluşmaktadır. Karamürsel ve çevresinde 13 (on üç) adedi devlete ait 16 (onaltı) camii, 7 (yedi)kilise,1 (bir) manastır*⁵⁴ *1(bir) redif*⁵⁵, *15 (on beş) Askeri Ahır, 1 (bir) Gümrük*

⁴⁹ Sancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapılanmasına dair bir terim olan sancak, Osmanlı Devleti'nde bir bölge veya gelir getiren has anlamına gelir.

⁵⁰ Osmanlılar 'da kaza merkezlerine de şehir denilip kaza merkezi dışında en az kadılık merkezi kadar, hatta bazen daha kalabalık olan iskân yerlerine de kasaba denebilmektedir.

⁵¹ Ortodoks Kilisesi, 4. ve 8. yüzyıllar arasında toplanmış Ekümenik Konsüllerin kanonik olduğunu kabul eden bir Hristiyan mezhebidir. Dünyada yaklaşık 225-300 milyon kişilik cemaati vardır. Bu yönüyle sayı bakımından Roma Katolik Kilisesi ve Protestan Kilisesi'nden sonra üçüncü büyük Hristiyan mezhebidir.

⁵² Kendisini Hz. İsa Dönemi'ne kadar dayandıran ve "kadimlik" iddiasında olan kiliselerden biri de Gregoryen Ermeni Kilisesi'dir. Bu Kilise'nin temel geleneği, On iki Havari arasında sayılan Taddeus ile Bartolomeus'u ilk kurucuları ve aydınlatıcıdan kabul etmesidir.

⁵³ Kazadan büyük, vilâyetten küçük yerleşme merkezlerine denirdi.

⁵⁴ Manastır, din görevlilerinin ve kendini dine adayan kimselerin bir arada yaşadığı dinî yapıdır. Hristiyanlıkta, Budizm'de ve Hinduizm'de önemli bir yer tutar.

⁵⁵ Yeniçeri Ocağının lağvedilmesinden sonra oluşturulmaya çalışılan yeni askerî teşkilatın önemli bir parçası redif birlikleridir. Redif birlikleri ilk etapta her ne kadar yedek ordu olarak düşünülmemişse de zaman içerisinde yapılan düzenlemelerle neferlerin nizamiye ordusunda sonra, katıldığı askerî sınıfı ifade etti. Böylece gerçek manada yedek ordu hüviyetine büründü. Redif birlikleri kurulduğu dönemin askerî anlayışından bağımsız olarak ortaya çıkan bir teşkilat değildi. Bu teşkilatta, çok daha önceleri Avrupa'da ortaya çıkmaya başlayan ulusal orduların izleri vardı. Özellikle de Almanların kurmuş olduğu askerî teşkilat bu askerî sınıfı derinden etkiledi. Redif teşkilatıyla nizamiyeden terhis olan neferlerin askerlikle olan ilişkileri tamamen kesilmeyip, belli dönemler silahaltına alınarak kendilerine

Acentası, 5 (beş) halk hamamı, 29 (yirmi dokuz) fırın, 20 (yirmi) değirmen, 56 (elli altı) halk çeşmesi, 99 (doksan dokuz) han ve kahvehane 100 (yüz) dükkân, 666 (altı yüz altmışaltı) ev, 3 (üç) Susam Yağı Fabrikası, 20 (yirmi) Çiftlik, 21 (yirmi bir) Taş Ocağı işletmesi ve 15 okul bulunmaktadır.” Seyyahın yazılarında geçen bazı binalar günümüze ulaşmakla birlikte çoğu yok olmuştur (Ulugün, 2008: s. 264-267).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KÜLTÜR VARLIKLARI VE ARKEOLOJİK BULUNTULAR

4.1. PRAİNETOS/KARAMÜRSEL ÇEVRESİ ARKEOLOJİK BULUNTU

4.1.1. Erken Dönemler

İzmit Körfezi ve Çevresi tarih öncesi dönemlerden bugüne kadar yaşam alanı olarak elverişli bir bölge olmuştur. Dünyanın en önemli yollarının kavşak noktasında olan İzmit ve çevresinde prehistorik dönemlerden itibaren insanların yaşamakta olduğu kesin olarak ortaya çıkarılmıştır. Bölge prehistorik çağlardan bugüne kadar iskân edilmiştir ve yaşam sağlanmıştır (Fıratlı, 1953: 15). Anadolu ile Balkanlar arasında iki ana geçiş yolu bulunur ki bunlardan, biri Gelibolu Yarımadası- Çanakkale Boğazı- Biga Yarımadası üzerinden, diğeri de İstanbul Boğazı- Kocaeli Yarımadası üzerinden olan geçiş güzergâhıdır. Bu gün olduğu gibi geçmişte de bu iki yer anayol güzergâhları olarak kullanılmıştır. Kocaeli Yarımadası, Anadolu ile Balkanlar arasındaki en kolay geçişi sağlayan konumdur. İzmit kenti içinde şimdiye kadar, prehistorik bir yerleşme yeri tespit edilmemiş ise de (Fıratlı, 1971: 1) insanların İzmit körfezi ve çevresinde, Orta Pleistosen’den (Son Buzul Dönemi) beri, tüm Paleolitik Dönem boyunca var olduğu ortaya çıkarılmıştır (Özdoğan, 1995: 349). 1950’li yıllarda Nezih Fıratlı ve 1980’lerden sonra Mehmet Özdoğan tarafından yapılan araştırmalarda bölgede Paleolitik Dönem yerleri tespit edilmiştir (Çalık-Ross, 2007: s. 54).

eğitim verilmeye devam edildi. Yılın belli bir süresinde silahaltına alınan neferler, diğer zamanlar üretici olarak Osmanlı ekonomisi içerisindeydi. Böylece devlet çok daha kalabalık sayılarda nizamiye birliklerini daima hazır bulundurmaktan kurtuldu.

Kocaeli Yarımadası'nda da, Paleolitik Döneme ait buluntulara seyrek de olsa rastlanmıştır. Bölgede, genel olarak, kıyı şeridinden uzak kesimlerde, özellikle de kırmızı renkli toprakla kaplı yerlerde, Orta ve Üst Paleolitik dönemlere ait buluntulara seyrek de olsa rastlanmıştır. Kıyı kesimde ise, genellikle yüksek taraçalardaki aşınma yüzeylerinde Alt Paleolitik, kıyı çizgisi yakınlarında Üst ve Epi-Paleolitik Dönem malzemesi görülmüştür. Bunlar nadiren “konak yeri” denebilecek yoğunluktadır. (Özdoğan, 1995: s. 350).

Neolitik olarak tarihlenen yaşam şeklinin oluşum alanı, Orta Anadolu Havzası'nın doğusu, Güneydoğu Anadolu, Batı İran, Kuzey Irak ve Kuzey Suriye ile Güney Levant'a kadar olan geniş bir coğrafya içine yerleştirilmektedir. Öz (çekirdek) bölge olarak tanımlanan bu oluşum bölgesi kendi içinde birbirinden farklı özellikler gösteren ancak aralarında yoğun etkileşim bulunan üç bölgeye ayrılmaktadır. Neolitik yaşam, her çekirdek bölgenin kendine özgü koşulları içinde gelişerek oluşmuştur. Neolitik yaşam, MÖ 7. Binyılın başlarına kadar çekirdek bölge/oluşum bölgesi içinde kalmış, sonra hızla yayılım göstermiştir (Özdoğan, 2015: s. 54-55).

MÖ 7. Binyılın başlarında Anadolu'daki gelişimini tamamlayan Neolitik yaşam kültürü, Marmara Bölgesi'ne geçmiş, bölgenin yerel çevre koşullarına göre yeniden biçimlenerek buradan Avrupa kıtasına geçmiş ve beş yüz yıl gibi kısa bir süre içerisinde Atlantik Okyanusu kıyılarına kadar yayıldığı arkeolojik buluntular ışığında tespit edilmiştir. Son yıllarda yapılan arkeolojik araştırmalar öncesinde, Marmara Bölgesi ve Kocaeli Yarımadası'ndaki Neolitik Dönem, dallardan yapılmış yuvarlak planlı basit kulübelere yaşayan avcı balıkçı toplulukların oluşturduğu “*Fikirtepe Kültürü*” olarak tanınmaktaydı. İstanbul'da yapılan Yenikapı kazılarında olduğu gibi Pendik-Kaynarca kazısında da, farklı iki topluluğun kaynaşarak birlikte yaşadığı, hem avcılığa hem de çiftçiliğe dayalı karma bir ekonomik modelin ortaya çıktığını ispatlayan arkeolojik verilere ulaşılmıştır. Pendik Kaynarca'da, 2013 yılında yapılan çalışmalarda, Anadolu'ya ait Neolitik Kültür'ün Marmara'da da devam ettiğini kesin olarak gösteren, içinde kerpiçten dörtgen biçimli ambar gözleri olan ve Anadolu geleneğini yansıtan bir yapı gibi arkeolojik veriler elde edilmiştir (Özdoğan, 2013b: s. 42-44).

Arkeolojik araştırmalarda Neolitik Dönem yerlerinin tespiti oldukça g c t r. En yoğun yüzey taramalarında dahi Neolitik yerleşmeler kolaylıkla gözden kaçabilmektedir. Bu dönemden kalan yerleşmelerin bulunması, birçok kez rastlantılara bağlı olarak gerçekleşmektedir ( zdoğan, 1995: s. 350).

Marmara Bölgesi'nde Neolitik yerleşimlerinin yerinin belirlenmesinde karşılaşılan önemli bir zorluk, Neolitik Dönemdeki deniz seviyesi ile ilgilidir. M  10. Binyılın ilk yarısından itibaren, öncesinde bir g l olduğu bilinen Marmara Denizi'ne, Çanakkale Boğazı'nın oluşumu sonucunda, Ege Denizi'nden gelen tuzlu sular girmiştir. Bunun sonucunda Marmara'da tuzlanma ve deniz seviyesinde yükselme başlamıştır. M  9. ve 8. binyıllarda, deniz seviyesinin bugünkü seviyenin 45 m. altında olduğu, 7. binyılda ise deniz yüzeyinin bugünkünün 25 m. altında bir seviyeye ulaştığı bilinmektedir. Bu nedenle Marmara'nın Neolitik Dönemdeki kıyıları ve kıyı yerleşmeleri bugün su altında kalmıştır ( zdoğan, 2012: s. 58; 2013a: s. 269).

Marmara Bölgesinde yapılan son araştırmalarda tespit edilen Neolitik Dönem yerleşmelerinin bir kısmında kazı çalışmaları yapılmıştır. Doğu Marmara Bölgesi'nde üzerinde kazı çalışması yapılan Neolitik yerleşmeler şunlardır: Fikirtepe (Kadıköy- stanbul), Pendik Kaynarca Höyüğü ( stanbul), Ilıpınar Höyüğü (Orhangazi-Bursa), Menteşe H y k (Yenişehir-Bursa), Barçın H y k (Yenişehir-Bursa), Aktopraklık H y k (Akçalar-Bursa). Ayrıca yapılan yüzey araştırmalarında Tuzla ( stanbul), Domalı / Sahilköy (şile- stanbul), İbonun Rampası (Yalova) ve  y cek'de ( znik-Bursa) Neolitik yerleşmeler tespit edilmiştir ( zdoğan, 2013a: s. 271).

Marmara Bölgesi'nde, bu döneme ait birçok yerleşmeye rastlanmış olmasına rağmen Kocaeli Yarımadası üzerinde, bu dönemin hiçbir aşamasına ait bir buluntuya rastlanmamıştır.  stanbul'un Avrupa Yakası'nın Kalkolitik döneme ait kültürler açısından zengin olduğu saptanmış,  znik Havzası'nda da bu döneme ait yerleşimler yoğun olarak tespit edilmiştir. Bunun ötesinde, bu dönemde Trakya ile Anadolu kültürleri arasında yoğun ilişkilerin olduğu anlaşılmıştır. Kocaeli Yarımadası  zerinde Kalkolitik bir yerleşme veya kültür izi tespit edilememiştir ( zdoğan, 1995: s. 351).

Tunç Çağı'nda da, Kocaeli Yarımadası için Kalkolitik Dönem'de ki durum söz konusudur. Marmara kıyıları, İlk Tunç Çağı'nda (MÖ 3000-2600) yoğun olarak iskân edilmiştir. Gelibolu Yarımadası'nın ucundan İstanbul Tarihi Yarımada'ya kadar tüm kuzeybatı Marmara kıyılarında, bu döneme ait küçük ama sık kıyı yerleşmelerine rastlanmıştır. Buna karşılık, İstanbul Boğazı'nda, İzmit Körfezi kıyılarında ve Yalova'dan Kapıdağ Yarımadası'na kadar olan kıyılarda yapılan araştırmalarda bu döneme ait tek bir yerleşme dahi bulunmamıştır. Kapıdağ Yarımadası'ndan Çanakkale'ye kadar olan kıyılarda Tunç Çağı yerleşmelerine tekrar sıklıkla rastlanır. Doğu Marmara kıyı şeridindeki ve bilhassa İzmit Körfezi kıyılarındaki bu boşluğu arkeolojik olarak açıklamak çok zordur. Kocaeli Yarımadası'nda ve İzmit Körfezi kıyılarında, MÖ 5000-800 yılları arasına ait hiçbir yerleşme ve kültür izinin bulunmayışı, bu bölgedeki kıyı şeridinin yakın zamanda tektonik vb. sebepler yüzünden değişmiş olabileceği ile açıklanabilir (Özdoğan, 1995: s. 351).

Son yıllarda, Marmara Bölgesi'nde, bilhassa Kocaeli Yarımadası ve İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yapılan arkeolojik çalışmalar bölgenin ve İzmit'in tarihi kronolojisinde yer alan önemli boşlukların doldurulmasına ışık tutabilecek niteliktedir.

Doğu Akdeniz'deki uygarlıkların çöküşünde önemli rol oynadıkları düşünülen, “deniz kavimleri” ile “kara kavimleri” olarak adlandırılan, kuzey batıdan gelen halkların, İlk Demir Çağ'ında, MÖ 1200'lerden başlayarak batı ve kuzeybatı Anadolu'ya girmiş olduklarına ilişkin arkeolojik kanıtlar yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaya devam etmektedir. Marmara Bölgesi'nde yapılan arkeolojik araştırmalar bu konuya ilişkin, önemli görüşler getirebilecek, yeni arkeolojik veriler ortaya koymaya devam etmektedir (Aydınğün ve Aydınğün, 2013: s. 65-78).

İlk kez varlığı Toria kazılarında görülen iki seramik türü bulunmuştur. Barbar seramik (Coarse Ware) ve Yumrucuklu seramik (Buckel) olarak tanımlanmış olan bu seramikler, Balkan kökenli halkların Anadolu'ya göçlerinin arkeolojik kanıtlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kocaeli Üniversitesi adına Prof. Dr. A. Çalık Ross başkanlığında yürütülmekte olan, Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmalarında, İlk Demir Çağı'na tarihlenen ve “Barbar Seramik” ya da “Coarse Ware” adı verilen seramik parçalarına Dil Ovası'nda da rastlanmıştır. Bu

parçalar, Erken Demirçağ'da, Anadolu'ya geçen Thrak/Frig kavimlerinin geçişlerinin, Hellespont (Çanakkale Boğazı) ve Marmara Adaları üzerinden olduğu gibi, Bosporos/İstanbul Boğazı ve Kocaeli Yarımadası üzerinden de olduğu şeklinde değerlendirilmesi mümkündür (Aydınğün ve Aydınğün, 2013: s. 65-71; Aydınğün vd. 2014: s. 21-34).

Bursa K.T.V.K.K.Nun 18.03.1998Tarih ve 452 Sayılı Kararı ile sit arkeolojik sit alanı ilan edilen höyükte bulunanlar birçok yeni bilgi sahibi olmamızı sağlayacak türde olmakla birlikte yapılacak bir planlı kazı ile Tarihin yeniden yorumlanması mümkün olacaktır.

Bithynia Bölgesinin içerisinde bulunan İzmit Körfezi kıyıları antik dönemlerden itibaren bir geçiş noktası olmuştur. Bu bölgenin Coğrafi yapısı ve iklimi dolayısıyla bölgede paleolitik⁵⁶ dönemde insanların yaşadığı kesin olarak buluntular ile kanıtlanmıştır. Bölge de insanlar prehistorik çağlardan bugüne dağın yerleşim ve yaşam sağlanmışlardır (Fıratlı, 1953: s. 15).

Asya ile Avrupa'nın arasında bulunan büyük bir yarım ada olan Anadolu'dan Avrupa'ya 2 (iki) adet temel geçiş yolu bulunur ki bunlardan, bir tanesi Gelibolu Yarımadasını takip ederek, Çanakkale Boğazı ve Biga Yarımadası üzerinden olan yol, bir diğeri de Kocaeli Yarımadası üzerinden İstanbul Boğazı güzergâhıdır. Günümüzde ana geçiş yolu olan bu iki güzergâh geçmişte de tercih edilmiş ve anayol olarak kullanılmıştır. Bölgenin coğrafyası ve iklimi insanların bu bölgede yaşamasına olanak sağladığı için bölge de Orta Pleistosen'den beri tüm Paleolitik Dönem boyunca yaşadığı tespit edilmiştir (Özdoğan, 1995: s. 349).

1950 yılından Nezih Fıratlı ile başlayan yüzey araştırmaları 1984 yılında Mehmet ÖZDOĞAN devam etmiş ve Bithynia Bölgesi'nde, Paleolitik ve Epi-Paleolitik dönemlerden itibaren bazı arkeolojik buluntu alanları ve konak yerleri tespit edilmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 54).

⁵⁶ Paleolitik kavramı, 1865 yılında J. Lubbock tarafından Eski Taş Çağ'ını ifade etmek için ortaya atılmıştır. Paleolitik Çağ, insanlık tarihinin ilk basamağını oluşturmasının yanı sıra, bu tarihi sürecin %99'undan daha uzun bir bölümünü kapsamaktadır. Günümüzden yaklaşık 2,5 milyon yıl önce, insanın Afrika kıtasında ilk aleti üretmesiyle başlamış, yine Yakındoğu'da günümüzden yaklaşık 20 bin, Avrupa'da ise 10 bin yıl önce sona ermiştir.

Mehmet Özdoğan ve ekibinin, 1984 yılından bu yana gerçekleştirdikleri yüzey araştırmalarında; Kocaeli İli, Kandıra İlçesi, Kefken Kovan ağzı ve Cebeci yakınlarında Alt Paleolitik ve Orta Paleolitik; Kerpe Sarısu ağzında Orta Paleolitik buluntu alanları ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra İzmit Körfezi'nin kuzey kıyılarında az olmakla beraber, özellikle Yalova İli, Göztepe, Çallica ve İbo'nun Rampası Mevkii'ler inde Paleolitik Döneme özgü yoğun buluntular söz konusudur. Körfezin Güney Kıyı kesimlerin de sahilden uzaklaştıkça genellikle yüksek taraçalardaki aşınma yüzeylerinde Alt Paleolitik, kıyı çizgisi yakınlarında Üst ve Epi-Paleolitik Dönem malzemesi görülmüştür. Bunlar nadiren “konak yeri” denebilecek yoğunluktadır (Özdoğan, 1995: s. 350).

Buluntu yoğunluklarına göre bölgenin paleolitik yerleşimleri Fikirtepe, Dolamalı-Alaçalı, Pendik, Göksu, İçerenköy, Kefken-Cebeci, Parganlı-Kerpe olarak görülmektedir (Boyana, 217: s. 154).

Tarih öncesi Arkeolojisinin en çok tartışılan konuları arasında tarıma dayalı yerleşik yaşıntının Yakın Doğu ve Anadolu'dan göç kültür etkileşimi ile mi yoksa dünyanın değişik yerlerinde bağımsız gelişme sonunda mı ortaya çıktığı gelmektedir. Bununla birlikte Arkeolojik yüzey araştırmalarında Neolitik Dönem de yaşam ve yerleşim yerlerinin tespiti oldukça zordur. En kapsamlı yüzey taramalarında dahi Neolitik yerleşimler tespit edilememektedir. Yapılan çalışmalarda bu dönemden kalan yerleşimlerin tespit edilmesi, çoğu kez şans eseri olmakta ya da bazı tesadüflere bağlı olarak vuku bulmaktadır (Özdoğan, 1995: s. 350).

Neolitik yerleşimlerin tespitinin zorluğunun yanında Marmara Bölgesi'nde Neolitik yerleşimlerinin yerlerinin belirlenememesinin nedeni MÖ Marmara denizi bir göl olmasıdır. MÖ 10 Binyıllarında oluşan Çanakkale Boğazı üzerinden Akdeniz ile Ege Denizin'den gelen nispeten daha tuzlu olan sular Marmara denizinin de tuzlanması ve deniz seviyesinin artmasının sebebi olmuştur. MÖ 9. ve 8. binyıllarda, Marmarada deniz seviyesi günümüzde ki seviyenin 45 mt altındadır. Boğazlar gelen deniz suyu ile birlikte MÖ 7. binyıllarda deniz seviyesinin bu günkü seviyenin 27 m altında olması ve yaşanan depremlerinde Marmara denizinin Neolitik Dönemdeki kıyı bölgeleri ile

kıyı yerleşimlerinin günümüzde deniz altında olmasının sebebidir (Özdoğan, 2012: s. 58; 2013a: s. 269).

Neolitik Dönem de Bithynia Bölgesi sınırları içerisinde önemli yerleşimler mevcuttur. Bunların içerisinde Fikirtepe, döneme özgü bir kültür merkezi olarak çevre coğrafyalarda gözlemlendiği önemli bir yerleşimi temsil etmekte, temelde Ilıpınar Neolitiği⁵⁷ ile karşılaştırılmaktadır. Fikirtepe yerleşmesi ve Fikirtepe Kültürü ile bağlantılı diğer bir Neolitik yerleşmeyi, İstanbul Pendik İlçesi'nde Temenye Höyük olarak bilinen alan oluşturmaktadır. Pendik yerleşmesinden yaklaşık olarak 10 km. uzaklıkta, daha doğuda bulunan bir diğer tarih öncesi yerleşimin Tuzla'da tespit edildiğini görmekteyiz. İstanbul İli, Tuzla İlçesi'nin kuzeybatısında, denizden 150 m. kadar içeride, bir ilkokul inşaatı temel kazısı esnasında tesadüfen gün yüzüne çıkmıştır. Deniz kabukluları ve çeşitli keramik üretimlerden oluştuğu tespit edilen Tuzla buluntularının, Fikirtepe keramiği ile tamamen aynı olduğu ve dolayısıyla Pendik ve İçerenköy ile analogi oluşturduğu uzmanların görüşüdür. Dönemin en iyi araştırılan alanlarından birisini Ilıpınar Höyüğü oluşturur. Bursa İli, Orhangazi İlçesi, İznik Gölü'nün yaklaşık olarak 2 km. batısında bulunan Ilıpınar, 1987-1995 ile 2002 yılları arasında kazılmıştır. En üstte, Bizans Dönemi'ne kadar devam eden toplam on katman olduğu tespit edilen yerleşiminde, tarih öncesi kronoloji Geç Neolitik, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı olarak temsil edilmektedir. Çalışma alanımızda Ilıpınar yerleşiminden biraz daha erken katmanların tespit edildiği bir başka Geç Neolitik Dönem alanımızı Menteşe Höyük⁵⁸ oluşturur. Bursa İli, İznik Gölü'nün güneyindeki Yenişehir Ovası içerisinde yer alan, antik bir gölün yakınında bulunan höyüğün en alt katmanının, Ilıpınar'daki ilk iskândan yaklaşık yarım yüzyıl daha öncesine ait olduğu tespit edilmiştir. Tarih öncesi dönemlerden Kalkolitik ve Orta Tunç Çağı'na ait katmanların da bulunduğu Menteşe Höyükte, Ilıpınar mimarisini hatırlatan konut kalıntılarının, duvarları dalların çamurla sıvanması veya yığma çamur kümeleriyle yapıldıkları belirtilmekte, bazı farklılıklar olsa da, mimarinin genel olarak Ilpınar ile paralel olduğu belirtilmektedir (Bora, 2015: s. 20-21).

⁵⁷ Bursa İl merkezinin kuzeydoğusunda, Orhangazi İlçesi'nin yaklaşık 2 km. güneyinde, İznik Gölü'nün 2 km. batısında yer alan bir höyüktür.

⁵⁸ Menteşe Höyüğü, Bursa İl merkezinin doğu-kuzeydoğusunda, Menteşe Köyü'nün yaklaşık 500 metre güneybatısında yer alan bir höyüktür. Höyük, Yenişehir.

Bursa İli, Yenişehir Ovası'nda Menteşe Höyük 'ün doğusunda bulunan bir başka Geç Neolitik Çağ yerleşmesi, Barcın Höyük⁵⁹ olarak anılmaktadır. Keşfi 1950'lerde yapılan alandaki kazılar 2005 yılında başlamış ve hala sürmektedir. En eski katmanları tarihöncesi dönemlere ait olan yerleşimde, Geç Neolitik, Geç Kalkolitik, Erken Tunç Çağı ve daha sonra Bizans kronolojisi veren tabakalar tespit edilmiştir. Geç Neolitik Dönem, Ulubat (Artynia) Gölü'nün doğu kıyısında bulunan Aktopraklık'ta, MÖ 7. bin yılın ortalarından, MÖ 6. bin ortalarına kadar, üç tabakada, kesintisiz yerleşimle temsil edilir. Aktopraklık yerleşmesinde, Erken Kalkolitik mezarlığı ve Bizans izleri de tespit edilmiştir. Ayrıca Kocaeli İli Yarımca Petrol Rafinerisi alanında, Fikirtepe ile çağdaş bir yerleşimin söz konusu olduğu bazı kaynaklara yansımıştır. Yine Düzce İli, Gölyaka İlçesi, Yazıpınar Höyüğü buluntuları arasında, bazı obsidyen, keramik buluntular ve Neolitik katmanlardan bahsedilmektedir (Bora, 2015: s. 22).

Marmara Bölgesinde ki çalışmalar ve araştırmalarda tespit edilen Neolitik Dönem yerleşimlerinin bazılarının da kazı çalışmaları olmuştur. Araştırmalarda tespit edilen ve Doğu Marmara Bölgesi'nde konumlanmış üzerinde kazı çalışması yapılan Neolitik yerleşmeler şunlardır: Fikirtepe (Kadıköy-İstanbul), Pendik Kaynarca Höyüğü (İstanbul), Ilıpınar Höyüğü (Orhangazi-Bursa), Menteşe Höyük (Yenişehir-Bursa), Barcın Höyük (Yenişehir-Bursa), Aktopraklık Höyük (Akçalar-Bursa). Ayrıca yapılan yüzey araştırmalarında Tuzla, Kadıköy, Kalmış Yat Limanı (İstanbul), Domalı / Sahilköy (Şile-İstanbul), İbo'nun Rampası (Yalova) ve Üyücek'de (İznik-Bursa) Neolitik yerleşmeler tespit edilmiştir (Özdoğan, 2013a: s. 271).

Marmara Bölgesi'nde, Neolitik döneme ait birçok yerleşmeye rastlanmış olmasına rağmen Kocaeli Yarımadası üzerinde, bu döneme ait bir tek Sementler Höyüğü tespit edilmiştir. Bursa K.T.V.K.K. nun 18.03.1998 Tarih ve 452 Sayılı Kararı ile arkeolojik sit alanı ilan edilen höyükte bulunanlar birçok yeni bilgi sahibi olmamızı sağlayacak türde olmakla birlikte yapılacak bir planlı kazı ile Tarihin yeniden yorumlanması mümkün olacaktır.

⁵⁹ Bursa İl merkezinin doğusunda, Yenişehir İlçesi'nin 4 km. batısında, Barcın Köyü'nün 3–4 km. güneyinde yer alan bir höyüktür.

4.1.2. Helenistik Dönem

Yerleşim alanı ve çevresinde Helenistik Döneme ait buluntular sınırlı sayıda olmakla birlikte, mevcut eserler dönemin karakteristik özelliklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Kocaeli Müzesi envanterinde kayıtlı olan bu eserler, günümüze ulaşabilen nadir örnekler arasında yer almaktadır. Söz konusu buluntular, geçmişe dair bilgi aktarımını sağlayan ve adeta tarihin karanlık noktalarını aydınlatan birer kültürel ışık niteliğindedir. Bu buluntuların bulunduğu konumlar ve sahip oldukları özellikler incelendiğinde, Helenistik Dönem'in yerleşim dinamikleri, sosyo-kültürel yapısı ve sanatsal eğilimleri hakkında daha kapsamlı bir anlayış geliştirilebilmektedir.

Kocaeli Müzesi Envanter No: 764, 4 Temmuz Mahallesi, Kırk Merdiven Mevkii (Eski adı Hacı Ömer Ağa) bulunmuştur. Pişmiş toprak malzemeden üretilmiş olan çift kulplu maşrapa, kırmızı hamurludur. Eserin ölçüleri 15 cm yüksekliğinde ve 10,8 cm genişliğindedir. İki kulp, ağız kısmından başlayarak karın bölümüne doğru uzanmakta ve burada birleşmektedir. Geniş ağızlı, kısa boyunlu olan form, boyundan gövdeye hafif bir kavisle geçiş yapmaktadır. Gövde kısmı şişkin olup, küçük ve yuvarlak bir dip kaideye sahiptir. Ağız kısmında küçük bir çatlak, dip kaideye ise küçük bir kırık ve eksiklik bulunmaktadır. Geç Helenistik–Erken Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir (Kat. No:1, Res.1, Lev. V).

Şekil özellikleri ve hamur yapısı itibarıyla, dönemin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Fonksiyonel olarak sıvı taşımak ve depolamak amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Bölgesel üretim teknikleri ile uyumludur ve ait olduğu dönemin günlük yaşamına ışık tutmaktadır.

Kocaeli Müzesi'ne ait 766 envanter numaralı tek kulplu maşrapa, Geç Helenistik ve Erken Roma dönemine tarihlenmektedir. Eser, 8,5 x 5,5 cm boyutlarında olup, pişmiş toprak malzeme kullanılarak üretilmiştir. Şişkin bir gövdeye sahip olan bu maşrapa, kırmızı hamurdan yapılmış olup geniş ağızlı bir form sergilemektedir. Bu buluntu, benzer özellikler gösteren ve aynı arkeolojik bağlamda bulunan çift kulplu maşrapa ile birlikte ele geçirilmiştir. Söz konusu buluntular, dönemin malzeme kültürü

ve üretim tekniklerine dair önemli veriler sunmaktadır. 4 Temmuz Mahallesi, Kırk Merdiven Mevkii (Eski adı Hacı Ömer Ağa) bulunmuştur (Kat. No:2, Res. 2, Lev. V).

Şekil özellikleri ve hamur yapısı itibarıyla, dönemin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Fonksiyonel olarak sıvı taşımak ve depolamak amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir.

Kocaeli Müzesi envanterinde 784 numarayla kayıtlı olan eser, pişmiş toprak malzemeden üretilmiş, uzun boyunlu ve tek kulplu bir kap örneğidir. Eserin boyu 19,5 cm, dip çapı 5,8 cm, ağız genişliği ise 4,7 cm olarak ölçülmüştür. Kulpu, gövdeye dik bir açıyla bağlanmış olup, şişkin ve kalın bir yapıya sahiptir. Ayrıca, eser yuvarlak bir kaideye oturmaktadır. Bu obje, Karamürsel Kayacık Mahallesi'nde yapılmış olan kazılar sırasında bulunmuş ve bölgedeki antik yerleşimlerin kültürel ve günlük yaşam pratikleri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır (Kat. No:3, Res. 3, Lev. VI).

Bu tür kaplar genellikle sıvı saklamak veya taşımak için kullanılırdı. Küçük boyutları, belki günlük ev içi kullanım için (su, yağ, parfüm gibi) tasarlanmış olabilir. Tek kulp, tek elle tutulup kolayca dökülmesini sağlar. Pişmiş toprak malzeme, hem ekonomik hem de kolay üretilir olduğu için geniş kitleler tarafından tercih edilmiştir. Eserin kalın kulpu ve yuvarlak kaidesi, dayanıklılığını arttırmak ve kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla tasarlanmış olabilir.

Bu üç eser dışında, yerleşim ve çevresinde Helenistik döneme ait herhangi bir buluntu bulunmamasının en önemli sebeplerinden biri, yerleşim alanında kazı çalışmalarının yapılmamış olmasıdır. Ayrıca, yaşanan depremlerin de büyük bir etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Prainetos yerleşiminin çevresinde, antik yazılı kaynaklarda çok sayıda Helenistik koloninin varlığından bahsedilmektedir. Yerleşim ve çevresinde Helenistik yerleşimlerin varlığı, arkeolojik buluntularla desteklenmiş olmakla birlikte, kapsamlı kazı çalışmalarının yapılmamış olması nedeniyle mevcut buluntular sınırlıdır.

4.1.3. Roma Dönemi

Prainetos sayıları çok fazla olmasa da, günümüze ulaşmayı başaran buluntuları vardır. Bu buluntular Prainetos çevresinde Roma Dönemi'nde yaşamış insanların taşıdıkları isimler, aile yapıları, mezar kültürleri, din anlayışları, meslekleri ve günlük yaşamlarında kullandıkları nesneler hakkında doğrudan veya dolaylı yoldan üzerinde fikir yürütmemizi sağlamak açısından önemlidir.

Yerleşimin Roma Dönemi tarihini yansıtan Karamürsel ve Gölcük çevresinde bulunan, MS I.-III. yüzyıllara ait bir lahit mezar, yola ait bir miltaşı, burada yaşamış olanların mezar taşları ve bunların üzerlerindeki Helence yazıtlar ve yüzey çalışması sırasında elde edilen buluntulardır (Öztürk, 2017: s. 64).

Konca Lahdi Kocaeli'den Batıya Karamürsel'e doğru deniz kıyısı boyunca gidilirken, Halidere ile Ulaşlı mahalleleri arasında Konca/Gonca denen mevkiide, 1967 yılının Kasım ayında İzmit – Yalova D-130 karayolu yapım çalışması sırasında ortaya çıkarılmıştır. Arkeoloji literetörüne buluntu yerinden dolayı “Konca/Gonca Lahdi” olarak geçen, MS II yüzyılın başlarına tarihli ve ayrıca Helence mezar yaşıtına sahip bir mermer lahittir (Kat. No: 4, Res. 4, Lev. VI).

Lahdin yan yüzeyine işlenmiş olan tema, arkeolojik literatürde “ölü yemeği sahnesi/symposium” teması olarak bilinir. Bu temada, bir erkek ile omzuna elini koyarak sarıldığı, sağ elinde bir ayna tuttuğu bir kadının, kline⁶⁰ üzerinde yan yana ve sol dirseklerinden destek alarak başlarını birbirine yaslamış şekilde, yarı uzanır pozisyonda tasvir edildiği görülmektedir. İlgili yazıttan anlaşıldığı üzere, bu betimlemeler, söz konusu aileye ait birer figürdür. Kline'nin hemen altında ise, sağda kapkaçak ve yemeklerin bulunduğu bir masa; solda, kadının günlük yaşamda kullanmış olabileceği bir örme ve yün sepeti; ortada ise ailenin bir parçası olarak tasvir edilen bir köpek figürü yer almaktadır.

⁶⁰ Ölü Yatağı olarak adlandırılan, Antik Yunan'da dikdörtgen formlu ve dört ayaklı divan ya da sedir benzeri bir tür mobilyadır.

Lahdin üzerindeki yazıt, “*Artemidoros’un torunu, Artemas oğlu Posidoneis ve Apollonios kızı Tatia yaşarlarken bu lahdi kendilerine hazırlattılar. Yoldan ve denizden geçenlere selam olsun!*” şeklinde bir metin içermekte olup, mezarın sahiplerinin kimliklerine dair bilgi sunmaktadır. Ayrıca, mezar soyguncularına karşı koruma amaçlı eklenen yazı şu şekilde devam etmektedir: “*Hiç kimseye, ismi yazan Posidoneis ve Tatia’dan başkasını bu mezara koymasına izin verilmez. Eğer bu yazılanlara rağmen biri bunu yapacak olursa, Nikomedeia kentine bin dinar para cezası ödeyecek.*” Bu yazıttan, bölgenin siyasi olarak Nikomedeia kentinin egemenlik alanında olduğuna dair bir izlenim edinilmektedir.

Lahdin diğer yüzeyinde ise şu yazı yer almaktadır: “*Artemidoros torunu, Artemas oğlu Posidoneis ve Apollonios kızı Tatia yaşarlarken bu lahdi kendilerine hazırlattılar. Yoldan ve denizden geçenlere selam olsun!*” Bu ifadeden, lahidin hem deniz yoluyla hem de kara yoluyla geçenler tarafından görülebilecek bir konumda olduğu ve bu bölgenin işlek bir yol ağzı üzerinde bulunduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 2017: s. 64).

Bu yazıtlar ve figüratif anlatımlar, hem söz konusu ailenin sosyal ve kültürel bağlamını hem de mezarın yer aldığı çevresel koşulları anlamamız açısından önemli veriler sunmaktadır. Mezarda kullanılan temalar, dönemin ölüm sonrası inançlarını, sosyal statüyü ve günlük yaşamı betimleyen unsurlar taşımaktadır.

Yol çalışması esnasında Lahdin kapağı ilk esnada buldozer tarafından yanlışlık ile kırılmış olup lahdin içinde, mezarın bir kadına ait olduğuna iâşret eden bir aynanın ve mezar sahiplerine ait diğer eşyaların küçük bir masa üzerine serpiştirildiği görülmüştür. Lahdin içerisinde ayrıca yüksek arkalıklı bir tahta oturan polos, Khiton ve manto giyimli bir Kybele⁶¹ heykeli bulunmuştur (Kat. No:5, Lev. VII, Res. 5).

Konca Lahdi, Kocaeli Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi’nde sergilenen, Roma dönemi ile ilgili önemli veriler sunan bir eserdir. Heykel, Bithynia bölgesinde yaygın

⁶¹ Kybele, Anadolu kökenli, ana tanrıça olarak bilinen bir tanrıçadır. Bereket, doğurganlık ve doğa ile ilişkilendirilir. Roma döneminde Magna Mater (Büyük Ana) olarak tanınır ve tanrılarla insanların anası olarak kabul edilir.

olan Ana Tanrıça Kybele kültürüne ait olup, Roma döneminde Prainetos ve çevresinde tapınılmış olduğunu gösteren niteliktedir. Eserin ölçüleri, yüksekliği 33 cm, genişliği 14 cm ve derinliği ise 11 cm olarak kaydedilmiştir. Konca Lahdi, Roma dönemine ait arkeolojik buluntular açısından büyük bir öneme sahiptir. Lahit çevresinde gerçekleştirilen kazılar sonucunda, toprak tabakası temizlendiğinde, Roma Lahdinin güney kenarına bitişik, tamamen toprak altına yapılmış bir mezar odası ortaya çıkmıştır. Bu mezar odasının tonoz örtülü yapısı, döneme ait fotoğraflarda yer almaktadır.

Mezar odası, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda, dikdörtgen planlı olup, üzeri tonoz örtülüdür. Odaya giriş, kuzeydoğu duvarındaki dikdörtgen bir açıklıktan sağlanmaktadır. Yapılan kazılarda, mezar odasında Bizans İmparatoru Iustinianus dönemine (MS 527-565) ait bir sikke bulunmuş ve yan yana uzanmış dokuz insan iskeleti ortaya çıkmıştır. Ayrıca, sonraki dönemlere ait çeşitli kandil, seramik ve cam parçaları da bulunmuştur. Bu buluntular, mezarın Roma dönemi ve sonrasındaki kullanımı ile ilgili önemli ipuçları sunmakta olup, aynı zamanda lahit üzerindeki yazıt, dönemde mezar hırsızlığının yaşandığını belgelemektedir.

Konca Lahdi, yüksek podyumu nedeniyle podyumlu lahit olarak sınıflandırılmaktadır. Bu özelliği, lahdi diğer mezar tiplerinden ayıran tipolojik bir farklılık oluşturur. Lahit ve çevresindeki buluntular, dönemin sosyal yapısını, inanç sistemlerini ve mezar geleneklerini anlamamıza önemli katkılar sağlamaktadır. (Yücebağ, 2018: s. 63).

Karamürsel ve çevresinde bulunan yazıtlı eserlerin büyük bir kısmı mezar stellerine dayanmaktadır. Bu buluntular, günümüzde Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Bursa Arkeoloji Müzesi'nin envanterlerine kayıtlıdır. Mezar stelleri, antik toplumların ölüm ve gömüt ritüelleri hakkında önemli bilgiler sunmakta, aynı zamanda dönemin sosyal, kültürel ve dini yapıları hakkında da ipuçları vermektedir.

Söz konusu yazıtlı eserler, taş üzerine kazınmış yazılar ve figürler içerirken, bazen dini tanrı figürleri ve ölüye ait semboller de yer almaktadır. Bu tür buluntular,

bölgedeki antik yerleşimlerin kültürel zenginliğini ve tarihsel bağlamını anlamamıza olanak sağlar. Karamürsel çevresindeki yazıtlar, yalnızca yerel tarih açısından değil, aynı zamanda bölgesel ve hatta daha geniş coğrafi alanlardaki arkeolojik çalışmalar için de değerli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu buluntular, bölgenin tarihsel derinliğini ortaya koyarken, Antik Çağ'daki toplumsal yapıları ve etkileşimleri anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterine 761 numara ile kayıtlı olan Dört Figürlü Mezar Steli, Kocaeli ili, Hacı Ömer Ağa Mahallesi (günümüzde 4 Temmuz Mahallesi) Kırkmerdiven Mevkii'nde bulunmuştur. Byzantion tipi stel grubuna dâhil edilen bu eserin, alınlıklı olduğu düşünülen üst kısmı kırık durumdadır. Stelin alınlık altındaki Grekçe yazıt, iki satırdan oluşmakta olup şu ifadeleri içermektedir: “*Zokithos oğlu... Yaşarken ve karısı... 'ya anısı hoş olsun diye yaptırdı.*” Yazıtın incelenmesi sonucunda, stelin sahiplerinin hayattayken bu anıt mezarı inşa ettirdikleri ve isim kısımlarının bilinçli olarak boş bırakıldığı anlaşılmaktadır. Stelin ön yüzeyinde, bir mimari yapı içerisine yerleştirilmiş kabartmalar dikkat çekmektedir. Sol tarafta tunika giymiş bir erkek figürü, sağ tarafta ise saçları görünmesine rağmen başından aşağı doğru inen örtüsüyle tasvir edilmiş mantolu bir kadın figürü bulunmaktadır. Her iki ana figürün yanında, küçük boyutlu hizmetkâr figürleri de kabartma olarak işlenmiştir. Sağdaki küçük figür, ana kadın figürüyle benzer bir şekilde giyinmiş olup, aynı duruşu sergileyen bir kadın olarak betimlenmiştir. Erkek figürün yanında yer alan hizmetkâr figürünün baş kısmı kırık olup, kısa tunika giymektedir.

Sanatsal ve ikonografik özellikler dikkate alındığında, stel MS 1. ile 2. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir. Dönemin sanat anlayışını yansıtan bu eser, hem stilistik hem de ikonografik açıdan önemli ipuçları sunmaktadır (Kat. No:6, Lev. VII, Res. 6).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 762 numara ile kayıtlı olan İki Figürlü Mezar Steli, Byzantion tipi bir stel olup mermer malzemeden imal edilmiştir. Eserin ölçüleri 40 x 60 cm'dir. Karamürsel'in eski adıyla Hacı Ömer Ağa Mahallesi, yeni adıyla 4 Temmuz Mahallesi'nde, Kırkmerdiven mevkiinde bulunmuştur. Stelin alınlıklı olduğu düşünülen üst kısmı kırık durumdadır. Stelin ön yüzünde, mimari bir çerçeve içerisinde yer alan, ayakta duran iki figür kabartması bulunmaktadır. Bu

figürler, tunika giymiş bir erkek ve mantolu bir kadından oluşmaktadır. Her iki figürün de baş kısımları kopmuş durumdadır. Sol tarafta konumlanan erkek figürü, sağ kolunu dirsekten bükerek göğüs hizasında öne doğru uzatmış, sol kolunu ise aşağıya doğru düz bir şekilde indirmiştir; dirsekten hafif bir kavis yaparak öne doğru uzanmıştır. Figürün giysisindeki kıvrımlar belirgin ve kalındır. Sağ tarafta yer alan kadın figürü ise erkeğin kompozisyonuna benzer bir şekilde tasvir edilmiştir. Tüm vücudu saran geniş bir pelerin giymektedir ve bu pelerinin altında, ayaklara kadar uzanan ikinci bir elbise görünmektedir.

Stelin alt kısmında beş satırdan oluşan Grekçe bir yazıt bulunmaktadır. Yazıtta şu ifadeler yer almaktadır:

“Menios oğlu Euplous, bu steli ve sunakla birlikte kendisi ve yaşamını 30 yıl üstün bir şekilde geçiren hayat arkadaşı Demetrias için yaptırdı. Hoşçakalınız.”

Mezar steli, tipolojik ve stilistik özelliklerine dayanarak MS 1–2. yüzyıl dönemine tarihlendirilmektedir. (Kat. No:7 Res. 7, Lev. VIII).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 763 numara ile kayıtlı olan Üç Figürlü Mezar Steli, mermer malzemeden imal edilmiştir. Söz konusu eser, Karamürsel ilçesinin eski adıyla Hacı Ömer Ağa Mahallesi, yeni adıyla 4 Temmuz Mahallesi Kırkmerdiven Mevkii çevresinde bulunmuştur. Stel, Byzantion tipi mezar stelleri grubuna dâhil edilmekte olup, alınlıklı olduğu düşünülen üst kısmı kırık durumdadır. Alınlık altında iki satırdan oluştuğu anlaşılan bir yazıt bulunmaktadır; ancak yazıt kısmı büyük oranda tahrip olduğundan yalnızca birkaç harf seçilebilmektedir. 75 x 56 cm boyutlarında olan stel, neredeyse tamamını kaplayan bir çerçeve içerisinde, yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış üç figürlü bir kompozisyona sahiptir. Kompozisyonun solunda yer alan kadın figürünün yüz kısmı tahrip olmuştur. Başını hafifçe doğrultmuş vaziyette betimlenen figür, tüm bedenini saran bir örtüye bürünmüş olup, örtünün altından topuklara kadar uzanan elbise kıvrımları belirgin şekilde işlenmiştir. Sol kol, dirsekten bükülerek göğüs hizasından dışarı çıkmakta; sağ kol ise aşağıya doğru sarkarak örtüyü tutmaktadır. Kompozisyonun sağ tarafında ise bir erkek figürü yer almaktadır. Bu figür, sağ omuz ve göğsünü açıkta bırakan bir giysiyle tasvir edilmiştir. Sağ kolunu havaya kaldırmış halde, yarısı kadın figürünün başına gelecek şekilde bir çelenk tutmaktadır. Sol kolu ise aşağıya doğru sarmakta ve giysisini kavramaktadır.

Stel üzerindeki üçüncü figür, merkezde konumlandırılmış olup, diğer figürlere nazaran daha küçük boyutta ve genç bir erkek olarak betimlenmiştir. Üzerinde tüm vücudunu saran bir elbise bulunmakta; sağ kolu göğüs hizasından elbiseden dışarı çıkarken, sol kolu elbisesini tutar vaziyettedir.

Mezar steli, sol üst ve sağ alt köşelerinden kırılmış olup, parçalanmış halde ele geçirildiğinden çeşitli restorasyon işlemleriyle günümüzdeki haline getirilmiştir. Stilistik özellikleri ve ikonografik değerlendirmeler ışığında, eser MS 1. ila 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Kat. No:8, Res. 8, Lev. VIII).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 764 numara ile kayıtlı olan ve mermer malzemeden yapılmış Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli, MS 1-2. yüzyıllar arasına tarihlendirilmekte olup, 66 x 54,5 cm ölçülerindedir. Söz konusu eser, antik Byzantion yerleşiminin Hacı Ömer Ağa Mahallesi olarak bilinen (günümüzde 4 Temmuz Mahallesi, Kırk Merdiven Mevkii) alanında bulunmuştur. Üçgen alınlıklı ve akroterli formuyla Byzantion tipi mezar stellerinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Mezar stelinin alınlık altı bölümünde yer alan Grekçe yazıt, ölen kişiye duyulan saygıyı ve anısını yüceltme amacını ifade etmektedir. Yazıtın çevirisi şu şekildedir: “*Apollonios oğlu Apollonios, kendi kardeşi Kamolos’a ve onun eşi Tertia’ya anılarını yüceltmek için yaptırdı.*” Bu ifade, dönemin aile bağlarının güçlü olduğunu ve ölüm sonrası anıların yaşatılmasına verilen önemi göstermektedir. Mezar steli üzerinde yer alan cenaze ziyafeti sahnesi, Roma dönemi mezar stellerinde sıkça rastlanan bir ikonografik temadır. Bu sahnede, klinede (ziyafet yatağı) uzanmış bir erkek figürü yarı yatay pozisyonda betimlenmiştir. Sağ elinde yukarı doğru kaldırarak tuttuğu dairesel çelenk, ziyafet sahnelerinin tipik bir unsuru olup, kişinin yaşamda kazandığı onuru ve anısını simgelemektedir. Sol dirseğiyle bir yastığa dayanmakta olan erkek figürü, sol eliyle de giysisini kavramaktadır. Karşısında, ayakucunda oturan kadın figürünün, muhtemelen erkeğin eşi olduğu düşünülmektedir.

Klinenin ön kısmında, *mensa tripes* (üçayaklı sehpa) üzerinde çeşitli yiyecekler betimlenmiştir. Bu ikonografik detay, Roma kültüründeki cenaze ziyafetlerinin önemini ve ölen kişinin ahiret yolculuğuna yiyeceklerle hazırlandığına dair inancı yansıtmaktadır. Klinenin diğer ucunda, taburede oturan bir kadın figürü yer

almaktadır. Sağ eli dizinin üzerinde, sol eli ise dirsekten bükülerek yanak hizasına götürülmüş bir şekilde tasvir edilmiştir. Kadının sağ ayağının altında bir yükselti bulunması, onun statüsünü veya sahnedeki önemini vurgulayan bir detay olarak değerlendirilebilir.

Mezar steli, MS 1-2. yüzyıllarda Roma İmparatorluğu'nun kültürel etkilerini yansıtmaktadır. Özellikle cenaze ziyafeti sahneleri, ölümsüzlük arayışının ve ölüm sonrası yaşam inancının bir yansımasıdır. Ayrıca sahnede yer alan flüt ve borazan gibi çalgı aletleri, ölen kişinin müzikle olan ilişkisini ve belki de hayattaki statüsünü ima etmektedir (Kat. No: 9, Res.9, Lev. IX).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen "*Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli*", Roma Dönemi mezar stellerinin tipik bir örneğini teşkil etmekte olup, dönemin sosyo-kültürel yapısını, ölüm sonrası inançlarını ve sanatsal üslubunu anlamada önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Sahne düzenlemesi, ikonografik detaylar ve yazıt çözümlmeleri, eserin hem sanatsal hem de kültürel bağlamda dikkatle incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 1516 numara ile kayıtlı olan "*Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli*", 83x69x10 cm ölçülerinde olup, mermer malzeme kullanılarak üretilmiştir. Söz konusu eser, geçmişte Karamürsel ilçesine bağlı bir belde olan, günümüzde ise Yalova ili sınırları içerisinde yer alan Altınova'da bulunmuştur. Üçgen alınlıklı ve akroterli "*Byzantion Tipi*" mezar stelleri kategorisinde değerlendirilen stel, üst kısmı ve yazıt kısmı kopmuş bir şekilde ele geçirilmiştir.

Stelin yapısal özellikleri incelendiğinde, mermerden yapılmış olan eserin bir yüzünün kaba bir şekilde yontulduğu, diğer yüzünde ise dikdörtgen pano içerisine kabartma tekniği ile bir ziyafet sahnesinin işlendiği gözlemlenmektedir. Bu sahnede, kline (ziyafet sediri) üzerine uzanmış, bir elinde kutsal çelenk, diğer elinde ise bir kâse tutan erkek figürü yer almaktadır. Kline'nin ayakucunda ise oturmuş vaziyette bir kadın figürü tasvir edilmiştir. İkonografik düzenlemede, ortada yer alan "*mensa tripes*" (üçayaklı masa) üzerinde çeşitli yiyecekler bulunmaktadır. Alt kenar köşelerde küçük ölçekli hizmetkâr figürleri kabartma olarak betimlenmiştir.

Eserin üst kısmı ve figürlerin baş kısımları kırık olmasına rağmen, üzerlerindeki khiton ve himation giysileri detaylı bir şekilde işlenmiştir. Söz konusu stel, stilistik ve ikonografik özellikleri temel alındığında, MS 1-2. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Bu bağlamda, eser hem dönemin sanatsal eğilimlerini hem de ölü gömme ritüelleri çerçevesindeki toplumsal inançları yansıtmaya açısından son derece kıymetlidir. (Kat. No:10, Res. 10, Lev. IX).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde 2004/4 envanter numarası ile kayıtlı olan Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli mezar steli, 80x50x10 cm ölçülerinde ve mermer malzemeden yapılmıştır. Üçgen alınlıklı ve akroterli yapısıyla, Byzantion Tipi mezar stelleri arasında yer almaktadır. Alınlık altında bulunan Grekçe yazıt, deformasyon nedeniyle okunamamakta olup, yazının içeriği henüz çözülememiştir.

Mezar steli üzerinde yer alan ana sahnede, ölen bireyin günlük yaşamına dair bir betimleme yapılmıştır. Kline üzerine uzanmış olan erkek figürü, bir elinde kâse tutarken diğer eliyle çelenk tutmaktadır. Ayakucunda, ölenin eşinin oturduğu görülmektedir. Alt kısımda ise, üçayaklı bir sehpa ile sağ ve sol köşelerde, biri erkek diğeri kadın olan iki küçük hizmetkâr figürü yer almaktadır.

Bu sahne, ölen kişinin yaşamına dair ritüel bir yansıma olarak, dönemin cenaze törenleri ve ölüye saygı gösterme biçimleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Çelenk ve kâse gibi sembolik objeler, ölüye dair saygıyı ve ölüm sonrası yaşam inancını simgelemektedir. Ayrıca, ölenin eşinin ve hizmetkâr figürlerinin sahnede yer alması, o dönemde cenaze törenlerinin sosyal ilişkilerle nasıl iç içe geçtiğini ve ailenin cenaze ritüellerindeki yerini göstermektedir.

Akroterli yapı ve figüratif anlatım, Bizans dönemi sanatının ve mezar kültürünün önemli bir örneği olarak değerlendirilebilir. Yunan ve Roma sanatındaki cenaze temalı eserler, dönemin estetik ve dini anlayışları hakkında derinlemesine bilgi sunmakta olup, bu mezar steli de bu bağlamda önemli bir arkeolojik buluntudur (Kat. No:11, Res. 11, Lev. X).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 2014/40 numara ile kayıtlı olan eser, kireç taşından yapılmış bir fallus figürüdür. Bu eser, Karamürsel İlçesi, Akçat Mahallesi mezarlığında bulunmuş olup, ölçüleri 54,5 x 87 x 37 cm'dir. Eserin yapısı, dairesel formda bir uç kısmıyla başlayıp, hemen altında içe doğru bir silme oluşturan bir şekle sahiptir. Silmeden sonra, figürün alt kısmı daralarak devam etmekte, ancak uç kısmı sivri değil, küt bir şekilde sonlanmaktadır.

Eser, MS 1. ve 2. yüzyıllara tarihlenmektedir. Roma dönemiyle ilişkilendirilebilecek bu tür figürler, genellikle doğurganlık, koruma ve bereket gibi kültürel ve dini anlamlar taşıyan semboller olarak kullanılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun ilk yüzyıllarında, bu tür figürler, mezarlıklarda yer alarak, kötü ruhlardan korunmak veya ölümlerin ruhlarının korunmasına yardımcı olmak amacıyla ritüel kullanıma girmiştir.

Akçat Mahallesi mezarlığındaki buluntu, bu tür objelerin kullanımına dair önemli bir örnek teşkil etmekte olup, hem dönemin kültürel inançlarını hem de mezar ritüellerini anlamamıza katkı sağlamaktadır (Kat. No:12, Res. 12, Lev. X).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 767 numarayla kayıtlı olan bu pişmiş toprak tabak, Roma dönemine tarihlenmektedir. Söz konusu eser, Karamürsel ilçesinin eski adı Hacı Ömer Ağa Mahallesi olan ve günümüzde 4 Temmuz Mahallesi olarak bilinen, Kırkmerdiven Mevkii'nde bulunmuştur. Tabak, 4x14 cm ölçülerine sahip olup, kırmızı hamurlu ve çukur, yayvan kenarlı bir yapıya sahiptir.

Roma dönemine ait bu tip seramikler, hem dönemin üretim tekniklerine hem de günlük yaşam pratiklerine ışık tutmaktadır. Tabak, Roma İmparatorluğu'nun yerel kültürlerle etkileşimini ve yerleşik halkların günlük hayatındaki yeri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, pişmiş toprak objelerin şekil ve fonksiyon açısından analizi, Roma döneminin seramik üretim geleneklerinin bölgesel farklılıklarını anlamamıza katkı sağlamaktadır. (Kat. No:13, Res. 13, Lev. XI).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanter numarası 907 olan, ağız çapı 12,5 cm, boyu 87 cm, kaide genişliği ise 22 cm olan amfora, pişmiş topraktan yapılmıştır. Bu eser,

eski Karamürsel İlçesi'ne bağlı, günümüzde Yalova ili Altınova ilçesi Kaytazdere beldesi sınırları içerisinde yer alan Deniz Eğitim Komutanlığı alanındaki Hava Alanı mevkiinde bulunan bir arkeolojik kazıdan elde edilmiştir. Amforanın ağız kısmının yarısı kırılmış olup, ağız kenarı dışa doğru dönüktür. Eser, çift kulplu olup, kulplar ağız kenarının hemen altından başlayarak boyna kadar devam etmektedir. Boynu uzun ve ince yapıdadır. Bu amfora, Roma dönemine tarihlenmektedir. Dönemin seramik üretimi ile ilgili önemli veriler sunmaktadır (Kat. No:14, Res. 14, Lev. XI).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde 909 envanter numarasıyla kayıtlı olan amfora, pişmiş toprak malzemeden yapılmış olup, aşağıda belirtilen fiziksel özelliklere sahiptir: ağız çapı 11,5 cm, boyu 95 cm, kaide genişliği ise 26,5 cm'dir. Bulunduğu yer, eski Karamürsel ilçesine bağlı olup, günümüzde Altınova ilçesi Kaytazdere beldesi sınırlarında yer alan Deniz Eğitim Komutanlığı alanındaki Hava Alanı mevkiidir. Amfora, kırmızı hamurlu olup, dip kısmında kırılma izleri bulunmaktadır ve bu bölge restorasyonla onarılmıştır. Yüzeyinde belirgin yıpranmalar, aşınmalar ve dökülmeler gözlemlenmektedir. Ayrıca yüzeyin çeşitli bölgelerinde grimsi renk tonlarında kireç patinası ve yoğun çökeltiler yer almaktadır.

Form açısından, amforanın ağız kenarı dar, yuvarlak ve dışa taşkın, kalınlaştırılmış bilezik halka biçimindedir. Ağız kenarından boyuna geçişte hafif bir daralma görülmektedir. Boyun kısmı uzun, kalın ve silindirik olup, omuz kısmına doğru hafifçe genişler. Omuzdan sonra yatay profilli bir geçişle şişkin bir gövdeye ulaşılmakta, dip kısmı ise daralır ve sivri bir şekilde sonlanır.

Amforanın iki adet dikey kulpu, ağız kenarının alt kısmından çıkarak hafifçe yükselir. Küçük bir çıkıntı yaparak omuz kısmına dik bir şekilde bağlanır. Kulplardan birinin iç kısmında boyna yapışık şekilde, başka bir amforanın parçası kalmıştır.

Bu eser, dönemsel olarak MS 1. yüzyılın ortalarından 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu buluntu, özellikle Roma dönemi seramik üretimi ve ticareti hakkında değerli bilgiler sunmakta olup, aynı zamanda dönemin günlük yaşamı ve depolama teknikleriyle ilgili önemli ipuçları sağlamaktadır (Kat. No:15, Res. 15, Lev. XII).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanter numarası 910 ile kayıtlı olan amfora, pişmiş toprak malzeme ile üretilmiştir. Eserin ağız çapı 11 cm, boyu 64 cm, kaide genişliği ise 33 cm olarak ölçülmektedir. Buluntu yeri, eski Karamürsel İlçesi'ne bağlı olup, günümüzde Yalova İli Altınova İlçesi Kaytazdere Beldesi sınırları içerisinde bulunan Deniz Eğitim Komutanlığı alanı içinde yer alan Hava Alanı mevkiidir.

Amfora, kırmızı hamurdan üretilmiş olup, yüzey rengi açık kırmızı tonlarında dikkat çekmektedir. Dip kısmında küçük bir parça kırık olup, bir kulpu da eksiktir. Genişçe ve yuvarlak, dışa taşkın şekilde kalınlaştırılmış bir bilezik halka biçimli ağız kenarına sahip olan bu eser, ağız kenarından boyuna geçişte hafif bir daralma sergilemektedir. Boyun kısmı uzun, kalın ve silindirik olup, omuz kısmına doğru hafifçe genişlemektedir. Omuzdan sonra ise, az yatay profilli bir geçiş ile şişkin bir gövde formuna ulaşılmaktadır. Dibe doğru daralan uzun konik formu gövde, kısa silindirik bir uzantıdan sonra düğme şeklinde sonlanmaktadır.

Amforanın ağız kenarının alt kısmından çıkıp omuz kısmına dik olarak bağlanan, yassı şerit kesitli, karşılıklı çift dikey ve yivli kulplar bulunmaktadır. Kaidenin üst kısmında ise, çok yüzeysel yiv hatları izlenebilmektedir. Bu amforanın, MS 1. yüzyıl ortaları ile 2. yüzyıl başlarına tarihlenen bir örnek olduğu değerlendirilmektedir.

Amforalar, Roma döneminde genellikle sıvıların taşınmasında kullanılan önemli depolama araçlarıdır. Bu eserin yapısal özellikleri, amforanın taşımacılık işlevine hizmet eden bir kap olarak tasarlandığını ortaya koymaktadır. Özellikle, omuz kısmından gövdeye geçişteki yumuşak geçişler ve daralan dip formu, sıvıların güvenli bir şekilde taşınmasına olanak sağlayan fonksiyonel bir tasarımı işaret etmektedir.

Eksik parçalar (kulplar ve dip kısmındaki kırık) zamanla gerçekleşen doğal aşınmalara işaret etmektedir, ancak amforanın genel yapısı ve korunmuş özellikleri, arkeolojik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Bu amfora, Roma dönemi taşımacılığı ve günlük yaşamı hakkında önemli veriler sunan, dönemin ekonomik ve kültürel

yaşamına ışık tutan bir örnek olarak değerlendirilmektedir. (Kat. No:16, Res.16, Lev. XII).

Kocaeli Arkeoloji Müzesi envanterinde 911 numara ile kayıtlı olan amfora, pişmiş toprak malzemeden imal edilmiştir. Eserin ağız çapı 8,5 cm, boyu 62 cm, kaide genişliği ise 31 cm'dir. Buluntu yeri, eskiden Karamürsel ilçesine bağlı olup günümüzde Yalova ili Altınova ilçesi Kaytazdere Beldesi sınırları içerisinde kalan Deniz Eğitim Komutanlığı arazisindeki Hava Alanı Mevkii'dir.

Amfora, açık kırmızımsı turuncu renkte bir hamura sahiptir. Yüzeyinde yer yer grimsi tonlarda kireç patinaları gözlemlenmektedir. Ayrıca, çeşitli bölgelerde yoğun çökelti birikintileri mevcuttur. Dar, yuvarlak, dışa taşkın ve kalınlaştırılmış bilezik halka biçimli bir ağız kenarına sahiptir. Ağız kenarından boyuna geçişte hafif bir daralma izlenmektedir. Kısa, kalın ve silindirik formdaki boyun, omuz kısmına doğru hafifçe genişlemektedir.

Boyun bitimini takiben yatay profilli geniş bir omuz bölümü bulunmaktadır. Omuzdan itibaren yumuşak bir geçişle şişkin gövde formuna ulaşılmaktadır. Gövde, alta doğru daralarak uzun ve konik bir yapıya bürünmektedir. Alt kısmı, yaklaşık olarak düz bir tabanla sonlanmakta olup, tabanın merkezi hafif içbükey şekilde tasarlanmıştır. Bu bölümde kazıma tekniğiyle oluşturulmuş halka biçimli bir yiv yer almaktadır.

Amforanın ağız kenarının alt kısmından başlayarak omuza dik biçimde bağlanan, yassı şerit kesitli ve yivli çift dikey kulp bulunmaktadır. Form ve teknik özellikleri incelendiğinde, eser MS 1. yüzyıl ortaları ile 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir. (Kat. No:17, Res. 17, Lev. XIII).

Kocaeli Arkeoloji Müzesinde 912 envanter numarası ile kayıtlı Ağız çapı 13 cm, Boyu: 85 cm, Kaide Genişliği:37 cm olan Amfora pişmiş topraktan imal edilmiştir. Buluntu yeri Eskiden Karamürsel İlçesine Bağlı günümüzde Yalo ili Altınova İlçesi Kaytazdere Beldesi sınırları içerisinde olan Deniz Eğitim Komutanlığı alanının içerisindeki Hava Alanı mevkii den elde edilmiştir. Devetüyü hamurlu, çok az mevcut

olan yüzey astarı siyahımsı tonlardadır. Bir kulpunun ekseriyeti, omuz ve gövde yerlerinde küçük parça noksanları görülmektedir. Özellikle boyun üst bölümündeki kırıklar daha yoğundur. Ayrıca eserin yüzeyinde yıpranmalar, aşınmalar ve dökülmeler mevcuttur. Yüzeyinin muhtelif yerleri, grimsi renk tonlarında kireç patina ve yer yer az çökelti kaplıdır. Dar, yuvarlak, dışa hafif taşkın, kalınlaştırılmış bilezik halka biçimli ağız kenarlıdır. Ağız kenarı kısmından boyuna geçişte hafif bir daralma görülmektedir. Uzun, dar, silindirik ve omuz kısmına doğru çok hafif genişleyerek inen bir boyun formuna sahiptir. Boyun bitiminden sonra yatay profilli bir omuza geçilmektedir. Geniş omuzdan yumuşakça bir geçiş ile dibe doğru daralan uzun konik formu bir gövde oluşturmaktadır. Dip kısmı kısa ve dar silindirik şeklinde olup, hafif bombeli bir taban ile sonlandırılmıştır. Dönemsel olarak Roma'ya tarihlenmiştir (Kat. No:18, Res. 18, Lev. XIII).

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, Karamürsel ve çevresinde bulunmuş beş yazıtlı mezar steli tespit edilmiştir. Bu steller, bölgenin tarihî ve kültürel zenginliğini yansıtırken, ölü gömme gelenekleri ve mezar steli tasvirleri açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu mezar stelleri kronolojik sırayla incelenmiş ve üzerlerindeki yazıtlar çözümlemeye tabi tutulmuştur.

İstanbul Arkeoloji Müzesi envanterine 5178 numara ile kayıtlı olan bu stel, 1952 yılından beri müzede sergilenmektedir. Menas'ın kızı Akra'ya ait olan stel, Kocaeli Arkeoloji Müzesi'ndeki örneklerde de görüldüğü üzere, ölü yemeği sahnesini tasvir etmektedir. Bu sahne, Roma Dönemi mezar stellerinde yaygın olarak görülen bir ölüm sonrası yaşam sembolizmini yansıtmaktadır (Kat. No:19, Res. 19, Lev. XIV).

Müzeye 244 envanter numarası ile kayıtlı olan bu stel, 1980 yılından beri sergilenmektedir. MS I. yüzyıla tarihlendirilen stel sağda bir kadın, solda bir erkek, ortada sunak/kaide üzerinde bir erkek çocuğun betimlendiği ikinci mezar steli Euxenos'un, babası Apollonios'un anısına yaptırdığı bir mezar stelidir (Kat. No:20, Res. 20, Lev. XIV).

Müzeye 254 envanter numarası ile kayıtlı ve 1980 yılından beri müzede sergilenen, sağ ve sol başta birer erkek, ortada ise iki kadın olmak üzere dört kişinin betimlendiği bir sahneye sahiptir. Yazıt kısmında, "Hygeia, annesi Artemisia'ya ve

Akyla'ya ve Iulius Tryphon'a (yaptırdı). Elveda!” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca, stelin sağ alt köşesinde bir köle tasviri de dikkat çekmektedir (Kat. No:21, Res. 21, Lev. XV).

208 envanter numarasıyla kayıtlı olan stel, ortada bir karı-koca ve solda bir kölenin tasvir edildiği bir kompozisyona sahiptir. Yazıtında, “*Dionysios oğlu Dionysios, henüz hayattayken kendisine ve karısı Eia'ya bu anıtı yaptırdı*” ifadesi yer almaktadır. Bu yazıt, kişinin sağlığında kendi mezar anıtını hazırlatmış olduğunu göstermektedir (Kat. No:22, Res. 22, Lev. XV).

2204 envanter numarasıyla müzeye kayıtlı olan bu stel, MS II. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen bu stel, Mukianos oğlu Khrestos'un, karısı Aleksandros kızı Hieronis'in anısına yaptırdığı bir anıttır. Stelin sol kısmında bir adam, sağda bir kadın, her iki alt köşede birer köle tasviri bulunmaktadır. Ayrıca, kadının solunda günlük hayatta kullandığı bir ayna ve sağında bir öreke betimlenmiştir (Kat. No:23, Res. 23, Lev. XVI).

Karamürsel ve çevresinde bulunarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde koruma altına alınan bu beş mezar steli, Roma Dönemi mezar geleneğini ve ölümsüzlük arayışını gözler önüne sermektedir. Tasvirler ve yazıtlar incelendiğinde, aile bağlarının ve sosyal statü göstergelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle köle tasvirleri, dönemin toplumsal yapısını anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır (Öztürk, 2016: s. 66-67).

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde 3179 envanter numarası kayıtlı olan sergilenen eserler arasında, MS II. yüzyılın sonu ile MS III. yüzyılın başına tarihlendirilen Diogenes oğlu Ammion'a ait stel dikkat çekmektedir. Bu eserde, ölü yemeği sahnesi betimlenmiştir. Müzedeki bir diğer stel ise Maximus kızı Lollia ile Areios oğlu Maximus'a, yani muhtemelen bir baba-kıza aittir. Bu eserin üzerinde, merkezde ölü yemeği sahnesi yer alırken, alt bölümde Maximus'un mesleğine atıfta bulunacak şekilde bir at ve köle seyisi tasviri bulunmaktadır (Kat. No:24, Res. 24, Lev. XVI).

Yerleşim alanında Roma Dönemi'ne tarihlendirilen ve günümüze ulaşabilen sınırlı sayıda buluntu mevcuttur. Ortaya çıkarılan buluntular, Princeton ve çevresindeki Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait olup, dönemin toplumsal ve ekonomik yapısına dair doğrudan (giyim-kuşam, günlük araç-gereçler) ve dolaylı (mezar taşları, meslek sembolleri) bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, mezar taşlarından on bir tanesi basit kişisel nitelik taşımaktadır (Ulugün vd 2007: s. 205).

Arkeolojik buluntular, incelenen yerleşim alanının Roma İmparatorluk Dönemi'nde önemli bir yerleşim yeri olarak tercih edildiğini göstermektedir. Bu tercihin ardında birçok etken bulunmakla birlikte, yerleşimin coğrafi konumunun sağladığı doğal avantajların belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir. Özellikle topografik özelliklerin yerleşime uygunluğu, iklimin elverişliliği ve su kaynaklarına olan erişim gibi unsurlar, bu bölgenin iskân açısından cazip hale gelmesini sağlamıştır.

Bunun yanı sıra, bölgenin tarımsal faaliyetlere uygun verimli topraklara sahip olması da yerleşimin sürekliliğini destekleyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Tarımın hem ekonomik hem de sosyal yaşam üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, bu özellik yerleşimin Roma döneminde tercih edilmesini açıklayan temel unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Ancak, tüm bu avantajlara rağmen, yerleşimin aktif bir fay hattı üzerinde konumlanmış olması, tarihsel süreç içerisinde birçok yıkıcı depremin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum, sadece fiziksel yıkımlarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda yerleşim planlamasını, yapı tekniklerini ve toplumsal yaşamı da doğrudan etkilemiştir. Arkeolojik ve jeolojik veriler, bu tür doğal afetlerin yerleşimin gelişim süreci üzerinde kesintilere ve dönüşümlere yol açtığını ortaya koymaktadır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde söz konusu yerleşim alanının tercih edilmesinde coğrafi ve tarımsal uygunluk belirleyici olmuş; ancak doğal afet riski, yerleşimin sürekliliği ve gelişimi üzerinde sınırlandırıcı bir etken olarak varlık göstermiştir.

4.1.4. Bizans Dönemi

F.Yavuz Ulugün yerleşke de bulunan Latomion Aziz Georgios Kilisesi ve Myrokopion Bakire Şapelinden kitabında şöyle bahsetmektedir;

“Ertesi gün, Aziz Georgios Kilisesi yöneticisinin onlara katıldığı Latamion’daki (av kenti) Taş Ocağı’na vardılar. Görüldüğü üzere, Heraklion emporia’sına yakın olan Aziz Georgios Kilisesi, aynı azize adanmış Prainetos’taki kiliseden bağımsızdı. Taşocağında, ibadet eden Theodoros Myrokopion’a rastladılar ve yerel Bahar Bakiresi Şapeli’ne dua edip, Heraklion emporia’sına doğru yola devam ettiler. Ardından, Aziz Auonumus Manastırı’na girip, Aziz’in röliklerini öptüler.”

Latomion Aziz Georgios Kilisesi’nin Heraklion emporia’sına yakın bir konumda bulunduğu ve Prainetos’taki aynı ada sahip kiliseden bağımsız olduğu belirtilmektedir. Bu durum, dini yapılar arasındaki bağımsızlık meselesini gündeme getirmektedir. Özellikle antik dönemde, bir bölgedeki dini yapılar arasında yönetsel ve işlevsel bağımsızlık, her bir yapının kendi dini otoritesini ve toplumsal rolünü nasıl üstlendiğini gösterir. Aziz Georgios Kilisesi’nin Heraklion’a yakın olması, bu yapının yalnızca dini bir merkez olmanın ötesinde, ticaret ve kültürel etkileşim açısından da önemli bir konumda olduğunu ima edebilir. Taşocağında ibadet eden Theodoros'un, bu yerel alanda dini bir eylem gerçekleştirdiği ifade edilmektedir. Taşocağı, genellikle inşaata yönelik kullanılan doğal kaynakların çıkarıldığı alanlar olarak bilinse de, burada bir ibadet ritüelinin gerçekleştirilmesi, bu tür alanların dini birer mekâna dönüşebileceğini göstermektedir. Antik dönemde taşocağı gibi işlevsel alanların, yerel halkın ibadetlerine de ev sahipliği yapması, dini ve kültürel pratiklerin mekânlar arası geçişkenliğini ifade eder. Ayrıca, taş ocağının bulunduğu Latomion yerleşkesinin, bu tür dini pratiklere ev sahipliği yapıyor olması, bölgedeki dini çeşitliliği ve dinin mekânsal esnekliğini yansıtır (Ulugün vd 2010: s. 189).

Theodoros'un Myrokopion Bakire Şapeli'nde dua etmesi, hem dini hem de kültürel bir anlam taşır. "*Bahar Bakiresi*" (Bahar İsaesi), burada belirgin bir yerel tanrıça figürünü simgeler. Bu figürün, tarımın bereketi ve doğanın yeniden doğuşu temalarıyla ilişkilendirilmesi olasıdır. Bu tür figürler, yerel halkın doğayla olan derin bağlarını ve mevsimsel döngüleri kutsallaştırma biçimlerini temsil eder. Bu durum,

Hristiyanlık öncesi inançların ve yerel halk kültürünün Hristiyan inanç sistemleriyle harmanlanarak devam ettiğini gösteren anlamlı bir örnektir.

Theodoros'un Heraklion emporia'sına doğru yol alması, antik dünyanın dini merkezleriyle ticaret ve kültürel etkileşimlerin nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyar. Emporia, yalnızca ticaretin gerçekleştiği yerler değil, aynı zamanda dini ritüellerin uygulandığı ve dini ilişkilerin şekillendiği mekânlardır. Heraklion'un bir emporia olarak seçilmesi, bölgedeki dini liderlerin şehirlerarası dini etkileşimleri ve ticaretin dini yaşam üzerindeki etkilerini nasıl organize ettiklerini gözler önüne serer.

Theodoros'un Aziz Auonumus Manastırı'na girmesi ve burada Aziz röliklerini öpmesi, kutsal emanetlerin dini toplumlar üzerindeki etkisini vurgular. Rölikler, erken Hristiyanlık döneminde kutsal kabul edilen kişilerin beden parçaları veya onlara ait eşyalar olarak, inançların ve ibadet pratiklerinin şekillenmesinde büyük bir rol oynar. Aziz röliklerinin öpülmesi, hem inananlar için kutsal bir saygı göstergesi hem de dini otoritenin bir yansımasıdır. Bu eylem, dini ritüellerin bedensel pratiklerle, fiziksel mekânlarla ve kutsal emanetlerle bütünleşen bir yapı oluşturduğunu ortaya koyar.

Bu anlatım, antik dönemdeki dini mekânların, yerel inanç sistemleri ve halk kültürleriyle nasıl iç içe geçtiğini gözler önüne serer. Aziz Georgios Kilisesi ve Myrokopion Bakire Şapeli gibi yapılar, sadece yerel halkın dini gereksinimlerini karşılamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapıyı, kültürel etkileşimi ve dini pratiklerin mekânsal anlamını da şekillendirir. Bu eser, antik dini yapılar ve ritüellerin yalnızca dini anlamda değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bağlamda da ne kadar önemli olduğunu vurgulayan bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Aziz Autonomos Kilisesi'ne dair bilgiler ise, yalnızca İmparator Mauricius'un MS 602 Kasım ayında gerçekleşen trajik ölümüyle bağlantılı, kesinliği tartışmalı bir yazıttan elde edilmiştir. Bu yazıt, eski kilise ve aziz manastırının varlığına dair birtakım ipuçları sunmaktadır (Ulugün vd 2010: s. 193).

Aziz Georgios Manastırı, Bizans Dönemi'nde bölgenin önemli dini yapılarından biri olarak öne çıkmaktadır. 787 yılında gerçekleştirilen Yedinci Ekümenik Konsil'de

(II. İznik Konsili), manastırın başrahibi (higoumenes) David'in imzasına rastlanmaktadır. Haritalar incelendiğinde, manastırın yaklaşık 10 km güneyinde konumlanan Hagia Georgios'un, Aziz Georgios Manastırı'nı temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Karamürsel-Yalova kara yolu üzerinde, İzmit yönünden Karamürsel'e giriş noktasında, Bizans dönemine ait bir kilise kalıntısı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, Senaiye Köyü (Başkiraz) sınırları içerisinde, bir Bizans manastırı ile kaplıca kalıntılarına rastlanmaktadır.

Bölgedeki diğer önemli Bizans manastırları arasında Drakon (Yalakdere) Manastırı, Sebaze Manastırı ve Mezampoles Aziz Georgios Manastırı bulunmaktadır. Bu yapılar, bölgenin Bizans Dönemi'ndeki dini ve kültürel yapısını anlamak açısından büyük öneme sahiptir (Ulugün vd 2010: s. 193-216).

2005 yılında başlamış olan ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı nezdinde Kocaeli Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı Öğretim üyesi Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS başkanlığında Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmaları 2023 yılında bitmiştir. Bu güne kadar belirli aralıklar ile yapılan Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmaları, Prainetos yerleşkesinin tarihine, coğrafyasına ve arkeolojisine ışık tutmakta, arkeoloji açısından önemli veriler ortaya çıkarmaktadır. Arkeolojik olarak yok denilebilecek kadar az çalışılmış olan bu bölge üzerinde yapılan çalışmalar son derecede önemli olup geçmişimize ışık tutmaktadır. Bu çalışmalar esnasında bulunan 2014 yılında Onur GİRĞİN tarafından da tezinde kullanılan Prainetos buluntuları şunlardır;

Karamürsel ilçesine bağlı İnebeyli Mahallesi'nde tespit edilen İon düzenine ait mermer sütun başlığı, genel yapısı itibarıyla iyi korunmuş bir örnek teşkil etmektedir. Sütun başlığı, volütleri⁶² ve abakusundaki küçük kırıklar haricinde bütünlüğünü büyük ölçüde muhafaza etmiştir. Kare formunda tasarlanmış olan abakusun alt kısmında yer alan ekhinus bölümünden sarkan volütler, başlığın tipolojik özellikleri bakımından

⁶² Volüt: Antik mimarlıkta İon Düzeninde görülen, başlığın merkezden başlayan ve genişleyerek oluşan spiral biçimindeki kıvrımı. Başlık kıvrımı.

farklılık arz etmektedir. Söz konusu volütler, derin biçimde oyulmuş kanallarla vurgulanmıştır.

Ekhinus kısmı, üç adet ovolo (yumurta) motifi ile bu motifler arasına yerleştirilen mızrak ucu bezemelerinden oluşmaktadır. Ovoloların iki yanında yer alan motifler, üzerlerine gelen akanthus yaprakları tarafından kısmen örtülmüştür. Ovolo motifleri, derin kanallarla belirgin hale getirilirken, akanthus yaprakları daha sık kanallarla işlenmiştir. Ovololar arasında yer alan mızrak uçları, aşırı yüzey aşınması sebebiyle güçlükle seçilebilmekte olup, bu kısımlardaki işçilik hakkında kesin bir değerlendirme yapmak mümkün görünmemektedir.

Başlığın pulvinus bölümünde, kalın bir örgü formunda tasarlanmış balteus motifi ile kalın ve birbirinden ayrı olarak işlenmiş bitkisel dekoratif unsurlar dikkat çekmektedir. Ekhinus bölümünden sarkan volütler ve benzer örnekler göz önünde bulundurulduğunda, eserin tipolojik ve stilistik özellikleri, MS 2. yüzyıla tarihlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu buluntu, dönemin İon düzenine ait sütun başlıklarının özgün tasarım unsurlarını yansıtmakla birlikte, belirli açılardan farklılıklar da göstermektedir. Özellikle volütlerin sarkık yapısı ve kanallarının derinliği, söz konusu örneği diğer çağdaş buluntulardan ayıran başlıca özelliklerdendir (Bingöl, 1980: s.73-74- Lev. 13 Fig. 222, Lev. 26 Fig. 222). Kocaeli’nde arazide tespit edilen en erken tarihli sütun başlığı olması nedeniyle bölge için önem taşımaktadır (Girgin, 2014: s. 30).

İyon tipi sütunlar, Antik Yunan mimarisinin üç temel sütun düzeninden biri olup, özellikle estetik özellikleri ve süslü başlıkları ile dikkat çekmektedir. Bu düzen, MÖ 6. yüzyılda Anadolu’nun batı kıyılarında ortaya çıkmış ve İyon kent devletlerinde gelişmiştir. Daha sonra Yunan anakarasında ve Roma mimarisinde de yaygınlık kazanmıştır. İyon düzeninin en ayırt edici mimari unsuru, sütun başlığında bulunan spiral formdaki volütlerdir. Sütun gövdesi ince ve uzun olup, üzerinde genellikle yirmi dört yiv bulunmaktadır. Ayrıca, İyon sütunlarında Dor düzeninden farklı olarak profilli kaideler yer alır. Anadolu’da Efes Artemis Tapınağı, Priene Athena Tapınağı ve Didyma Apollon Tapınağı gibi yapılar, İyon düzeninin önemli arkeolojik örnekleri

arasında sayılmaktadır. Bu yapılar, yalnızca mimari özellikleri bakımından değil, aynı zamanda dönemin kültürel ve dini yapısını anlamada da önemli kaynaklar oluşturmaktadır. İyon tipi sütunlar, Antik Yunan mimarisinin gelişimini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda mimari tarzların kronolojik gelişiminin tespitinde de arkeolojik açıdan önemli veriler sunmaktadır.

Yüzey araştırmaları sırasında elde edilmiş buluntudur (Kat. No:25, Res. 25, Lev. XVII).

Nikomedia teritoryumunda yer alan Karamürsel ile Gölcük sınırındaki Eski Ulaşlı Köyü'nde, Korinth üslubuna ait bir başlık parçası tespit edilmiştir. Söz konusu parça, mermerden imal edilmiştir ve başlığın akanthus yapraklı bölümüne aittir. Boyutları incelendiğinde, parçanın tek sıra akanthus çelengine sahip bir Korinth başlığa ait olduğu anlaşılmaktadır (Kat. No:26, Res. 26, Lev. XVII).

Parça üzerindeki akanthus yaprakları ve damarları, derin kanallarla işlenmiştir. Yüzeyde damla formu ve baklava dilimi detayları gözlemlenmektedir. Bu özellikler, parçanın dört yapraklı başlıklar grubuna dâhil olma olasılığını güçlendirmektedir. Benzer örnekler incelendiğinde, yaprağın detay işçiliği ve süsleme unsurları, Geç Roma dönemi Korinth başlıklarıyla benzerlik göstermektedir.

Bu buluntu, Nikomedia teritoryumunun mimari zenginliğine dair önemli ipuçları sunmakta olup, bölgede Korinth üslubunun yaygın olarak benimsendiğine işaret etmektedir. Ayrıca, akanthus yapraklarının işlenişi ve süsleme teknikleri, dönemin estetik anlayışını yansıtmaktadır. İlerleyen araştırmalar, bu başlık parçasının ait olabileceği yapının daha net bir şekilde tanımlanmasına katkı sağlayabilir (Aydın, 2013: Kat. No. 272-273; Kautzsch, 1936: 17-Lev.3 Fig. 22) MS 5. yy aittir (Girgin, 2014: s. 38).

Karamürsel ilçesi İnebeyli Köyü'nde tespit edilen Korinth başlık, mermer malzemeden imal edilmiş olup, üst kısmı kırık durumda ele geçmiştir. Bu nedenle, abaküs ve varsa volütler hakkında bilgi edinilememiştir. Ancak başlığın geri kalan bölümleri iyi korunmuş bir vaziyettedir (Kat. No:27, Res. 27, Lev. XVIII).

Kalathosu, tek sıra halinde düzenlenmiş dört akanthus yaprağı çelengi ile bezenmiştir. Bu yapısıyla, dört yapraklı başlıklar grubuna dâhil edilmektedir. Akanthus yaprakları, yüzeyde derin olmayan kanallarla belirginleştirilmiştir. Başlık üzerinde, yaprak aralarında yer alan damla formlarının yanı sıra, yan yaprakların dörder dilimden meydana gelen birleşimleriyle oluşmuş, üst üste dizili iki baklava motifi dikkat çekmektedir.

Ayrıca akanthus yapraklarının arasındaki kaulis, belirgin bir şekilde işlenmiştir. Bu kaulis, abaküse doğru yükselen ve muhtemelen bir heliks formu oluşturan bitkisel bir motif barındırmaktadır. Başlığın dört yapraklı grup içerisinde yer alması ve üzerindeki baklava ile damla motiflerinin varlığı, eserin MS 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Girgin, 2014: s. 38).

Korinth tipi sütun başlığı, Antik Yunan mimarisinde kullanılan üç klasik başlık tarzından biridir. Özellikle zengin süslemeleriyle dikkat çeker. Bu başlık tipi, Dor ve İyon başlıklarından farklı olarak daha ince, zarif ve dekoratif bir yapıya sahiptir. Korinth başlığının en belirgin özelliği, başlık yüzeyini kaplayan akantus yaprağı motifleridir. Genellikle iki sıra halinde dizilen bu yapraklar, başlığın üst kısmında yer alır ve başlığı görsel açıdan zenginleştirir. Ayrıca, akantus yapraklarının arasında küçük çiçek ya da tomurcuk detayları da bulunabilir.

Korinth başlık, özellikle Helenistik dönemde yaygınlaşmış ve Roma döneminde de sıklıkla kullanılmıştır. Bu başlık tipi, tapınaklar, anıtsal yapılar ve kamu binalarında tercih edilerek mimaride estetik ve gösterişin simgesi olmuştur. Zarif işçiliği ve ayrıntılı süslemeleri ile Korinth başlığı, klasik mimarinin önemli öğelerinden biri olarak kabul edilir.

Karamürsel ile Gölcük sınırında yer alan Eski Ulaşlı Köyü'nde bulunan İon-İmpost başlık, döneminin karakteristik mimari özelliklerini yansıtan önemli bir eserdir. Başlığın impost bölümünün her iki yanında kırıklar mevcut olup, İon kısmının ise yalnızca bir tarafı sağlam kalabilmiştir; diğer taraftaki volütler ise büyük oranda tahrip olmuştur (Kat. No:28, Res. 28, Lev. XVIII).

Pulvinus ve balteus bölümleri ciddi derecede zarar görmüş olmasına rağmen, bezeme detaylarının niteliği kısmen de olsa gözlemlenebilmektedir. Başlığın dikkat çeken özelliklerinden biri, klasik İon düzeninde yer alan ovolo motifinin bulunmamasıdır. Ovolo yerine, bitkisel motifler kullanılarak bezeme yapılmıştır. Bu yaklaşım, dönemin özgün sanatsal yorumlarını yansıtmakla birlikte, aynı bezeme tarzını taşıyan benzer başlıklarla tipolojik bir ilişki kurmasına olanak tanımaktadır.

Yapının mimari bağlamı göz önünde bulundurulduğunda, bezeme teknikleri ve motif kullanımları, başlığın ait olduğu dönemin estetik anlayışına ışık tutmaktadır. İon-İmpost başlığının, bulunduğu yerleşim alanının tarihsel gelişimi ve mimari eğilimleri hakkında önemli ipuçları sunduğu değerlendirilmektedir (Kautzsch, 1936: s. 177- Fig. 566d; Russo, 2007: s. 226-227- Fig. 8; Tezcan, 1989: Res. 176; Niewöhner, 2006: s. 432- Kat. No:19; Ötüken, 1996: s. 204, 206- Lev. 38 Fig. 5; Belke ve Mersich, 1990: Fig. 105). Mermerden yapılmış olan başlığın, benzer örneklerle bakılarak, MS 6. yy ait olduğu belirtilmiştir (Girgin, 2014: s. 42).

Karamürsel ilçesi sınırları içerisinde, Dereköy Mahallesi Mezarlığı'nda bulunan İon-İmpost başlık, mermerden imal edilmiştir. Başlığın yaklaşık dörtte birlik kısmı kırık durumda olup, genel formu büyük oranda korunmuştur (Kat. No:29, Res. 29, Lev. XIX).

Başlığın volütleri küçük boyutlu ve kanalları sık bir şekilde işlenmiştir. Volütlerin merkezinde tek bir ovolo motifi yer almakta olup, ovolonun her iki yanında mızrak ucu biçiminde tasarlanmış stilize bezemeler bulunmaktadır. Söz konusu bezemeler de yine sık kanallarla betimlenmiştir.

Başlığın pulvinus kısmı saz yapraklı motiflerle bezelidir. Balteus bölümü, aşınmalara rağmen net bir şekilde seçilebilmektedir. Her iki bölüm de, volütler ve ovolo motifinde olduğu gibi, sık kanallarla özenle şekillendirilmiştir. İmpost kısmında ise yer yer kırıklar bulunmakla birlikte herhangi bir bezeme unsuruna rastlanmamaktadır (Girgin, 2014: s. 42).

İon-İmpost başlık, işçilik açısından değerlendirildiğinde diğer örneklerle kıyasla daha kaba bir işçiliğe sahiptir. Benzer örnekler göz önünde bulundurulduğunda, bu yapının yaklaşık olarak MS 6. yüzyılın sonlarına tarihlendirildiği düşünülmektedir. (Tezcan, 1989: Res.178; Niewöhner, 2007: 176-Lev. 6 Fig. 57; Russo, 2007: 226-Fig. 7) (Girgin, 2014: s. 42).

İmpost başlık, Greko-Romen mimari geleneğinden miras alınan İon başlıklarının üzerine, impost adı verilen kesik piramit formu bir mimari elemanın eklenmesiyle oluşturulan yeni bir başlık türüdür. Bu başlık tipi, erken Hristiyanlık döneminde, klasik mimari formların dönüşüm sürecinde ortaya çıkmış ve mimari pratikte önemli bir rol üstlenmiştir. Hristiyan mimarlar, ilk dönemlerde ibadet mekânlarının inşasında, Antik Çağ'ın tanınmış Korinth, Kompozit ve İyonik başlık tiplerini benimsemişlerdir. Ancak zamanla, klasik geleneğe bağlı kalmakla birlikte, bu geleneksel formların ötesine geçerek yeni mimari üsluplar geliştirme çabasına girmişlerdir. Bu bağlamda, Pagan döneme ait büyük maliyet ve yüksek işçilik gerektiren masif arşitrav blokları, başlangıçta devşirme yöntemiyle yeniden kullanılmıştır. Özellikle büyük şehir merkezlerinde yer alan bazilikal planlı kiliselerin orta nefini birbirine bağlayan elemanlar, çoğunlukla bu devşirme arşitrav bloklarından oluşmaktaydı. Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte artan kilise inşa ihtiyaçları, daha pratik ve düşük maliyetli çözümleri zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda mimarlar, üst örtüyü taşımada kolay inşa edilebilen yuvarlak kemerler kullanmaya başlamış, bu da yapısal sistemde köklü bir değişikliğe yol açmıştır. Arşitravların yerini kemerlere bırakması, sütun ve başlık boyutlarıyla doğrudan ilişkili bazı statik ve estetik sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle geniş açıklıklara sahip kemerlerin taşıyıcıları olan sütunların yüksekliği ile iç mekânın genel oranları arasındaki uyum, yeni çözümler gerektirmiştir. Bu tür yapısal sorunlara karşı, özellikle büyük merkezlerin dışında inşa edilen yapılarda, ustaların impost kullanımına yöneldiği görülmektedir. İmpostlar, Roma mimarisinde kullanılan plastik süsleme elemanlarının sadeleştirilmiş biçimleri olarak değerlendirilir. Bu elemanların kullanımı, hem teknik hem de estetik açıdan çeşitli avantajlar sunmuştur. İmpostların mimaride öne çıkan iki temel işlevi bulunmaktadır. Birincisi, dikdörtgen formu impostun, kemerlerin değişken kalınlıklarına uyum sağlamasıdır. Bu sayede kemerlerin başlangıç noktaları ile sütun başlıkları arasında yapısal bir geçiş sağlanmıştır. İkinci işlevi ise, farklı yüksekliklerdeki sütunlar

arasındaki kot farklarını dengeleyerek, iç mekânda homojen bir yükseklik algısı oluşturmaktadır. Bu özellikleriyle impost başlıklar, geç Antik Dönem ve erken Ortaçağ mimarisinde klasik mirasın sadeleştirilmiş ama işlevsel bir uzantısı olarak önemli bir yer edinmiştir (Certel, 2023; s. 80, Wiegand, 1914: s. 53).

Karamürsel ve çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar kapsamında tespit edilen bir diğer dil motifli başlık, Karamürsel sınırları içerisinde yer alan Eski Ulaşlı Köyü'nde yüzey araştırmaları esnasında bulunmuştur. Mermer malzemeden imal edilmiş olan bu başlık, yüzeyinde yer alan ufak kırıklar dışında genel itibarıyla sağlam durumdadır. İnce yapılı bir abakus ve oval form ile karakterize edilen başlık, çift sütunlu bir mimari yapıya ait olup, yüzeyinde on altı adet dil motifi barındırmaktadır (Kat. No:30, Res. 30, Lev. XIX).

Dil motiflerinin üst bölümlerinde ve aralarındaki boşluklarda belirgin ok ucu figürasyonları dikkat çekmektedir. Söz konusu örnekte, genellikle benzer başlıklarda karşılaşılan yumurta dizisi motifine rastlanmamakla birlikte, başlığın orta kısmında, çift sütunlu yapılarda yaygın olarak görülen kalın bir bant yer almaktadır.

Yapılan stratigrafik ve stilistik analizler doğrultusunda, bu mermer başlığın 4. ile 6. yüzyıllar arasına tarihlendirilebileceği anlaşılmaktadır. Bu tarih aralığı, başlığın yapısal özellikleri ve bezeme unsurları ile de örtüşmektedir. Bu bağlamda, başlığın dönemsel karakteristiği ve ikonografik özellikleri, mimari tasarımın bölgesel bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Niewöhner, 2007: s. 179-Lev. 17 Fig. 168) (Girgin, 2014: s. 47).

Karamürsel sınırları içerisinde tespit edilen impost başlık, mermer malzemeden imal edilmiş olup bezeme unsurları içermemektedir. Küçük çaplı kırıklar haricinde büyük oranda sağlam durumda bulunan eser, özgün formunu büyük ölçüde korumaktadır (Kat. No:31, Res. 31, Lev. XX).

İmpost başlığın üst bölümünde, abakus işlevi görecektir şekilde tasarlanmış sığ bir çıkıntı yer almaktadır. Bu özellik, benzer tipteki impost başlıklarda sıklıkla gözlemlenen yapısal bir unsurdur. Literatürde çok sayıda örneğine rastlanan bu başlık

tipi, eserin tipolojik açıdan daha geniş bir bağlamda incelenmesine olanak tanımaktadır. Yapısal ve tipolojik özellikleri itibarıyla incelendiğinde, Karamürsel'de tespit edilen bu impost başlık, ait olduğu dönemin mimari anlayışına ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Özellikle bezemesiz formu ve abakus oluşturan çıkıntısı, dönemsel mimari tasarımların yalın fakat işlevsel yönlerini yansıtmaktadır. Eserin mimari bütünlük içerisindeki rolü ve kullanım amacı, benzer buluntularla karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde daha net bir şekilde anlaşılabilecektir (Niewöhner, 2006: s. 438 - Kat. No: 40; Niewöhner, 2007: s. 179-Lev. 18 Fig. 179 - Lev. 19 Fig. 180-182; Peschlow, 2002: s. 468 - Kat. No:158; Ötüken, 1996: s. 218-222- Lev. 42 Fig. 3-6; Aydın, 2013: Kat. No:354-356). İmpost başlıklar, Erken ve Orta Bizans dönemleri içerisinde oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Lakin Karamürsel impostunun üzerinde herhangi bir motif olmadığından kesin tarih verilmemiştir (Girgin, 2014: s. 51).

İon impost başlıklar, ilk olarak kiliselerin galeri katındaki sütunlarda kullanılmış; ilerleyen dönemlerde ise ana mekânın nef sütunlarında da tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum, 5. yüzyılda estetik kaygılarla daha geri planda tutulan bu başlık tipinin, 6. yüzyılın başlarında kısa sürede moda haline geldiğini göstermektedir. Özellikle başkent Konstantinopolis ve çevresindeki yapılarda yer alan, kaliteli ajur işçiliğine sahip örnekler, bu başlık tipinin popüleritesinin bir göstergesidir. Ayrıca Korint başlıklarına kıyasla daha düşük maliyetli olmaları ve Korint-impost biçiminde iki ayrı mimari öge yerine tek bir monolit parça olarak üretilebilmeleri, İon impost başlıklarının tercih edilmesinde etkili olmuş görünmektedir.

Karamürsel Havaalanınından Kocaeli Müzesine kazandırılmış olup, MS 4. yüzyıla tarihlenmekte ve kapasitesi 6,16 litredir. Sinope Tip C III amphorası olan 908 envanter nolu amphora daha öncekilere benzer şekilde, ama daha küçük boyutlarda ve büzülme ile C Snp II ve III türleri sıklıkla birbirinden ayırt edilmeden yayınlanır. Bu amphora da "*Havuç Amfora* "olarak sıklıkla yayınlanmaktadır (Kat. No:32, Res. 32, Lev. XX).

Havuç tipli Sinope amphorası MS 4. yüzyıla tarihlenen Geç Roma- Erken Bizans amphorasıdır. Yuvarlak düz ağız kenarlı, çift kulplu, uzun boyunludur. Kulplar boynun

14 cm altından çıkıp, omuza bağlanırlar. Gövde havuç biçiminde çok uzundur (Çibuk, 2019: s. 67).

Karamürsel açıklarından Balıkçıların ağlarına takılan akabinde Kocaeli Müze Müdürlüğü'ne getirilen 2018-80 envanter numarası Kocaeli Müzesi envanterine kazandırılan bu amphora Karamürsel açıkları, Marmara Denizi'nde Helenopolis antik kenti yakınından balıkçıların ağlarına takılarak açığa çıkmış bir amphoradır. Bu amphoranın kil rengi açık kahverengimsi bir renge sahiptir. Kil hamurunda katkı maddesi olarak az mika ve az miktarda taşçık kullanılmıştır (Kat. No: 33, Res. 33, Lev. XXI).

Kocaeli Müzesi Kapasitesi 29,2 litre olarak ölçülen amphora, Batı Karadeniz, Romanya, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs, Lübnan, Suriye, Mısır, İtalya ve Britanya'da dağılım göstermektedir (Çibuk, 2019: s. 63).

Karamürsel sınırları içerisinde bulunan ve 1169 envanter numarası ile Kocaeli Müzesi Envanterine kazandırılan Bronz Haç Bizans dönemine tarihlenmiştir (Kat. No:34, Res. 34, Lev. XXI).

Prainetos ve Çevresinde yüzey araştırmaları bulunan sütun başlıklarından ve duyarlı vatandaşların müzeye kazandırdığı Bronz Haç ile Bizans dönemi kiliselerinin bölgede varlığı tescillenmiştir.

4.1.5. Osmanlı Dönemi

Orhan Bey (1326-1362), İzmit'in fethinin ardından fetih hareketlerine devam ederek Yalova, İzmit, Mudanya ve Bursa'yı Osmanlı topraklarına katmıştır. Ancak İzmit Körfezi ve Güney Marmara kıyılarındaki egemenlik eksikliği, gerçekleştirilen fetihlerin kalıcılığını tehdit etmekteydi. Bu sebeple, Karesi Beyliği'nden denizcilik alanında yardım talep edilmiştir. Karesi Bey (1303-1328) döneminde, Beylik tarafından Mürsel Alp komutasında 24 gemiden oluşan bir filo, İzmit Körfezi'ne gönderilmiştir. Mürsel Alp, ya da bilinen adıyla Kara Mürsel Bey, bu filoyla birlikte Osmanlı'nın deniz gücünü inşa etmek amacıyla Pronektus'a yerleşmiştir. Bu süreçte, Kara Mürsel Bey, Osmanlı Beyliği'nin ilk Emir-i Sevahili (Deniz Kuvvetleri

Komutanı) olarak görev yapmıştır (1326-1328). Osmanlı Deniz Kuvvetleri'nin ikinci Emir-i Sevahili ise Emir Ali Bey olmuştur (Hergüner, 2016: s. 240).

Karamürsel Tersanesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun denizcilik tarihinin erken dönemi için büyük bir öneme sahiptir. Osmanlı Beyliği'nin denizcilik alanındaki ilk adımlarının atıldığı bu tersane, Karamürsel'in kendi inşa ettirdiği ve Venedik tipi kadirgaların modellerinden faydalanarak geliştirdiği, çekirme tipi gemilerle deniz gücünün temellerini atmıştır. Bu gemiler, Osmanlı donanmasının ilk örnekleri olarak kabul edilmekte olup, bu ilk filo sayesinde Osmanlı, Yalova'nın fethini gerçekleştirmiştir.

Tersanede, Marmara ve Ege kıyılarında yerleşik, Osmanlı Beyliği'nden daha deneyimli olan Karasi Devleti'nden getirilen ustalar ve denizciler tarafından Karamürsel tipi gemilerin yapımına başlanmıştır. Bu gemiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun denizlerdeki hâkimiyetinin simgeleri haline gelmiş ve yüzyıllar boyunca Osmanlı denizcilik tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin Bizans İmparatorluğu ile deniz teması başlamış, küçük çaplı deniz savaşları ile İzmit Körfezi'nden Marmara Adalarına kadar olan bölge üzerinde deniz hâkimiyeti sağlanmıştır.

Karamürsel Tersanesi, Gelibolu Tersanesi'nin kuruluşuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'na hizmet etmeye devam etmiştir. 1327 ile 1354 yılları arasında önemli bir rol oynamış olan bu tersane, 1354 yılında İzmit Tersanesi'nin kurulmasıyla birlikte önemini kaybetmiştir. Günümüzde, Karamürsel Tersanesi'ne dair herhangi bir arkeolojik buluntu bulunmamakta olup, tersanenin tam yeri de tespit edilememektedir. Bu durum, söz konusu tersanenin yerinin hala belirsiz olmasına neden olmaktadır (Ulugün, 2009: s. 20-21).

Valideköprü, XVII. yüzyılda inşa edilmiş olup, Karamürsel ile İzmit arasında yer almakta ve tarihi İpek Yolu ile bağlantılı bir köprüdür. İnşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, köprünün Kösem Sultan, Turan Sultan veya Valide Sultanlardan biri tarafından yaptırıldığına dair rivayetler bulunmaktadır.

Köprü, üç gözlü sivri kemer formunda olup, kesme taştan inşa edilmiştir. Yapının boyu 64 metre, genişliği ise 4,5 metredir. Bu yapısal özellikler, köprünün dayanıklılığını ve işlevselliğini artırırken, aynı zamanda Osmanlı dönemi köprü mimarisinin tipik örneklerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Valideköprü, bölgedeki ulaşımı kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda İpek Yolu üzerindeki önemli bir geçiş noktası olarak da tarihi bir rol oynamıştır. Bu köprü, Osmanlı dönemi mühendislik anlayışını ve taş işçiliğini yansıtan önemli bir yapıdır (Özdemir, 2012: s. 110).

2014 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ile Karayolları tarafından restorasyon uygulaması yapılmıştır. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Tarihi Mekânlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü tarafından konulan bilgi panosunda köprünün Valide Kösem Sultan tarafından 1540-1560 yılları arasında yaptırıldığı yazmaktadır.

Kara Balibey İbn-i Ahmet Tarafından yaptırılan 1 Camii, 1 Kervansaray, 1 Hamam 1 mektep 1 çeşmeden meydana gelen külliye kurdurmuş ve vâkıf etmiştir (Hicri 938/Miladi 1527). Yaptırılmış olanlardan günümüze Camii ve Hamam ulaşmıştır (Özdemir, 2012: s. 113). Günümüze ulaşan ve restorasyon yapılan camii ile hamamın çevresindeki binalar kamulaştırılıp etrafları açılmıştır.

9 Temmuz 1895 tarihinde Rum Patrikhanesi, Adliye ve Mezâhib Nezareti'ne bir karar sunarak, Karamürsel Kazası'nın Tepe Köyü'ndeki Rum mektebinin depremde zarar gördüğünü ve kullanılamaz hale geldiğini bildirdi. Patrikhane, mektebin yeniden inşa edilmesini planladıklarını; yapının uzunluğunun on yedi, genişliğinin on dört, yüksekliğinin ise sekiz buçuk zira olacağını, yarı ahşap yarı kâgir olarak inşa edileceğini belirtti. İnşaat masraflarının kilise sandığından karşılanacağını ifade ederek, gerekli ruhsatın verilmesini talep etti.

Benzer bir şekilde, 9 Kasım 1898 tarihinde Rum Patrikhanesi, Adliye ve Mezâhib Nezareti'ne bir karar daha sundu. Bu defa, İzmit Sancağı'na bağlı Karamürsel Kazası'nın Kuğlacık (Fulacık Köyü) Köyü'ndeki Rum cemaatine ait mektebin de depremde zarar gördüğünü bildirdi. Mektebin yeniden inşa edilmesi

gerektiğini, uzunluğunun on iki, genişliğinin on altı, yüksekliğinin ise on zirâ olarak planlandığını ve tamamen ahşap yapılacağını belirtti. İnşaat masraflarının cemaatten bir kişi tarafından karşılanacağını ifade ederek, gerekli ruhsatın temin edilmesini talep etti (Çakmak, 2015: s. 675).

Bu iki istekten anlaşılacağı gibi Karamürsel’de Rum Mektepleri mevcuttu Kızderbent Köyünde Rum Mektebi Ve Kilisesi bulunduğu bilinmektedir.

Karamürsel Mensucat Fabrikası “*Karamürsel Fes, Çuha ve Şayak Fabrikası*” Karamürsel Mensucat Fabrikası, Bosna kökenli göçmenlerin girişimiyle 1892 yılında kurulmuştur. Fabrikanın inşaat ve montajında yerel halk, bedava çalışarak büyük bir katkı sağlamıştır. Başlangıçta bürokratik engeller ve imtiyaz sorunları nedeniyle zorluklar yaşansa da, kısa sürede ürünleri büyük ilgi görmüş ve Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde temsilcilikler açılmıştır. 1895 yılı itibarıyla İstanbul dışında Trabzon, Bursa, İzmit gibi Anadolu şehirlerinde satış noktaları oluşturulmuş, Selanik’te de bir temsilcilik açılmıştır. Fabrika, Avrupa modasına uygun ürünler sunarak büyük bir pazar oluşturmuş ve sanayi sergilerinde ödüller kazanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ithalatın azalmasıyla, fabrikada askeri elbiseler ve yeni ürünler üretilmeye başlanmıştır. Ancak savaşın etkileri, fabrikanın ve kasabanın büyük tahribatına yol açmıştır. 1920’ lerde Yunanlılar ve İngilizler tarafından gerçekleştirilen işgaller sırasında Karamürsel Mensucat Fabrikası hasar görmüş ve kasaba büyük ölçüde yok olmuştur. 1921’de Yunanlıların bölgeden çekilmesiyle Karamürsel tamamen harabe haline gelmiştir.

Fabrika, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde, sanayileşme çabaları ve yerel halkın katkılarıyla önemli bir ekonomik değer oluşturmuş, ancak savaşın etkisiyle büyük bir yıkıma uğramıştır.

Açık söz Gazetesi’nin haberine göre;

“*Karamürsel’de sağlam bir ev bile bırakılmamıştır. Elyevm⁶³ Karamürsel’in yerinde dümdüz bir harabe bulunmaktadır*”.

⁶³Arapça Kökenli Osmanlıca kelimedir. Bu gün. Bugün. Hâlâ. Bugün. Bugün anlamında kullanılır.

Vakit Gazetesi ise söyle başlık atmıştır;

“Yunanlılar Karamürsel’i Ne Suretle İşgal ve Tahliye Etiler?”

Bu başlık ile Yunanlıların kasabayı boşalttığını duyurmaktadır. Haberde, Yunanlılar çekilirken bölgeyi işgalde kendilerine yardım eden Rum ve Ermeni ahaliyi de gemilere bindirerek yanlarında götürdükleri anlatılmaktadır.

Bir başka haber 3 Aralık 1925 tarihli Resimli Mecmua ’da yer alan;

“Yunan Kundakçıları Tarafından Yakılan Karamürsel”

Başlıklı haberdur.

“Felaketli işgal senelerinde düşman canavarlıklarına sahne olan yerlerimizden biri de Karamürsel’dir. Yunan kundakçıları Karamürsel’i baştanbaşa iki defa yaktılar. Yalnız silahsız beldelere ateş etmekte kahramanlık göstermiş yunan gemileri Karamürsel’i gelip gidip bombardıman etti. Yunan bu faciaları ta İstanbul’un karşısında yani binlerce medeni Avrupalı (!)’nın gözleri önünde cereyan ediyordu. Okuyucularımıza pek sevgili ve çok meşhur olan bu vatan parçasının yalnız tabii manzaralarına ait olan fotoğraflarını taktim edebiliyoruz. Çünkü Karamürsel henüz baştan yapılıyor. Karamürsel, Kocaeli vilayetine merbut bir kazadır. Bu kazanın 27 parça köyü, / 20 binden fazla nüfusu ve (2125) kilometre arazisi vardır. Karamürsel 2 bin kadar nüfuslu bir kasabadır. İzmit körfezindedir. Küçük bir limanı vardır. Karamürsel kazasının kuzeyinde Marmara denizi güney batısında Bursa, doğusunda İzmit ve Geyve vardır. Karamürsel İstanbul’dan İzmit’ten 15 mil mesafededir. Karamürsel, ağacı bol bilhassa fındığı zeytini pek bol bir kazadır. Değirmendere fındıkları çok meşhurdur. Karamürsel’in zeytiniyle, zeytin bağına İstanbullular çok ehemmiyet verirler. Karamürsel’in fındık zeytin ve zeytin bağından sonra başlıca mahsulatı zahire, sebze, yumurta, bal vesairedir. Karamürsel en ziyade yünlü mensucatı ile meşhurdur. Bu küçücük kasabamızda bir şayak fabrikası vardır. Eskiden fes de yapardı. Şimdi bunun yerine şayağı imal edip ucuz ucuz satmaktadır. Karamürsel şayak fabrikası (Volçitrinli Yusuf ve ortakları) tarafından tesis edilmiştir. Şimdi Karamürsel Mensucat Anonim Şirketi tarafından işletilmektedir ”der (İskefiyeli, 2016: s. 1118-1125).

Yerleşim işgal edileceği ve fabrikanın tahrip edileceği yönündeki duyumlar üzerine makine ve teçhizat güvenli yerlere taşınmıştı Kocaeli'nin ilk özel sektör işletmesi, yerleşimi işgal eden Yunanlılar ve Onlara denizden destek veren İngilizler tarafından yok edildi. Geriye ise sadece bacası kaldı. Günümüzde o acı günlerin hatırası olan baca Karamürsel'de hala durmaktadır.

SONUÇ

Antik Bithynia Coğrafyası içerisinde konumlanan Prainetos/Preirtos'tan Karamürsel'e uzanan tez çalışmamın temel amacı, Antik Bithynia coğrafyasının bir parçası olan Prainetos/Preirtos yerleşiminin geçmiş mirasını bilimsel bir yaklaşımla inceleyerek, bu mirası geleceğe aktarmaktır. Çalışma, "Bu topraklarda kimler yaşamış, nasıl bir medeniyet inşa etmişlerdir?" gibi sorulara arkeolojik ve tarihi veriler ışığında cevap aramayı hedeflemektedir.

Bugün Karamürsel ilçesinin bulunduğu alan, Antik Çağ'da Prainetos-Preirtos adıyla bilinen bir yerleşimin varlığına işaret etmektedir. Yerleşimin kuruluş tarihi ve ilk sakinlerinin kimler olduğu kesin olarak belirlenememiş olmakla birlikte, Fenikeliler tarafından bir koloni olarak kurulduğu ve sonrasında Trakya kökenli Bithyn halkının burada yerleşim gördüğü öne sürülmektedir. Nikomedeia'da bulunan Roma Dönemi'ne ait Tanrı Preietos'a sunulmuş adaklar, yazıtlarda bahsedilen rahipler ve Bithynia takviminde yer alan "*Preieteios/Prieteos*" ay adı, yerleşimin isminin kökenine dair değerli ipuçları sunmaktadır. Arkeolojik buluntular henüz bu varsayımları doğrulamamış olsa da, erken dönemlerden itibaren burada Tanrı Preietos'a adanmış bir kutsal alan veya tapınak olma olasılığı kuvvetlidir. Ayrıca, bu dönemde tanrı adına bir festival düzenlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Yerleşimin, başından itibaren dini bir misyon üstlendiği ve çevre halkın adak sunmak için bu bölgeyi ziyaret ettiği olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, bu varsayımlar, arkeolojik ve epigrafik bulgularla desteklenmedikçe sadece birer olasılık olarak kalacaktır. Bölgede arkeolojik kazılara ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentin Roma Dönemi'ne ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu döneme ait en önemli belgeler, Karamürsel ve çevresinde bulunan sayıca az mezar taşlarıdır. Bu mezar taşları, Prainetos'un siyasi tarihi hakkında doğrudan bilgi vermemekle birlikte, taşlarda yer alan isimler, demografik yapı ve mezar kültürüne dair ipuçları sunmaktadır. Roma Dönemi'nde Prainetos'un, Nikomedeia'nın egemenlik ve etki alanı içinde olduğu düşünülmektedir. Konca Lahdi üzerindeki yazıtta, mezarın tahrip

edilmesi durumunda ödenecek cezanın Nikomedeia'ya verileceği ifadesi, Prainetos'un bu kentin kontrolü altında olduğunu göstermektedir.

Mezar stelleri üzerindeki tasvirler de bazı önemli veriler sunmaktadır. Özellikle bazı stellerde yer alan symposium (*ölü yemeği*) sahneleri ve figürlerin ayakta tasvir edilmesi dikkat çekicidir. Byzantion ve Nikomedeia stellerinde sıklıkla rastlanan bu sahneler, Prainetos'ta da benzer şekilde tercih edilmiştir. Ancak, bu stellerin yerel atölyelerde mi? üretildiği yoksa başka kentlerden mi? getirildiği, ayrı bir araştırma konusudur. Ayrıca, Prainetos stellerinde mezar sahiplerinin meslekleri ve günlük yaşamlarına dair nesneler de betimlenmiştir. Kadınlara ait stellerde genellikle ayna, öreke ve yün sepeti gibi ev içi yaşantıyı simgeleyen eşyalar, erkeklere ait stellerde ise at-seyis betimi, çiftçilik ve müzik enstrümanları gibi mesleki unsurlar öne çıkmaktadır. Bu betimlemeler, dönemin toplumsal yapısını ve cinsiyet temelli iş bölümünü gözler önüne sermektedir.

Kentin Bizans Dönemi'nde daha da önemli bir hale geldiği görülmektedir. Prainetos, bu dönemde Constantinopolis ile Nikaia arasındaki yol güzergâhında stratejik bir konumda yer almıştır. Deniz yoluyla Constantinopolis ve Khalkedon (Kadıköy) üzerinden Prainetos'a, oradan da karayoluyla Nikaia'ya ulaşılmıştır. Bu yol, ticaret, sivil ulaşım ve askeri sevkiyat açısından yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca, Prainetos'un bir piskoposluk merkezi olduğu bilinmektedir. Konsillere katılan Prainetoslu piskoposların varlığı ve bazı piskoposlara ait mühürler, bu önemi doğrulayan belgeler arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, Karamürsel'in tarih öncesine uzanan ilk insan izleri geçmişinin yanında, asıl olarak MÖ 1200'lerden Bizans Dönemi'nin sonuna kadar uzanan Prainetos yerleşiminin izlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu bilgiler Antik Çağ ve Bizans dönemi yazarlarının anlatımlarına dayanmaktadır. Günümüzde modern yerleşimin altında kalan ve insan tahribatı veya doğal koşullar nedeniyle yok olan Prainetos'tan geriye yalnızca birkaç kalıntı kalmıştır. Bölgedeki kurtarma amaçlı müze tarafından yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları, Prainetos'un tarihiyle ilgili bilinmeyenleri tam olarak gün yüzüne çıkarma potansiyeline sahip değildir. Karamürsel ve civarında bilimsel kazılara başlanması gerekmektedir. Karamürsel'in

yakın çevresinde yeni başlayan kazılar Helanapolis /Hersek ve Çobankale kazıları sonuçları ile burada başlayacak kazılar, bölgenin bütüncül olarak arkeolojik anlamda değerlendirilerek tarihinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Arrianos (1967). *Anabasis Alexandri in Two Volumes: I.Books I-IV* (Çev. E. I. Robson). Landon: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Homeros (1928). *The Illiad. I.* (Çev. A.T. Murray). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Homeros (2006). *The Illiad* (Çev. I. Johnston). Arlington, Virginia: Richer Resources Publications.
- Homeros (2008). *İlyada* (Çev. A. Erhat, A. Kadir). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Ksenophon (1922). *Xenophon in Seven Volumes: III. Anabasis Books I-VII* (Çev. C. L. Brownson). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Ksenophon (1961). *Helenica, Books I-V* (Çev. C. L. Brownson). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Ksenophon (1974). *Anabasis “Onbinlerin Dönüşü”* (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Memnon (2007). *Herakleai Pontike Tarihi* (Çev. M. Arslan). İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Plinius (2001). *Genç Plinius’un Anadolu Mektupları: Plinius, Epistulae, 10. Kitap* (Çev. Ç. Dürüşken ve E. Özbayoglu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Plinius (1927). *Pliny, Letters in Two Volumes: II* (Çev. W. Melmoth). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Plinius (2006). *Pliny The Younger, Complete Letters* (Çev. P.G. Walsh). New York: Oxford University Press Inc.
- Plinius (1961). *Natural History in Ten Volumes: II. Libri III-VII.* (Çev. H. Rackham). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Plinius (1960). *Natural History in Ten Volumes: IV. Libri XII-XVI.* (Çev. H. Rackham). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Skylaks (2012). “Pseudo-Skylaks: Periplous” (Çev. M. Arslan). *Mediterranean Journal of Humanities*, II/1: 239-257.
- Strabon (1961). *The Geography of Strabo in Eight Volumes: V.* (Çev. H.L. Jones). London: Loeb Classical Library William Heinemann Ltd.
- Strabon (2005). *Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap: XII-XII-XIV* (Çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Titus Livius (1905). *The History of Rome.* (Çev. C. Roberts). London: J.M. Dent & Sons, Ltd.

Modern Kaynaklar

- Arslan, Murat (2000). *Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavimi Galatlar.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Arslan, Murat. *Mithradates VI Eupator Roma’nın Büyük Düşmanı.* İstanbul: Odin Yayıncılık, 2007.
- Arslan, Murat (2012a). “Küçük Asya Yerel Historiograflarına Bir Örnek: Herakleia Pontike’li Memnon ve Eseri”. *OLBA*, XX: 383-405.
- Arslan, Murat (2012b). “Pseudo-Skylaks: Periplous”. *Mediterranean Journal of Humanities*, II/1: 239-257.

Artüz, Levent, Barış Mater, Aral Okay vd(2007).Bilimsel Açıdan Marmara Denizi. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Aydingün, Ş. G., Haldun Aydingün (2013). “Erken Demirçağ’da İstanbul Boğazı Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu’ya Geçişine Ait İlk Bulgular”. Arkeoloji ve Sanat, 142: 65-78.

Aydingün, Ş. G., Volker Heyd, Hakan Öniz, vd (2014). İstanbul Tarih Öncesi Araştırmalarından Tunç Çağı Verileri, Arkeoloji ve Sanat, 145: 21-34.

Aydingün, Şengül G. (2017) “İstanbul Tarih Öncesi Araştırmalarının 2007-2015 Yılları Arası Sonuçları”. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 34. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3491-1: 369-390.

Aydingün Şengül, Öngen Sercan (2022) “MS 5. - 11. Yüzyılları Arasında İstanbul Bathonea, Theodosius ve İzmit Körfezi Antik Limanlarının Rolü” Ed. Ülkü Kara - Haldun Aydingün Uluslararası Avcılar Kent ve Tarih Sempozyumu bildirileri İstanbul : Avcılar Belediyesi Yayınlar 163-180.

Bengisun, Onur (2010). Antik Edebi Kaynaklarda Bithynia (İ.Ö. 333-İ.S. 284). Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bora, Ali (2015).Bithynia Bölgesi Tümülsleri Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bora, Ali (2017). “Kuruluşundan Yıkılışıma Kadar Bithynia Krallığı'nın Sınırları ve Gelişimi” Ed. Haluk Selvi vd. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – III Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Yayınları 129–148.

Bosch, E. Clemens (1937). İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi (Çev. Osman Nuri Arıdağ). İstanbul: Devlet Basımevi.

Boyana, Hülya 2017 “Bithynia Bölgesinin Tarihi ve Kullandıkları Takvim” Ed. Haluk Selvi vd. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – III Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Yayınları 153 – 164.

Braund, D. C. Rome and the Friendly King. The Character of Client Kingship, New York: St. Martin’s Press, 1984.

Bunbury, Edward Herbert. “Nicomedes”. Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology. 2: 1196-1198. William Smith (ed.), Boston: Little Brown and Company 1867.

Certel, Murat “Bizans Anıtsal Mimarisinde İON-İMPOST Sütun Başlıklarının Kullanımı: Ön Değerlendirmeler" Ege Sosyal Bilgiler Dergisi 2023.

Çalık Ross, Ayşe, Füsun Tülek, Ali Bora (2005). "Nikomedea (İzmit) Depremleri ve Arkeoloji". Deprem Sempozyumu Kocaeli 2005, Kocaeli, 763-767.

Çalık Ross, Ayşe (2007). “İzmit’te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları”, Ed. Işıl Altun. I. Uluslararası Kocaeli Kültür Sempozyumu Bildirileri. Cilt II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 909-922.

Çalık Ross, Ayşe (2007). Antik İzmit Nikomedea. İstanbul: Delta Yayıncılık.

Çalık Ross, Ayşe (2008). "Recent Research in The Ancient City of Nikomedea (İzmit) and Its Environs". Pontica 2008: Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times, International Colloquium at the Institute of Archaeology, Jagiellonian Üniversitesi, Krakov: 11.

Çalık Ross, Ayşe (2010). "Preserving in situ remnants of ancient Nicomedea (İzmit)". 16th Annual Meeting the European Association of Archaeologists Abstracts, Netherlands: 20.

Çalık Ross, Ayşe (2012a). "Nikomedia (İzmit) Arkeoloji Çalışmaları ve Kentin Vizyonu". (Ed.) Zeki Dilek. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Tarih ve Medeniyetler Tarihi, III. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 879-897.

Çalık Ross, Ayşe (2017). "Hoşgörü Başkenti Nikomedia ve Galerius'un Hoşgörü Fermanının Çeviri Denemesi". Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 6: 135-145.

Çakmak, Biray (2016). "Karamürsel Kazasında İnşa ve Tamir Edilen Rum Mektepleri (1895–1911)" Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:675-685.

Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Clinton, Henry Fynes (1851). An Epitome of The Civil and Literary Chronology of Greece from the Early Accounts to the Death of Augustus. Oxford: Oxford University Press.

Corsten, Thomas (2010). Bithynia. In M. Gagarin (Ed.), The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome (Vol. 2, pp. 8-9). Oxford University Press.

Doğancı, Kamil (2001). Nüvizmatik ve Epigrafik Kaynakların Işığında Roma İmparatorluk Dönemi'nde Bithynia'nın Sosyo Ekonomik Durumu (Augustus'tan Diokletianus'a Kadar). Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Doğancı, Kamil (2016). "Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağda Nikomedia (İzmit) Ve Civarını Etkileyen Depremler". (Ed.) Haluk Selvi vd. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 87-98.

Erciyas, Deniz Burcu, Wealth, Aristocracy and Royal Propaganda Under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids in the Central Black Sea Region of Turkey, Leiden: Brill, 2006.

Eskefiyeli Zeynep (2016). "Karamürsel Mensucat Fabrikası". (Ed.) Haluk Selvi vd. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 1117-1154.

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi (1998) II. Kitap, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 No.lu Yazmanın Transkripsiyonu (Çev. Z. Kurşun, vd.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Fıratlı, Nezih (1953). "Bithynia Araştırmalarına Birkaç İlave". Belleten, Cilt XVII, Sayı: 65, 15-25.

Fıratlı, Nezih (1971). İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Foss, Clive (2002). Anadolu'daki Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II (Çev. F.Yavuz Ulugün) İzmit: Kocaeli Gazetecilik ve Yayım A.Ş.

Gabelko, Oleg L. "The Dynastic History of the Hellenistic Monarchies of Asia Minor According to the Chronography of George Synkellos". Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS), 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 47- 61.

Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Gölcük, Rıdvan (2017). "Nikomedia Lahitleri". Aktüel Arkeoloji. Sayı 60: 54-57.

Güçlü, Deniz (2007). Antik Bithynia Bölgesinin Tarihsel İçerikli Yazıtlar Kataloğu ve Tarihçesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Güney, Hale (2012a). "The Resources and Economy of Roman Nicomedia". Doktora Tezi, Exeter Üniversitesi, İngiltere.

Güney, Hale (2012b). "Antik Çağ'da Nikomedia (İzmit) Kenti'nin Jeopolitik Önemi". (Ed.) Zeki Dilek.38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). Tarih ve Medeniyetler Tarihi. III. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 1467-1491.

Güney, Hale (2014). "Helenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Helen Kolonileri ve Bithynialılar Arasındaki İlişkiler". Belleten, 282, Cilt: LXXVIII, Sayı: 282: 407-435.

Güney, Hale (2015). "Poseidon as a God of Earthquake in Roman Asia Minor". Revue Numismatique, Volume 172: 293-316.

Gürdal, Ekrem (2016). "XVIII. Yüzyıl ve Sonrasında Karamürsel İskeleyi'nin Osmanlı Deniz Faaliyetlerindeki Yeri". Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:543-554.

Gürgen, İlknur (2019). Galatları Anadolu'ya Geçiş Süreci ve Bithynia ile İlişkileri. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt.17, sa.3, 234-245.

Harris, B.F., North Ryde (1980). "Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Helenism". Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt.7.2. Berlin: 857-901.

Hergüner, Mustafa (2016) "Osmanlı'nın ilk Emir-i Sevahili Karamürsel Bey'in Döneminde Anadolu Beylikleri ile Venedik, Ceneviz ve Bizans Denizciliği'ne Bir Bakış" Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 239 – 255.

İplikçioğlu, Bülent, Prof.Dr. *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s.104.

Jones, Arnold Hugh Martin (1971) The Cities of Eastern Roman Provinces, Clarendon Press, Oxford, 1971.

Karttunen, Klaus-Harder, Mehl, Andreas-Harder, Ruth Elisabeth. "Laodice". Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP). 7: 228-232, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2005.

Karul, Necmi (2017) Aktopraklık. Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy İstanbul: Ege Yayınları.

Kaya, Mehmet Ali (2014). Türkiye Trihi ve Uygarlıkları II. İzmir: İlya Yayınevi

Koçel Erdem, Zeynep (2012). " Astakos Kazısı". Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, 34: 23-25.

Madsen, Jesper Majbom. "The Ambitions of Mithridates VI: Hellenistic Kingship and Modern Interpretations". Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies (BSS), 9, Jakob Munk Højte (ed.), Aarhus: Aarhus University Press (2009): 191-201.

Magie, David (1950a). Roman Rule in Asia Minor; To the End of the Third Century After Christ. Volume I: Text. New Jersey: Princeton University Press.

Magie, David (1950b). Roman Rule in Asia Minor; To the End of the Third Century After Christ. Volume II: Notes. New Jersey: Princeton University Press.

McGing, Brian C. "The Date of the Outbreak of the Third Mithridatic War". Phoenix 38/1 (1984): 12-18.

Orhun, Murat (2018). “Pergamon Kralı III. Attalos’un Bağışı ve Roma’nın Asya Eyaleti’nin Kuruluşu “Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi İlkbahar 2018, 5(14), ss.275-324.

Özdoğan, Mehmet (2012). “Neolitik Dönemi Yeniden Düşünmek”. Aktüel Arkeoloji, 27: 46-59.

Özdoğan, Mehmet (2013a). “Neolithic Sites in the Marmara Region: Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Toptepe, Hoca Çeşme and Aşağı Pınar”. Şu Kitapta: Ed. Memet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm. The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research, Northwestern Turkey and Istanbul. İstanbul: Archaeology & Art Publications, 167-271.

Özdoğan, Mehmet (2013b). “Pendik Neden Önemli”. Aktüel Arkeoloji, 34: 33-48.

Özdoğan, Mehmet (2015). “Neolitik İlk Çiftçiler Neden Göç Ettiler? Arkeolojik Veriler Açısından Bir Değerlendirme”. Aktüel Arkeoloji, 54: 46-59.

Özdoğan, Mehmet (1995). “Tarih Öncesi Dönemde İzmit Körfezi ve Çevresi”. Şu Kitapta: Engin Meriç. İzmit Körfezi Kuvaterner İstifi. Kocaeli: Deniz Harp Okulu Komutanlığı Basımevi, 349-354.

Özkut, Süleyman Arif (2024). “*Nemçe Ahkâm Defteri (1740-1755) İnceleme-Metin*” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Öztüre, Avni (1969). Resim - Fotoğraf - Belgelerle Nicomedia İzmit Tarihi. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık.

Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarih Sempozyumu II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:61-82.

Peyssonnel Charles (2005). 1745 Yılında İzmit ve İzmit’e Yapılmış Bir Gezi’nin Öyküsü (Çev. F. Y. Ulugün). İzmit: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları.

Reinach, Th. Mithridate Eupator König von Pontos. Leipzig: Druck und Verlag von B.G. Tebner, 1895.

Schottky, Martin. “Nicomedes”. Brill’s New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP). 9: 734-737, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2006.

Seaby, H.A, “Greek Coins And Their Values”, B.A. Seaby, LTD, 61-65 Great Portland Street, London, W.1.2nd Edition, 1966, s.118-121.

Sevin, Veli (2016). Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sherwin-White, A. N. “Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.”. The Journal of Roman Studies 67 (1977): 62-75.

Simonetta, B. “Notes on the Coinage of the Cappadocian Kings”. The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society 7/1 (1961): 9-50.

Strobel, Karl. “Bithynia”. Brill’s New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP) 2: 677- 679, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (ed.), Boston: Brill, 2003.

Sullivan, Richard D. Near Eastern Royalty and Rome 100-30 BC. Toronto: University of Toronto Press, 1990.

Şahin, Sencer (1973). Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedeia (İzmit) und in der Umgebung der Stadt. Doktora Tezi, Westfälischen Wilhelms-Universität, Münster.

Şahin, Sencer (1984). “1983 Yılında Bithynia ve Lycia-Pamphylia’da Yapılan Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları”. II. Araştırma Sonuçları Toplantısı, İzmir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Ankara: 113-117.

Şahin, Sencer (1987). “Yazıtların Diliyle İznik’te (Nikaia) Tarih”. V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Esreler ve Müzeler Genel Müdürlüğü. 369-374.

Şahin, Sencer (2000). “Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri”. 1. Uluslararası İznik / Nikaia Sempozyumu, İznik.

Texier, Charles (1997). “Küçük Asya” Bithynia (Çev. R. Kaplanoglu). Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı.

Texier, Charles (2002). Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi. (Çev. A. Suat). Birinci Cilt. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Thonemann, Peter. “The Attalid State 188-133 BC”. Attalid Asia Minor: Money International Relations and State, Peter Thonemann (ed.), Oxford: Oxford University Press (2013): 1-47.

Ulugün, F. Yavuz, Taner Aksoy, Muhittin Bakan vd (2004). Kocaeli ve Çevresi Tarihi: Tarih Öncesi ve Helenistik Dönem Bithynia. İzmit: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları.

Ulugün, F. Yavuz (2007a). “Bithynia’da İnanç Kültürleri”. Ed. Işıl Altun. I. Uluslararası Kocaeli Kültür Sempozyumu Bildirileri. Cilt II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 1215-1222.

Ulugün, F. Yavuz, Taner Aksoy, Muhittin Bakan (2007b). Kocaeli ve Çevresi Tarihi; Roma Dönemi Bithynia. İzmit: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları.

Ulugün, F. Yavuz (2008). Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi. İzmit: İzmit Rotary Klübü Yayınları.

Ulugün, F. Yavuz (2009). Kocaeli ve Çevresi Denizcilik Tarihi. İzmit: İzmit Rotary Klübü Yayınları.

Umar, Bilge (1981). Eski Esreler Hukuku. İzmir: Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.

Umar, Bilge (1993). Türkiye’deki Tarihsel Adlar. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Umar, Bilge (2004). Bithynia. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Von Geisau, Hans-Volkmann, Hans. “Laodike”. Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly’s Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft (KLP) 3: 479-482, Konrat Ziegler, Walther Sontheimer (ed.), Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag, 1969.

Weigand, Edmund (1914). Neue Untersuchungen über das Goldene Tor in Konstantinopel. Athenische Mitteilungen 39, pp. 1-64.

Zeyrek, H.Turgut (2005).”İzmit (Nikomedeia) Seka-Fabrikası Buluntuları 2003 Yılı Çalışmaları Ön Raporu” 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı.1. Cilt Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Basımevi: 1-11

HARİTALAR

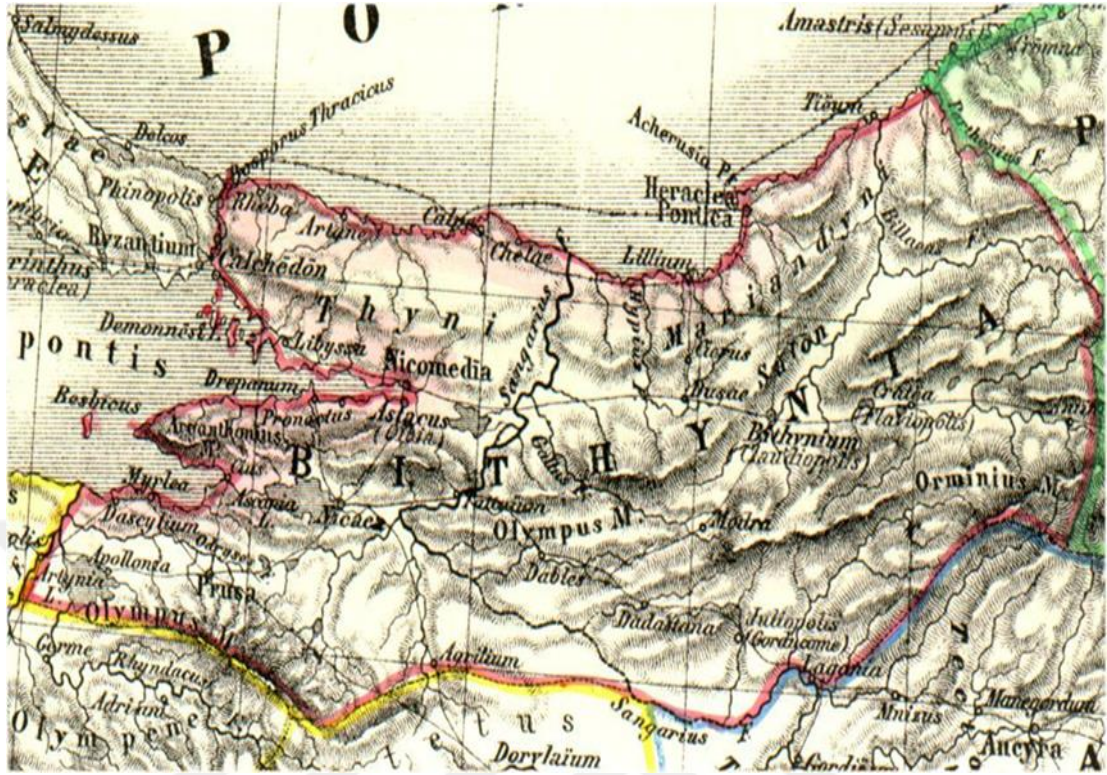
LEVHA I

Harita1 – VII Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu sayfa 161

Harita 2 - VII Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu sayfa 165

Harita 3 - Antik Çağ Bithynia (Varol, 2020: 64)

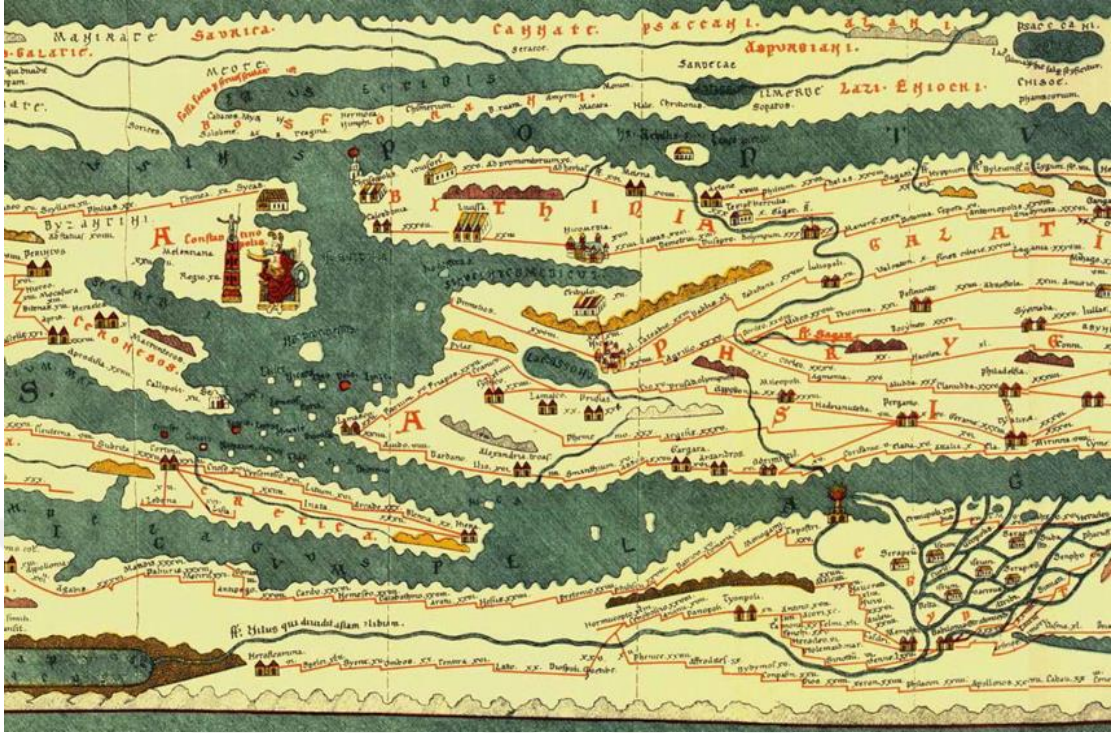
Harita 4 - Antik Dönem Yerleşim Haritası

Harita 5 – Bithynia Bölgesi içerisinde Prainetos (Öztürk, 2016: 75)

Harita 6 – Karamürsel, Preietos/Prainetos ve Konca (Öztürk, 2016: 75)

Harita 7 - Tabula Peutingeriana (Öztürk, 2016: 75)

Harita 8 - Prainetos ve Nikaia Yolunu Gösteren Harita (Öztürk, 2016: 76)

KATALOG

Katalog No	: 01
Levha No	: V
Müze Envanter No	:765
Adı	: Çift Kulplu Maşrapa
Buluntu yeri	: Karamürsel Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven Mevkii
Malzemenin Cinsi	: Pişmiş Toprak
Dönemi	: Geç Helenistik Erken Roma Dönemi
Durumu	: Ağız kısmında küçük bir çatlak, dipte ise küçük bir kırık ve noksan mevcut.
Ölçüleri	: 15x 10,8 cm
Tanım	: Kırmızı hamurlu ve çift kulplu bir kap olup, kulplar ağız kenarından çıkıp gövdeye doğru birleşmektedir. Geniş ağızlı, kısa boyunlu ve boyun gövdeye hafif kavisle bağlanmaktadır. Gövde şişkin ve yuvarlak, dip kısmında küçük, yuvarlak bir kaide yer almaktadır. Bu form, genellikle günlük kullanım için yapılmış işlevsel bir kap olduğunu düşündürür. Çift kulplu ve geniş ağızlı yapısı, kabın içeriğinin kolaylıkla alınmasına olanak sağlamış olabilir; sıvı ya da katı gıda saklama ve servisinde kullanılmış olması muhtemeldir. Ağız kısmında küçük bir çatlak, dipte ise küçük bir kırık ve noksan bulunmaktadır.
Yayın Yeri	: Yayınlanmamış

Katalog No : 02
Levha No : V
Müze Envanter No : 767
Adı : Tek Kulplu Maşrapa
Buluntu yeri : Karamürsel Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven Mevkii
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Geç Helenistik Erken Roma Dönemi
Durumu : Sağlam
Ölçüleri : 8,5x 5,5 cm
Tanım : Kırmızı hamurlu, ince duvarlı, el yapımı küçük bir kaptır. Ağız kısmı geniş ve dışa taşkındır. Boyun kısmı kısa, geçişli, gövde şişkin formdadır. Dip kısmı yuvarlak bitişli olup taban yüzeyi dar ve tam belirgin değildir. Yüzey, fırınlanma sonrası yer yer kısmen mat ve açık turuncuya çalan tonlarda izler göstermektedir. Hamur, homojen yapıda, iyi pişirilmiş ve kırmızı renklidir. Sırlama izine rastlanmaz. Yüzeyde herhangi bir boya bezemeye veya kazıma süslemeye dair iz bulunmamaktadır.
Yayın Yeri : Yayınlanmamış

Katalog No : 03
Levha No : VI
Müze Envanter No : 784
Adı : Testi
Buluntu yeri : Karamürsel Kayacık Mah.
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Geç Helenistik Roma Dönemi
Durumu : Ağız kısmı ile gövde kısmında kırık ve çatlaklar mevcut.
Ölçüleri : Boy: 19.5 cm Dip Çapı: 5.8 cm Ağız Çapı: 4.7 cm
Tanım : Uzun boyunlu tek kulplu, kulpu boyundan gövdeye dik açı yapar şekilde birleşmekte şişkin karınlıdır. Yuvarlak bir kaidesi vardır. Yuvarlak tabanlı, şişkin gövdeli, uzun boyunlu ve tek kulplu bir kaptır. Kulpu, boyun ile omuz arasında konumlanmakta olup gövdeye dik açıyla bağlanmaktadır. Form özellikleri, sıvı muhafazası ve dökümüne elverişli bir kullanım amacına işaret etmektedir.
Yayın Yeri : Yayınlanmamış :

Katalog No : 04
Levha No : VI
Müze Envanter No :
Adı : Konca Lahdi
Buluntu yeri : Kocaeli, Gölcük, Halıdere Köyü, Konca Mevkii
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma Dönemi
Durumu : İn situ Sağlam
Ölçüleri : 318x174x140 cm (Şahin,1973:76-77)
Tanım : Konca Lahdi, yüksek podyumlu, akroterli ve beşik çatılı kapağa sahip bir lahittir. Kapak yüzeyinde murç izleriyle oluşturulmuş noktasal doku görülmektedir. Alınlıkta, Nikomedia lahitlerinde sık rastlanan Medusa başı kabartması yer almaktadır. Kapaktaki akroterlerde floral bezemeler dikkat çeker. Lahdin tekne kısmının ön yüzünde, evli bir çifte ait olduğu düşünülen bir kline sahnesi tasvir edilmiştir. Çift, birlikte uzanmış şekilde betimlenmiş; erkek figür sağ kolunu eşinin omzuna atarak ona bakmakta, kadın figür ise cepheye dönüktür. Yan tarafta ayakta duran bir kadın figür – muhtemelen hizmetçi – yer alır. Klinenin önünde köpek, üçayaklı masa ve çeşitli aletler tasvir edilmiştir. Eser, bulunduğu yer olan Konca Mevkii'nden dolayı “Konca Lahdi” olarak adlandırılmaktadır.
Yayın Yeri : Aydın, 2013:95, Res. 103; Öztürk, 2016: 64-65; Şahin, 1973: 76-77; Verlag, 1994: s. 61;Yücebağ,2018:139. Koch,2001: 202. Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 05
Levha No	: VII
Müze Envanter No	: 542
Adı	: Kyebele Heykeli
Buluntu yeri	: Kocaeli, Gölcük, Halıdere Köyü, Konca Mevkii
Malzemenin Cinsi	: Beyaz Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Sağlam
Ölçüleri	: 33x14x11 cm
Tanım	: Anadolu kökenli bir ana tanrıçadır. Doğa, bereket, doğum ve yaban hayatının koruyucusu olarak bilinir. Roma ve Yunan panteonlarında da kabul görmüştür. Kybele genellikle frontal (ön cepheden) şekilde ve ciddi bir duruşla yüksek sırtlıklı bir tahtta otururken tasvir edilir. Bu, onun egemenliğini ve kutsallığını vurgular. Tanrıçanın başında genellikle "polos" adı verilen, silindirik bir taç bulunur. Bu başlık onun tanrısal statüsünü simgeler. Aynı zamanda onun göklerle ya da yücelikle ilişkisini gösterebilir. Tanrıçanın üzerinde genellikle uzun bir hiton (ince tunik) ve onun üstüne giyilmiş kalın bir manto (himation) bulunur. Bu kıyafetler tanrıçanın hem ananeli hem de doğayla barışık yönünü gösterir. MÖ 6. yüzyıldan itibaren özellikle Frigya, Lidya, ve daha sonra Roma İmparatorluğu dönemlerinde yapılmıştır.
Yayın Yeri	: Elmar Schwertheim, “Denkmäler zur Meterverehrung in Bithynien und Mysien”, Din ve Kültür Çalışmaları Kleinasien : Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Şubat 1976(editörler Sencer Şahin – Elmar Schwertheim – Jörg Wagner), Leiden, 1978, s. 806, hayır. 8 (Tafel CXCI.17); Maarten Jozef Vermaseren, Corpus kultus Kibele attidisque(CCCA), I. Küçük Asya, Leiden, 1987, s. 79, no. 244. Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No : 06
Levha No : VII
Müze Envanter No : 761
Adı : Dört Figürlü Mezar Steli
Buluntu yeri : Karamürsel, Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven mevki
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma Dönemi
Durumu : Kırık
Ölçüleri : 72 X 56 cm.
Tanım : Stelin alınlık kısmının altında yer alan iki satırlık Grekçe yazıt şu ifadeleri içermektedir:“Zokithos oğlu ... yaşarken ve karısı ...’ya, anısı hoş olsun diye yaptırdı.”Yazıtta adları boş bırakılan bireylerin henüz hayatta oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum, Antikçağ’da bireylerin sağlığında mezar stellerini hazırlatma geleneğiyle uyumludur. Kimi zaman ölümden önce stelin büyük kısmı tamamlanır, bireylerin ölümünden sonra eksik kalan isimler eklenirdi. Bu uygulama, özellikle Geç Helenistik ve Erken Roma dönemlerine tarihlenen stellerde yaygın olarak gözlemlenir. Stelin ön cephesi, mimari unsurlarla sınırlandırılmış bir kompozisyon içinde tasvir edilmiştir. Kompozisyonun solunda, tunika giymiş ayakta duran bir erkek figürü yer almakta; bu figür muhtemelen stelin erkek sahibini temsil etmektedir. Sağda ise, başından aşağıya kadar inen bir örtüyle mantoya bürünmüş, saçları kısmen görülebilen bir kadın figürü bulunmaktadır. Bu figür, erkek bireyin eşi olarak yorumlanmaktadır. Her iki figür de önden tasvir edilmiş olup, durağan ve simetrik duruşlarıyla klasik kompozisyon anlayışını yansıtmaktadır. Ana figürlerin her iki yanında, onlara oranla daha küçük boyutlarda iki hizmetkâr figürü kabartma hâlinde yer almaktadır. Sağdaki küçük figür, kadın bir hizmetkâr olup hanımıyla benzer giysi ve duruşta betimlenmiştir; bu benzerlik, onun efendisine olan aidiyetini ve temsili yakınlığını vurgular niteliktedir. Soldaki küçük figür ise erkek hizmetkâr olarak tasvir edilmiş olup, metin burada eksik kalmıştır; ancak bu figürün baş kısmında bir tahribat görülmektedir.

Yayın Yeri : Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 07
Levha No	: VIII
Müze Envanter No	: 762
Adı	: İki Figürlü Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel, Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven mevki
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	: 40 X 60 cm.
Tanım	: Byzantion tipi stel grubuna ait olduğu anlaşılan bu stelin, alınlıklı olduğu düşünülen üst bölümü kırık durumdadır. Ön cephede mimari bir çerçeve içerisinde yer alan iki figür kabartması bulunmaktadır. Bu figürler, ayakta duran tunika giymiş bir erkek ile pelerinli bir kadını betimlemektedir. Her iki figürün baş kısımları tahrip olmuştur. Sol tarafta yer alan erkek figürü, sağ kolunu dirsekten bükerek göğüs hizasından dışarı çıkarmış, sol kolunu ise yukarıdan aşağıya doğru düz bir şekilde sarkıtmıştır; dirsekten öne doğru hafif bir kavis yapmaktadır. Kıyafetinin kıvrımları belirgin, düz ve kalın hatlıdır. Sağda yer alan kadın figürü ise benzer bir kompozisyona sahiptir. Üzerinde tüm vücudu örten bir pelerin yer almakta, pelerinin altından ayaklara kadar inen başka bir elbise görülmektedir. Stelin alt bölümünde beş satırdan oluşan bir Grekçe yazıt bulunmaktadır. Çevirisi şu şekildedir: "Menios'un oğlu Euplous, bu steli sunakla birlikte kendisi ve hayatını 30 yıl boyunca üstün bir şekilde birlikte geçirdiği hayat arkadaşı Demetrias için yaptırdı. Hoşçakalınız."
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 08
Levha No	: VIII
Müze Envanter No	: 763
Adı	: Üç Figürlü Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel, Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven mevki
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	: 75 X56 cm
Tanım	: Stelin alınlıklı olduğu sanılan üst kısmı kırık durumdadır. Alınlığın hemen altında yer alan ve iki satırdan oluştuğu anlaşılan bir yazıt mevcuttur; ancak yazıt büyük ölçüde tahrip olmuş, yalnızca birkaç harf seçilebilmektedir. Stelin hemen hemen tüm yüzeyini kaplayan çerçeve içerisinde yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş üçlü bir figür kompozisyonu yer almaktadır. Kompozisyonun sol tarafında yer alan kadın figürünün yüzü kırılarak kopmuştur. Figür, başını hafifçe doğrultmuş durumdadır; vücudunu tamamen saran bir örtü giymekte, örtünün altından ise topuklara kadar uzanan kıvrımlı bir elbise görülmektedir. Sol kolu dirsekten kıvrılarak göğüs hizasında dışa doğru uzanmış, sağ kolu ise aşağıya sarmakta ve örtüsünü tutmaktadır. Sağ tarafta yer alan erkek figür, sağ omzu ve göğsünü açıkta bırakan bir elbise giymektedir. Sağ kolu yukarıya kalkık, elinde tuttuğu çelenk kadın figürün baş hizasına doğru uzanmaktadır. Sol kolu ise aşağıya sarmakta ve elbisesini tutmaktadır. Ortada konumlanmış olan daha küçük boyutlu genç erkek figürü, vücudunu tamamen saran bir elbise giymektedir. Sağ kolu göğüs hizasında elbisesinden dışarı çıkmış, sol kolu ise aşağıya doğru sarmış ve elbisesini tutar şekilde betimlenmiştir. Stelin sol üst ve sağ alt köşeleri kırılmış, eser sonradan yapıştırılarak onarılmıştır.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 09
Levha No	: IX
Müze Envanter No	: 764
Adı	: Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel, Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven mevki
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	: 66x 54,5 cm
Tanım	: Üçgen alınlık ve akroterlerle taçlandırılmış bu Byzantion tipi mezar steli. Alınlık altına yerleştirilen Grekçe yazıtta şu ifadeye yer verilmektedir:“ <i>Apollonios oğlu Apollonios, kendi kardeşi Kamolos’a ve onun eşi Tertia’ya anılarını yüceltmek amacıyla (bu yapıyı) yaptırdı.</i> ” Bu kısa ama anlam yüklü yazıt, stelin kim tarafından ve kimlerin anısına yaptırıldığını açık bir biçimde ortaya koyar. Aynı zamanda kardeşlik ve evlilik bağları üzerinden ailevi bir bağlılık ve sadakati vurgular. Altta yer alan figürlü kabartma sahne, tipik bir cenaze ziyafeti betimlemesidir. Kompozisyonun merkezinde, bir kline üzerine yarı uzanmış şekilde betimlenen erkek figür yer alır. Sağ elini ileri doğru kaldırarak dairesel biçimli bir çelenk tutmakta ve klinenin ayakucunda oturan kadına çelengi takdim etmektedir. Sol dirseğiyle bir yastığa yaslanan erkek, sol eliyle ise giysisini kavramaktadır. Bu duruş, ölen kişinin toplumsal konumunu ve onurlu geçmişini simgesel biçimde öne çıkarır. Klinenin ön kısmında, üçayaklı bir sehpa üzerinde çeşitli yiyecekler yer almaktadır. Sol tarafta, klinenin diğer ucunda bir tabureye oturmuş kadın figürü görülür. Sağ eli sağ dizinin üzerinde dinlenirken, sol kolunu dirsekten bükerek elini yüzüne doğru kaldırmıştır. Kadının sağ ayağının altına yerleştirilmiş bir yükselti, onun rahat ve saygın bir pozda oturduğunu gösterir. Sahnenin alt kısmında, kompozisyonun sağ ve sol alt köşelerinde yer alan iki küçük hizmetçi figürü, hem ev içi hizmeti hem de öbür dünyaya geçişteki eşlik edici rolleriyle ikonografik açıdan anlam taşır. Sehpanın hemen yanında görülen flüt gibi müzik aletleri, ölen kişinin müzikle olan ilişkisini simgelemektedir.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016)

Katalog No : 10
Levha No : IX
Müze Envanter No : 1516
Adı : Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli
Buluntu Yeri : Altınova-Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : 83x69x10 cm
Tanım : Mermerden yapılmış bu stel, Byzantion tipi üçgen alınlık ve akroterlerle süslenmiş olup, üst kısmı ve yazıt bölümü kırık durumdadır. Arka yüzü kaba yontulmuş, ön yüzünde ise dikdörtgen bir pano içerisine yerleştirilmiş kabartma ziyafet sahnesi bulunmaktadır. Sahnenin merkezinde, kline (yatak) üzerine uzanmış bir erkek figürü betimlenmiştir. Bu figür sağ elinde bir kâse, sol elinde ise kutsal çelenk tutmaktadır. Ayakucunda, yere oturmuş pozisyonda bir kadın figürü yer almaktadır. Kompozisyonun ortasında, uçayaklı sehpa üzerinde çeşitli yiyeceklerin sergilendiği bir masa görülmektedir. Alt kenar köşelerinde ise küçük boyutlarda iki hizmetkâr figürü tasvir edilmiştir. Figürlerin baş kısımları ve stelin üst bölümü kırık olup eksiktir. Tüm figürler, khiton ve himationdan oluşan geleneksel giysiler içerisinde betimlenmiştir.
Yayın Yeri : Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No : 11
Levha No : X
Müze Envanter No : 2004/4
Adı : Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli
Buluntu yeri : Akçat-Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : 80x50x10 cm
Tanım : Byzantion kenti ve çevresinde yoğun olarak karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterli mezar stelleri, ölen kişinin sosyal kimliğini ve statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Alınlık altında konumlanan Grekçe yazıt, mezar sahibinin kimliğine dair ipuçları vermektedir. Yazıtın altında yer alan ana sahnede ise ölen kişinin yaşantısına dair bir temsili anlatım görülmektedir. Kline (sedir) üzerine uzanmış bir erkek figürü, bir elinde sunum kâsesi, diğer elinde çelenk tutmaktadır. Bu ikonografik öğeler, mezar sahibinin toplumsal statüsüne ve ölümden sonraki yaşama dair inançlarına işaret etmektedir. Ayakucunda oturmakta olan kadın figürünün eşi olduğu düşünülmektedir. Sahnenin alt kısmında üçayaklı bir sehpa ile birlikte sağ ve sol köşelerde yer alan, hizmetkârı temsil eden küçük boyutlu bir erkek ve bir kadın figürü yer almaktadır. Bu kompozisyon, ölen kişinin yaşarken içinde bulunduğu yaşam tarzını yüceltmeyi ve hatırlatmayı amaçlamaktadır. Üçgen alınlık ve akroterlerle süslenmiş, tipik Byzantion stili özellikleri taşıyan bir mezar stelinin ikonografik ve epigrafik analizi üzerine odaklanmaktadır
Yayın Yeri : Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No : 12
Levha No : X
Müze Envanter No : 2014/40
Adı : Fallus
Buluntu yeri : Akçat-Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Kireç Taşı
Dönemi : Roma
Durumu : Sağlam
Ölçüleri : 54,5x 87x 37 cm
Tanım : Fallusunun uç kısmı dairesel formdadır. Bu dairesel uç, heykelin alt tarafında içe doğru hafif bir silme (girinti) yapacak şekilde işlenmiştir. Fallusun gövdesi alta doğru incelmekle birlikte, alt uç kısmı sivri değil, küt bırakılmıştır. Malzeme kireç taşından yapılmıştır. Fallus genel form ve işçiliği Roma dönemi estetik anlayışını yansıtmaktadır.
Yayın Yeri : Yayınlanmamış

Katalog No : 13
Levha No : XI
Müze Envanter No : 767
Adı : Tabak
Buluntu yeri : Karamürsel Hacı Ömer Ağa Mah. Kırkmerdiven Mevkii
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Roma
Durumu : Sağlam
Ölçüleri : 4 x14 cm
Tanım : Kırmızı hamurlu tabaklar, ince taneli, iyi pişirilmiş kırmızı topraktan yapılır. Bu tür toprak, pişirme sonrası parlak, kırmızımsı bir yüzey sunar. Tabak çukur formda olup, kenarları geniş ve yayvan şekilde açılır. Bu yapı, sıvı veya sulu yiyecekleri tutmak için uygundur. Yemek servisi için kullanılır. Hem günlük kullanımda hem de daha özel yemeklerde tercih edilmiştir. Kırmızı hamurlu tabaklar genellikle ince, parlak ve dayanıklı malzemeden yapılırdı. Bu özellikler, tabakların hem estetik hem de işlevsel olmasını sağlar.
Yayın Yeri : Yayınlanmamış

Katalog No : 14
Levha No : XI
Müze Envanter No : 907
Adı : Amphora
Buluntu : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Ağız Çapı: 12.5 cm Boy: 80 cm Kaide Gen: 28 cm
Tanım : 20,92 litre kapasitiye sahip genellikle şarap ve zeytinyağı taşınan amphoradır. Eserin ağzı yarı kırılmış olup, ağız kenarı dışa doğru genişleyen bir forma sahiptir. Amphoranın çift kulpları, ağız kenarının hemen altından başlayarak uzun silindirik boyna bağlanmaktadır. Boynu oldukça uzundur ve silindirik yapıdadır. Gövdesi ise dar ve ovoidal şekildedir. Bu tip form, Rhodos'un Geç dönem seramik üretiminde sıkça karşılaşılan özellikleri yansıtır. Doğu ve Batı Akdeniz'de, geniş bir yayılım sahası olan Geç Rhodos amphoralarının özellikle askeri yerleşim merkezlerindeki ihtiyaç nedeniyle İngiltere'ye kadar Ren nehri yoluyla ulaştırıldıkları bilinmektedir.

Yayın Yeri : Ahmet Kaan Şenol (2003). Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi. s. 30 no: 16.

Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 15
Levha No : XII
Müze Envanter No : 909
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Ağız Çapı: 11.5 cmx Kaide Gen: 26.5 cmx Boy: 95 cm
Tanım : 14,34 litre kapasitiye sahip genellikle şarap ve zeytinyağı taşınan amphoradır. Kırmızı hamurlu seramik malzemeden imal edilmiştir. Dip kısmı kırık olup restorasyon yoluyla yapıştırılmıştır. Yüzeyinde belirgin yıpranmalar, aşınmalar ve dökülmeler gözlemlenmektedir. Yüzeyin çeşitli bölgelerinde grimsi renk tonlarında kireç patinası ile birlikte yer yer yoğun çökeltiler bulunmaktadır. Ağız kenarı, dar ve yuvarlak formda olup, dışa taşkın, kalınlaştırılmış bilezik halka biçimindedir. Ağız kenarından boyun kısmına geçişte hafif bir daralma mevcuttur. Boyun uzun, kalın ve silindirik olup, omuz bölümüne doğru hafifçe genişlemektedir. Boyun bitiminde yatay profilli bir omuz formu yer almaktadır. Omuzdan yumuşak geçişle şişkin bir gövdeye ulaşılmaktadır. Gövde, dibe doğru daralan uzun konik ya da dar ovoidal formdadır. Dip kısmı daraltılarak sivri şekilde sonlandırılmıştır. Ağız kenarının altından başlayıp hafif yükselerek omuz kısmına dik şekilde bağlanan, ovalimsi ve şerit kesitli karşılıklı çift dikey kulp bulunmaktadır. Kulplardan birinin iç kısmında, boyna yapışık şekilde diğer bir amphoraya ait parçalar mevcuttur. Geç Rodos dönemi üretimine tarihlenmektedir. Doğu ve Batı Akdeniz'de, geniş bir yayılım sahası olan Geç Rhodos amphoralarının özellikle askeri yerleşim merkezlerindeki ihtiyaç nedeniyle İngiltere'ye kadar Ren nehri yoluyla ulaştırıldıkları bilinmektedir.

Yayın Yeri : Ahmet Kaan Şenol (2003). Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi. s. 30 no: 16.

Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 16
Levha No : XII
Müze Envanter No : 910
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Ağız Çapı: 9 cm Karın Gen: 32,5 cm Yük: 65 cm
Tanım : 21,5 litre kapasitiye sahip genellikle şarap ve zeytinyağı taşınan amphoradır. kırmızı hamurlu olup, yüzey rengi açık kırmızı tonlarda seyretmektedir. Dip kısmında küçük bir parça ile bir kulp kırık olup, bu nedenle eser kısmen noksan durumdadır. Geniş ve yuvarlak formda, dışa taşkın, kalınlaştırılmış halka biçimli bir bilezik ağız kenarına sahiptir. Ağız kenarından boyun kısmına geçişte hafif bir daralma gözlemlenmektedir. Boyun, uzun, kalın ve silindirik olup, omuz bölgesine doğru hafifçe genişlemektedir. Boyun bitiminden sonra yatay profili azalan bir omuz formuna geçilmektedir. Geniş omuzdan yumuşak bir geçişle şişkin bir gövdeye ulaşılmaktadır. Gövde, dibe doğru daralan uzun konik bir form sergilemektedir. Daralan dip kısmı, kısa bir silindirik uzantı sonrası düğme biçiminde sonlanmaktadır. Ağız kenarının alt kısmından başlayıp omuz bölgesine dik açılı olarak bağlanan, yassı kesitli, çift dikey ve yivli kulp dikkat çekicidir. Kaide üst kısmında yüzeysel yiv izleri tespit edilmiştir.
Yayın Yeri : Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 17
Levha No : XIII
Müze Envanter No : 911
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Boy: 65 cm Ağız Çapı: 9 cm Karın Gen: 32,5 cm
Tanım : 19,01 litre kapasitiye sahip genellikle şarap ve zeytinyağı taşınan amphoradır. Açık kırmızımsı-turuncu renkte olan seramik örnek, yüzeyinin çeşitli bölgelerinde grimsi tonlarda kireç patinası ile örtülüdür. Yer yer yoğun çökelti gözlemlenmiştir. Ağız kısmı, dar ve yuvarlak hatlı olup dışa taşkın, kalınlaştırılmış halka biçiminde bir bilezik kenara sahiptir. Ağız kenarından boyun kısmına geçişte hafif bir daralma mevcuttur. Boyun, kısa, kalın ve silindirik formda olup omuz bölgesine doğru hafif genişlemektedir. Boyun bitiminden sonra yatay profilli geniş bir omuz formu görülür. Omuzdan sonra, şişkin ve aşağı doğru daralan uzun konik formda bir gövdeye geçiş sağlanmıştır. Gövdenin daralan alt kısmı yaklaşık düz tabanla sonlanmakta olup, taban merkezinde hafif içbükey bir yüzey ve kazıma tekniği ile oluşturulmuş halka yiv bulunmaktadır. Ağız kenarının altından başlayıp omuza dik olarak bağlanan, yassı şerit kesitli, karşılıklı yerleşmiş, çift dikey ve yivli kulplar mevcuttur. Forlímpopoli Tip D; Ostia 1; Dressel 29 tipolojisi ile uyumludur. Bu amphoranın benzerleri Tanais'te ele geçmiştir.

Yayın Yeri : Karolina Paczynska ve S. A. Naumenko (2004). "Forlímpopoli Amphorae At Tanais in The Second and Third Centuries AD". Şu kitapta: Editörler: Jonas Eiring ve John Luna. Transport Amphorae and Trade in The Eastern Mediterranean Vol 5, Atina: Danish Institute Publication, 310.

Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 18
Levha No : XIII
Müze Envanter No : 912
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Helenistik
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Boy: 85 cm Ağız Çapı: 13 cm Karın Gen: 37 cm
Tanım : 26,95 litre kapasiteye sahip Amphora genellikle şarap ve zeytinyağı taşımakta kullanılmıştır. Devetüyü hamurlu, oldukça az rastlanan bir yüzey astarı ile kaplanmıştır; bu astar siyahımsı tonlardadır. Eserin bir kulpu büyük ölçüde korunmuş olsa da, omuz ve gövde bölgelerinde küçük parça eksiklikleri mevcuttur. Özellikle boyun kısmının üst bölgesinde yoğun kırıklar gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, yüzeyde belirgin yıpranmalar, aşınmalar ve yer yer dökülmeler görülmektedir. Yüzeyin çeşitli bölgelerinde grimsi tonlarda kireç patina izleri ile birlikte yer yer hafif çökeltiler bulunmaktadır. Form olarak; dar, yuvarlak, dışa doğru hafif taşkın ve kalınlaştırılmış bilezik halka biçimli bir ağız kenarına sahiptir. Ağızdan boyuna geçişte hafif bir daralma dikkat çeker. Boyun kısmı uzun, dar ve silindirik olup, omuza doğru çok hafif genişleyerek devam eder. Boynun sona erdiği noktada yatay profilli bir omuz yapısı yer alır. Omuzdan itibaren yumuşak bir geçişle aşağıya doğru daralan uzun, konik formlu bir gövde oluşur. Dip kısmı kısa ve dar silindirik formdadır; hafif bombeli bir taban ile sonlanmaktadır. Doğu Akdeniz, Ege, Rusya, Fransa ve İspanya kadar dağılım göstermektedir.

Yayın Yeri : Oğuz Alpözen-A. Harun Özdaş vd. (1995). Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları. Eskiçağda Akdeniz Deniz Ticareti. Bodrum: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayınları2. s. 92.

Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No	: 19
Levha No	: XIV
Müze Envanter No	: 5178
Adı	: Menas Kızı Akra
Buluntu yeri	: Karamürsel
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Sağlam
Ölçüleri	:
Tanım	: Byzantion kenti ve çevresinde yoğun biçimde karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterlerle süslenmiş mezar stelleri, ölen kişinin kimliğini ve toplumsal statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Bu stellerde, alınlığın hemen altında yer alan Grekçe yazıt, mezar sahibinin adı ve bazen etnik kökeni gibi kimlik unsurlarına dair bilgiler sunar. Menas Kızı Akra'ya ait olduğu anlaşılan bu stelin ana sahnesinde, kline üzerine uzanmış bir erkek figürü betimlenmiştir. Figür, bir elinde sunum kâsesi, diğer elinde ise çelenk tutmakta olup, bu ikonografik öğeler onun hem sosyal statüsüne hem de ölümden sonraki yaşama ilişkin inançlarına göndermede bulunur. Ayakucunda oturan kadın figürünün, ölen kişinin eşi olduğu düşünülmektedir. Kompozisyonun alt kısmında, üçayaklı bir sehpa ile birlikte, sağ ve sol köşelerde yer alan küçük boyutlu bir erkek ve bir kadın figürü, hizmetkârları temsil etmektedir. Bu tür sahneler, yalnızca ölen kişinin bireysel kimliğini değil, aynı zamanda onun yaşarken sürdürdüğü yaşam tarzını da yüceltmeyi ve gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlar. Akra'nın steli, tipik Byzantion stili mezar taşlarının tüm ikonografik unsurlarını taşıması bakımından dikkat çekicidir ve hem sanat tarihi hem de kültürel antropoloji açısından önemli veriler sunmaktadır.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 20
Levha No	: XIV
Müze Envanter No	: 254
Adı	: Apollonios Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	:
Tanım	: Byzantion kenti ve çevresinde yoğun biçimde karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterlerle süslenmiş mezar stelleri, ölen kişinin kimliğini ve toplumsal statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Bu stellerde, alınlığın hemen altında yer alan Grekçe yazıt, mezar sahibinin adı ve bazen etnik kökeni gibi kimlik unsurlarına dair bilgiler sunar. Bu mezar steli, Euksenos tarafından babası Apollonios'un anısını yaşatmak amacıyla yaptırılmıştır. Kompozisyonda, stelin sağında bir kadın figürü, solunda bir erkek figürü yer almakta; merkezde ise sunak ya da kaide benzeri bir yapı üzerinde bir erkek çocuk betimlenmektedir. Figürlerin düzenlenişi, Roma İmparatorluk Dönemi'nin erken evresine tarihlenen stellerde sıklıkla görülen hiyerarşik ve anıtsal anlatım biçimini yansıtmaktadır. Sahne, ölen kişinin toplumsal konumu ve aile yapısına ilişkin ipuçları verirken, aynı zamanda dönemin mezar sanatı geleneği içinde birey ve hafıza arasındaki ilişkiye de ışık tutmaktadır. Kompozisyondaki figüratif detaylar, dönemin kıyafet, saç stili ve sunak tipolojisi hakkında önemli bilgiler sunar.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kırık Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Katalog No	: 21
Levha No	: XV
Müze Envanter No	: 255
Adı	: Artemis, Akya ve Iulius-Tryphon Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Sağlam
Ölçüleri	:
Tanım	: Byzantion kenti ve çevresinde yoğun biçimde karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterlerle süslenmiş mezar stelleri, ölen kişinin kimliğini ve toplumsal statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Bu stellerde, alınlığın hemen altında yer alan Grekçe yazıt, mezar sahibinin adı ve bazen etnik kökeni gibi kimlik unsurlarına dair bilgiler sunar. “Hygeia, annesi Artemisia’ya ve Akyla’ya ve Iulius Tryphon’a (yaptırdı). Elveda!” ifadesi yer almaktadır. Bu mezar steli, Roma dönemi mezar kültürü ve aile yapısına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Yazıttaki ifadeler, hem dilsel hem de simgesel yönlerden değerlendirildiğinde, Roma toplumunun sosyal ve dini inançlarını yansıtan zengin bir malzeme sunar. Nikomedia kökenli bu mezar steli, yerel halkın Roma vatandaşlığına geçiş süreci, aile yapısı, kadınların kamusal alandaki rolleri ve çokkültürlü kimlikleri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Özellikle Hygeia’nın aktif özne olarak anıtta yer alması, Doğu eyaletlerinde kadın ajansının (etkinliğinin) Roma dünyasındaki görünümü açısından önemlidir. Nikomedia, Roma döneminde doğu illerinde önemli bir idari ve kültürel merkezdi. Özellikle MS 1.–3. yüzyıllar arasında Roma yurttaşlığı alan yerli halk, Helenistik geleneklerle harmanlanmış Roma kültürüyle yaşamaktaydı. Bu bağlamda, söz konusu stelin dili, kompozisyonu ve kişisel isimler üzerinden çokkültürlülük açıkça izlenebilir. Iulius Tryphon ismi, bölgenin Roma yurttaş yapılmış yerli halkına işaret eder. “Iulius” ismi, genellikle Augustus dönemi sonrası vatandaşlık alan kişilere verilen nomen’dir. Hygeia ve Artemisia gibi Yunan kökenli isimler ise bölgenin Helenistik mirasının sürdüğünü gösterir. Eser, Nikomedia’nın Roma dönemindeki sosyal antropolojisi, epigrafisi ve mezar sanatı açısından dikkate değer bir örnektir.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016).

Katalog No	: 22
Levha No	: XV
Müze Envanter No	: 208
Adı	: Dionysios oğlu Dionysios ile Karısı Eia'nın Mezar Steli
Buluntu yeri	: Karamürsel
Malzemenin Cinsi	: Mermer
Dönemi	: Roma Dönemi
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	:
Tanım	: Byzantion kenti ve çevresinde yoğun biçimde karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterlerle süslenmiş mezar stelleri, ölen kişinin kimliğini ve toplumsal statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Bu stellerde, alınlığın hemen altında yer alan Grekçe yazıt, mezar sahibinin adı ve bazen etnik kökeni gibi kimlik unsurlarına dair bilgiler sunar. Stelin sağ alt köşesinde bir köle figürüne de yer verilmiştir. Kompozisyonun merkezinde bir karı-koca yer almakta, Söz konusu stel, Dionysios ve eşi Eia'ya aittir. Mezar yazıtında 'Dionysios oğlu Dionysios, henüz hayattayken, kendisi ve karısı Eia adına bu anıtı yaptırdı' ifadesi yer almaktadır. Stel roma aile yapısının anlaşılabilmesi ve kadına verilen değer açısından önemlidir. Stelin sağ tarafı kırıktır.
Yayın Yeri	: Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kırı Yı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.
	Ernst Pfuhl – Hans Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs, I–IV, Mainz, 1977–1979, Tafel 91, no. 576

Katalog No : 23

Levha No : XVI

Müze Envanter No : 2204

Adı : Aleksandros kızı Hieronis'in Mezar Steli

Buluntu yeri : Karamürsel

Malzemenin Cinsi : Mermer

Dönemi : Roma Dönemi

Durumu : Kırık

Ölçüleri :

Tanım : Byzantion kenti ve çevresinde yoğun biçimde karşılaşılan üçgen alınlıklı ve akroterlerle süslenmiş mezar stelleri, ölen kişinin kimliğini ve toplumsal statüsünü yansıtan sahneleriyle dikkat çekmektedir. Bu stellerde, alınlığın hemen altında yer alan Grekçe yazıt, mezar sahibinin adı ve bazen etnik kökeni gibi kimlik unsurlarına dair bilgiler sunar. Yazıttan anlaşıldığı üzere, bu mezar steli Mukianos'un oğlu Khrestos tarafından, eşi Aleksandros'un kızı Hieronis adına yaptırılmıştır. MS II. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen eser, dönemin mezar taşı geleneği ve ikonografik unsurları açısından dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Stelin kompozisyonunda, sol tarafta bir erkek figürü, sağ tarafta ise bir kadın figürü yer almaktadır. Ortaya konan bu düzenleme, sıklıkla görülen "çift portreli mezar stelleri" geleneğiyle uyumludur. Erkek figürün Khrestos'u, kadın figürün ise stelin adandığı kişi olan Hieronis'i temsil ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, erkek figürün varlığı, hem stelin kimin tarafından yaptırıldığını göstermekte hem de eşine duyduğu saygı ve bağlılığı ifade etmektedir. Stelin alt köşelerinde betimlenen iki köle figürü, söz konusu ailenin toplumsal ve ekonomik statüsüne işaret etmektedir. Antik dönemde kölelerin, özellikle ev içi yaşamın bir parçası olarak mezar taşlarında yer alması, hane halkının zenginliğini ve sosyal konumunu yansıtan önemli bir görsel unsurdur. Kadın figürün sol yanında bir ayna, sağ yanında ise bir öreke (iplik eğirme aracı) tasvir edilmiştir. Bu objeler, Antik Roma ve Geç Helenistik döneme ait mezar stellerinde kadın kimliğinin temsiline yönelik yaygın sembollerdir. Ayna, kadının zarafeti, kişisel bakımı ve sosyal statüsünü simgelerken; öreke ise geleneksel kadın rollerine, özellikle de ev içi üretime ve ailevi sorumluluklara atıfta bulunmaktadır. Bu tür ikonografik unsurlar, ölen kişinin yaşamına ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesindeki konumuna ilişkin önemli ipuçları sunar. Roma dönemine ait toplumsal

yapı, aile ilişkileri, ikonografi ve cinsiyet temsilleri bağlamında da değerlendirilmeye açıktır. Hem yazıt hem de figüratif unsurlar aracılığıyla, Khrestos'un eşi Hieronis'in anısını yaşatma isteği ve dönemin kültürel değerleri görünür kılınmıştır.

Yayın Yeri : Öztürk, Bülent (2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: 61-82.

Ernst Pfuhl – Hans Möbius, Die ostgriechischen Grabreliefs, I–IV, Mainz, 1977–1979, Tafel 86, no. 548

Katalog No : 24
Levha No : XVI
Müze Envanter No : 3179
Adı : Maximus kız Lolliia ile Areios oğlu Maximus'un Mezar Steli
Buluntu yeri : Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma Dönemi
Durumu : Sağlam
Ölçüleri :
Tanım : Bu mezar steli, Maximus'un kızı Lolliia tarafından, Areios oğlu Maximus adına yaptırılmış olup, büyük olasılıkla bir baba-kıza ait bir anıt mezar taşıdır. Stilistik ve ikonografik özellikleri bakımından Roma dönemine tarihlenmektedir. Stelin orta kısmında, Roma mezar taşlarında sıkça rastlanan bir ölü ziyafeti (refrigerium) sahnesi yer almaktadır. Bu sahne, ölen kişinin ahiretteki refahını simgeler ve hem anısına saygıyı hem de aile bağlarını vurgular. Genellikle bu tür sahnelerde ölen kişi sedir üzerinde uzanmış olarak betimlenir, çevresinde ise yemek kapları, hizmetçiler ya da aile bireyleri bulunur. Bu ikonografi, sosyal statüye ve geleneklere işaret eder. Stelin alt kısmında ise at ve köle seyis tasvirine yer verilmiştir. Bu sahne, olasılıkla ölen kişinin mesleğine ya da toplumsal rolüne işaret etmektedir. At ve seyis figürü, ölen kişinin ata binicilikle veya at yetiştiriciliği ile ilgilendiğini ya da askeri bir görevde bulunduğunu düşündürülebilir. Aynı zamanda bu tür tasvirler, kişinin ekonomik durumunu ve sosyal konumunu yansıtmaya işlevi de görür. Yazıt kısmında, ölen kişinin adı ve babasının adı verilmiş olup, yazı stili ve dil özellikleri taşın tarihlendirilmesinde ve kimliklendirilmesinde önemli ipuçları sunar. Lolliia'nın babasına duyduğu bağlılık, yazıtın adanış biçiminden anlaşılabilir. Bu tür mezar stelleri, Roma Anadolu'sundaki epigrafik ve ikonografik geleneklerin anlaşılması açısından önemli örneklerdir. Hem yazılı metin hem de görsel betimlemeler, bireysel kimliklerin ve toplumsal yapıların yeniden inşasında birincil kaynak niteliğindedir. Özellikle kadınların baba adına mezar taşı diktirmesi, aile içi ilişkiler ve kadınların toplumsal rolü bağlamında da değerlidir.

Yayın Yeri : Öztürk, Bülent (2016).

Katalog No : 25
Levha No : XVII
Y.A.Env. No : KYA14-110
Adı : İon Başlık
Buluntu yeri : İnebeyli Köyü/Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Uz:33 cm Gen: 21 cm Kal:13 Cm
Tanım : Eser, volüt ve abakus üzerinde bulunan küçük kırıklar haricinde orijinal bütünlüğünü korumaktadır. Volüt kanalları derin ve belirgin şekilde işlenmiştir. Ekhnus bölümü, üç adet ovolo bandından meydana gelmektedir. Ovololar arasında mızrak motifleri yer almakta olup, her iki yanda ovolo üzerine inen akanthus yaprakları bulunmaktadır. Başlığın pulvinus kısmında ise, kalın bir örgü biçiminde betimlenmiş balteus ile kalın, birbirinden ayrık konumlandırılmış bitkisel motifler gözlenmektedir.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 26
Levha No : XVII
Y.A.Env.No : KA14-009
Adı : Korinth Başlık Parçası
Buluntu yeri : Eski Ulaşlı Köyü/Karamürsel – 05.09.2014
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Doğu Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 22 cm Gen: 18 cm Alt R:22 cm
Tanım : Eser, tek sıra akanthus çelengine sahip bir Korinth başlığına aittir. Yapraklar ve damarlar derin kanallarla işlenmiştir. Üzerinde damla formu ve baklava dilimi motifleri gözlemlenen parça, yüksek olasılıkla dört yapraklı başlıklar grubuna dâhil edilmektedir. Bu tip başlıklar, genellikle yaprakların belirgin kanallarla detaylandırıldığı ve süslemelerin geometrik formda düzenlendiği örnekler arasında yer alır.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 27
Levha No : XVIII
Y.A.Env.No : KYA14-079
Adı : Korinth Başlığı
Buluntu yeri : İnebeyli Köyü/ Karamürsel- 25.09.2014
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Doğu Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 48 cm Gen: 57 cm Alt R: 41 cm
Tanım : Başlığın impost bölümünde yer alan unsurların bir kısmı yapısal olarak zarar görmüş olup, iyon kısmında yalnızca tek tarafındaki volütler sağlam durumdadır. Ekhinus profili, klasik ovolo süsleme yerine bitkisel motiflerle bezeli olup, bu özellik başlığın özgün süsleme anlayışını yansıtmaktadır. Pulvinus bölümünde saz yaprakları temalı bir bezeme uygulanmıştır. İmpost kısmı, haç kabartması haricinde herhangi bir süsleme içermemekte ve yalın bir görünüm sergilemektedir. Söz konusu başlık, tipolojik olarak dört yapraklı başlıklar sınıfına dâhil edilmiştir.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 28
Levha No : XVIII
Y.A.Env. No : KYA14-008
Adı : İon-İmpost Başlığı
Buluntu yeri : Eski Ulaşlı Köyü/ Karamürsel-05.09.2014
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Bizans
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 22 cm Gen: 63 cm Alt R: 36 cm
Tanım : Yaklaşık dörtte birlik kısmı tahrip olmuş olan başlık, küçük boyutlu volütlere ve oldukça sık yivlerle (kanallar) biçimlendirilmiş bir tasarıma sahiptir. Ekhinus (echinus) bölümünde yalnızca tek bir ovolos frizi yer almakta olup, bu durum başlığın sade karakterini vurgulamaktadır. Pulvinus kısmı ise stilize edilmiş saz yapraklarıyla bezelidir; bu bezeme, başlığın dekoratif yönünü zenginleştirmektedir. İmpost bölümünde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Tipolojik olarak eser, “Ekhinusu Akanthuslu – İmpostu Haçlı” başlık grubu içerisinde değerlendirilmektedir.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 29
Levha No : XIX
Y.A.Env. No : KYA14-064
Adı : İon-İmpost Başlığı
Buluntu yeri : Dereköy Mahallesi Mezarlık/ Karamürsel-21.09.2014
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Bizans
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 52 cm Gen: 41 cm Alt R: 17 cm
Tanım : Yaklaşık dörtte biri kırık durumda olan söz konusu başlıkta, volütler küçük boyutlu olup yüzeysel (sığ) kanallarla tanımlanmıştır. Ekhinus bölümünde yalnızca bir adet ovolos motifi bulunmakta, bu durum başlığın sade bir üsluba sahip olduğunu göstermektedir. Pulvinus kısmı, stilize edilmiş saz yapraklarıyla bezelidir. İmpost kuşağı ise herhangi bir süsleme ögesi barındırmamakta, düz bırakılmıştır. Biçimsel özellikleri dikkate alındığında, başlık "ekhinusu tek ovololu, impostu bezemesiz" tip grubuna girmektedir. Üslup ve teknik özellikler ışığında yapı elemanının MS 6. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmesi önerilmektedir.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 30
Levha No : XXIV
Y.A.Env. No : KYA14- 007
Adı : Dil Motifli Başlık Parçası
Buluntu yeri : Eski Ulaşlı Köyü/ Karamürsel- 31.07.2013
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 26 cm Gen: 54 cm
Tanım : Başlık, küçük çaplı kırıklar haricinde büyük ölçüde sağlam durumdadır. Genel formu ovaldır. Alt bölümde, düzenli bir şekilde yerleştirilmiş on altı adet dil (petal) motifi görülmektedir. Başlığın tam orta aksında yatay uzanan bir bant bulunmaktadır. Bu bant, hem kompozisyonu görsel olarak ikiye ayırmakta hem de yapısal bütünlüğe katkı sağlamaktadır. Eser, form ve süsleme özellikleri bakımından "16 Dilli - Çifte Sütun Başlığı" tipolojisi kapsamında değerlendirilmektedir. Benzer örneklerle karşılaştırmalı olarak yapılan değerlendirme neticesinde, başlık MS 4.–6. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 31
Levha No : XX
Y.A.Env. No : KYA14- 060
Adı : İmpost Başlık
Buluntu yeri : Kayacık Mahallesi KırAhmetoğlu Mevkii/ Karamürsel
Malzemenin Cinsi : Mermer
Dönemi : Doğu Roma
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük:10 cm Gen:12 cm Alt R: 14 cm
Tanım : Eser, genel formunu korumakta olup yalnızca yüzeysel nitelikte küçük kırıklar gözlemlenmektedir. Yüzeyinde herhangi bir süsleme (bezeme) unsuruna rastlanmamaktadır. Yapısal olarak, imposttan abakus düzlemine geçişi sağlayan bölümde, sınırlı ölçüde dışa taşkın, sığ bir çıkıntı yer almaktadır. Bu çıkıntı, başlığın üst kısmında abakus formunu çağrıştırmakta ve geçiş ögesi olarak işlev görmektedir. Biçimsel sadeliğiyle dikkat çeken başlık, geç Antik Çağ ile erken Bizans dönemi (MS 4–7. yüzyıl) mimari unsurlarıyla örtüşen nitelikler taşımaktadır.
Yayın Yeri : Girgin, Onur (2014). Nikomedia ve Çevresinden Roma ve Bizans Dönemi Sütun Başlıkları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 32
Levha No : XX
Müze Envanter No : 908
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel Eğitim Merkez Komutanlığı Kaytazdere
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Geç Roma Erken Bizans
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Ağız Çapı : 8 cm Omuz Gen: 20 cm, Boy: 85 cm
Tanım : 6,16 litre kapasitiye sahip genellikle şarap ve zeytinyağı taşınan amphoradır. Sinop üretimi olan bu amfora, form özellikleri ve işçilik kalitesi açısından iyi korunmuş durumdadır. Ağız kenarı dar, yuvarlak hatlı ve dışa doğru hafif taşkın biçimde düzenlenmiş olup, kalınlaştırılmış bilezik formunda halka tipi bir ağız kenarına sahiptir. Ağızdan boyuna geçişte hafif bir daralma izlenmektedir. Boyun, uzun, kalın ve silindirik formda olup omuz hattına doğru hafifçe genişlemektedir. Boyun sonlanımından itibaren yatay profilli kısa bir omuz yapısı gözlemlenmektedir. Omuzdan itibaren yumuşak geçişli ve belirgin şişkinlik gösteren gövde, dibe doğru daralarak uzun konik bir forma ulaşmakta ve sivri dip ucu ile sonlanmaktadır. Boynun yaklaşık 14 cm altından başlayan ve omuz hattına dik açıyla bağlanan, karşılıklı yerleştirilmiş çift kulp mevcuttur. Kulplar, oval kesitli, şerit biçimli ve dikey konumda düzenlenmiştir. Bu morfolojik özellikler, Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olarak üretilen amfora tipolojileriyle paralellik göstermektedir. Kuzey Karadeniz'de Olbia'da, Pantikapeion'da, Khersonessos'ta, Tanais'te, Trakya'nın batı sahillerinde, Kolchhis'te görmemiz mümkündür.

Yayın Yeri : Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No : 33
Levha No : XXI
Müze Envanter No : 2018/80
Adı : Amphora
Buluntu yeri : Karamürsel açıkları, Helanapolis Antik kenti yakını (denizde)
Malzemenin Cinsi : Pişmiş Toprak
Dönemi : Bizans
Durumu : Kırık
Ölçüleri : Yük: 53 cm Gövde Çapı: 35.5 cm
Tanım : Eser, açık kiremit renkli hamurlu olup, yüzeyinde yer yer grimsi tonlarda kireç patinası gözlemlenmektedir. Ağız kenarı dar, yuvarlak kesitli, dışa doğru hafif taşkın ve kalınlaştırılmış bilezik halka formundadır. Kısa ve dar silindirik boyun, omuz kısmına doğru hafifçe genişleyerek aşağıya inmektedir. Boyun, yatay profilli omuzla sonlanmakta; bu bölgeden itibaren şişkin ve geniş omuzla gövdeye yumuşak bir geçiş sağlanmaktadır. Gövde, omuzdan itibaren aşağıya doğru daralarak basık konik bir form kazanmakta, alt bölümde ise oval formlu, dışbükey dip kısmı ile sonlanmaktadır. Eserin ağız kenarının altından başlayarak omuz bölgesine bağlanan, oval kesitli çift dikey kulp bulunmaktadır. Dekoratif unsur olarak boyun, omuz ve gövde bölgelerinde paralel konumlanmış yatay halka formunda kazıma yivler kullanılmıştır. Omuzun üst kısmında "CTε" biçiminde bir monogram yer almaktadır.
Yayın Yeri : Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora
Koleksiyonu. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Katalog No	: 34
Levha No	: XXI
Müze Envanter No	: 1169
Adı	: Haç
Buluntu yeri	: Karamürsel
Malzemenin Cinsi	: Bronz
Dönemi	: Bizans
Durumu	: Kırık
Ölçüleri	: Yükseklik: 11,9 cm Genişlik: 8,5 cm Kalınlık: 0,25 cm
Tanım	: Yassı formda, kalıpta döküm tekniğiyle üretilmiş, dört geniş kollu bir haç. Kollar, ortada daralarak birleşmekte olup tipik bir Orta Bizans formunu yansıtmaktadır. Haçın kollarından birinin köşesi kırılmıştır. Haçın ön yüzeyine, kazıma tekniğiyle işlenmiş bir figür yerleştirilmiştir. Figür uzun etekli olarak betimlenmiş olup, eteğinin alt kısmında iki adet spiral motif bulunmaktadır. Kolları dirsekten kırık biçimde açılmış, avuçları iki yana dönük bir pozisyonundadır. Bu duruş, dua eden ya da koruyucu bir tavır sergileyen ikonografik geleneğe işaret eder. Figürün baş kısmının üzerinde ve/veya çevresinde yer alan "ΓΕΟΡΓΙΟ" (Georgios) yazısı, tasvir edilenin muhtemelen Aziz Georgios olduğunu göstermektedir. Figürlü haç, tipolojik ve ikonografik özellikleri bakımından Orta Bizans dönemine (yaklaşık 9.–12. yüzyıl) tarihlendirilebilir. Üzerindeki yazı ve ikonografik unsurlar, haçın koruyucu ya da kutsal bir anlam taşıdığına işaret eder. Aziz Georgios'un bu tür küçük boyutlu haçlar üzerinde tasvir edilmesi, onu kişisel bir takı, tılsım (amulet) ya da kutsal emanet (reliquary) işleviyle ilişkilendirir. Haçın işçilik ve kompozisyonu, Bizans küçük sanat eserleri geleneği içinde değerlendirilmelidir.
Yayın Yeri	: Yayınlanmamış

RESİMLER

LEVHA V

Resim 1-Çift Kulplu Maşrapa (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 2 - Tek Kulplu Maşrapa (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 3 – Testi (Aydınğün ve Gedük Tarafından Yavınlanacaktır.)

Resim 4 – Konca Lahdi

Resim 5 - Konca Lahit İçinden çıkan Kybele Heykeli (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 78

Resim 6 - Dört Figürlü Mezar Steli (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s.78

Resim 7 - İki Figürlü Mezar Steli (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 8 - Üç Fügürlü Mezar Steli (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 9 - Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 78

Resim 10 - Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 79

Resim 11 - Dört Figürlü Cenaze Ziyafeti Sahneli Mezar Steli (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 79

Resim 12 – Fallus (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 13 – Tabak (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)

Resim 14 – Amfora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 15 – Amfora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 16 – Amfora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 17 – Amfora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 18 – Amfora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 19 - Menas Kızı Akra'nın Mezar Steli İstanbul Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 79

Resim 20 - Apollonios'un Mezar Steli İstanbul Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 80

Resim 21 - Artemisia, Akyla ve Iulius Tryphon'un Mezar Steli İstanbul Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 80

Resim – 22 Dionysios oğlu Dionysios ile Karısı Eia'nın Mezar Steli İstanbul Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos" Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 80

Resim 23 - Aleksandros kızı Hieronis'in Mezar Steli İstanbul Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016).
 “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 81

Resim 24 - Maximus kız Lollia ile Areios oğlu Maximus'un Mezar Steli Bursa Arkeoloji Müzesi (Öztürk, 2016). “Karamürsel’de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos” Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 35: s. 81

Resim 25 - İon Başlık (Girgin, 2014: Lev. II, Res. 9)

Resim 26 - Korinth Başlık Parçası (Girgin, 2014: Lev. VII, Res. 19)

Resim 27 - Korinth Başlığı (Girgin, 2014: Lev. VII, Res. 20)

Resim 28 - İon-İmpost Başlığı (Girgin, 2014: Lev. IX, Res. 24)

Resim 29 - İon-İmpost Başlığı (Girgin, 2014: Lev. X , Res. 28)

Resim 30 - Dil Motifli Başlık Parça (Girgin.2014 :Lev. XIV, Res. 39)

Resim 31 - İmpost Başlık (Girgin, 2014: Lev. XVII, Res. 48)

Resim 32 - Havuç Tipli Amphora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 33 – Amphora (Çibuk, Kemal (2019). Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.)

Resim 34 – Bronz Haç (Aydingün ve Gedük Tarafından Yayınlanacaktır.)